

www.e-rara.ch

Omnes quae extant D. Hieronymi Stridonensis lucubrationes

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Basileae, [1536-1538]

Universitätsbibliothek Basel

Shelf Mark: FM1 II 1-6

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-62470>

Commentarii in Iob cap. I.[-XLI.]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

COMMENTARIJ IN IOB

CAP. I

Ir erat in terra Huz nomine Iob. Et erat uir ille simplex & rectus ac timens &c.] Huz & Buz filij fuerunt Nachor fratris Abrahæ

filij Melche foro-

ris Saræ: de cuius stirpe Iob descendit. Non sicut quidam falso suspicantur de genere eum fuisse Esau. Nam Eliphaz nascitur de Ada uxore Esau, & regnauit in Theman, unde etiam Themani res dictæ est. Themā, Idumæa, Seir, Daroma, Zebora, regio fuit Esau. Habitauit autē Iob uir magnus in terra Huz, quæ interpretatur consiliatrix. Sed & Elchana, qui interpretatur possessio dei, pater sanctissimi Samuelis propheta, uir unus appellatur: nō enim per diuersa mobilis atque instabilis ferebatur, sed firmus atque incunctus persistens, uir unus erat, & idcirco in monte Ephraim fructifero morabatur. In alta scilicet cōtemplatione uirtutum, ut a nullis subiacentibus & circumlatrantibus uitiorum agitationibus, mentis eius sublimitas descenderet, uel unitas scinderetur. Proinde hic uir magnus atque egregius Iob, in terra Huz habitasse perhibetur, quæ cōsiliatrix interpretatur. Non enim terra carnis eius, animum ipsius superabat, sed imperantis animi consilio, cuncta faciebat, unde & ipse ait: Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidē de uirgine. Hoc ergo consilium & pactum quondam sibi inuicē iniungunt, homo eius interior & exterior: ut terra, id est, caro eius, obediendo fieret cōsiliatrix spiritui: ne in ea dominaretur iniquitas. Et quia uir iuxta diuinum testimonium simplex erat, habitans in domo, quatuor his pollebat uir-

IOB

IR erat in terra Huz nomine Iob. Et erat uir ille simplex & rectus ac timens deum, & recedens a malo. Natiq; sunt ei septem filij, & tres filia. Et fuit possessio eius septē

milia ouium, & tria milia camelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinae: ac familia multa nimis. Eratq; uir ille magnus inter oēs orientales. Et ibant filij eius & faciebant conuiuia per domos unusquisque in die suo. Et mittentes uocabant tres sorores suas, ut comederent & biberent cum eis. Cumq; in orbem transissent dies conuiuij mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, consurgensq; diluculo, offerēbat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei & benedixerint deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quadam autem die cum uenissent filij dei ut assisterent coram domino: affuit inter eos etiam Satan. Cui dixit dominus: Vnde uenis? Qui respondens ait: Circumuii terram, & perambulauī eam. Dixitq; dominus ad eū: Nunquid considerasti seruum meum Iob: quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus ac timens deum, & recedens a malo? Cui respondēs satan ait. Nunquid frustra Iob timet deum? Nōne tu uallasti eum ac domum eius uniuersamq; substantiam eius per circumitum? Operibus manuum eius benedixisti & possessio eius creuit in terra. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Dixit ergo dominus ad satan. Ecce uniuersa quæ habet, in manu tua sunt, tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusq; est satan a facie domini. Cum autem quadam die filij & filia eius comederent & biberent uinum in domo fratris sui primogeniti, nuncius uenit ad Iob qui diceret: Boues arabant, & asinae pascebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntq; omnia, & pueros percusserunt gladio, & euasi ego solus ut nunciarem tibi. Cumq; adhuc ille loqueretur, uenit alter & dixit. Ignis dei cecidit ex cœlo, & tactas oues puerosq; consumpsit, & effugi ego solus ut nunciarem tibi. Sed adhuc illo loquente, uenit alius & dixit, Chaldaei fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nunciarem tibi. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit & dixit. Filij tui & filiaabus uescantibus & bibentibus uinum in domo fratris sui primogeniti repente uentrus uehemens irruit a regione

tutibus, prudentia, iusticia, fortitudine, temperantia.

b ¶ Offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccauerint &c.] Pro filiis suis, quos ita regebat, ut non tam pro presentibus criminibus: q̄ pro occultis in corde peccatis quæ hominum quoq; fugere no-

ticiam possunt, diuinam clementiam, assiduis sacrificijs exoreret. Priuilegium uero offerendi primogenitis, uel maxime regibus debebatur: pro excellentia uidelicet sapientia uel nobilitate generis. Et quia typum Christi Iob ferre diximus, uideamus nunc quid terra Huz in Christo significet. Terram hanc, assumptum uerum hominem ex Maria intelligimus, quæ ideo filio dei assumente eā, cōsiliatrix dicitur, quod per diuinitatem assumptis habitant in ea thesauri diuinæ sapientia & scientia absconditi: quam sibi ita indissolubili cōnexionē coniunxit, ut ipse in trinitate unus sit filius dei. Septem uero filij, septiformem spiritus sancti gratiam, & tres filia, legē, & prophetiā & euangelium nobis uidentur significare. Oues plebem Christi, propter innocentiam, quæ in baptismo sordes peccatorū deposuerint nominat. In camelis uero, gentium prauitatem, cū oneribus criminum & tortuosis sensibus ad Christum uenientium ostendit. In bobus qui munda animalia sunt, Iudæorum plebē, In asinis uero immundum peccus, gentium populum demonstrauit. Vnde Esaias ait: Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui, scilicet quod natiuitatem Christi in carne & Iudæi ex parte & gētes agnouerint, & in praesepti altaris domini, quasi munda animalia per baptismū accesserint. forte ad hoc respicit illud euangelij: Iugū enim meum suauē est, & onus meū leue. In iugo Iudæos, in ali-

A in asino, ad quem onus magis pertinet, gentes ut supra diximus significauit. Magnus, dicitur Christus inter omnes orientales, secundum illud: Vnxit te deus tuus oleo laticiae praecōsortibus tuis. Numerus uero animalium in septem & tribus milibus, atque in quingentis, sacratus est. Nam septem iuxta

Psal. 44

autoritatem scripturarum, plenitudinem quandam sacri mysterij significant: ut ibi, Septem spiritus, septem candelabra, septem ecclesiae. In tribus uero milibus: anima & corpus & spiritus, uel triformis doctrinae scientia, in scripturis sanctis, siue sacramentum beatæ trinitatis potest intelligi: pro eo quod omnis multitudo credentium, trium dierum uiam ambulans, ad perfectionem aternitatis desiderat peruenire. Quingenti uero qui de quinque consurgunt quinquuplicati, quinquagintaquinque faciunt: peractis lubrica ætatis fragilitatibus. In uirum perfectum hominem transisse significat, & per decies

B quinos quinquaginta perueniunt, ita per decies quinquaginta nos ad quingentos ascendunt. Similiter ecclesiam totam, quæ columnam & firmamentum ueritatis Christi figurat: in qua sensus nostri, uel purificatione, uel remissionem peccatorum accipiunt: quia in isto numero non solum remissio peccatorum, sed etiam aduentus sancti spiritus declaratur. Filij uero dei, uel angeli, uel sancti intelligendi sunt, qui dono gratiae spiritus sancti filij dei uocantur. Inter hos ergo diabolus altare dicitur: quia ex promissione dei plerumque sanctos audet tettare. Miranda filiorum Iob tam fraterna concordia. Sed quia Iob typum

Christi portare ostendimus: hos inferius per figuram septem gratias ecclesiae esse dicimus, qui spirituali funguntur sacramentorum conuiuio, legem, prophetiam, & euangelia: quasi tres sorores secum habentes, diuinorum eloquiorum intelligentia dapibus saturantur. In ruina uero domus quæ oppressit filios Iob, antiquorum principum, regnorum persecutionem uel sauitiam

regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt, & effugi ego solus ut nunciarem tibi. Tunc surrexit Iob, & scidit uestimenta sua, & tonsa capite corruens in terram, adorauit & dixit: Nudus egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est: sit nomen domini benedictum. In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neque stultum quid contra deum locutus est.

Cap. 11.

F Actum est autem cum quadam die uenissent filij dei & starent coram domino: uenisset quoque satan inter eos, & staret in conspectu eius, ut diceret dominus ad satan: Vnde uenis? Qui respondens ait: Circumui terram & perambulauit eam. Et ait dominus ad satan: Nunquid considerasti seruum meum Iob quod non sit ei similis in terra: uir simplex & rectus ac timens deum & recedens a malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum ut affligerem eum frustra. Cui respondens satan ait: Pelle pro pelle & cuncta quæ habet homo dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, & tange os eius & carnem, & tunc uidebis quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo dominus ad satan: Ecce in manu tua est: ueruntamen animam illius serua. Egressus est igitur satan a facie domini: percussit Iob ulcere pessimo a planta pedis usque ad uerticem eius, qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi uxor sua. Adhuc tu permanses in simplicitate tua: benedic deo & morere. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum quod accidisset ei: uenerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim ut pariter uenientes uisitarent eum & consolarentur. Cumque eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum. Et exclamantes plorauerunt: scissisque uestibus sparserunt puluerem super caput suum in coelum. Et sederunt cum eo in terra septem diebus

& septem

contra ecclesiam ostendit. Qui uero solus permansit ut nunciaret, raritatem ipsorum persecutorum indicat. Sabai interpretantur captiui, & Chaldaei quasi daemoniaci: hi nempe captiui daemonum impugnant ecclesiam: hi non solum ubi possunt abigunt greges dominicos, uerum

etiam eos igne suo, quem coeli esse mentiuntur, hæresibus uel superstitionis prauitate consumunt. Præsentia etiam regum uenti uolentissimi, similitudine uolentia, quatuor euangelis uelut angulis confirmatam, Christi domum concutiunt, ut prædicet septem filij, & tres filia pariter cum ipsa domo intereant. **a** ¶ Tunc surrexit Iob & scidit uestimenta sua. Surrexit ad tolerantiam patientiam. Nam & Iob, id est Christus, ad pacem dandam ecclesiae surrexit, ut gestum significet uindictæ. Vesteimenta uero scidit, fideles ab infidelibus separauit. Procidit in terram, cum se de forma dei usque ad formam serui exinaniuit. Nudus egressus est de utero matris suæ, nulla uidelicet sordis peccati originalis asperus. Ex persona hominis ait: Dominus dedit, & dominus abstulit. Dedit pater bonos in hereditatem, & malos a regno filij sui seclut. **b** ¶ In omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Hoc ait: quia stulte loqui non potuit sapientia patris neque peccatum committere immaculatus agnus.

Cap. 11.

F Actum est autem cum quadam die uenisset filij dei & starent coram domino: uenisset quoque satan inter eos &c. Non quod deus ignoret, sed ut nos doceat, quid responderit a tan, qui interpretatur aduersarius.

d ¶ Videntes autem plagam eius &c. Nam & omnes hæretici Christi amicos se esse dicunt, cuius se sanguine redemptos gloriantur. Et postmodum inimici efficiuntur eius, impugnando ecclesiam suam. Quod autem uidentes plagam eius: sciderunt uestimenta, & miserunt puluerem super caput suum: illos hæreticos significat, qui Christum in gloria coelesti deum credunt: incarnationem & passionem

A & passionem non credunt, sed opprobrijs & humiliatio-
ne eius offensi, in blasphemiam erumpentes, fidem scin-
dunt atq; a corporis unitate discedunt. Et puluerem mit-
tentes super capita sua: terreno & mortuo sensu, corda sua
operiunt atq; obruunt. Omni etiam tempore uitæ suæ
quæ in septē diebus
ac noctibus contine-
tur: indignū os suum
confessione diuina,
mura infidelitatis im-
probitate cōdemnat:
& obstruetur os lo-
quentium iniqua.

Cap. III.

Post hæc aperuit Iob os suū, & maledixit diei suo,
& locutus est: Pereat dies in qua natus sum, & nox
in qua dictum est: conceptus est homo. Dies illa uer-
tatur in tenebras. Non requirat eum deus desuper, &
non illustretur lumine. Obscurent eum tenebræ & um-
bra mortis. Occupet eum caligo & inuoluatur amari-
tudine. Noctē illam tenebrosus turbo possideat. Non
cōputetur in diebus anni: nec numeretur in mensibus.
Sit nox illa solitaria nec laude digna. Maledicāt ei qui
maledicant diei: qui parati sunt suscitare Leviathan.
Obtenebrentur stellæ caligine eius. Expectet lucem &
non uideat: nec ortum surgentis auroræ. Quia non
concluit ostia uentris qui portauit me: nec abstulit ma-
la ab oculis eius. Quare non in uulua mortuus sum?
Quare egressus ex utero non statim perij? Cur exce-
ptus genibus? Cur lactatus uberibus? Nunc enim dor-
miens silerem, & somno meo requiescerem cum regi-
bus & consulis terræ: qui ædificant sibi solitudines,
aut cum principibus qui possident aurum, & replēt do-
mos suas argento. Aut sicut abortiuum absconditum
non subsisterem: uel qui concepti non uiderunt lucem.
Ibi impij cessauerunt a tumultu, & ibi requiescerunt
fessi

omnes prauaricationem Adæ detestentur. Spiritualiter
ergo dies cum sua nocte, diabolus & mortalitas possunt
intelligi: non quia dies sit, sed quia fuerit quando perma-
nebat cum deo, a quo recedens factus est nox: uel quia
impijs ac peccatoribus, in hac prosperitate, & felicitate
gaudentibus, dies esse uideatur. Vnde dicitur, Aufere-
tur ab impijs lux sua. **b** ¶ Non requirat eā deus desu-
per. ¶ Hoc est, ne fiat eius memoria ante deum in bonū.
c ¶ Non illustretur lumine. ¶ Recognitionis dei, uel pœ-
nitentiæ. **d** ¶ Obscurent eum tenebræ & umbra mor-
tis. ¶ Tenebræ, peccata sunt & inuidia. **e** ¶ Occupet
eum caligo. ¶ Id est cæcitas cordis. **f** ¶ Noctē illam
tenebrosus turbo possideat. ¶ Quia ad amaritudinem
prouocat deum: sicut & ceteri satellites eius: furore iræ
dei apprehensus, circūdetur omnibus malis, & inuolua-
tur. Noctē illam tenebrosus turbo possideat, id est dia-
bolus, qui diem felicitatis homini abstulit, & noctē in-
quietæ uitæ turbulentus inuexit. **g** ¶ Nō computetur
in diebus anni. ¶ Annus Christus intelligitur, qui in se
cuncta reuoluit & continet. In huius ergo diebus anni,
non computetur diabolus, id est sanctorū numero non
coniungatur. **h** ¶ Nec numeretur in mensibus. ¶ Men-
ses hoc loco sanctos apostolos recte intelligimus, qui ut
ligna paradisi, spirituales ecclesiæ afferunt fructus.
i ¶ Sit nox illa solitaria: nec laude digna. ¶ Apostolo-
rum scilicet prædicatione, ubi dies salutis agnoscitur,
quem Abraham uidit & lætatus est. **k** ¶ Maledicunt
ei qui maledicunt diei: qui parati sunt suscitare Leuiathan.

than. ¶ Sancti utiq; diei prauaricationis mortis suæ cū
detestatione maledicunt, qui non seruendo uitæ, susci-
tant contra se draconem, fortissimum scilicet hostem.

l ¶ Obtenebrentur stellæ caligine eius. ¶ Peccatores sci-
licet, qui in nocte, seculi diuitijs & honore lucere se pu-

tant: cæcitate caligi-
ne tenebrentur & me-
rito suo, euangelij lu-
men non uideant.

m ¶ Expectet lucem
& non uideat. ¶ Nec
nox prauaricationis
& mortis, in qua dia-
bolus regnum tenet,
potest lumen redem-
ptoris Christi cogno-
scere: neq; illi qui in
ea nascuntur, nisi eam
p baptismū renati de-
struxerint. **n** ¶ Nec
ortum surgētis auro-
ræ. ¶ Resurrectionē
Christi significante:
unde in psalmo, uigi-
lia matutina dicitur.

o ¶ Quia non conclu-
sit ostia uentris qui
portauit me &c. ¶

Sub persona sua, hu-
mani generis plangit
misericordiam: quare iterū
moritur, mala istius
uitæ patitur: quare
mortalem ipsa mors
non extinxerit in ute-
ro: **p** ¶ Nunc enim

dormiens silerem, &
somno meo requiesce-
rem cum regibus &
cōsulibus terræ &c. ¶
Principes & reges &
consules, & si in infer-
no squalores tartare-
os patiuntur: nunc ta-

men in corporibus suis tormenta non sentiunt: horum
mortē mihi uenire hac conditione uoluissē. **q** ¶ Aut
sicut abortiuum absconditum non subsisterem: uel qui
concepti non uiderunt lucem. ¶ Varijs modis & exem-
plis dicit, quod pœnas istas in quibus erat nō debuerat
pati. Quare non in uulua mortuus sum? Et deinceps ait:
Nunc autem dormiens silerem, & somno meo requiesce-
rem cum regibus & consulis. Forte exemplū contra
eos est, qui dicunt non resurrekturos, nisi qui iuxta na-
tura ordinem nati fuerint. Si enim concepti moriuntur
in utero, necesse est, quia uiui fuerint, & quicquid mo-
ritur, haud dubie quia resurget. Ita quod in membris
fuit & uixit, & natura minus dederit: hoc resurrectione
in integrum reparabitur: sic enim humani generis in-
stauratio in melius totum reddet, quod natura fraudā-
uerat. Dicit etiam abortiuum, quæ in natura humana de-
generata sunt, a pœnis esse aliena, quæ sibi solitudines
magis quàm domus ædificant. Habitat enim diabolus
in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis: non ha-
bentes hospitem deum, & possident aurum, ut sunt phi-
losophi, & alij sapientes huius mundi, fulgorem boni in
genij, splendoremq; eloquij. **r** ¶ Ibi impij cessauerunt
a tumultu. ¶ Procul dubio in inferno. Et sicut Septua-
ginta transtulerunt, ibi impij deposuerunt furorē suum,
id est typhus & superbia, cum sauitia in hoc seculo glo-
riantium, humiliata est in inferno. **s** ¶ Et ibi requieue-
runt fessi robore. ¶ Sicut alia habet trāslatio, ibi requie-
uerunt fatigati corpore: ab oppressione utiq; & miseria:

A labore etiam istius mundi liberati. **a** ¶ Et quondam uincti pariter sine molestia. Vincientes & quondam uinctos in inferno, dicit pariter habitare, sine iniuria tamen & molestia uinculorum: non ita ut isti ubi prae ter poenas, captiuitate uel seruitute dura: diuersis etiam alijs calamitatibus, homines obligantur, dominatu & iniusticia iniquorum.

b ¶ Non audierunt uocem exactoris. Iussa imperantium uel inique exigentium, non uerent. **c** ¶ Paruus & magnus ibi sunt, & seruus & liber à domino suo. Quare misero data est lux & uita his qui in amaritudine animae sunt. Cui sit ergo ut uideo in inferno aequalitas personarum: & nullus de alterius dominatione formidat: cur mihi misero data est lux ista & uita similis eis qui in amaritudine animae suae sunt, cum meliora sint inferorum ergastula, quam istius mundi miserabilis uita, cruciatibus plena: ubi praeter angustijs homines mortem quarunt, & magno desiderio, ut ueniat, expectant. Ex

B emplum egregium adhibuit, dicens: Quasi effodientes thesaurum: nimirum utique gratulantur, cum optatam sibi inuenerint sepulturam. **d** ¶ Viri cuius abscondita est uita & circumdedit eum deus tenebris. De se dicit: sic itaque incedebam in mandatis dei, credens quod mihi fructus iusticiae meae responderet: sed absconditum est meritum uita meae, & pro hoc poenarum tenebris circumdatus sum: ita ut illud bonum mihi subtraheretur, & hoc malum appositum. Quod autem poenas tenebrarum nomine dixerit: audi quid sequitur. **e** ¶ Antequam comedam suspiro, & quasi inundantes aquae &c. Inter ceteros cruciatus, etiam hanc ei diabolus infirmitatem infixerat, quam infirmitatem medici bolimiodes appellant: quae infirmitas talem habere dicitur poenam, ut ante cibum torqueatur agrotus, & sint ei post cibum indefinites dolores. Unde dicit: Quasi inundantes aquae, sic rugitus meus. **f** ¶ Quia timor quem timebam euenit mihi. Timebam enim peccando ledere deum, & ille offensus, iram iusticiae suae in me exercet. Sed quid profuit cauisse à peccatis, quandoquidem ut reus omnium peccatorum discrucior? Sequitur. **g** ¶ Et quod uerebar accidit. Alijs uerbis ipsum repetit, quod superius dixerat. Pro conformatione dicti solent in scripturis talia iterari. Non arroganter haec dicit, ut faciat deo iniuriam: sed conscientiae merito libere loquitur. **h** ¶ Nonne dissimulaui? Non reddendo retribuendis mihi mala. **i** ¶ Nonne silui? Ut non delinquerem in lingua mea, posui ori meo custodiam. **k** ¶ Nonne quieui? Sci-

fessi robore, & quondam uincti pariter sine molestia. Non audierunt uocem exactoris. Paruus & magnus ibi sunt, & seruus & liber à domino suo. Quare misero data est lux, & uita his qui in amaritudine animae sunt. Qui expectant mortem & non uenit, quasi effodientes thesaurum: gaudentque uehementer cum inuenerint sepulchrum. Viri cuius abscondita est uita, & circumdedit eum deus tenebris. Antequam comedam suspiro, & quasi inundantes aquae, sic rugitus meus: quia timor quem timebam uenit mihi: & quod uerebar accidit, nonne dissimulaui? nonne silui? nonne quieui? Et uenit super me indignatio.

Cap. IIII.

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Si receperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti. Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua tremencia confortasti: Nunc autem uenit super te plaga & defecisti, tetigit te & conturbatus es. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio uiarum tuarum? Recordare, obsecro te: quis enim unquam innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? Quin potius uidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores & metunt eos, flante deo perisse, & spiritu irae eius esse consumptos. Rugitus leonis & uox leonae, & dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris perijt, eo quod non haberet praedam, & catuli leonis dissipati sunt. Porro ad me dictum est uerbum absconditum, & quasi furtiue suscepit auris mea

ens cum surrexerit in iudicio deus, quod saluos facit: sit omnes mansuetos terrae. **l** ¶ Et uenit super me indignatio. Indignationem hoc loco plagarum molem dicit, quam refert super se cecidisse, cuius pondere & doloribus se gemit obrutum: cum ipse esset, ut superius ait, morbis castigatus: quod poenas in consequenti

h^o sagittas dicit, sicut ait: Sagittae domini in manus sunt: quarum indignatio ebibit spiritum suum: siue ut alia translatio habet, ebibit sanguinem meum. Et proprie sagittae, uermes possunt intelligi: quia ab eis indefinitibus stimulis pungebatur sicut ipse Iob ait: Et qui me comederunt, non dormiunt. Quos diabolus ad comedendum cum aciores faciebat, & illi quasi indignantes & irascentes, ita carnem eius moribus fodiebant, ut uelut sagittae uiscerum interiora penetrarent. Explicit ubi Iob maledixit diem natiuitatis suae.

Cap. IIII.

Respondens autem Eliphaz Themanites dixit: Si receperimus loqui tibi &c. Concepta ergo uerba addit in iniuriam audientis, & dicit ita. **n** ¶ Ecce docuisti multos. Id est, quia plurimos solertia tua & bonitate ab erroribus reuocasti. **o** ¶ Et manus lassas roborasti. Ista ergo in sanctum Iob cum irrisio

ne dicuntur, & istum habent sensum: si haec & haec fecisses quae dixi, nunquam in hac tanta mala ad exemplum mortalium incidisses: quia deum rerum omnium conditor bonum scimus & iustum. **p** ¶ Recordare, obsecro te &c. Ergo ignoras Abel in principio innocentem occisum, & Abraham patriarcham propter uxorem suam fuisse periclitatum, & haec non discernens, generaliter das sententiam: & cum alij hominum flagellent à domino, ut emendantur: alij ut probentur de quibus iste est: cur huic uelut reo poenam exprobras: quin potius eos qui operabantur iniquitatem flante deo perisse, id est, ut iudicis sententia uelut uento uehementissimo sublatos à spe aeternae uitae. **q** ¶ Rugitus leonis &c. In rugitu leonae & uoce, sauitia depredantis uoluit significare. **r** ¶ Tigris perijt &c. In tigris uelocitatem eius ad spoliandos homines, praedamque ex eis capiendam describit: cuius etiam catuli similes eius dissipati sunt & intercepti. In alia aditione, per tigris, myrmicoleon, id est, formica & leo: quem nos uerius diabolus dixerimus: qui quando praedam agit, de sanctis tanquam de maioribus rebus, ut leo habendus est, quando uero minima quae rit auferre, formica dicendus est. Et quia sicut formica grana de area, ita ille cogitationes bonas auferit de cordibus hominum. **s** ¶ Et quasi furtiue suscepit auris mea. Id est, latenter ad aurem cordis mei, uirtus sententiae uelut quodam

A quodam spiramine penetrauit. **a** ¶ Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles & in angelis suis &c.] Dicitur quidam diabolo, qui quondam sanctus angelus fuit, quod in ueritate non steterit, & ab illa sublimitate angelica propria uoluntate deciderit: sed tamen non est continuo generale, ut sicut in illo, ita & in omnibus angelis inueniatur prauitas, quæ est peccatum. Omnis enim natura, sine dubio creata, capax peccati est: ut apparuit in angelo de quo dixi, quia in ueritate non stetit, tamen per donum & gratiã creatoris sui, ita in amorem charitatis illius transierunt: ut iam nec uelint peccare, nec possint.

b ¶ Qui terrenũ habent fundamentum &c.] Si domus lutea sunt corpora nostra, fundamentũ domorum nostrarum, uitam hanc temporariam esse credendum est: quia subtracta, domus lutea ruunt in mortẽ. **c** ¶ De mane usq; ad uesperam succidetur.] In uno die, totam uitam hominum monstrauit: quæ in mundo uernat. In paruulis floret in iuuenibus conualefcit, & roboratur maturata atate: in senioribus, tanquam in fructibus, & postremum in decrepita senectute conficitur, quã hic uesperam appellauit.

psal. 89. b Vnde est illud in psalmo: Mane sicut herba trãseat, & reliqua: decedit in morte, induratur in cadauere.

Cap. v

Voca ergo &c.] Vi di stultũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim.] Stultum dicit, qd de suis meritis gloriatur. Sed hic pulchritudinem, nomine falsæ felicitatis appellat: quæ maledicenda est, & execranda est: quia eã sequitur interitus sempiternus. **c** ¶ Cuius messẽ famelicus &c.] Sitientes, famelici, & armati, diabolus & sui possunt intelligi, qui potestatem accipiunt a deo, ut uassent iniquos, uel sitientes hominũ mortem, omne scilicet bonum naturæ, & quod nomine diuitiarum dictum est, ab eis uelut haustum poculũ absorbetur, uel homines iniqui, qui premunt subiectos. **f** ¶ Homo nascitur ad la-

borem, & uis ad uolatum.] Id est, labor hominẽ mortis, ut ab omnibus uitis castigatus incedat. **g** ¶ Qui facit magna &c.] Vt in filio dei homo Christus sit deus, & per eum ecclesia. **h** ¶ Qui dissipat &c.] Iudæorum uidelicet, qui Christum putauerunt extinguere, & non

mẽ eius delere de terra. Vel in martyribus persecutorũ ecclesiæ aduersantium dissipauit cogitationes: sicut Herodis in Petro. Et aliter: Non implent manus eorũ quo uolunt: quia alij eorum liberantur ad tempus: alij uero per ianuam mortis introducuntur ad uitã, & istos & illos saluabit deus. Illos aperte liberando, hos occulte coronando. **i** ¶ Qui apprehendit sapiẽtes &c.] Philosophos scilicet, uel Iudæos doctrina apostolica conuincẽs & ad nihilum errores eorum redigens.

k ¶ Per diem incurrent tenebras.] Dies erat Iudæis, de regno sacerdotio, lege, uniũs etiã dei religione gloriantibus: sed non credentes in Christo, tenebras perfidiæ inciderunt. **l** ¶ Et quasi in nocte &c.] Vtq; prosperitatis suæ: quæ cum solito circa felices seculi huius splendore uanæ gloriæ amplius fuerit, qua se longa securitate munitos, putabant eã usq; ad atatis suæ uesperam possessuros: in tribulatione subita, quæ noctis nomine dicta est, stupore nimio, in angustijs coartati, mortis etiam timore percussi, palpare dicuntur, perditũ utiq; consilio qd facerent ignorantes. **m** ¶ Porro saluũ faciet.] Christũ a blasphemijs Iudæorum: quia lingua eorũ gladius acutus fuit, dicendo, crucifige eũ. **n** ¶ Et erit ego no spes.] Resurrectiõis Christi uirtutẽ ostendit. **o** ¶ De manu gladij.] Sed ui-

deamus ne forte gladium peccatum dicat, dimicã contra animam hominis, ut eam sibi acquiescentẽ prosterнат. Quod peccatum gladij nomine dicitur per prophetam, ut ait: Speculator si uiderit gladiũ uenientẽ. **p** ¶ A flagello &c.] Si conuersus fueris ad deũ, interiora tua, gladij uerberorũ, per linguã iaculati non penetrant, & calamitates

Ezech. 33. b

A lamitares uel mala quæ à deo irrogantur peccatoribus, non timebis. **a** ¶ In uastitate &c.] Ridebis dixit, pro exultabis atq; gaudebis, & lætus eris, cum alios uideris fame affici, siue præfenti, siue etiam intellectu. **b** ¶ Et bestias terræ &c.] Hæc septima extremaq; tribulatio.

Bestiæ terræ, possunt & ista animantia, quæ sunt sine ratione intelligi: quibus ad deuorandū homines dantur in potestatem, & homines mali, bestiæ appellant, mores habentes similes moribus bestiarum: cōtra quas pugnasse se Ezechiel dicit Apostolus: Nō formidabis ergo, inquit, hoc malum, cum correptus à domino, uiam emendationis intraueris.

c ¶ Sed cum lapidibus regionū pactum tuū.] Lapidēs per metaphorā, homines dixit stabiles & quietos, qui sunt utiq; iusti & sancti, hi namq; in modum lapidum firmi in deo sunt, per regiones uarias constituti: Cum his itaq; habebis pactum solidæ charitatis, ut ab

B eis, nūq; te aliqua tribulatio possit auellere. **d** ¶ Bestiæ terræ &c.] Homines uidelicet quondam feri &

mali, in innocētia ut oues effecti: nomē tamen pristinum retinens, sicut de Matthæo euangelista dicitur: Matthæus publicanus. **e** ¶ Et scies quod pacem habeat &c.] Ab istis omnib; quibus uelut ab hostibus expugnatur tabernaculum, uel habitatio, siue domus corporis tui. **f** ¶ Et uisitans speciem tuam &c.] Hoc dicit: Hominis tui speciem dō Iob ut diuina uisitatione dignam exhibeas peto: ac habitationis & habitantis, nomine totum integrum hominem signauit. **g** ¶ Et scies quoniam multiplex &c.] Spiritualiter de omnibus sanctis dictum sentire possumus, quod filios in operibus bonis habeant. Isti tales filij cogitationū semine concepti, pariuntur in opera, & sancti huius generationis multitudine gloriantur: quoniam talibus magis q̃ carnalibus filiis deo placere uoluerūt. Potuit ergo Eliphaz, quasi consiliū dans Iob, ita dicere: Si cōuersus ad deum fueris, ita ut te tuorum operū antiquorū pœniteat, cordis tui uirtutibus, uelut seminibus abundabis. De quibus opera bona, tanquā sanctitatis filios poteris procreare: ita ut progenies operum tuorū, multitudini herbarū uirescentium comparetur: quarum radices, si spe intus habeas in corde de fixas: terra tua flores cū fructibus germinabit. **b** ¶ Ingrederis in abundantia sepulchrum &c.] Cōsummaris annis prouectæ ætatis, plenusq; dierum in tumultu positus requiesces, ut in tempore iusti iudicij dei, à sordibus peccatorum minimis & leuibus purgatus inueniaris: uelut triticum quod coaceruatur in arēā. **i** ¶ Ecce hoc ut inuestigauimus &c.] Hoc dicit, quæcunq; à me tibi dicta sunt, diligenter inuestigata uera noueris: quæ ipse ad emendationē tuā, debes corde p̃cipe. Cap. VI.

Respondens aut Iob &c.] Dicitis me peccatis meis facientibus ista pati: propter quod uelim ut peccata

cōtra calamitatem hanc quam patior pensarentur, & illi co uideretis: quia hæc ipsa calamitas, uelut arena maris, supra horum peccatorū merita ponderaret. **l** ¶ Quia sagittæ domini &c.] Hic potest uideri, quod superius sagittarum nomine uermes dixerit: à quibus tum inde

nenter pungebatur, nec loqui permittebatur: nō quod uermes talem sensum habuerint, ut hoc iudicio facerent, sed permissu dei, à potestate aduersaria, ut aciores essent, etiam ipsis moribus agebant: sicut locustæ, muscæ & ranæ in Aegypto. Quod autem dixit: terrores domini militant contra me: potest ipse diabolus cum suis intelligi: qui adhibitis cruciatibus, ut cederet Iob, & ut innocētiā sanctitatemq; amitteret, in super terroribus minabatur: quod etiā multi persecutores, ministri diaboli, sanctis martyribus facere uoluerūt. Obsederunt in gyro tabernaculum meū. Ecce hic manifeste ostēdit, qd uelut hostes inimiciq; diaboli & sui acriter militaret: hi enim maligni spiritus, diuerso modo accipiūt potestatem: ad aliorum

quidem damnationē, aliorum uero emendationē, aliorum aut probationē: qui de suis moribus uel ministerio, mali siue terrores, uel etiā latrones nuncupant. Omnia dedit in manib; eorū, id est, prædonū. Omnia utiq; quæ habui, siue filios meos, siue substantiā: sicut & me ipsum dedit deus in manibus diaboli, siue suorum satellitum. **m** ¶ Nunquid rugiet &c.] Sicut enim illa cū uel abundant pabulis, nullā quasi querelārū uocem emittunt, ut pabuli inopiā protestentur: simili modo, inquit, & ego: si pacē & quietē potius q̃ bellū habere in membris, & in anima mea: nullū sermonē amarū asperum uel proferre. **n** ¶ Aut poterit comedi &c.] Quomodo ratio nō sine naturalis, ut quicq; insulsum comedi possit: ita ego nihil insulsum, nihil stultū contra deum, nihil quod non fidei sale cōditū esset, operatus sum. **o** ¶ Aut potest aliquis &c.] Sicut enim nemo mortiferū aliquid comedit, ut uitæ suæ inimicus sit: ita ego peccatū cōtingere pertimescebam. **p** ¶ Quæ prius &c. nunc cibi mei sunt.] Hoc est, uerbis nunc pascor asperis & amaris, quæ mihi immentitas pœnalis extorquet. Hæc enim timebā meo ore depromere, quādo in sanctitate & iusticia cū pace quiete uiuebam. Sed & prætereundū nō est: quia hoc quoq; inter ceteras pœnas passus sit Iob: ut etiā cibi ei foetidi uiderentur, sicut est odor leonis, feralis utiq; & nimium horridus: qui odor cū de eius uisceribus eruperet: escæ suæ ei id sapiebāt, quod suarū spirabant interna febrilia: quod ostendit ubi dicit: Interiora mea efferbuerūt absq; ulla requie, id est, iā decocta sunt & putrefacta. **q** ¶ Et qui cœpit &c.] Hanc igit mortē potestati diuinæ, Iob solui exoptat: ut ab ea decidens cadat in hanc temporariam mortem quatenus præsentis pœnas possit euadere: cum uelut arbor de hac uita succisus fuerit.

¶ Quis

A **a** ¶ Quis det ut ueniat petitio mea &c.] Hæc mihi sit cōsolatio, ut finem poenæ uel cruciatuū meorum, remedia mortis obtineam. **b** ¶ Nec fortitudo lapidū fortitudo mea: nec caro mea a-

nea ē.] Caro mea corumpitur sanie ac putredine uulnerū, quia est in me talis fortitudo, uelut lapidum, ut dolores non sentiam.

c ¶ Ecce non est auxiliū mihi &c.] Tam ex sua q̄ ex persona christi p̄pheta hoc dicit. **d** ¶ Qui tollit ab inimico suo misericordiam, timorem domini derelinquit.] Misericordia ē, ad miseria eorum qui tribulantur compatiēdo moerore cordis deflectit: hæc uos dum amico non impenditis, timorem domini derelinquitis.

e ¶ Qui timet pruīnam &c.] Timebam peccata etiam minima perpetrare, ne pro eis dei in me ultio defauiret: & ecce nunc ita punior, t̄quam scelera immania cōmiserim.

f ¶ Et ut incaluerint, soluetur &c.] Vbi feruere cōperat nomen ei⁹ in populis, in gloria suā loco non comparuit, uelut nix cū calore dissoluitur.

g ¶ Inuolutæ sunt semitæ &c.] Semitas uirtutes animi dixit, in quibus ut deo placeret, om̄i studio gradiēbatur: has semitas malis quæ pariebant, inuolutas atq̄ implicitas esse dicit, dū hominis uitæ suæ, suppliciorum admiscerentur mala. **h** ¶ Considerate semitas &c.] Id est, intuemini ad hæc loca quæ dixi, & ipso silentio cognoscetis uera esse quæ dixi. Respiciate ad uias diuini forum regnōrū, per quas ad me omnium gentiū frequētia confluēbant, & uidebitis eas raritate, imō solitudine hominum desolatās. **i** ¶ Nūc uenistis, & modo uidentes plagam &c.] Hoc dicit, q̄ & ipsi amici sui, exemplo eius ruinam sibi similem formidarent. Nōne quie-

pecto tribuat mihi deus, & qui cœpit, ipse me conterat. Soluat manum suam & succidat me, & hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sancti. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam, aut quis finis meus ut patienter agā. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea a-nea est: Ecce non est auxilium mihi in me, & necessarij quoq̄ mei recesserūt a me. Qui tollit ab inimico suo misericordiā, timorē domini derelinquit. Fratres mei præterierunt me: sicut torrens qui raptim transit in conuallibus. Qui timent pruīnam, irruet super eos nix. Tempore quo fuerint dissipati peribūt: & ut incaluerint, soluentur de loco suo. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in uacuum, & peribunt. Considerate semitas Themā, itinera Sabba, & expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui. Venerunt quoq̄ usq̄ ad me, & pudore cooperti sunt. Nūc uenistis, & modo uidētes plagam meā timetis. Nunquid dixi: Afferte mihi, & de substantia uestra donate mihi, uel liberate me de manu hostis, & de manu robustorū eruite me? Docete me, & ego tacebo, & si quid forte ignorauī, instruīte me. Quare detraxistis sermonibus ueritatis, cum ē uobis nullus sit qui possit arguere me? Ad increpandum tātum eloquia cōcinnatis, & in uentum uerba profertis. Super pupillum irruitis, & subuertere nitimini amicum uestrum. Veruntamen quod cœpistis, explete. Præbete aurem, & uidete an mentiar. Respondete obsecro absque contentione, & loquētes id quod iustum est, iudicate. Et nō inuenietis in lingua mea iniquitatē, nec in faucib⁹ meis stulticia personabit.

CAP. VII

Militia est uita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Sicut ceruus desiderat umbram, & sicut mercenari⁹ præstolatur finem operis sui: sic & ego habui mēses uacuos, & noctes laboriosas enuimeraui mihi. Si dormiero, dicam quando consurgam: & rursum expectabo uesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras. Induta est caro mea putredine, & sordib⁹ pulueris cutis mea aruit & contracta est. Dies mei uelocius transierunt quā a texente tela succiditur, & cōsumpti sunt absq̄ ulla spe. Memento, quia uentus est uita mea, & nō reuertetur oculus meus ut uideat bona, nec aspiciet me uisus hominis. Oculi tui in me, & nō subsistam. Sicut consumitur nubes & pertransit: sic qui descendit ad inferos nō ascendet, nec reuertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine

ui, nōne dissimulaui, patientiā uidelicet aut uindictam malorum: Nōne silui, silentio cohibens linguā meam, ut non responderem exprobrantibus mihi mala: uel ne

in toto mihi dominaret iniquitas. His ergo ueritatis sermonibus detraxistis, quandoquidem me in his non solum fallacem, uerumetiam in alijs rebus criminofum iudicastis, cum uestrum nullus ita mūdus sit a peccato, ut quenq̄ posset libera conscientia increpare.

k ¶ Super pupillum irruitis.] Desolatum scilicet a parentib⁹ & amicis. **l** ¶ Respondete obsecro absque contentione &c.] Nō sit contradicendi studium, quod contentionis generat morbum: & ita demū animositatis caligine nō perturbati, poteritis in me & uos quod iustum est iudicare.

CAP. VII

Militia est uita hominis super terram.] Dimicans contra inuicibiles aduersarios. **n** ¶ Sicut ceruus &c.] Similiter & ego me cōsequi arbitrabar, sed p̄ umbra refrigerij incurri aest⁹ poenarū, & pro mercede mei operis, uacuum dimissus sum.

o ¶ Et sordibus pulueris &c.] Hoc etiam ad tormentorum pertinebat dolorē, ut sanies quæ de putredine feruentium uulnerum defluēbat, sordibus infusa pulueris, cutem eius exiccaret atq̄ contraheret.

p ¶ Nec aspiciet me uisus hominis.] In ea em̄ pace & gloria, diuitijs & honore ubi antea fui, iam nō sum ab hoībus uidend⁹.

q ¶ Oculi tui in me, & nō subsistā.] Quia oculi tui quasi iracundia pleni in me, idcirco sunt intendētes, ut plagas grauiore ini-

mici mei accumulēt. **r** ¶ Neque cognoscet eum amplius locus eius &c.] Id est, pristina mūdi istius conuersatio, nō erit in homine commutatio.

oo 4 ¶ Terre

A a ¶ Terrebis me per somnia.] Hoc à deo Iob se pati dicebat quod à dæmonibus patiebatur: qui ad ista facienda, à deo acceperat potestatem, qui ei toruis uultibus & minacibus sine dubio apparebant in somnis, stridentes etiam dentibus, & ad deuorandum eum quasi ora aperientes, ut insolita uisionis horrore excuteretur in lecto, & expergefacto somno aufereret quod solent dolores nimij mitigari, & succederet iuges uigilia, ut indefinenter cruciatibus torqueretur. Siue uulnera quæ uigilans oculis suis uidebat quoti die putris: que sanies uermiumque multitudine discurrentium per uulnerum foueas, in somnis ei à dæmonibus demonstrabant.

b ¶ Quamobrè elegit &c.] Satiatus est inquit, & peccato multo tolerabilius: si uictus cruciatibus, de morte mea cogitè quæ tuæ maiestati irrogè blasphemiam. c ¶ Desperavi &c.] Desperavi, loquendo hæc, quæ dicere nō debueram. Pro hoc itaque uerbo, quo se lapsum in peccatū deplorat, poenitentiam illico profiteor, dicens: d ¶ Parce mihi domine &c.] Tanquam si diceret: in hoc tēpore poenitentem suscipe, & obsecranti pro hoc delicto esto placabilis.

e ¶ Vsq̃ quo nō parcis &c.] Id est, ab istis poenis mihi instantibus non desistis. f ¶ Nec dimittis me, ut glutiam &c.] Inter cetera mala dolorū & cruciatuum, synanchen habuisse se perhibet, qua tumore faucium hominis halitus intercluditur, & sæpe quasi laqueo strangulatus extinguitur. g ¶ Peccaui, quid faciam &c.] Peccaui in his quæ dixi superius, quæ me dicere non decebat: quid possum facere tibi qui iustus es? b ¶ Quare me posuisti contrarium tibi.] Dedisti mihi copiam respondendi, ut dicerè tibi: iusto homini non conueniunt poenæ, quæ potius peccatoribus irrogantur, dum homo hæc dico deo, creatura creatori, plasma figulo. i ¶ Et factus sum mihi metipsi grauis.] Quia seruus domino meo tam que rula uoce respondere non debui. k ¶ Cur nō tollis peccatū meum?] Id est, aufers dolores meos, per quos qui eram hætenus iustus, nunc peccare compellor? l ¶ Et si mane me quæsieris non subsistam.] Post istius seculi noctem, in illius futuri seculi principio, quando erit felix resurrectio beatorū: cum requisitus fuero, non inueniar, quia nō ita dignus erō qui sanctitatis merito, subsistam ante faciem tuam. Quod si abhinc peccator abiero, cui tu ante propiciatus non fueris: postea ante conspectum

tudine animæ meæ. Nunquid mare ego sum aut cetus, quia circumdedisti me carcere? Si dixerō, consolabit me lectulus meus, & releuabor loquens mecum, in stratu meo terrebis me per somnia, & per uisiones horrore concuties me. Quamobrè elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. Desperavi. Nequaquā ultra iam uiuam. Parce mihi domine, nihil em sunt dies mei. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? Visitas eum diluculo, & subito probas illū. Vsq̃ue quo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam saluam meā? Peccaui. Quid faciam tibi o custos hominum? Quare me posuisti contrariū tibi? Et factus sum mihi metipsi grauis. Cur nō tollis peccatū meum, & quare non aufers iniquitatē meam? Ecce nunc in puluere dormiam, & si mane me quæsieris, non subsistam.

Cap. VIII

R Espondens autem Baldad Suites, dixit: Vsq̃ue quo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui? Nunquid deus supplantat iudiciū, aut omnipotens subuertit quod iustum est? Etiam si filij tui peccauerunt ei: & dimisit eos in manu iniquitatis suæ: tu tamen si diluculo consurrexeris ad deum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus inceseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iusticiæ tuæ: intantum ut si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriā. Hesterni quippe sumus & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram: ipsi docebunt te. Loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia. Nunquid uirere potest scirpus absq̃ humore: aut crescere carectum sine aqua?

cum ad

re uolueris, tantam eius gratiam continuo possidebis, ut ad comparationem nouissimorum bonorum tuorum, quæ tibi subito poterit compensare, priora satis parua & minima deputentur. Quos peccatores filius ille iunior in euangelio figurauit: qui cum bonum naturæ, tanquā diuitias cum meretricibus: id est, uoluptatibus uiuendo, prodigus dissipasset, poenitenti occiditur uitelus Christus, anulus quoque fidei, qua cuncta promissa certa impressione signantur, in manu ei tribuitur: & gressu suo rum accepit munimēta, ut super serpentes & scorpiones securus incedat: stola etiam æterna immortalitatis datur. p ¶ Interroga enim generationem &c.] Hoc est dicere, quia nos hesterni sumus, interroga antiquos, & inuenies alios in diluuiō, alios in Sodoma, siue in diuersis locis pro peccatis suis diuersas accepisse sentētiās. q ¶ Nunquid uirere potest scirpus absq̃ humore &c.] Hoc est dicere: sicut scirpus uel carectum sine aqua uiuere non potest, ita tu sine fomento atque humore iusticiæ, nequaquam permanere in pristina felicitate potuisti.

¶ Cum adhuc

tuū ubi sunt ceteri sancti, amplius non erō. Cap. VIII e Respondens autem Baldad Suites, dixit &c.] Offensus est Baldad in sermonibus sancti Iob. Primum quia temere locutus fuisset ad deum, deinde quod diceret, quod in regno fuisset ceteris regibus prapollentior, & quod hanc

plagam innocens patereetur: & notat eum ipse Baldad, quod quia si non libera mente & sobria loqueretur: sed nescio quo spiritu potius ageret. n ¶ Nūquid deus supplantat iudiciū &c.] Hoc dicit, quia iusticia dei patetis, quæ mereris.

o ¶ Etiam si filij tui peccauerunt ei &c.] Si filij, inquit, tui facientes mala, dimissi sunt à deo, ut potestas quæ propter iniquitatem eorū in eos data est, interimēdū eos haberet effectū, tibi in nullo nocere poterit: si tamen ipse adhuc iacens in stulticiæ cecitate, diluculo in agnitionem diuinæ iusticiæ, consurrexeris: & pro tuis erroribus & delictis, deum qui omnia potest concedere, fueris deprecatus. Qui quasi dormire uide-

batur, non audiendo te uidelicet, nec uidendo, confestim euigilabit ad te, & ad praparamandam felicitatē tuā instabit. Intantum ut si priora tua fuerint parua, nouissima tua multiplicentur nimis. Si ergo ad deum conuersus fueris, inquit, ab iniquitatibus, propter quas nunc poenas pateris: & per satisfactionem eum per meritis tuis tibi ualde iratum reconcilia-

A Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arefcit. Dicit sanctum Iob, uelut herba similitudine floruisse, qui antequam ad maturitatem futura gloria perueniret, in tanta mala precipitatus sit, ne in tempore suo, quasi in plenitudine dierum consummato completoque floren-

tissimo regno, manu potestatis dei, in qua omnia regna consistunt, auferret a seculo. Ergo quia non ita egisti ut in pace, completo tempore tuo conferre, ris in sepulchrum tuum: idcirco ante omnes herbas, id est, ante omnes peccatores, quod herbarum uocabulo saepe dicitur: solis ardore siccat⁹ es, id est, cum infidelibus tribulationibus corde cessasti. Quod autem ait, ante herbas omnes arefcit: quisque hominum multarum est iniquitatum, sicut tu es: praepodere criminum, ante incipit peccare luere quam ceteri peccatores. **b** At spes hypocrite peribit. Hypocrite simulant sanctimoniam uitae: hic autem secundum dei testimonium simplex fuit, rectus & innocens, sicut ipse ait: Si ambulauimus in uanitate. **c** Non ei placebit uerborum sua.

b Simplex fuit, rectus & innocens, sicut ipse ait: Si ambulauimus in uanitate. **c** Non ei placebit uerborum sua.

Grandis reuera uerborum est & amentia, fide & simulate agere ante deum, quod eis in prosperum non procedet, cum ille scrutator sit cordis & renis. Tales in euangelis arguuntur, qui sunt ornati de foris quasi specie sanctitatis, & intus peccati putredine pleni sunt, ut sepulchra mortuorum. **d** Innitetur super domum suam, & non stabit. Confidendo in seipso, & confirmando carnem brachij sui, stare non poterit, sed magis cadet superbia. Quia omnis caro foenum est. **e** Fulciet eam & non confurget. Conatur proprijs uiribus se erigere, sed nequaquam confurgere poterit, quia non est dominus fortitudo eius. In quem incumbentes firmissime continentur. **f** Humectus uidetur antequam ueniat sol. Felicitatem prosperantis hominis dicit, qui cum aestu tribulationis percussus fuerit, aduersitatibus frangitur: & omnis uiror pristinae eius laticiae, consumptus tristitia excidatur. **g** Et in ortu suo germen eius egredietur. In principio, inquit, felicitatis suae peccator prospere agere uidetur, sed non permanebit, uirentis herbae similis: haec est repentina iocunditas, sicut in psalmo: Cum exorti fuerint peccatores ut foenum, & apparuerint: id est, uelut herba in uiror laticiae praesentis emerferint mox adueniente caumate peribunt. Iustus uero non ita ut foenum florere bit: cui, ut dixi, peccatorum gloria comparatur: sed sicut palma florebit, inquit propheta. Quae ita in profundum est radicibus stabilita, ut nec tempestatem metuat, nec solis ardore formidet. Et cum sub sacro numero ad centum usque nodos peruenierit, quibus altitudo eius solide continetur: tunc fructus afferet dulcissimos charitatis, in summo scilicet perfectionis fastigio, quo se per incrementa uirtutum, quasi per plurimorum quasdam aetates annorum ascendisse gloriatur. **h** Super acruum petra-

rum radices eius densabuntur. Quoniam radices eius in terra bona solidatae ut fructus patientiae afferrent non figentur, sed super acruum magis petrarum coartabuntur, non habendo illic uitae humorem: moriturus utique prius ariditate siccabitur. **i** Et inter lapides commorabitur. Metaphorice, lapides, infideles & duri cordis hoc loco possunt intelligi, inter quos quisque peccator commorabitur uitae similitudine coartatus, qualis, qui deus ut stolidi metalla non sentiunt. Aut certe lapides peccata nominantur. Vnde propheta ait: Tollite lapides de uia: id est, de uia sanctae conuersationis auferite peccata. **k** Si absorbuerit eum de loco suo, negabit &c. Cum de hac uita ad loca squalida inferorum transferendus absorptus fuerit, indignus utique conspectui dei esse negabit. Locutus hominis dici potest qualitas conuersationis, ubi uel uita genere, uel mente consistit, id est, disciplina, uel gratia quam accipit, aut elegit sectari.

Hier. 50. d

l Haec est enim laticia uiae eius. Ironice dicit: haec est laticia eius, uelut si diceret: Sic in bonis operibus deoque placentibus ambulauit dum uiueret, ut ad arumnas perpetuo perueniret. **m** Ut rursus de terra alij germinetur. Facit utique deus ut iustus iudex, dum Iudaeos incredulos a promissionibus quae in Christo sunt propter perfidiam excludit, & gentes propter obedientiam intromittit. Siue in loco Iuda Matthiam constituens, iusta iudicia sua declarauit. **n** Deus non proiciet simplicem, nec porriget manum malignis. Id dicit, non iuuat ut faueatur operantibus iniquitatem, & tamen porriget manum pietatis suae, ut peccatores ad poenitentiam conuertat. **o** Donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. In risu, laticiam cordis intellige. In iubilo, uocem exaltantis aduerte. **p** Qui oderunt te &c. Cum utique talis fueris, qualem dixi superius, qui oderunt te, merito confundentur. **q** Et tabernaculum impiorum non subsistet. De Iob quidam hoc dicit, sed fallitur. Nam manifestum est tabernaculum impiorum perituum in aeternum: id est, diabolus & ministros eius, uel etiam praesens seculum. **Cap. XX**

Et respondens Iob &c. Noli ergo de me ita existimare quod ego saltem cogitare hoc audeam, quum sciam quia creatura creatori suo in nullo possit penitus comparari. **s** Quis restitit ei, & pacem &c. Quis contra deum agens non sibi bellum irae eius commouit, sicut Dauid & ceteri. **t** Qui transtulit montes, & nescierunt &c. Metaphorice: montes homines siue angeli intelligendi sunt, quorum elatio mentis, intantum intumuit, ut excelsis montibus comparetur. **u** Et columna eius concutiantur. Columnas hoc loco per stabilitate terrae intelligamus, quae deus super semetipsam immobilissima mole fundauit. **x** Qui praec. Per uicissitudines diei & noctis, dispositio dei gubernantis omnia quotidie fieri ita uidemus. **y** Qui facit

D

Es. 4. 40. b

Ps. 92. c

A ¶ Qui facit arcturum & oriona &c.] In his stellarum signis, quæ sunt in firmamento cœli penè omnib⁹ stellis notiora, totā militiam astrorū dicit ad regimen dei pertinere, quæ magna & mirabilia homines ignorant. Vnde ipse dominus ait: Nunquid nosti ordinem cœli, & ponis rationem ipsi⁹? Item

Iob. 38. d

moraliter: Qui cōmoues terrā de loco suo. Hominem deus de loco uitæ prioris cōmouit, & delectabiles cogitationes, sed noxias quibus quasi columnis incubans ac reges cens in eis sustinebatur, concussit & infirmavit, ut eum ad sanctitatem uitæ cōmutaret. Qui præcepit soli, & non oritur. Pecatoribus cordis caritate percussis, non sol oris iusticiæ Christus, siue stellarū: id est sanctorū merita, quibus alij ab alijs distabant in claritate, quod hic latent quali clauduntur sub signaculo. Qui extendit cœlos suos. Apostolos & ceteros sanctos, cœlos effectos, ubique prædicatione diffundit: siue eis scripturas quæ cœlorum nomine plerumq; significantur reuelando eorum cordibus patefacit, sicut ait: Quoniam

Psalm. 8. a

uideo cœlos opera digitorū tuorum: Egreditur super fluctus maris. Super seculi utique isti homines inquietos, elatos & turbidos, ut ad mansuetudinem & placabilitatem timore depositi conculcentur. Qui facit arcturum: id est,

Gal. 2. b

primos in resurrectione ecclesiæ, ut sint gloriosi, splendentes uelut meridies calore charitatis dei accensi, & si dei lumine illustrati. **b** ¶ Qui facit magna & incomprehensibilia & mirabilia &c.] Magnū est quod facit deus, ut uas fragile hominem morti obnoxium per Christum in spem beatæ resurrectionis constituat. Et interiora austru. Vbi candelabrum cum lucernis, septiformis spiritus gratia uidelicet & intelligentiæ relucens, collocatur. **c** ¶ Si uenerit ad me, non uidebo eum &c.] Plus dicit, quod uenientis dei præsentia sit, quādo homini innotescit, & quando occultatur, quasi abeuntis absentia indicatur. **d** ¶ Sub quo curuantur qui portant orbem.] Portantes orbem, sancti recte intelliguntur, qui gloria meritorum suorum, magni & potentes sunt apud deū. Hi ergo cordis humilitate ad interueniendum pro peccatoribus in conspectu eius sunt incuruati. Ita sancti portant mundum, dum eum ne ruat ac pereat, orationum fortitudine sustinent. Columnæ cœli intremiscunt ac pauent ad nutum eius. Apostoli, prophetae, omnesq; apostolici uiri, sancti quoq; & ceteri fideles intelligendi sunt: de quibus est Petrus, Iacobus & Ioannes, qui uidebantur esse

columnæ: siue sancti ante deum incuruati & procidentes adorant, qui portant orbem, id est, totū hominem suum, quem docti minorem mundū appellant, perfectioni crucis imponunt: & ne per mundi uanitates cogitationibus soluantur ac deflectat, intra se eum confringendo per dei

signaculo. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris. Qui facit arcturum & oriona & hyadas, & interiora austru. Qui facit magna & incomprehensibilia & mirabilia, quorum nō est numerus. Si uenerit ad me, non uidebo eum: si abierit, nō intelligam. Si repente interroget, quis respōdebit ei? Vel quis dicere potest, cur ita facis? Deus, cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. Quantus ergo sum ego ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Et cū inuocātem me exaudierit, non credo quod audierit uocem meam. In turbine em cōteret me, & multiplicabit uulnera mea etiam sine causa. Nō concedit requiescere spiritū meū, & implet me amaritudinibus. Si fortitudo queritur, robustissimus est. Si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimoniū dicere. Si iustificare me uoluerō, os meū condemnabit me. Si innocentem ostenderō, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tēdebit me uita mea. Vnum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit. Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentium rideat. Terra data est in manus impij, uultum iudicij eius operit. Quod si non ille est, quis ergo est? Dies mei uelociore fuerunt cursore: fugerunt & non uiderunt bonum. Pertransierunt quasi naues poma portantes: sicut aquila uolans ad escam. Cū dixero, nequaquam ita loquar: cōmuto faciem meam, & dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti: si autem & sic impius

noui qd' malis uitæ præsentis punior. **i** ¶ Si flagellat, occidat &c.] Dure hic satis locutus est contra deum. In toto quidē libro hoc, nullus est locus asperior isto, & altero superius posito, ubi ait: quamobrē elegit suspendiū anima mea, & mortem ossa mea: de quibus sermonibus respōdit ad deum in fine libri: unum locutus sum, quod utinam non dixissem, & alterum quibus ultra nihil addam. Tota altercatio Iob cum amicis hic est, quod ille se iustum, illi eum impiū pronuntiabant. **k** ¶ Terra data est &c.] Caro Christi in potestate Herodis siue Pilati, uel ipse Iob in potestate diaboli. **l** ¶ Vultum iudicij.] Vultum hoc loco mentis iudicij, quod dei iusto iudicio est opertum appellat. Excacāda corda satellitum impij diaboli, quos istic iudices nominauit, ut sanctū Iob crudelitate acius cruciarent. **m** ¶ Cum dixero &c.] Nequaquam ita ait: hoc est quando compellente cruciatu, aspera cōtra deum loquor & dura: eodem puncto respiscens definitio me deo ita loqui nō oportere. **n** ¶ Cōmuto faciē.] Id est, præ doloris nimietate cōtraho atq; cōtristor, & in ipso definitiōis meæ momēto, subitis ac repētinis dolorū aculeis ita uxor atq; discrucior ut rursū amaritudinis

gratiam regit & continet. **e** ¶ Et cum inuocātem &c.] Qui me etiam inculpabili studentē uitā, impugnantū permittit iniuriā. Exaudire est in hoc, ut dei bona mereatur. Non se autem exaudiri credit, eo qd' mala patiat. **f** ¶ In turbine enim cōteret me.] Turbo diaboli potest intelligi, qui uelut turbo incubuit in Iob, ut eum uastaret. **g** ¶ Nō concedit.] Asthmaticon se dicebat effectū: infirmitas em est quæ in pulmonibus generatur. Obstruuntur aditus quidam pulmonum, quos Græci poros appellant, & ita constringuntur atq; cōcluduntur in pulmonibus, ut dicunt medici, ut redere siue recipere spiritū pulmones coangustati non sufficiat, nimio etiā dolore cū festinato suspirio repetit, & cōcitus status emittitur. **h** ¶ Et implet me.] Plagis omnibus atq; infirmitatibus circūdata atque obfusa repleta felis atq; blasphemia, & amaritudine aia mea. Ita ut durum uerbū & asperum os meū dicere cōpellatur: Et tēdebit me uita mea. Ego tamē hoc solum

A amaritudinis & fellis uerba depromam. **a** ¶ Si lotus fuero &c.] In ablutione ergo aquarū niuis, candor mentis ostenditur: & in manu, mundicia fructus sanctorum operū demonstratur: Et recte potest niui baptismus comparari. In pluuia ergo & imbre affluente, sermonem doctrinæ legislator uoluit indicare. In rore uero & in niue, sensum cū illuminatione sui, interiora uiscerū penetrat. **b** ¶ Et abominabuntur &c.] Tantum enim malorū mihi illatum est, ut squallore uulneris & pure dinis si dici potest, etiam quæ insensibilia sunt detestentur.

c ¶ Nō est qui utrumque ualeat &c.] Id ē, quis est qui deum potest iniusticiā, quasi iniquum arguere, nisi temerarius & blasphemus: quis potest uelut in reum iniquitatis cum extensione manū dare sententiā? Iob uero iuxta dei testimonium quo fuerat collaudatus, eo quod innocēs esset, sibi confitens dixit, quod non esset ullus eorū, cū quibus altercaberetur: qui eū recte posset arguere, quia ille iudicare alterum iustissime audet, cuius reā cōscientia de his quæ in alterū iudicat, non tenetur. **d** ¶ Manū suam &c.] Securus, inquit, & constanter tunc potero respondere, si hæc duo amoueant à me, potētia uide licet suā magnitudinem, & horū cruciatuum poenas.

Cap. X

T Aedet animā meā uita mea &c. Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu &c.] Quod autem dicit totum se in circuitu factum, contra hæreticos locutus est, qui dicunt animā ab alio deo factam, & corpus ab altero plasmaum. **f** ¶ Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & uisitatio tua custodiuit spiritum meum.] Ipsa anima est uita hic appellata, non uita animæ, quia possunt & actus animæ, uita nuncupari. **g** ¶ Non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria &c.] Id est, contractus dolore & tormen-

tis uiscerū: caput ad ima depositum eleuare nō possum, siue cōfusione & moerore repletus. **h** ¶ Quasi leānam capies me.] Huic ergo bestia, ait Iob: assimilas me hominem humilem & abiectum. **i** ¶ Reuersusq; mirabiliter.] Deum dicebat ad se reuerti, quādo cum antiquis

nouas poenas & recētiore in suo corpore sentiebat mirabiliter. **k** ¶ Instauras testes tuos cōtra me.] Hoc dicit, quia castigatio nes & poenæ nostræ, testes sūt diuinæ iusticiæ. Siue cruciat⁹ illis us, idcirco dictos testes existimo, quia eiu lāte eo & rugiēte, quasi testimoniū deo tormenta reddebant.

l ¶ Multiplicasti irā tuā aduersum me, & poenæ militāt in me. Quare de uulua eduxisti me, qui utinā consumpt⁹ essem ne oculus me uideret: Fuissem quasi nō essem de utero translatus ad tumulū. Nunquid nō paucitas dierum meorū.] Potest ira dei diabolus intelligi, cuius ministerio Iob acerbos dolores patiebatur. Poenæ autem militantes dicuntur, quia per quendā malorū ordinem succedentes, officiū commissæ sibi crudelitatis exercent. **m** ¶ Dimitte ergo me ut plangam paululum dolorem meū.] Id est, requiem ab istis cruciatibus mihi cōcede, ut plangam aliquantum dolorem poenarum mearum, quem in corpore meo sustineo, siue quem futurū in inferno perhorresco. **n** ¶ Antequā uadam & non reuertar ad terrā tenebrosam & opertam mortis caligine, terrā miseriæ & tenebrarū &c.] Quod terram inferorum descripserit, nulli dubium est: nullus ordo ibi est uitæ, tenebrosa est, ut dixi, proculdubio uelut carcer, in quem peccatores & impij qui lucē odio habuerunt, ut tenebrarum filij, contrudentur. Quæ ter-

sic impius sum, quare frustra laboraui? Si lotus fuero quasi aquis niuis: & fulserint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me uestimenta mea. Neq; enim uiro qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui utrumque ualeat arguere, & ponere manum suam in ambobus. Auferat à me uirgā suam, et pavor eius nō me terreat. Loquar & non timebo eum. Nec enim possum metuens respondere.

Cap. X

T Aedet animā meā uita mea, dimittam aduersum me eloquium meum. Loquar in amaritudine animæ meæ, dicam deo: Noli me cōdemnare. Indica mihi, cur me ita iudices? Nunquid bonū tibi uidetur, si calumnieris me & opprimas me opus manū tuarū, & cōsilium impiorū adiuues? Nunquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut uidet homo, & tu uidebis? Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora, ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meū scruteris? Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit erui. Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu, & sic repente præcipitas me? Memento quæso quod sicut lutū feceris me, & in puluerem reduces me. Nonne sicut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus uestisti me, ossibus & neruis compegisti me. Vitā & misericordiam tribuisti mihi, & uisitatio tua custodiuit spiritū meum. Licet hæc cæles in corde tuo, tamen scio quia uniuersorū memineris. Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mūdum me esse non pateris? Et si impius fuero, uix mihi est: & si iustus, nō leuabo caput, saturatus afflictione & miseria. Et propter superbiam, quasi leānam capies me: reuersusq; mirabiliter me crucias. Instauras testes tuos contra me, & multiplicasti iram tuā aduersum me, & poenæ militāt in me. Quare de uulua eduxisti me, qui utinā consumpt⁹ essem ne oculus me uideret: Fuissem quasi nō essem de utero translatus ad tumulū. Nunquid non paucitas dierū meorū finietur breui? Dimittē ergo me ut plangā paululū dolorem meum anteq; uadā & nō reuertar ad terrā tenebrosam, & opertā mortis caligine, terrā miseriæ & tenebrarū, ubi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans.

Cap. XI

Respondens

ra caligine mortis operta est, ut clausi in nocte æterna, nullum poenitentiæ lumen aliquādo aspiciant: Vbi est miseris umbra mortis, quæ in hoc loco poenæ intelligenda sunt: quia

A sunt, quia sicut umbræ corporū non sunt longe à corporibus, quæ faciūt umbras: ita poenæ non longe à morte sunt, quæ inferūt mortē. Non reuertar ad hanc mortalitatem, ubi tanta mala patior. Spiritus diuinus, qui est in naribus meis. Quia cum dolorū angustijs anhelantem, consolationum robore urgebat. Quis mihi tribuat ut in inferno protegas me & abscondas donec ptranseat ira tua, & consti-
tuas mihi tempus in quo recorderis mei. Furor iræ dei pertransiit, quem Adam peccādo promeruit, quādo chirographū in mortē filiorum eius conscriptum, Christi deleuit aduentus. Ne mini ergo de sanctis mirum uideatur, qui aduentu domini sunt absoluti ab inferis, & resurrectionis Christi exēplo in spe beatæ resurrectionis suæ sunt constituti.

Cap. XI

Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Nūquid multa loquitur &c. Veluti si dixisset: Nūquid potest uir uerbo-
B sus admirationi haberi, aut præconio laudis efferi, cum sit ostensione nimia uerbo-
sitate odiosus, sed potius audire debet quæ meretur, ne uanitate elatus, solū se existimet sapientem.

b ¶ Tibi soli tacebunt homines &c. Non sunt hac amicorum solatia, sed hostium tela. Ita ut nunc dicamus de uobis: Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ.

c ¶ Dixisti enim: Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo. Non ita dixit quod purus esset & mundus: id est, quod cogitationibus & uerbis ante deum immaculatus existeret: sed dixit, nihil impium feci. **d** ¶ Atque utinam deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi. Dixit quali iudicio Iob debuerit condemnari. In loquendo enim uocem dei, cuius sonū aures suscipiunt, ut arbitrator uoluit indicare. In aperiendis uero labijs, uocis intelligentiam demonstrauit. **e** ¶ Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ &c. Cordis eius abdita & remota iudicia, in quibus multiplex & imperscrutabilis est, cognoscere. **f** ¶ Et intelligeres quod multo minora exigaris ab eo &c. Hoc est, plura pati debes tormenta, quæ te sustinere proclamas. **g** ¶ Forsitan uestigia dei comprehendere &c. Vestigia dei illa sunt, quādo dignatione sui hominibus innotescit. Et ideo tunc eum uestigamus, quando se nobis aliquantulū manifestare dignatur. Hæc sunt ergo uestigia dei, cum eum incomprehensibilem intellexeris & credideris. **h** ¶ Excelsior cælo est, & quid facies? Profundior inferno, & unde cognoscet? Credimus quod ubique est deus, & intra eum omnia quæ ab eo creata sunt, continentur. **i** ¶ Ipse enim nouit hominum uanitatem, & uidens iniquitatem nonne considerat. Ipse enim nouit opera iniquorum, & uidens iniusta nonne negligit, quia iniquos & impios uindictat. **k** ¶ Vir uanus in superbiā

erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natū putat. Dicit eum pullo onagri similem, effreno scilicet animi mali & uago, eo quod ita existimet de se Iob, qui ad nullum debeat pertinere. **l** ¶ Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas. Firmasti cor tuum, ait:

nō ut satisfacere deo per poenitentiam, ut auferret plagam hanc pessimam in tuis carnibus saeuientem. Expandisti ad eum manus tuas, id est, falsa operū merita, ore uaniloquo dilatasti, quia multis locis, nomine manuum, opera designantur. **m** ¶ Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te, & non manserit &c.

Cū exprobratiōe arguit Iob, dicens: Si iniquitas quæ in manu operis tui & iniusticia in tabernaculo cordis tui non manserit.

n ¶ Tunc leuare poteris faciem tuam absque macula. Sancta uidelicet possidet conscientiam, & liberam ad deprecandum deū eriges faciem tuam.

Cain enim fraticida in terra Naid habitauit: id est, instabilis factus est. Ne ergo & Iob ob huiusmodi supplicium, super morte sua perpetuum timorem incurreret: Sophar hortatur eum, dicens: Si hæc feceris, quæ supra diximus, eris stabilis.

Hoc sanè sciendum, quia est commotio, in qua peccator permanens in facinoribus suis, ante faciem non consistit. Facies tua tanquā aqua pura, & spoliaberis sordibus, & non timebis. Qui est sincera & purificata mentis, & mundus ab omni sordibus, perimet uitia, quibus uelut exuuijs expoliatus, tanquā tenebris educatus fulgebit. Homo faciem mentis suæ cæcoris puritate præferens radiantem, populum significat Iudæorum, qui Christum patrem quodammodo suum occidit. **o** ¶ Misericordiam quoque obliuisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt non recordaberis. In transitu itaque aquarum, Sophar hoc uult intelligere, quod tam cito possint discedere ab eo dolores, si tamen Iob se emendare uoluerit, quemadmodū aquæ intra momentum ad loca alia dilabuntur: & ita omnino abstergi ab eo posse plagæ huius misericordiam, ut prorsus tui memoria recorderetur eius quasi quæ non fuerit.

p ¶ Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad uesperam. Spiritualiter sic intelligi potest, consurget tibi ad uesperam: id est, in consummatione laborum malorum tuorum, consolatio sola iusticiæ tibi Christus adueniet: siue post mortem resurges in gloriā. Item aliter, etiam in hoc interitu tuo quo quotidie tanta putredine contaberis & defluis, ut iam omnino consumptum te arbitreris: si feceris quæ iam dixi, ex nihilo omnino penitusque consumpto, repente orieris ut lucifer, qui per occultas cursus sui metas polū circuiens: post biennium in ipsius auroræ rutilo die apparere. Ita ergo & tibi post noctem & tenebras deflores, diutina tædationis istius, si culpas tuas cognoueris

Agnoueris poterit evenire. **a** ¶ Et habebis fiduciā proposita tibi spe &c.] Habebis hanc fiduciam, ut defossus in morte, certusq; de resurrectione effectus, securus dormias, requiescas in inferno, in spe certae fidei constitutus: & non erit illic ullus tortor aduersarius inimicus, qui te

exterreat, & tibi penas infernales infligat, sed potius quicquid sunt, preces tibi supplices fundet: ut eis tartarei cruciatus tuis orationibus temperentur. **b** ¶ Oculi autē impiorum deficient &c. abominatio animae.] Id est, expectatio hominū impiorum hoc sine concluditur: ut in tempore alienae gloriae, ipsi non absolutione, sed abominatio digni inueniantur. Cap. XII

Respondens autem Iob dixit: Ergo uos soli estis homines & uobiscum morietur sapientia.] Hoc est dicere, quid uos tantum dicitis sapientes: & putatis quod post uos nullus erit sapiens. **d** ¶ Lampas contempta apud cogitationes &c.] Lampadem se contemptam à diuitibus dicit: utiq; superbos eos denotans, eo quod despicere eum afflictum cruciatibus, & desperatione propinquo: qui tamen magnae fidei & bonorum operum oleo intrinsecus

fulgebat. Siue etiā lampas contempta à diuitibus, Christus à Iudaeis: qui surgens à mortuis, splendore gratiae suae illuminauit uniuersum mundum. Diuites uero ideo Iudaei dicti sunt, quia acceperunt eloquia dei. **e** ¶ Nimirum interroga iumenta, & docebunt &c.] Quod omnia ad dei providentiā & gubernationem pertineant, etiam quae irrationabilia atq; insensibilia sunt, quadā ratione ueritatis interrogata respondent. Secundum mysticum intellectum possunt homines incōditi & irrationabiles moribus, iumenta intelligi. Volatilia uero intelliguntur daemones, siue leues & elati homines ac superbi: aut certe astrologi. Terra, uoluptuosi homines & carnales qui terrena sapiunt. Pisces, philosophi & eorum similes, qui de rebus mundi & eius qualitatibus inquirendis nimis sunt. Aliter: Iumenta equi boni sunt, quae animalia in hereditate domini habitabunt: quibus pluuia uoluntaria euangelij ab incredulis segregata est. Volucres uero sunt qui sursum corda habent & coelestia concupiscunt: uel qui obuiam Christo in aera ex mortuis ituri sunt: caro sanctorum rectissime intelligitur, quae regnante domino exultabit. Pisces uero qui inter fluctus mundi istius tepestatesq; natantes, tuta sibi loca aeternitatis & quieti prospiciunt. Vel illi pisces intelligendi sunt, qui per aquam uitam accipiunt: qui cōfessum de fonte baptismi migrāt ad Christum: siue ad deum, ut alij dicunt. **f** ¶ Si destruxerit nemo est qui aedificet &c.] Manifestū est quicquid sapientiae suae iudicio dissipare uoluerit ac destruere: ne-

mo poterit fortitudini illius uelut potens resistere. Sicut destruxit turre & regna multarū gentium, uel etiā Hierusalem: ubi praecepta ipsa legalia tanq; lapides scripti sunt, sub praesentia gratiae suae dissoluenda esse praenuntiavit. Sic itaq; & secundum Iob prophetationē, paries inimi-

cularū, lex utiq; praeceptorum, per Christum destructa est, ut duos conderet in semetipso in unum nōtum hominem pacē faciēs. Destruxit atq; referauit deus Christus claustra inferni: & diabolū habentē potestatem mortis, regno dominationis deposuit. Destruxit deus Christus igitur mortem, dum ipsam ut in ea mori dignaretur, suscepit: & dum in cruce destruxit corpus peccati, ueterem hominem nostrū illic interficientē peremit: ut uiam nobis in aeternum restitueret. Sic itaque destruxit mortē, & illuminauit uitam persequētium ecclesiā, destruxit cōsilia molientium ut nomen eius effoderent de sub coelo, Iudaei scilicet & gentes. Destruxit dogmata & diuersos errores haereticorū ab ecclesia: in dissolubili rectae fidei aedificio: de quibus Salomon: Ciuitates fortium ascendit sapiens, & destruxit munitiones eius:

destruxit & omnem cultum idolorum. **g** ¶ Si inclusit hominem, nullus est qui aperiat.] Inclusit deus Noe in diluuiū, Lot in Segor, Ionam in uentre ceti: Hieremiā & Baruch ne inuenirentur. Includit & illos de quibus dicitur: Immittet angelum suum in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Siue sub sententia mortis iudicio dei positum hominē quis potest reuocare? Inclusus est Pharaon in medijs aquis, inclusi sunt Dathan & Abiron uiui in inferno: populus Israel in eremo per quadraginta annos inclusus est. Includit deus hominē tribulationibus excoquendum: aut certe correptionibus flagellandum peccatorem cingit ut emendet. Quis est qui copiam declinandi ueluti quendam aditum aperiat, ut euadat, sicut ipse Iob, qui ait: Cōclusit me deus apud iniquum, & manibus impiorum tradidit me. Potest homo hoc loco diabolus intelligi: qui cum inclusus fuerit in inferno, nec se ipse liberauit, qui se contra deum fortissimum detestabiliter arbitratur. **h** ¶ Si continuerit aquas, omnia siccabuntur &c.] Quod factū sub Noe, secundum scripturam fidē, minime dubitamus. Modo uero spiritualiter aquae doctrinarū, in Iudaeorū populis cōtinētur, ut sint eis legis flumina in desertum, & exitus aquarū in sitim: & habeant ut istae aquae terrenas cupiditates atq; luxurias: & disperdantur ac demoliantur, in terra ecclesiae ratio nabilis, relicta imagine terreni hominis in spirituale uitam se cōuertendo proficiant. **i** ¶ Apud ipsum est fortitudo &c.] Hoc est filius cum patre, & spiritus sanctus.

PP Ipse

A ¶ Ipse nouit decipientem, & eum qui decipitur.] No-
uerat Balaam, Achab, Aenam falsum surrecturum pro-
phetam, Aenā nouit, sed per hanc meritum populi pec-
catoris ostendit: ut in perditionē eius falsa uaticinando
denūciat: & hi qui nolunt audire deum & prophetas ue-

ra dicentes: pseudo-
prophetarū falsis ua-
tinationibus illudā-
tur. Filij quoq; Israel

iudic. 20. c

sicut in libro Iudicū
legimus, æquissimo
dei iudicio decepti
sunt. Et cū iusta causa
propter uxore leuitis
cōtra Beniaminitas
cōgregati fuissent, ut
scelus adulterij puni-
retur: in ipsis prius est
sacrilegij crimen uin-
dicatum: quia prius
ipsi emendari debue-
rāt: uel certe eos, qui
idola in iniuriam dei
adorabant interime-
re: quibus magis fuit
fratris iniuria q̄ dei,
& ob id prius in illis
uindicatum est. No-
uit autē dominus &
decipientem & dece-
ptū per præscientiam:
quod etiā de Abel &
Cain, & Dalila & Sā-
son, qui gratiā spiri-
tus sancti in septē cri-
nibus mystice possi-
debat, itelligi potest.
Nouerat utiq; hæc o-
mnia deus anteq̄ fie-
rent præcius futuro-
rum: sed permisit ut
homo qui libero ute-
batur arbitrio, præce-
pto dei inobediens,
insuper & deum pos-
se se fieri credens, per
iusticiā dei poenā ino-
bedientiæ dignissime
sustineret. Hi omnes
typū Christi habue-
rūt. In Samson uero
qui leonem tenuit &
occidit, & in ore mor-
tui leonis fauam mellis inuenit: significatū est quod in
superbis in quorum ore putor fuerat blasphemia, esset
postmodum dulcedo laudis & gratiæ dei. Et ut ille Sam-
son sitiens de molari dente asini inuocato deo aquā edu-
xit ut biberet: ita & Christus de immundo & duro gen-
tium populo fide credentiū, tanq̄ refrigerij poculo satu-
ratus est. Maxilla quoq; eiusdem asini de cuius molari
aquæ copiosa effluerant, occidit mille uiros. In maxil-
lis & dentibus, oris eloquium intelligitur. Doctrina igitur
eorum qui ex gentibus crediderunt perfecto quodā
numero finitur. Samson uero hostes suos atq; aduersa-
rios tribus modis interfecit & occidit: dum alij non cre-
dendo pereunt: alij uero credendo fidei, moriūtur pec-
cato. Op^o hoc maxillæ eleuatio appellatur. Ita enim do-
ctrina & prædicatio euāgelij magnificata est super om-
nem terram, ut eam omnes gentes ubiq; eleuatam mirē-
tur. In illis ergo uulpibus figuratum est: ut per dolosos
& sanæ fidei inimicos, quorum principatus in caudis
est, pars post tergum relicta, pars circa fructus Christo

ibid. 15. d

aduersantium uastaretur. **b** ¶ Adducit consiliarios in
stultum finem.] Ut fecit contra Aegyptiorum magos,
qui dicebant Pharaoni: regem Chaldaeorū non esse uē-
turum ad uastandam Aegyptum: siue ipsum Nabucho-
donosor in amentiam uertens, uel Balthasar timore cō-
cutiens. **c** ¶ Balteū
regū dissoluit, & præ-
cingit fu. &c.] In Bal-
teo, regnantis gloria
intelligitur: in fune,
ignominia regno de-
positi: sicut Sedechiæ
& Manassæ contigit
deo iubente. Siue po-
pulum Iudæorū qui
per infidelitatē suā, à
Christi regno distin-
ctus est. Sed & nunc
renati in Christo re-
ges, sunt omnes in a-
doptionem filiorum
æterni regis uocati.
Vere ab illa honoris
sublimitate merito di-
stinguntur, quicūq;
ea quæ poenitentia
funibus digna sunt
perpetrarunt. Sicut
ait propheta: Pro zo-
na recte cingeris.

Cap. XIII

Ecce omnia hæc uidit oculus meus, & audiuit au-
ris mea, & intellexi singula. Secundum scientiam
uestram, & ego noui: nec inferior uestri sum. Sed tamen
ad omnipotentem loquar, & disputare cum deo cupio,
prius uos ostendens fabricatores mendaci, & cultores
peruersorum dogmatum. Atq; utinam taceretis ut pu-
taremini esse sapiētes. Audite ergo correctiones meas,
& iudiciū labiorum meorū attendite. Nunquid deus
indiget uestro mendacio: ut pro illo loquamini dolos?
Nunquid faciem eius accipitis, & pro deo iudicare niti-
mini? Aut placebit ei quē cælare nihil potest? Aut deci-
pietur ut homo uestris fraudulentij? Ipse uos arguet:
quoniam in abscondito faciem eius accipitis. Statim ut
se commouerit, turbabit uos, & terror eius irruet super
uos. Memoria uestra cōparabitur cineri, & redigētur in
lutū ceruices uestre. Tacete paulisper: ut loquar quod-
cūq; mihi mēs suggererit. Quare lacerō carnes meas de
tibus meis, & animā meā porto in manibus meis. Etiā si
occiderit me in ipso sperabo. Verū tamen uias meas in
conspice

adoptatis dare compellitur. **g** ¶ Qui reuelat profun-
da de tenebris: & producit in lucem umbram mortis
&c.] Vmbra mortis ipse diabolus est: qui non protegit
homines, sed premit in mortem, hic producit in lucē:
quando ab anima fidei separatur **Cap. XIII**

Ecce omnia hæc uidit oculus meus &c. **b** ¶ Nun-
quid deus indiget uestro mēdacio: ut pro illo loqua-
mini dolos?] Doli erant in illis, quia sub uerbis conso-
latorijs inimico eum corde pulsabant. **i** ¶ Ipse uos ar-
guet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.] Ut
à deo arguamini, digni estis: abscondite, id est quasi co-
ignorante personam eius in uobis ad me damnandum
suscipitis: tanquā eum latere possit aliquid ut ita ei sub
reperere uelit. **k** ¶ Quare lacerō carnes meas.] Tor-
quentibus eum nimij cruciatib: manus uel labia sua
dentibus lacerabat. **l** ¶ Et animam meam porto in
manibus meis.] Ipsam uitam suam quæ solet animæ uo-
cabulo dici: portare se ait in manibus suis: hoc est iam
nunc in tormentis deficiente anima & exeunte uelut ef-
ferendam

A ferendam porto in manibus. **a** ¶ Scelera mea & delicta mea ostēde mihi. ¶ Vt scire possim, quam ob causam ita me crucias. **b** ¶ Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum. ¶ Dum ita puniri me permittis, quem uelut inimicum existimas, dolet mihi, eo quod ipse optime no-

ueris, quia illi potius qui tibi resistit nocet.

Cap. IIII

Homo natus de muliere brevis. Quasi flos egreditur & conteritur. ¶ In flore hoc loco fragilitatem humani generis intelligamus, non fragrantem odoris pulchritudinem & decorē.

d ¶ Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos. ¶ Hoc est, dignum ducis ut propter humanum genus, unigenitum tuum hominem nasci uelis. Siue aliter, me quoque permittis fabulari tecum, & euoluere miseras meas.

e ¶ Recede ergo paululum ab eo, ut quiescat. ¶ Hoc est, amoue à me flagellum tuum, neque me diutius permittas taliter tentari.

f ¶ Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum uirescit, & rami eius pullulant. ¶ Rationabile lignum credendum est, de quo dicitur: Est enim arbori spes. Hoc itaque lignum præcisum fuit per inobedientiam: quando habitabat in medio lignorum paradisi, prius quam dei sententia moreretur: à quo in baptismo uetustas præciditur, ut in Iesu Christi noui hominis uita, per resurrectionem fidei reuiuiscat, & rami eius uirginitatibus pululent, id est opera eius sancte uiuendo proficiant.

g ¶ Homo uero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est? Homo autem non habet spem in Christo, sicut gētes quæ ignorant deum, cum mortuus fuerit, non renatus per baptismum, uita etiam destitutus ac presenti delectatione nudatus, sine

conspectu eius arguam, & ipse erit saluator meus. Non enim ueniet in conspectu eius omnis hypocrita. Audi te sermonem meum, & ænigmata percipite auribus uestris. Si fuero iudicatus, scio quod iustus inueniar. Quis est qui iudicetur mecum? Veniat. Quare tacens consumor? Duo tantum ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar. Manum tuam longe fac à me, & formido tua me non terreat. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certe loquar, & tu responde mihi. Quantas habeo iniquitates & peccata: scelera mea & delicta mea ostēde mihi. Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum. Contra folium quod uento rapitur ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me uis peccatis adolescentiæ meæ. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & uestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi uestimentum quod comeditur à tineis.

Cap. XIII

Homo natus de muliere breui uiuens tempore: repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiusmodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt: numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo: ut quiescat, donec oprata ueniat, & sicut mercenarius dies eius. Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum uirescit, & rami eius pullulant. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius: ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est. Homo uero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus: ubi quæso est? Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius uacuefactus areseat: sic homo cum dormierit non resurget. Donec atteratur cælum non euigilabit: nec consurget de somno suo. Quis mihi hoc tribuat: ut in inferno proregas me, & abscondas me: donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus in quo recorderis mei? Putasne mortuus homo rursum uiuet? Cunctis diebus quibus nunc milito: expecto donec ueniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. Signasti quasi in sacco delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

Mons

dubio sententiam æternæ damnationis excipiet.

b ¶ Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius uacuefactus areseat. ¶ Si fieri potest ait, ut aquæ salutarium præceptorum dei, de sanctorum scripturarum mari desinant recedere, cui perenni abundantia non deficiunt:

& si potest fieri ut fluuius sacri baptismatis, quadam inopia diuinæ misericordiæ exieceretur, & non plenus sit gratia dei, sancti quoque spiritus donis non redundet: ita poterit fieri ut homo cum mortuus fuerit non resurgat. **i** ¶ Vocabis me, & ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. ¶ Vocantur omnes mortui in nouissimo seculorum, & in uoce archangeli atque in tuba dei de tumulis excitabuntur: respondebuntque uniuerſi hoc modo cum ad uerbum maiestatis eius atque potentiae, cineres ac fauillæ humanorum corporum uiuificabuntur, & exurgent ex mortuis incorrupti.

k ¶ Tu quidem gressus meos dinumerasti. ¶ Cogitationes & opera iuuentutis meæ. **l** ¶ Signasti quasi in sacco delicta mea. ¶ Saccus significatio nomine quasi tota massa peccatorum generationis Adæ dictus uideri potest: in quo quasi sub signaculo imaginis eius, genuit Adam ad imaginem & similitudinem suam, totam sobolem illius in ipso præuarricatricem effectam: quam per multa secula deus clausam tenet sub peccato, & tamen in nouissimis seculorum temporibus, uulnera delictorum sua redemptio, ne curauit. Si autem de semetipso Iob hoc dixisse uidetur, ut arbitror, iste est intellectus. Si quæ igitur ait ad deum per totum seculum uitæ meæ peccata commisi, in unum omnia per diuersa temporum spacia congregasti, ut secundum rigorem iustitiæ tuæ pro cunctis simul

PP 2 mihi

A mihi retribuere. ¶ Mons cadens defluit & saxum transfertur de loco suo &c.] Montem ergo istum, diabolum siue superbiam hominem sentire debemus qui contra deum ut mons elatione mentis tumescit, & ita se erigendo, cadit in præceps ut defluat, & solutus in puluerem ad nihilum deducitur. Sa-

xo uero illos assimulari puto, qui cum in natura bono debuerant tanquam lapides soli simili fortitudine permanere: commutati sunt uoluntate propria in stoliditatem quandam ac duriciam cordis, & ideo detestationis suae habitaculo quod se habere, quasi de suis meritis præsumebant, deficiendi sunt ad digna sibi loca. Aquæ autem istæ quæ semper inferiora petunt, per quas etiam quondam uenit interitus: aduersarias significant potestates & procellas ac turbines mundi. Hæ ergo aquæ inquam eos homines qui sibi fortissimi ac solidi sunt de se præsumentes & confidentes in uirtute sua, unde & lapidibus commitantur, indefinenter lapsu atterunt. Ter-

Luc. 22. c

Matth. 26. d

ram uero illos esse existimo, qui tentationes & pericula non ferentes: se dimittunt labefactari. Homines ergo similiter perdes, id est sanctos tuos qui imaginem tuam in se custodiunt. **b** ¶ Roborasti eum paululum.] Hoc est in uita ista non permixisti sanctos tuos tentationibus superari. **c** ¶ Immutabis faciem eius & emittes eum.] Id est, cum mortale hoc immortalitatem induerit & incorruptionem. Siue aliter, faciem animam intelligimus, quæ cum naturaliter receperit serenitatem, contemplatur gloriam diuinæ maiestatis, quæ cum corpore suo simul fuerit gratulata: nulla perturbatione cuiuslibet uitæ sauciabitur. **d** ¶ Siue nobiles fuerint filij eius siue ignobiles.] Hoc est non filij carnis, sed filij mentis, id est opera uirtutum. Non intelligunt ergo sancti in hac uita ante iudicij diem, quales pro certo filios habeant: utrum deo placentes, an non placentes. Roborasti eum paululum ut in perpetuum transiret, secundum formam serui quæ assumpsit. Hæc Christo deo non aptari posse arbitror. Nam cum ex ea parte qua homo est infirmaretur, proximus passioni euangelista ait: Apparuit autem angelus domini de caelo confortans eum: Hic ergo ad breue tempus administrata redemptione nostra in perpetuum illud seculum cælos penetrans transiit. Immutabis faciem eius, hoc est cum totus homo in deum transiret: salua tamen utriusque substantiæ proprietate in unitate personæ. **e** ¶ Attamen caro eius dum uiuet, dolebit &c.] Ita ueram carnem saluator noster assumpsit ut potuerit dolorem sentire. Vel anima eius doluit cum ait: Tristis est anima mea usque ad mortem. Siue ecclesia quæ caro eius est, dolet cum pressuris premitur seculi: quia ipsa ecclesia filia est in eo: qui per fidem baptismi initiatur in Christo. Et rursum mater est, cum ille qui membris Christi incorporatus est, suscipit ministerium baptizandi.

Cap. xv

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid sapiens &c.] Hoc sensu uidetur coepisse: quis-

quam ne sapiens & disciplina philosophica studiosus, ita furore rapitur atque infania possidetur, ut sine ullo timore dei uel religionis intuitu, sic loquatur ut auræ flammæ simile sit uentoque quod loquitur. Ob hoc igitur Eliphaz sanctum Iob ueluti spiritu superbiam uentoque tumidum redarguere ausus est. **g** ¶ Et implebit ardore stomachum suum. Arguis uerbis eum qui non est æqualis tibi: & loqueris quod tibi non expedit. Quantum in te est, euacuasti timorem: & tulisti preces coram deo. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatoris linguam blasphemantium. Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua respondunt tibi. Nunquid primus homo tu natus es, & ante omnes colles formatus? Nunquid consilium dei audisti, & inferior te erit eius sapientia? Quid nosti quod ignoremus? Quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo uetustiores quam patres

Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo.

Lapides excauant aquæ, & alluione paulatim terra consumitur, & homines ergo similiter perdes. Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret. Immutabis faciem eius & emittes eum. Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles: non intelliget. Attamen caro eius dum uiuet, dolebit: & anima illius super semetipso lugebit.

Cap. xv

Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid sapiens respondebit, quasi in uentum loquens, & implebit ardorem stomachum suum. Arguis uerbis eum qui non est æqualis tibi: & loqueris quod tibi non expedit. Quantum in te est, euacuasti timorem: & tulisti preces coram deo. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitatoris linguam blasphemantium. Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua respondunt tibi. Nunquid primus homo tu natus es, & ante omnes colles formatus? Nunquid consilium dei audisti, & inferior te erit eius sapientia? Quid nosti quod ignoremus? Quid intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo uetustiores quam patres

Eliphaz quod huiusmodi uentrem dolore repleuerit, id est ea cogitet quæ animam eius discrucient uel unde dolores corporis merito patiatur. **h** ¶ Arguis uerbis eum qui non est æqualis &c.] Quem ita dicendo: uelut rebellem deoque contrarium notat. Ob hoc forsitan quia in præcedenti sermone dixerit Iob ad deum inter cetera: Et arbitraris me inimicum tuum. **i** ¶ Quam in te est, euacuasti timorem &c.] Tam elatus, inquit, effectus es ut timore diuino omnino sis uacuo, & deum iam nec deprecari digneris, propter quod ait: & tulisti preces coram deo, id est quasi tibi non necessarias à te abstulisti. **k** ¶ Docuit enim iniquitas tua &c.] Malum igitur mentis tuæ, os tuum didicit loqui, & idcirco imitator & discipulus es illorum qui linguam ad blasphemandum deum semper habent paratam. **l** ¶ Condemnabit te os tuum &c.] Id est, merita sermonum tuorum recipies. **m** ¶ Nunquid primus homo tu natus es & ante omnes &c.] Ergo antequam generatio humana existeret, esse coepisti, donans tibi plurimum, quod præ ceteris hominibus sapias: ubi sermone subsannatorio potuit primum Adæ dixisse, quem utique sapientissimum à deo nouimus factum. Ita ergo in sanctum Iob inuehitur ut diceret, nunquid tu ante patrem humani generis & ante conditionem angelorum esse coepisti? **n** ¶ Nunquid consilium dei audisti &c.] Subinde nimium & iactantem arguit uero deo placentem, & uehementer increpat dicens: quod non solum nosse putet dei consilium: uerum etiam inferior sit illo eius sapientia. Apparet ergo plenum liuore animum, exprobrationum iacula, in hominem iustum sine causa dirigere, ut conuictis obrueret innocentem. **o** ¶ Quid nosti quod ignoremus &c.] Plurimum planè in primis ipsum deum magis nouerat: deinde reuelanda in Christo mysteria spiritu peruidebat. **p** ¶ Senes & antiqui sunt in nobis &c.] Senes & antiqui nobiscum positi, qui tam ipsa longæuitate plurimum eruditio-

nis

A nis atq; scientiæ consecuti sunt: nihil temere contra deū ut tu facis, dicere præsumpserunt. **a** ¶ Nunquid grande est, ut consoletur &c.] Manifestum. nec grande est o-

mnipotentem, nec difficiē misericordiæ dei, hominem cōsolari: ut inuocantē exaludiat, & a pressura tribulationis eripiat, sed tu blas-

phemias ructādo, ex acerbis magis deum in poenā tuā, quem poteras humilitate & satisfactione placare.

b ¶ Quid te eleuat cor tuū, & quasi magna cogitans &c.] Cor, oculi, spiritus: totam hominis animā significant: sed in corde hominis, sapiētiā cognoscimus. In oculis, perspicuitatem intelligentiæ: In spiritu uero illius animæ motum, quo cogitationibus incessabiliter agitur ad quæcūq; faciēda. In eleuatione ergo cordis & attonitis oculis, tumore et iā spiritus: superbū ualde cōtra deum & inflatum nimis san-

B ctum Iob Eliphaz amicus eius exprobrat.

Illis etenim sermonibus offensus fuerat, quos beatus Iob ad deum superius narravit: Si iudicatus fuero, scio quod iustus inueniar: & contra,

isto sermone loquitur. Quid est homo ut immaculatus appareat? **c** ¶ Ostendam tibi audi me.] Expertā rem loquor: quā cognouisse & uidisse me noueris. **d** ¶ Sapientes confitentur &c.] Ita uult eū diuersis modis atq; exemplis, quasi ad poenitentiam coartare atq; cōstringere, ut cōfiteatur plagam illam poenarū quam sustinebat ob merita sustinere. Vel ita: non defendendo se ipsos suosq; patres similes sui, uel quos imitando parētes habere coeperunt: peccata sua siue parentū non cooperiūt, nec abscondunt. Siue non calant patres suos, id est seniores uel sacerdotes suos quibus peccata salubre est cōfiteri. **e** ¶ Quibus solis data est terra, & non transibit alienus per eos.] Frequēter deus propter peccata tradit terram iniquorum alijs gentibus. De conuersationis igitur introitu & ingressu Sophar ad Iob loquitur. In amaritudine sua uadent & uenient super eum horribiles, id est, quasi iracundia fellium commoti, & ueneno inuidiæ in amaritudinem furorēq; conuersi: circa te, inquit, iugiter morabuntur. Siue moraliter. Sapiētes illi in Christo sunt, & in seculo stulti, qui satisfactione poenitentiæ, peccata sua uel errores hæreseos conuertendo se ad deū fideliter cōfitentur, & autores uel criminum suorum uel dogmatum manifestant: ut terram corporis sui soli possideant: id est, non ei uitia uel hostiles nequitia dominentur. Alienusq; per eum non transeat, id est diabolus in eum nō habeat potestātē. Qui uere alienus dicendus est, quia se a deo & angelorum consortio fecit alienum.

f ¶ Cunctis diebus suis &c.] In personam quidem Iob hæc Eliphaz uidetur inuehere, quæ usq; ad calcem sermonis huius perduxit. Ego uero existimo quod afflatus spiritu prophetiæ, cuncta hæc in quemlibet impium, siue in ipsum diabolum uel eius socios dixerit. **g** ¶ So-

nitus terroris semper in auribus illius.] Sicut Aegyptij passi sunt. **b** ¶ Et cum pax sit, ille semper &c.] Perseuerat impius in scelere semper de conscientia malo: nouit enim secundum iustum iudicium dei, quæ impijs retributio sit separata. **i** ¶ Non credit.] Frustra errore de-

ceptus, quod aliquo precio redimendus sit. Hic impius in profundum peccatorum deueniens: uitam se posse consequi desperauit. Et idcirco non credit quod reueri possit ad poenitentia lucē de tenebris peccatorum. Huius autē diffidētiæ causam: e-

k ¶ Circumspēctās: uidelicet &c.] Id est hinc inde: siue præstolans mortem. Dixi-

mus diabolum in e-

scam datum spiritum immundorum: quia eius malicia uiuunt: uultures uero homines peccatores & immundi intelliguntur. Cum ergo hic cōuer-

si fuerint, tunc inimici cum deuorantem se, uersa uice habebunt in escam, quia ipse est draco qui datus est a deo in escā populis Aethiopum: qui quod dam propter nigredinem peccatorum Aethiopes: nunc autem

per fidem lux facti in domino. Hunc impium siue draconem consumunt ac deuorant: dum omne corpus eius, qui sunt utiq; peccatores, per fidem intromittunt in corpus, id est in ecclesiam: secundum hoc, quod dictum est Petro: Surge occide & manduca. Hinc etiam Moyses filios Israel uiculum comminutum bibere compulit, ut si cut ab eo fuerat absorpti in errore: ita illi in corpore populi dei relicto errore transirent. **l** ¶ Cum se mouerit ad quærendum panem: nouit quod paratus &c.] Motus animorum, est inchoatio cogitatiois. Cum ergo hic recordatus fuerit reus sibi semper male conscius: quem admodum possit uiuere: nihil ei occurrit aliud quam tē-

pus illud iudicii dei horribile, quo poenas perpetuas irrogandas expatuescit. **m** ¶ Terrebit eum tribulatio.] Antequam dies prædictus adueniat, malo formidinis cruciabitur: pressuris quoq; & angustijs septus undiq; coartabitur: ueluti rex profecturus ad prælium. Sub nomine regis, impium hominem siue diabolum significari existimo, qui contra deū bella quotidie blasphemias contentionesq; siue pugnas parat uitiorum. **n** ¶ Tendit enim aduersus deum manum suam &c.] In elatione siue expansione manus, resistentem deo demonstrat, quæq; mentis etiam tumida contumacia robusti-

dicat. **o** ¶ Cucurrit aduersus eum erecto collo.] Abruptam ac præcipitem superbi indicat mentem: quia contra deum possessus insanus in audacia resistendo nō lentis gressibus processit. **p** ¶ Et pingui ceruice armatus est.] Pinguedinem nominando ceruicis, superabundantem, & quasi nimium effluentem superbiam indicauit. Quemadmodum propheta ait: cū de eadem hominum superbia loquitur dicens: Prodiuit quasi ex adipe iniquitas eorum: hoc testimonium noua æditio aper-

A rius dicit. Procefferunt à pinguedine oculi eorum, id est sensus siue cogitationes nimium superborum, in blasphemiam proruperunt. **a** ¶ Operuit crassitudo faciem eius.] Facies plerumque ipsa mens animæ intelligitur, ut ait Apostolus: Nos autem reuelata facie gloriam domini speculamur. Hanc diabolus siue impius homo sanctitate seu humilitate, serenam non habet siue perspicuam, sed crassitudine opertam superbiam, quæ cæco corde fit & obtuso. Alia additio: Operuit faciem eius tanquam in adipe suo: tanquam diceret: superbia uide licet atra, autor omnium uiciorum: non renui & perlucida humilitatis uirtute uelut precioso amictu se uestiuit, sed de se ipsa fecit et quodammodo derisum & uesumentum obscurum, quo superbiam crassa cæcitate cordis obtunderet. **b** ¶ Et de lateribus eius &c.] Possunt latera eius, ministri siue sodales intelligi, qui eius similes extiterunt. Non absurde etiam aures intelliguntur, quæ utique in audientia impinguant, unde nimia surditas contumacibus generatur, secundum illud: In crassatum est cor populi huius. Alia additio: Fecit capitulum super femora. Videtur mihi iste uersiculus sensum huiuscemodi continere, quod in hoc impio increpetur, quia frenum disciplinæ, quo ad uirtutes retineri poterat, habere noluerit, sed ad quandam se potius dissolutionem, deposito animi rigore delegerit, ut quasi loro laxato ad uoluptatē & luxuriam deduceret. **c** ¶ Habitauit in ciuitatibus desolatis &c.] Habitationē ergo bestiarum & auium immundarum, spiritus immundos dicit: qui habitant in hominibus, quos deus deseruit. Hic enim habitat in hominibus derelictis à deo, & ob hoc sepulchra facti sunt mortuorum. Et si peccata in scripturis mortui aliquando dicunt, necessario peccatores & impij tumuli sunt mortuorum. Igitur in ciuitatibus, potest generale nomen esse omnium peccatorum. In domibus uero speciale, uniuscuiusque peccatoris & impij. **d** ¶ Nō ditabitur, nec perseuerabit substantia eius.] Substantia hic non rerum diuitiarum intelligenda sunt, sed peccata, de quibus ait sanctus spiritus in Apocalypsi Ioannis. Cecidit, cecidit Babylon ciuitas magna, & facta est habitaculum demoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. Quod autem ait, nō ditabitur, hoc dixisse mihi uidetur, non longum tempus erit, quo uita eius in diuitijs facinorū decrassetur, cum etiam collecta uiciorum eius substantia, non erit permansura. **e** ¶ Nec mittet in terrā radicem suam.] Id est, quia tanquam arbor euulsa sit moriturus: ideo in terra uiuentium stabilitatem æternam siue eorum consortium non habebit: eo quod hic prius spem uel radicem fidei non præmisit: auram etiam salutis ut sub umbra uiuat refrigerij non habebit. **f** ¶ Non recedet de tenebris.] Alij dixerunt, non effugiet tenebras: id est poenas æternas subibit & tenebras non euadet. Non recedet autem de tenebris, intelligimus de tenebris infidelitatis. Homo hic impius ad lumen poenitentiae uenire detrectat. **g** ¶ Ramos arefaciet flamma.] In ramis, operum malorum fructus intelligamus, sicut Salomon ait: Fructus impiorum peccata: hos uero uelut ligna, fornem, stipulam gehennæ ignis absumet. **h** ¶ Et auferetur spiritus

oris sui.] Quia ergo furor contra deum animus eius est quo etiam & blasphemias in eum spirare non desinit: oris sui, ait, iudicio condemnatur. Secundum antiquam ergo aditionem in stirpe siue fronde, originem uitæ impij significari existimo, quam spiritus dei sententia iudicij, ut incubas

uentus percutit, ut uelut arbor arefactus impius illico moriatur, & ita omnis flos honoris eius & gloria defluat. **i** ¶ Nō credat frustra errore deceptus, quod aliquo precio &c.] Hoc igitur ait: putat fortassis diabolus & homo impij cordis duritia in impietate persistens, quod deus ei pro suis meritis non retribuatur: dum deus nequaquam ei parcit, & si uerbis hoc positibus atque compositis ut obtineat deprecetur, cum iam secundum dei iustum iudiciū, sempiternis

Cap. xvi

Respondens

addictus sit cruciatibus. **k** ¶ Antequam dies impleatur &c.] Tūc dies uniuscuiusque impleri dicitur: cum bonorum hominum ac malorum retributio uenerit: Hic ergo homo siue diabolus ante perspicuam sententiā diē, quā eis dominus in iudicio daturus est, præscit in prædestinatione. **l** ¶ Et manus eius arefcent &c.] Nullum utique boni operis fructum in se habens. **m** ¶ Latabitur quasi uinea &c.] In botro nulli dubium quod fructus operis intelligatur prædictus. Igitur florem gaudij temporalis, ad maturitatem fructus perpetui perducere non ualebit: eo quod in spe ipsa mendacis gloria, calido uento superbiam dissipabitur. Siue frigore charitatis dei, uelut à pruina lædetur, sicut eodem sensu in sequentibus arbitror dictum. Et quasi oliua proficiens florem suum. Oliua enim in scripturis diuinis & uinea, aliquando homo tantum significatur: aliquando populus seu bonus seu malus. Quod autem dixit uastabitur siue eueretur, ita intelligendum, sicut in Apocalypsi habetur. Qui fecerit mandata domini: nō lædetur à morte secunda. Vineam ergo & oliuam, plebs Iudeorum potest intelligi. Hæc igitur uinea perdet siue amittet fructum sanctitatis atque iusticie: quia Christi primum florē & optimū sanctorum omnium in agro legis habere noluit. Ipse enim dicit: Ego flos campi. Sed ut infidelis atque incredula, ne illi fides Christi flagraret: proiecit eum à semetipsa, & dum proficit extra uineam & à se excutit uelut florem, ipsa à patriarcharum radice euulsa est, & Christo fructu nostræ salutis excussa. **n** ¶ Congregatio hypocritarum &c.] Raptorē & uiolentum simulatorem sanctum Iob his sermonibus denotat, & dicit quod & ei non proderunt diuitiæ ex iniquitate collectæ: ita enim aduersum Iob & in primo sermone locutus est, ubi etiam leoni & leonæ leonumque catulo & tigris comparauit. Sed deo magis credendum est qui eum laudans non simulatorem effectum dixit: sed innocentem & simplicem prædicauit. Quod autem ait Eliphaz. **o** ¶ Et ignis deuorauit &c.] In sanctum Iob cadere nō potest. Quia ipse ut iam dixi secundum dei testimoniū de se ipso ita locutus est: Et si in manibus meis adhæsit macula, cum de muneribus loqueretur. Ignem uero nominando, gehennam puto significauit: quia tabernacula, id est corpora iniquorum sunt consumenda. De hoc igne & Sophar in consequentibus ait: Deuorabit eum, id est impium ignis qui nō succeditur. **p** ¶ Cōcepit dolorem &c.] Dauid quoque postmo

A postmodum de huiusmodi ita dixit: Ecce parturit iniusticiā, concepit dolorem, peperit iniquitatē. Dolor ergo est iniusticia & iniquitas. Hoc ergo impius peperit quod cōceperat, & tamen uterus cordis eius: dolos pręparare nō desinit. Quos tunc ædit: quādo opera in factū pro-

bilitas, siue honor quidam manifestus. Et sicut alij dixerunt, acriter est percussus in genis, intantum ut ab honore & nobilitate & diuitijs fieret alienus, quādo maxillam fidei suę collidendam diabolo fortiter prębuit: quam ille perturbare cadendo conatus est: quasi quan-

dam ianuam diuinę cōfessionis effringēs, siue cum falsum testimonium cōtra Christum dixerunt, siue illud, crucifige eum.

l. ¶ Cōclulit me deus &c. impiorum me tradidit. Id est, diabolo & angelis eius. Siue de Christo intelligendum quādo traditus est in manibus Iudæorū. **m.** ¶ Ego ille quondam opulentus &c. Id est, de diuite factus pauper. Vel Christus, de deo homo natus.

n. ¶ Circūdedit me lanceis suis: &c. Lancea hoc loco nominata, dolorum cōpunctiones quas Iob patiebatur significāter intelliguntur: siue de Christo blasphemias quas passus est a Iudæis intelligēda sūt. **D** Iob uero non solum deforis toto corpore computruerat: uerū etiam putoris sanie liquescebat: ita ut ipse Iob diceret: halitum meū exhorruit uxor mea. Omnia circa lumbos eius putruerunt. Siue de Christo intel-

ligendū, conuulnerauit lumbos meos. Quia Iudæi usque ad hoc persecuti sūt apostolos, qui quasi de lumbis doctrinę suę nati fuerāt: ut eos uulnere infidelitatis Christum negando sauciarent: Dum Petrus dicit: nescio hominem. Et tenuit ceruicem meam: siue ut alij dixerunt: tenens comā meam diuellit. Proinde nunc intelligam? quo furore diabolus ac uirtute istum uirum cōmouerit atque cōcussit siue cōfregerit: ut etiam comam capillorum eius simul apprehensam, sit conatus euellere. Siue de Christo ita intelligendum, tempore passionis ex suo permisso tenuit aduersarius: & usque ad mortis dormitionem inclinauit: quem iam uerberibus & affixiōe clauorum confregerat, & signum salutis in contrariam partem posuerunt. **o.** ¶ Cōscidit me uulnere super uulnere: &c. Dum langoribus meis atque uulneribus adduntur plagę innumerabiles, diuidor totus resolutus atque cōminuor, ita ut nullum in me membrorum residuum sit quod aliqua soliditate subsistat. De Christo etiam sic intelligendum: Cum Iudas letali apostasiā uulnere perēptus est, non pepercit: in tanta namque sauitia debacchatus est: ut scelus quod mente conceperat, etiam ore publicaret: uel super uulnera crucis, clauorū uulnera addiderunt. **p.** ¶ Saccū cōsui super &c. Quod similiter dictum, ad humiliationem regni eius pertinere mihi uidetur. Cornu autē, regnū in scripturis uocatur: iuxta illud: Exaltabit cornu Christi sui. Christus uero ipsam gētem de qua oriundus erat, saccū appellauit. Cinere uero operuit principes Iudæorum: cum ab eis regnum pro nega-

PP 4 tionis

R Espondens autem Iob, dixit: Audiui frequenter talia. Consolatores onerosi omnes uos estis: Nunquid habebunt finē uerba uentosa: aut aliquid tibi molestum est si loquaris? Poteram & ego similia uestri loqui. Atque utinam esset anima uestra pro anima mea. Consolarer & ego uos sermonibus, & mouerem caput meum super uos. Roborarem uos ore meo, & mouerem labia mea, quasi parcens uobis. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus, & si tacuerō, non recedet a me. Nunc autem oppressit me dolor meus: & in nihilū redacti sūt omnes artus mei. Rugę meę testimoniū dicunt contra me: & suscitatur falsiloquus aduersus faciem meā, contradicens mihi. Collegit furorem suum in me: & cōminans mihi infremuit cōtra me dentibus suis. Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est. Aperuerunt super me ora sua: & exprobrātes percusserunt maxillam meam: satiati sūt pœnis meis. Conclulit me deus apud iniquum: & manibus impiorum me tradidit. Ego ille quondā opulentus repente cōtritus sum. Tenuit ceruicem meam: confregit me: & posuit me sibi quasi in signum. Circūdedit me lanceis suis: conuulnerauit lumbos meos. Non pepercit, & effudit in terra uiscera mea. Cōscidit me uulnere super uulnus: irruit in me quasi gigas. Saccū cōsui super cutem meam: & operui cinere carnem meam.

Facies

a. ¶ Nūc oppressit me &c. Hoc etiā de Christo intelligendū est. **b.** ¶ Rugę meę &c. Contractione cutis quā exiccante eadē sanie patior, quodāmodo manifestatione sui dat aduersum me testimonium & quasi loquitur, quātos dolores, siue cruciatus sustineā. **c.** ¶ Et suscitaf falsiloquus &c. Hic autē ipsum Eliphaz falsiloquum dicit, quia exprobrat sancto Iob, quod hęc ob peccatorū merita sustineret: aut diabolum qui eū dixerat peccatōrē. Aliter: falsiloquus Iudas uel populus Iudæorū intelligendi sūt qui contra Christum falsum dederunt testimoniū. **d.** ¶ Et cōminans &c. Ore amicorum contra sanctum Iob disputantiū, diabolus minabatur: siue Iudæi infremuerunt contra saluatorem. Alia æditio. Sagittę piratarū super me ceciderunt. Piratę isti diaboli sūt ministri, siue homines siue dæmones: qui tunc piratę in scripturis uocantur: quādo seculū istud mare appellatur. Sagittę uero dolores uel cruciatus intelligēdi, quos patiebatur ut ab eis transfossus blasphemiam moreretur. Et ita demum aurū atque argentū sapientię eius & scientię, uestes quoque preciosas uirtutum spei atque fidei in deū auferent ab eo, & grandi precio cōparata monilia. **e.** ¶ Hostis meus &c. In oculis terribilibus: animū sauciantis in se describit inuisibilis inimici: qui siue per uisiones nocturnas, siue per amicorū uultum terribilem, minas intenderet: sicque dum Iob amici eius sancto, nephanda responderunt, nutibusque etiam cum irrisione deterrent: de Christo intelligendum. **f.** ¶ Aperuerunt super me &c. Igitur in maxilla, generis est no-

A tionis sacrilegio transfudit ad gētes. **a** ¶ Facies mea intumuit &c.] Fletus siue lachrymæ, in homine de doloribus siue de tristitia generantur, sed lachrymæ aliquando per genas cum silentio defluunt: fletus uero cum habeant lachrymas: non sine uoce & cōmōtione corporis

dantur: quem fletum Iob se habuisse testatur: qui et de arūnis animæ pœnarū quoque cruciatibus nascēbatur. Item aliter. Prophetæ facies dei intelliguntur eo quod sciāt futura: qui cum perditionem impiorum contemplarentur in spiritu: gemitis cōtinuis eos fleuisse intelligam. **O**culi etiam caligauerunt Christi, dū martyres siue sancti in tērationibus titubantes conturbati sunt: sed gratia dei liberati in lumine permāserūt.

b ¶ Hæc passus sum absq; iniquitate manus &c.] Nullus sanctorum ita mūdas atq; immaculatas absque omni uel minime malabe cogitationis preces ad deum habet: ut mediator dei & hominū homo Iesus Christus: qui peccatū non fecit, nec dolus inuētus est in ore eius. Quas utiq; pre-

ces atq; orationes secūdum hominem quem assumpsit ad deum habere credendum est: cū secundum diuinitatem suam cum patre ipse exaudiat. Siue sancti: qui pro nomine eius passi sunt sine iniquitate rebellionis uel criminis alicuius a persecutoribus occisi: quantum ad illos persecutores, gratis morti traditi sunt. **c** ¶ Terra ne operias sanguinē &c.] Totum hoc est quod dicit, ne innocentis & bene sibi conscij, meritum lateat, præsertim cum infonem se mala tanta passum referat. Sanguinis uero nomine, uitæ istius præsentis statum dicere uoluit. Hoc autem loco clamorem positum, ipsam sanctitatem eius contra pœnas illius reclamantem: quæ iniūis merito inferuntur ad uindictam: iūstis autem ad probationem. Aliquando etiam in scripturis clamor affectus animi intentus ad deum ostenditur, uel etiā clamor iniquitatis populi: qui expectabatur ut faceret uias, & fecit spinas. Nec omnis iniquitas clamor dicitur, sed illa quæ publice fit. **d** ¶ Ecce enim in cœlo testis meus.] Quia deus de eo testimoniū perhibuit. **e** ¶ Verbosi amici mei.] Qui uerba non ad deum pertinentia loquuntur, uerbosus uocatur: q uero uerba dei loquuntur, uerbosus non potest iudicari. **f** ¶ Ad deum stillat oculus meus.] Cum lachrymis interpellat deum. **g** ¶ Atque utinā sic iudicaretur uir cum deo &c.] Hoc dicit: Utinā mihi esset copia cum homine disputandi, ut me innocentem probare possem. Deum autem meum nolo intrare mecum in iudicium: qui & scrutans corda, & renes deus est: cuius iudicium falli omnino non potest: neq; ipse consueuit discuti a quoquam. **h** ¶ Ecce enim breues anni transeunt, & semitā &c.] Ita credebatur, quod nec ad mortale corpus suum, nec ad tormenta corporis sui esset iterum reuersurus.

Cap. XVII

S Piritus meus attenuabitur & dies mei &c.] Hoc dicit, quod in breuitate uitæ suæ, spiritus eius sensim attenuatus defecerit. **k** ¶ Et solum mihi superest sepulchrum.] Quia mors est finis omnium tormentorum

l ¶ Non peccaui, & in amaritudinibus &c.] Verū est, quod deo placere nō peccaui. Et licet possit hic locus ita intelligi, quod in deo quidem non peccauerit, & tamē quasi in ipso peccauerit, pœnas blasphemantiū patitur. Et forte quoniam a deo, in præsentia laudatur, non peccauerat: sed in præteritis adolescentiæ temporibus peccasse nō negat. **m** ¶ Libera me, & pone me iuxta te: & cutusuis manus pugnet &c.] Sub scuto igitur protectionis dei latere optat: quo munus atq; defensio, scilicet hostem non timeat. **n** ¶ Cor eorum longe fecisti a disciplina: propterea non exaltabuntur. Prædam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient. Posuit me quasi in prouerbum uulgi, & exemplum suum coram eis. Caligauit ad indignationem oculus meus: & membra mea quasi in nihilum redacta sunt. Stupebunt iusti super hoc: & innocens contra hypocritam suscitabitur. Et tenebit iustus uiam suam, & mundis manibus addet fortitudinem. Igitur omnes uos conuertimini, & uenite, & non

Cap. XVII

inueniunt disciplinam: quia exaltationem bonæ naturæ suæ debitam: uoluntate propria perdidit. **o** ¶ Prædam pollicetur socijs: & oculi filiorum eius &c.] Socij siue filij diaboli, idem sunt ministri eius: sed socij dicuntur propter contubernium conspirationis aduersus deum. Filij, propter imitationem ipsius diaboli. His igitur demonibus beatus Iob in prædam dandū, pater eorum & rebelliois caput diabolus promittebatur: dum eum per tantos dolores ad blasphemiam impellēdum, & a deo ob hoc relinquendum esse credebatur: siue quando eum omni gloria domus & filiorum spoliavit. **p** ¶ Caligauit ad indignationem oculus meus & membra mea &c.] Iuxta illud euāgelij Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Hunc igitur oculum Iob sibi caligasse cōqueri illa indignatiōe, qua ipsum sanctitatis suæ merita conseruabant: eo quod bona conscientia, pœnas patere in debitas. **q** ¶ Stupebunt iusti super hoc.] Admirantes de iustis dei iudicijs, quomodo iustus & sine crimine pœnis affligatur. **r** ¶ Et innocens contra hypocritam suscitabitur.] Hypocrita est ipse diabolus: qui cum sit tenebrarum, id est delicti inuentor: ipse recedendo a uero lumine est tenebrosus effectus. Quasi lucifer posuit in cœlo sedem suam: & transfigurauit se in angelum lucis: aut certe unumquemq; amicorum suorum Iob hypocritam dixit: quia sub uerbis consolatorijs dolos ei dolose loquebantur. **s** ¶ Et tenebit iustus uiam suam &c.] In quas profecto uirtutes se magis crescere manifestat. **t** ¶ Igitur uos omnes conuertimini & uenite: & non inueniam in uobis &c.] Conuertimini ait a prauitate sententiæ, qua me cōdemnare summo studio non desistitis. Venite: sermo inuitantis est, ad meliorem uitæ profectū, quod est: uos hypocritæ, & non ueri, nec

fideles

A fideles amici, ad agnitionem ueritatis accedite: quam uos habere minime noueritis. **a** ¶ Dies mei &c.] Dies hi praterita felicitatis possunt intelligi, in quibus pollens uirtutibus uiuebat beatus Iob. Hos igitur dies a se non sine gemitu loquitur praterisse, quando multis miserijs circumdatus est, & plaga intolerabili dolorum patebatur.

b ¶ Cogitationes meae dissipatae sunt &c.]

Cum in unius iugiter contemplationis intentione positus essem: & cogitationes meas habere semper intentas ad deum: plagam huius superuenientis mihi miseriae: easdem cogitationes meas a sua unica soliditate in me uideo dissipatas, & ob hoc excrucietur cor meum: eo quod earum dilaceratione torquetur, uidens me mala simplicitati meae inconuenientia sustinere. **c** ¶ Si sustinueris, infernus domus &c.] Poenis corporis cogitationumque stimulis, sicut ait, indefinenter tempore agebatur, & idcirco poenas inferorū, tam se pati clamabat. Aut forte se paratio illa qua ab hominibus factus est alienus extra ciuitatem, sedes in sterquilinio, tenebrae dictae sunt: quia lucem humani solatii non haberet. **d** ¶ Putredini dixi, pater meus es: mater mea & soror mea uermibus.] Tam longo, inquit, tempore corruptusco: ut ipsam putredinem, & uermes nascentes in eius sanie parentes appellem: ac per hoc quemadmodum quispiam mortaliū sine parentibus non potest existere: ita & ego factus sum: quasi sine putredine & uermibus esse non possem. Qui ita in carne mea uelut in natura sua sunt: tanquam si ex eis ipse subsisteret: cum illi in me de carnis meae sanie potius generetur, non ego ex illis. Vbi magis mortalitatem per peccatum factam significauit: cui inest corruptio, & corruptio putredo. Patrem uero appellauit ipsum ortum humani generis in Adam: qui corruptione factus est putrescibilis. Matrem uero naturam humanam dixit corruptione uitiatam. Sororem uero omnem posteritatem Adae dixit: quae de corruptione mortalitatis, uelut de sanie putredinis nascitur: quod & Baldad dixit: Homo putredo, & filius hominis uermis. **e** ¶ Vbi est ergo nunc praestolatio mea: & patientiam meam &c.] Quod ait, & patientiam meam quis considerat: aperte fortem se in illis cruciatibus manifestat: pro quibus quasi queritur, quod ad retributionem tanti laboris sui, non potuerit peruenire. **f** ¶ In profundissimum infernum descendent omnia mea.] Alij dixerunt, omnia bona mea. Bona sua dicit ad inferos descensura, quod est anima mea, uel ipse pro illis sum descensurus. Vere non credimus de iusticia, quod tantus ac talis uir pro sanctis operibus suis frustrari potuerit. Quod autem ait. **g** ¶ Putasne saltem ibi erit requies mihi? Istud est: si in hac uita poenas patior infernorum, putasne in locis poenarum erit aliqua requies mihi? Hoc autem grauatus miserijs loquitur potius quam uictus diffidentia: quia alijs locis ait ad domum:

Scio quia in inferno protegas me: donec pertranseat furor tuus. **Cap. XVIII**

R Espondens autem Baldad Suites dixit: Vsq̃ ad quem &c.] Id est, quis finis erit huius uerborum, quasi non sit sincerus: uel solus Iob a Baldad uerbosus arguitur: uel quasi spiritus nescio quo, instigatur loqui non desinat.

i ¶ Quare reputati sumus ut iumenta, & forduim⁹ coram te? Hoc dicit quod tanquam bruta animantia eos sanctus Iob despexerit, & uilissimos & indignissimos colloco existimauerit: & ita iracundia possessos, ut phrenesim pati uiderentur. **k** ¶ Quid perdis animam meam in furore tuo? Loquendo contra diuinam iusticiam, furoris amentia concitatus: animae tuae necesse est inferas mortem.

l ¶ Nunquid propter te derelinquetur terra &c.] Tanquam si diceret: nūquid propter te mundus ad rectorem suum non pertinebit, ut si quos peccatores inuenerit sicut & te ipsum, non puniat. Terra uero & rupium nomine, metaphoricis uniuersa multitudine populorum: & ex

celsi quique mundi & superbi, ac potentes, possunt intelligi. Possunt rupes & animae hominum, ut terra, caro humana intelligi. Sed & angeli propter celsitudinem naturae suae, eminentemque honorem: rupes dici possunt. **m** ¶ Nonne lux impij extinguetur &c.] Luce felicitatem praesentem quam sanctus Iob gloriosus agebat, significauit, sicut & Salomon ait: Lumen uero impiorum extinguetur. Hanc igitur extinctam dixit: quando Iob destitutus est omni felicitate praesenti. Quod autem ait: nec splendebit flamma ignis eius, id est non rediet ad pristinam felicitatem. **n** ¶ Lux obtenebrescet in tabernaculo illius &c.] Non solum, inquit, praesentem felicitatem amittit: sed etiam lux recordationis dei, quae erat in tabernaculo cordis eius obtenebrabitur, ut ei deo scilicet in memoriam non ascendat, & pro merito lucerna protectionis diuinæ, quae super eum fuerat, extinguetur.

o ¶ Artabuntur gressus uirtutis eius, & praecipitabit eum &c.] Ut superbus confidens in uirtute sua, quae erat incedere arbitrat, concludetur tribulationum angustijs & pressuris: ut inde omnino exire non possit. **p** ¶ Immisit enim in rete pedes suos: & in maculis &c.] Retis nomine atque macularum eius: inuitabile malum significatur: quod uolens quisque exuere, ipso conamine impeditur, atque implicatur ut corruat. **q** ¶ Tenebitur planta illius laqueo &c.] Laqueus hic ipse diabolus non absurde sentitur, qui ad supplantandum calcaneum, peccatores obseruat, & ipse nihilominus suis nomine appellatur: eo quod uelut in aliquo bono aestuans sitiat hominis mortem. **r** ¶ Abscondita est in terra pedica eius: & decipula illius &c.] Latet illum quibus insidijs perditus sit: siue in semetipso pedicam, qua praepedit pedes suos, habet absconditam: id est obligationem peccatis

PROVER. 22.9

& in

A & in saultia conuersationis suae, qua se recte putat incedere, erroris istius latet decipula. **a** ¶ Vndiq; terrebut eum formidines. Siue dolores. Superbus scilicet terrore ueturæ calamitatis semper terrebitur. Possunt etiam formidines, hoc loco non affectiões cordis intelligi: sed

ipsi potius ministri diaboli. Hi igitur multis modis terrere sanctum Iob ut eis cederet insisterunt.

b ¶ Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Potest fames & ipse diabolus intelligi: qui huiusmodi famē patitur, qua nunquā de necibus hominum saturetur. Siue & ipse famem patitur: quia uerbum quod procedit de ore dei accipere non meretur. Et idcirco sub nomine costarum, thoracis munimenta significatur: quibus se uelut quadam obduratiōe cōstruxit: ut eum ci-

B bus diuini eloquii nō adeat. Siue etiam impiorum plagam describit. **c** ¶ Deuoret pulchritudinē cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors. Pulchritudinem cutis, id est ornamenta uirtutum, & brachia, fortitudinē regni eius, cōfecit diabolus: quia ideo primogenita mors appellatus est: quia per ipsum primū in-

trauit mors in orbem terrarum, & ipse est suæ mortis inuentor. **d** ¶ Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius &c. Hunc igitur interitū diaboli esse dixit: qui est rex super omnes filios superbiae: sed super sanctū Iob, ut eū prosterneret, calcare nō potuit. **e** ¶ Habitent in tabernaculo illius socij &c. Socij sodales, siue filij, ut supra dictum est, ministri diaboli sunt: qui hoc loco nō esse dicuntur, & cum sit naturæ suæ proprietate subsistens: tamē nō est ut dixi: quia prauaricatiōe factus est alienus à deo. **f** ¶ Aspergatur in taber. &c. Vt sumū hic sentiat gehēnarū. **g** ¶ Deorsum radices eius siccantur &c. Messis opera possunt intelligi, quæ foras in publicū ex interioribus erūpentia, de fidei radice cōsurgunt. Aliter: Deorsum radices eius siccantur, id est opera quæ in hoc seculo perpetravit, inueniantur mortua, mortuisq; ariditate similia. Sursum autē atteratur messis eius: in futuro utiq; mercedē laboris sui minime consequatur. **h** ¶ Memoria illius pereat de terra. Id est, nihil memoria sua dignum operetur, uel etiam memoria eius pereat de terra uiuentium. **i** ¶ Non celebretur nomen &c. In platea sedebāt reges, inter quos optat eum famam iusticiæ non mereri. Platea uirtutes intelliguntur: in quibus sapientia fiducialiter agit, & circumit ciuitatem dei Hierusalem: in qua sacramentis diuinis atq; mysterijs latū est scripturarū mandatum. Vehementer igitur in his plateis ludent senes & anus & infantes. **k** ¶ Expellet eū de luce in tenebras. De hac utiq; luce temporaria mit-

super semitam. Vndiq; terrebut eū formidines, & inuoluent pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius: & calcet super eum quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius socij eius qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccantur: sursum autem atteratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & nō celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras: & de urbe transferet eum. Non erit semen eius, neque progenies in populo suo: nec ullæ reliquæ in regionibus eius. In diē eius stupebunt nouissimi: & primos inuadet horror. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius qui ignorat deum.

Cap. XIX

R Espondens autem Iob dixit: Vsq; quo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus? En decies confunditis me: & non erubescitis opprimentes me. Nempe & si ignorauit: mecum erit ignorantia mea. At uos contra me erigimini, & arguitis me opprobrijs meis. Saltem nūc intelligite: quia deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. Ecce clamabo, uim patiens, & nemo audiet. Vociferabor, & non est qui iudicet. Semitā meā circūsepsit, & transire non possum, & in cālle meo tenebras posuit. Spoliavit

tetur in æternas tenebras inferorum: siue etiam de parte fortis sanctorū retrūdendus in tenebras tormentorū.

l ¶ Non erit semen eius &c. Hoc dicit, quod posteritatem indignam memoria gentis suæ, uel patriæ derelinquat: secundū illud psalmistæ: Generatio rectorū benedicetur. Talem igitur generationem in populo suo noluit pro-

creare: unde in hac gēte spiritali gloria, retur & patria.

m ¶ Nec ullæ reliquæ in generationibus eius. Manifestum est, quod sancto Iob nihil remanserit. Spirituualiter autē sic intelligendum: nullas reliquas generationis suæ habebit impius in futuro. **n** ¶ In diē eius stupebunt nouissimi. Id est, in tēpore damnationis eius. **o** ¶ Et primos inuadet horror. Id est, infimi & proceres terrebutur: quod est reges potentes & magni. Siue nouissimi & primi, homines, & angeli, sancti quoq; & peccatores nō absurde intelliguntur. **p** ¶ Hæc sunt ergo tab. &c. Enarrantis maledictionis sententiā uidetur dare, & dicit: ubi huiusmodi superbus scilicet, impiusq; habitaturus sit: sed Iob iniquus nō est, quem rectum & innocentē deus appellat.

q ¶ Et primos inuadet horror. Id est, infimi & proceres terrebutur: quod est reges potentes & magni. Siue nouissimi & primi, homines, & angeli, sancti quoq; & peccatores nō absurde intelliguntur.

r ¶ Hæc sunt ergo tab. &c. Enarrantis maledictionis sententiā uidetur dare, & dicit: ubi huiusmodi superbus scilicet, impiusq; habitaturus sit: sed Iob iniquus nō est, quem rectum & innocentē deus appellat.

s ¶ Et primos inuadet horror. Id est, infimi & proceres terrebutur: quod est reges potentes & magni. Siue nouissimi & primi, homines, & angeli, sancti quoq; & peccatores nō absurde intelliguntur.

t ¶ Hæc sunt ergo tab. &c. Enarrantis maledictionis sententiā uidetur dare, & dicit: ubi huiusmodi superbus scilicet, impiusq; habitaturus sit: sed Iob iniquus nō est, quem rectum & innocentē deus appellat.

Cap. XIX

R Espondens autem Iob dixit: Vsq; quo affligitis &c. Manifestum est: quia responsionibus amicorū suorū attritus sit, & afflictus siue fatigatus sit, & destructus.

r ¶ En decies confunditis me &c. Dies decem, pro toto tempore nominauit. Sed quomodo in breui numero in Apocalypsi maior numerus temporis intelligitur: ita & in hac eadem summa numeri minus significatur, ut hoc solido numero & perfecto manente pro diuersitate locorum in scripturis diuinis, nunc maiorē numerum, nunc minorem significari nouerimus. **s** ¶ Nempe & si ignorauit: mecum erit &c. Putatis me, inquit, ignorare deum, sicut & dicitis. Nunquid amicos decet insultare oppressis: à quibus magis tribulantes solatia praestantur? Non est hoc opus amicorū fidelium, sed est potius subfannatio irridentium. **t** ¶ Saltem nunc intelligite &c. Ille dicebat se inique sustinere molestias tormentorum: illi uero utpote iniquum pati suo merito loquebatur. Et putat quod in hoc articulo istius sensus errauerit, & ideo postmodū dicat ad deū: Insipienter locutus sum, & quæ ultra modū excederent scientiā meam.

u ¶ Semitā meā circūsepsit &c. Quia rectus utiq; atq; illibatus proficiscebatur ad gloriam meritorum meorum. Hanc igitur ignominiam passionis huius circūsepsit atq; interclusit: ut ad illam gloriam peruenire non possem. **x** ¶ Et in calle mea teneb. &c. Id est, in tramite, hoc est castigatæ uiae meæ, qua uelut per arcum & angustū certaspe ad iustum retributorē pergebam: tenebras in eo

miseria

A miseria huius & calamitatis inueni. a ¶ Spoliavit me &c.] Gloria me regni priuauit: fidei quoque fiducia abstinuit: quā de ipso apice mētis meae, qui est naturae rationalis caput: uelut honoris coronā detraxit. b ¶ Destruxit &c.] Domo, regno, familia, filiis, amicis, sanitate corporis mei destitutus

sum: ita his omnibus ablati, perire me uidebo, cuius etiam spes uitae meae uelut effusa arbor ablata est.

c ¶ Iratus est &c.] Furor dei hoc loco potest diabolus ipse intelligi, qui beatū Iob diuersis modis, id est blasphemis, & carnis eius cruciatibus in secebat. d ¶ Si muluenerunt &c.] Furor dei diabolus est: latrones uero ministri eius sunt: hoc est quod ait, & fecerunt sibi uiam per me: quādo eum, uel facultatibus mundi, uel sanitate corporis spoliauerunt. Vnde pulchre dictū est. e ¶ Et obsedit in gyro &c.] Id est, foris insidiati sunt. Siue circundederunt in gyro tabernaculū eius, hoc est, in corpore eius tormenta posuerunt. Animam uero inclinare ad peccatum non potuerunt. f ¶ Halitus meū exhorruit &c.] Ita totus intrinsecus putruit, inquit, ut halitus foetore nec uxor mea sustinere potuerit: ubi potuit fieri, quā apostema habuerit in uisceribus, quā totum uentris eius sinum tenuerit, & inde loquendo odorē foetū de purulenta profundi uulneris expulerit. g ¶ Et orabam filios &c.] In scripturis diuinis, filij appellantur etiam pronepotes & illi qui longiore serie nati sunt. Proinde quādo filios uteri sui dixit, in se quasi ad fontē & ad originem posteritatis suae respexit: unde ei cognationū familiā uelut riui manauerunt. Potuit & illos uteri sui filios dicere, quos doctrina sapientiae suae, tanquam semine de utero cordis sui formauerat, habens in se per gratiā dei formā gratiae & disciplinam naturalis legis in ueritate. h ¶ Et cum ab eis &c.] Hoc forte uult intelligi se in eorum obliuionē uenisse & ab eorum affectibus & cordibus recessisse. i ¶ Pelli mea &c.] Ad tantam ariditatem caro eius deuenerat, ut nihil in eo humoris remaneret, & ob hoc adglutinata quodāmodo fuerit pellis eius ossibus suis. hanc infirmitatem marasmus dicunt medici. k ¶ Et derelicta sunt tantūmodo labia &c.] Ad hoc enim diabolus cōsumptis carnibus sancti Iob, labia eius integra dereliquit, ut haberet positus in tormentis, quibus posset facile blasphemare, quasi cordis blasphemia non sit, pro qua ipse Iob sicut pro ceteris peccatis holocausta deo pro filiis suis die septimo offer

ferebat: sed ideo diabolus linguam reseruauit, ut intelligere posset, si Iob ob cordis simplicitatem, blasphemiam proferret in labijs. l ¶ Miseremini &c. quia manus domini tetigit me.] Manū ergo domini appellauit ipsam plagā quam patiebatur, quā facta est domini potestate. Tetigit, pro afflixit intelligendum est.

m ¶ Quare persequimini me sicut deus & carnibus &c.] Fecit deus circa me in iudicio cui soli licet, omnia in opere suo: uos quare praesumitis sicut deus, ut affligatis innoxium: quod ipsi tantum pro dispensatione sua cōpetit: aut quasi defensione uestra indigeat deus? n ¶ Quis mihi tribuat, ut scribatur sermones mei? Quis mihi det &c.] Quoniam a nullo homine potuit inuenire solatiū, conuertit se ad deum & resurrectionem futuram prophetat in spiritu ubi pro his malis praemium sit recepturus, & haec duris insculpta lapidibus optat inscribi, ut sermones prophetiae in aetates seculorum prolixiores permanant. o ¶ Scio enim quod redemptor meus uiuit, &c.] Hoc igitur clypeo ecclesia quae incarnationem unigeniti dei ueram confitetur, & resurrectionem mortuorum uerissime credit futurā, se munit, & protegit, & inimicos suos conuincit, atque debellat. Vbi sunt illi, qui dicunt nos in resurrectione alia corpora habi-

liauit me glōria mea, & abstulit coronā de capite meo. Destruxit me undique, & pereō, & quasi euulsae arbori abstulit spem meam. Iratus est contra me furor eius: & sic me habuit quasi hostem suum. Simul uenerunt latrones eius & fecerunt sibi uiam per me: & obsederunt in gyro tabernaculum meum. Fratres meos longe fecit à me: & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei, & qui me nouerant obliti sunt mei. Inquilini domus meae, & ancillae meae sicut alienū habuerunt me: & quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruum meum uocaui, & non respondit: ore proprio deprecabar illum. Halitus meum exhorruit uxor mea: & orābā filios uteri mei. Stulti quoque despiciebant me: & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. Abominati sunt me quondā cōsiliarij mei, & quem maxime diligebam auersatus est me. Pelli mea cōsumptis carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantūmodo labia circa dentes meos. Miseremini mei, miseremini mei, saltem uos amici mei: quia manus domini tetigit me. Quare persequimini me sicut deus, & carnibus meis saturamini? Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stilo ferreo, & plumbi lamina, uel celti sculpantur in silice? Scio enim quod redemptor meus uiuit: & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo deum. Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est haec spes mea in sinu meo. Quare ergo nunc dicitis: persequamur eum: & radicem uerbi inueniamus contra eum? Fugite ergo à facie gladij: quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote

bituros: audiant istum uirum, ore dei laudatum, dicentem. p ¶ Quem uisurus sum ego ipse &c.] Ego ipse Iob, qui in stercore iaceo, & totus uulnerum sanie computeasco: ego inquam Iob, iam corruptus, atque uulneribus dissolutus, in hac carne mortali, incorrupta resurrectione futura glorificatus uidebo deum: & ut exprimeret ipsius sui corporis instaurationem: idcirco ait. q ¶ Et oculi mei conspecturi sunt &c. Reposita est haec spes in sinu meo.] Cōsummata sunt omnia in sinu meo. r ¶ Quare ergo nunc dicitis: persequamur eum? Vt quid nunc agitis, ita ut me tanquam uanum, nihilque credentem uelut deum non timeam: siue quia religione diuina sim alienus persequi uelit, aculeatis me uestris perfodiendo sermonibus. s ¶ Et radicem uerbi inueniamus contra eum.] Videtis ergo, quia mecum non ut uerit amici fideliter agitis: sed ut dolosi de meis sermonibus mihi laqueos concinnatis. Quandoquidem de ipsis uerbis meis occasionem, uelut quandam radicem reprehensionis inuenire cupitis. t ¶ Fugite ergo à facie gladij: quoniam ultor iniquitatum &c.] Hoc dicit: si recesseritis ab

impresio

A impressione mea gladium iuxta sententia dei poteris euadere. Gladiu est enim lingua regis, & non carnalis, ut Salomon dicit. **a** ¶ Et scitote esse iudicium. ¶ Quo iudicio iusti iudicis dei, potero de subsannatoribus iudicari. Cap. XX

R Espondens autem Sophar Naamathites, dixit: Idcirco cogitationes meae uariae succedunt sibi, & mens in diuersa rapitur. Doctrinam quam me arguis audiam, & spiritus intelligentiae meae respondebit mihi. Hoc scio a principio: ex quo positus est homo super terram: quod

c ¶ Doctrinam qua &c. ¶ Audi quid te increpant ac redarguent me: quia forte in doloribus positum obiurgare non debeam: mihi de deo, quod est iustissimum respondere conuenit: quia non possumus ab eo ita puniri, nisi esset malorum confessor, & multorum criminum reus. **d** ¶ Hoc scio: a principio quo &c. ¶ Iam nunc coepit in sanctum Iob maledictis inuehi: quem impius aperte asserit, et hypocritam: eo quod simulauerit se iustum, & nunc in deum rebel-
e ¶ Si ascenderit &c. ¶ Manifesta & certa hyperbole: hominem elatum nimis, & tumidum dicit. **f** ¶ Quasi sterquilinum in fine &c. ¶ Cui sterquilinio assimilatus es per omnia, & ipse te nunc conspicis

putrefactum. Et qui quondam uiderant te regnantem in gloria: nunc inquit insultanti uoce: Vbi est ille sapientissimus hominum, & potentissimus regum? **g** ¶ Velut formidum &c. ¶ Manifestum est sicut ait: Defecit uelut formidum surgentis. **h** ¶ Oculi qui &c. non uidebit &c. ¶ Id est, honor impij non poterit reparari. **i** ¶ Filij eius atterentur &c. ¶ Siue ergo carnales filij eius, siue opera quae aliquando filiorum nomine appellantur: siue illi qui cum tanquam patrem fuerint imitati: per dei sententiam ad nihilum rediguntur: quod iam in filiis tuis carnalibus, operibus quoque tuis ex parte uides esse completum. **k** ¶ Et manus illius &c. ¶ Hoc enim operatus est, unde malum uindictae, operante dei iusticia, recipere mereretur. **l** ¶ Ossa eius &c. ¶ Hoc ait, quod a iuuentute sua, ex qua grauiora peccata committere coeperit: in eisdem peccatis suis usque in senectam permanserit: pro quibus nunc poenitere. Et idcirco sequitur. **m** ¶ Et cum eo &c. ¶ Id est, post mortem uitiorum quae est in anima: siue usque ad mortem, quae fit per resolutionem corporis huius. Ossa ergo hoc loco ipsam senectutem non est absurdum intellexisse: quibus ueternitas annorum, & durities senij iam praematura significetur. Siue ossa eius implebuntur uitibus adolescentiae, & cetera. Si quae igitur uirtutes sunt animi in impio homine naturales, ab adolescentia eius uitibus inolescunt & resoluuntur, ac defluunt, ut nihil in eis solidum & forte maneat: quia iam eisdem uitibus tanquam carnibus fluidis uidelicet rebus operiuntur, & obteguntur: ubi ma-

gis deberet uirtutes, uelut ossa solida, & firmissima, tanquam carnes fluidas & solutas uitia restringere, continere, & regere: & ideo in carnis eius puluere dormiant: quia repugnantibus uitibus atque uincitibus, rigorem bonae suae naturae amittent. **n** ¶ Cum enim dulce fuerit &c. ¶ Dul-

Cap. XX

R Espondens autem Sophar Naamathites, dixit: Idcirco cogitationes meae uariae succedunt sibi, & mens in diuersa rapitur. Doctrinam quam me arguis audiam, & spiritus intelligentiae meae respondebit mihi. Hoc scio a principio: ex quo positus est homo super terram: quod laus impiorum brevis sit: & gaudium hypocritae ad instar puncti. Si ascenderit usque ad coelum superbia eius: & caput eius nubes tetigerit: quasi sterquilinum in fine perdetur, & qui eum uiderant, dicent: ubi est? Velut somnium auolans non inuenietur: transiet sicut uisio nocturna. Oculi qui eum uiderant, non uidebit: neque ultra intuebitur eum locus suus. Filij eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum. Ossa eius implebuntur uitibus adolescentiae eius: & cum eo in puluere dormient. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum: abscondet illud sub lingua sua. Parcat illi, & non derelinquet illud, & calabit in gutture suo. Panis eius in utero illius uertetur in fel aspidum intrinsecus. Diuitias quas deuorauit euomet, & de uentre illius extrahet eas deus. Caput aspidum suget: & occidet eum lingua uiperarum. Non uideat riuulos fluminis torrentis mellis & butyri. Luet quae fecit omnia: nec tamen consumetur. Iuxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit: quoniam confringens nudauit pauperis domum: rapuit & non edificauit eam: nec est

fatigatus

quitatibus suis, amarus dolores, acerbos & nimios conscientia torquente patitur. **r** ¶ Diuitias quas deuorauit euomet: & de &c. ¶ Quod inique & uiolenter rapuit & inuasit: merito ei deus poenas illatis criminibus eius reddidit, & ita extorquebitur ab iniquo quod iniuste abstulerat. Angelus uero ille qui centum octoginta quinque milia occidit, uidetur bonus angelus fuisse: quia angelus messores sunt, zizania ignibus aeternis exurenda. **s** ¶ Non uideat riuulos fluminis &c. ¶ Amoenitatem siue delicias paradisi, affluentiam quoque eius his nominibus significari nouerimus: & reges hi qui non aduersarij erant ueritati, quod ipsi sint illi impetus fluminis, qui latificant ciuitatem non absurde intelligitur, manantes scilicet de fonte, siue de flumine scripturarum: siue eosdem apostolos hos impetus recte sentimus, exeuntes de fonte euangelij ad irrigandas terras steriles populorum: quos etiam torrentes propter uelociter effusam super omnes doctrinam eorum, intelligere debemus: quae doctrina diuina, melli propter eloquiorum dei dulcedinem & butyro propter simplicem & innocentem eundem cibum doctrinae uerissime comparatur: qui etiam in psalmo hanc dulcedinem impium non dicit habiturum. **t** ¶ Luet quae fecit omnia: nec tamen consumetur. ¶ Illud est, quia gehenna quaedam perpetua incorruptio, & aeterna perseverantia tormentorum est. **u** ¶ Iuxta multitudinem adinuenit &c. ¶ Iuxta illud quod propheta dicit ad deum quoniam tu reddes unicuique secundum opera sua. Nec

cia mala sunt impio: blasphemia & cetera oris peccata. Abscondet sub lingua sua, dicens: ubi est ei labor & dolor, & defendet atque calabit, ut ait scriptura: Qui conterrit iniquitatem suam, non prosperabitur. **o** ¶ Parcat illi & non derelinquet illud. ¶ Id est, palpat, fouet, & nutrit malum suum, & delectans se in illo, nunquam poenitet ut ab eo discedat. **p** ¶ Et calabit eum &c. ¶ Illud dicere mihi uidetur, quod semper sit ad blasphemandum paratus, & non prius saltem per aliquam moram cogitat quid dicturus est: quia iam parata habet blasphemiam quam cum maledictione cordis effundat. **q** ¶ Panis eius in utero illius &c. ¶ Panis, scilicet tota uita huiusmodi hominis, est delectatio peccatorum, dulcedo illecebrarum, & suauitas, quae amara illi & mortifera postmodum erit. Quae autem dixit in uentre eius, hoc ait, quod etiam in corde suo pro ini-

A ¶ Nec est satiatus &c.] Ventrem hic appellatum pu-
ro quoddā receptaculum animæ ubi cogitationes eius,
quasi escæ ciborum recōditæ continētur, quem inexpli-
cabilem dicit. **b** ¶ Et cū habuerit &c.] Quemadmodū
& tu ipse, qui iusto dei iudicio omne patrimoniū perdi-

106.31.b

disti. **c** ¶ Non remā-
sit de cibo &c.] Inhu-
manitatis ei notā inu-
rit: eo quod de abun-
dantia mēsa suæ nul-
li peregrino, uel ho-
spiti refectiōem præ-
buerit, sed fallitur So-
phar, quia sanctus Iob
dicit: Si comedi buc-
cellam meam solus.
Non remanebit de ci-
bis eius, quia non flo-
rebunt bona sua.

d ¶ Cum satiatus fue-
rit &c.] Cum diuitijs
scilicet & rerum om-
nium abundantia re-
fertus fuerit, subitus
ei interitus ueniet: co-
artatus miseria irruē-
te atq; cōclusus, cala-
mitatum cladibus æ-
stuabit. **e** ¶ Utinam
impleatur &c.] Quā-
dam capacitatē, uel
sinum spaciosum uē-
trem animæ superius
intelleximus. Hoc er-
go dicit, quia iam co-
gitationibus iniquis

B limis plenus est: usq;
ad summum oris sui
blasphemia cumule-
tur, siue iram furoris ipsius diaboli animū non absurde
sentimus, per quē probantur sancti. **f** ¶ Et pluat super
illum &c.] Bellū prae multitudinem suā, possunt intelligi
aduersariæ potestates. Istā igitur bellū deo inferūt, quā-
do sanctos eius oppugnat. Quod autē ait: Pluat super eū
abūde, in eum calamitatis miseriā precatur effundi, siue
homo impius qui bellū blasphemiae infert deo, recipiet
opus suum. **g** ¶ Fugiet arma ferrea &c.] Tanq; si dice-
ret. Quādo putauerit se leuiore calamitates posse fuge-
re in atrociore iurret. Siue aliter. Si socios & ministros
diaboli fugiat, incurret in ipsum principē tenebrarum:
& cum sint illi rebelles in malicia, fortes & duricordes
tanquā arma ferrea, in peiorē tamen autore totius mali,
uelut in arcum æneum impinget: quē puto ideo hoc lo-
co arcum nominatū, quia uel maxime in insidijs & dolo
homines inopinātes interimere nō desinit. Arcu em̄ ino-
pinantib; plerūq; tela iaciuntur. Et nō liberabitur de ma-
nū gladij. Hoc dicit, quia nō euadet diabolus mortē per-
petuā. **h** ¶ Gladius eductus &c.] Quia diximus arcū,
trās lato nomine diaboli posse intelligi: qui dum inobe-
diētia trāsgreditur terminos, & in superbia elatus metas
sanctæ humilitatis trāscendit: quasi de uagina beata ha-
bitationis iusto iudicio dei eductus atq; expulsus est. Si-
ue eductū de uagina, paratū semper ad interimendū fu-
gentē se significatū esse nouerimus. Vulnerabit eum sa-
gitta ænea. Aes diutiniū est: huic metallo diabolus cōpa-
ratur: eo quod ad interimendū nunquā deficiat, nec se-
nectute aliqua cōsumatur, qui etiā fulgurat, hoc est trās-
figurat se in angelū lucis. **i** ¶ Vadēt & uenient &c.] Id
est, socij eius. **k** ¶ Omnes tenebræ &c.] Tenebræ in hoc
loco intelligēda sunt peccata, siue ea quæ cōmissa ab im-
pio sunt, siue cōmittenda sunt in corde eius, & affectu &
cogitationib; latent: quæ ideo in secretis mentis eius ab-

scōndita dicuntur esse: quia illis fauet, eisq; plurimū dele-
ctatur. **l** ¶ Deuorabit eum &c.] Hunc ignē non absur-
de intelligimus esse gehennā, qui non materijs quibus-
dam & pabulis uiuit ut ardeat: sed per se ipsum ut crea-
tus est uigēs: cuncta quæ ei iniecta fuerint cōcremat. Er-

go iste ignis deuora-
bit impiū: qui tanq;
rationabilis ita eū glu-
tiet atq; absorbebit,
ut i eo æternis crucia-
tibus torqueatur.

m ¶ Affligetur reli-
&c.] Ob impietate ui-
delicet suā iniquā de-
relinquet a deo, ut in
tabernaculo corporis
sui poenis perpetuis
crucietur. **n** ¶ Reue-
labūt cœli &c.] In te-
stimoniū utiq; erant
angeli & sancti homi-
nes, ut nouerint qd
poenas iustissime pa-
tiatur. **o** ¶ Apertū
&c.] In iudicio dei,
quādo impius condē-
nandus est, non solū
omnes cogitationes cor-
dis eius: uerum etiam
principia interfecta,
rum cogitationū, deo
pandēda sunt, atque
clarius luce manife-
stāda. **p** ¶ Detrahet
in die fur. &c.] In die
iudicij mittet in tene-
bras exteriores. Po-
tuit & dies impia fuisse
Iob, quando plaga

Caput XXI

R Espondens autem Iob, dixit. Audite quæso ser-
mones meos, & agite pœnitentiā. Sustinete me,
ut & ego loquar, & post mea si uidebitur uerba ridete.
Nunquid contra hominē disputatio mea est, ut merito
non debeā contristari? Attendite me & obstupescite, &
superponite digitū ori uestro. Et ego quādo recordatus
fuiro

percussus est, & conclusit elocutionē suam, ut diceret.
q ¶ Hæc est pars &c.] Hic quasi ex abrupto ostēdit: qd
in sanctū Iob uniuersa hæc dixerit. Quod autē sequitur.
r ¶ Et hæreditas uerborum &c.] Id est, operum retribu-
tio, alij ita uerterunt: Et hæreditas uerborum eius ab epi-
scopo: quia quemadmodū dominus a dominatione re-
rum omnium scitur: ita episcopus eo quod superintendat
in omnē creaturā, uerissime dicitur. Nō enim deus per-
turbata mēte cōmotusq; puniturus est peccatores, cum
sit incōmutabilis, sicut ait ad Moysen: Ego sum qui sum:
non solum sempiternus, uerum etiam æternaliter mitis.
Deinde ista de deo anthropopathos dici intelligamus,
non proprie secundū inconuertibile substantiā eius, sed
translatis nominibus passibilis creaturæ ad creaturam
non conditam, nec creatam: sed potius omnium condi-
tricem.

Caput XXI

R Espondens autem Iob, dixit: Audite quæso ser. &c.]
Post tanta conuitia non est commotus, ut acerbē re-
sponderet: quin potius deprecans eos alloquitur, & ait:
ut audientiam præbeant sermonibus eius: quibus per-
ceptis & cognitis, nouerint se super tanta oris sui amari-
tudine pœnitere debere. **t** ¶ Nunquid contra hominē
disp. &c.] Primū mihi illud est oneri & ualde molestum,
atq; horribile: quia non cum homine, sed cum deo mihi
causa loquēdi est: cui castificatam iustitiam exhibebam,
ut mercedem huius operis repēfaret: Ecce nunc tanquā
reus criminū, omnibus affligor miserijs. Hinc dicit se tri-
stari, quia scit deum nihil iniuste operari. **u** ¶ Attende
me & obstupesc. &c.] Quod sit istud secretū, ut deus bo-
nus & iustus erga me taliter operetur: præsertim cum
eius testimoniū de me bonū habeam. **x** ¶ Et ego quan-
do recordatus fuiro &c.] Cum enim plagam hanc cogi-
to, quam iuste uiuens sustineo: deiq; iudiciū qui neminē

Q Q infontem

A in fontem affligit, recordor, nimium pertimesco: hoc ipsum optime scio, nullus patitur malum aliquod nisi ipse permiserit. Nemini infert malum, nisi inferre ei ipse iussu suum iudicavit. Sed hæc Iob contigerunt, ut apparet foris hominibus quod intrinsecus erat ante deum.

a ¶ Quare ergo impij uiuunt &c.] Et alio ita dixit: Quare impiorum prosperatur uita: Et alius dixit: Quare non respicis ad iniqua agentes? Respondete mihi, obsecro: Si ego impius, & immemor bonorum operum secundum iustitiam, sicut uos affirmatis, hæc patior quare impij uiuunt & subleuati sunt, confortatiq; diuitijs: Hoc ergo inquæ obsecro respondete: Nūquid uos qui deum contra me iustum defenditis, in hoc loco iniustum notatis: ut in me iniquus ultor sit, & in mei similib. clemens. Horum igitur de quibus nūc loquitur, finis & interitus erit mors æterna, & perditio inferorum.

b ¶ Veruntamen quia nō sunt in &c.] Quia

B pro hac gloria sua & temporario flore, perpetua ignominia coram angelis induentur. **c** ¶ Quoties lucerna imp. &c.] Lux uero iusti semper: quia in hac nocte seculi, lucerna fidei nullo uento tentationis extinguatur, & illic ad gloriam sempiterni luminis preparatur. Lumen uero peccatoris intra breue tēpus uitæ extinguatur: Quoniam transitorius est sicut umbra. Non erit & ueniet impijs, sicut Iob ait: inundatio, id est,

abundantia tormentorum. Quibusq; dolores diuidit furoris sui. Proculdubio deus dolores diuidit, dixit, pro hoc quod poenas unicuique retribuet ut meretur. **d** ¶ Deus seruabit &c.] Diabolo seruat supplicium gehennarum, ut cum eo illi quos sibi exēplo malitiæ suæ filios fecit, pariter puniatur: quod deo reddēte, pater eorum diabolus tūc sciet, id est, tunc sentiet: quādo cum filijs penas patietur æternas. **e** ¶ Videbūt oculi eius &c.] Siue necem suam, ut alij dixerunt. Duplex enim tormentum est uidere poenas, quas sustineas. **f** ¶ Et de furore omnipotentis bibet.] Ipse est calix aureus dñi in manu Babylonis. **g** ¶ Quid enim ad eum pertinet &c.] De eodem diabolo dicit, de quo Salomon ait: Impius cum uenerit in profundum malorum suorum & criminum, desperatione contemnit. Iam enim nouit se cum suis, qui sunt domus & regnum eius, perpetuo esse damnandum: quia nulla est eius uoluntas agendæ poenitentia. **h** ¶ Nunquid deū quispiam do-

cebit &c.] Qui enim de excessis atque sublimibus potestatibus angelorum habet iustum iudicium: quemadmodum à quoquā doceri poterit, ut in his quæ supra diximus, possit eius iudicium reprehendere. ¶ Iste moritur robustus & sanus &c.] Beatorum in hoc mundo, & infel-

cium in hac uita, cōmunem dicit esse conditionem: Viscera siue intestina eius, ut alij dixerunt, plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigant. Alius uero moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus: & tamē simul in puluere dormient, & uermes operient eos. In hac igitur continētia sermonis huius, iste sensus est: quod in hoc mundo iusti & peccatores indifferenter uiuāt, sed hæc diuersitas cōmutanda sit in futuro: sicut in illo diuite factus est, & in Lazaro pauper. **k** ¶ Certe noui &c.] Ergo recte de finio, inquit, quod & perspicitis: quia una sit in hoc seculo, & peccatori moriendi cōditio & sancto: Qui tamen postea diiungendi, ut ad pramiū mutantur iusti: peccatores uero ad supplicium rapiantur. Vos uero in fontē, inquæ datis sententiā. **l** ¶ Et dicitis.] Insultantes mihi, meq; irridētes. **m** ¶ Vbi est domus principis &c.] Quia ergo de me ita sentitis, quod damnationis meæ nunc tēpus aduenerit: non ita est quod definisse uos arbitramini, quia hæc dei castigatio temporalis, non est æterna damnatio. **n** ¶ Malus enim in &c.] Qui

& ad diem furoris dei ducendus est, ut excipiat sententiam mortis æternæ. Sancti enim omnes recte uiatores esse dicuntur, quia ut expediti, & alacres prætereūdo seculum uirili animo calcant terram suam, & festinanter proficiscentes ad beatam patriam, mundi huius iter laboriosum conficiunt. Hi ergo qui ascendunt ad populū peregrinum siue succinctum fidei utiq; cingulo, contra dissolutionem uitiorum lumbos mentis accingunt.

o ¶ Quis arguet corā eo uias eius, & quæ fecit &c.] Videtur mihi, quod Iob proprie de diabolo dixerit: licet & generaliter de omnib. peccatorib. possit intelligi. Quis hominum eum potest arguere, propter uiam eius pollutissimā, per quam totum mundū ingredi fecit, aut reddere ei quæ creatura poterit, quod meretur, nisi ille solus agnus dei qui peccatū non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. **p** ¶ Ipse ad sepulchra &c.] Ad mortem uidelicet tormentorum: quam ipse hominibus inulit in Adam

A Adam, & ipse ad inferos ducendus, ut illis perpetuo puniatur. *a* ¶ Et in cōgerie mortuorum &c.] Et licet dammandus ad pōnas ducendus sit: sed tamen morte hominum gaudens, ad intueudum eorundē mortuorum congeriem, omni alacritatis instantia, in eorū interitu uigilabit, uel certe semper uiuet in mortem.

b ¶ Dulcis fuit glaries cocyti.] Cocytū inferorū fluiuium esse dicūt. Nos autem in scripturis diuinis eūdem, fluiuiū, torrentē, puteum, caminum, ignem aternū, lacum, stagnum, legimus & gehennam. Glarearū uero nomine ipsa officia tartarorum, ministros quoque pōnarum infernalium uinctos tormentorum locis existimo significari: & dictum est quasi per ironiam: eo quod desideret illum, atque exoptent habitatores inferorū, ut puniant, & de eius interitu saturētur. Vel certe dulcis fuit morti, quia tā innumeros ei populos acquisiuit. *c* ¶ Et post se omnem &c.] Qui imitatione exemplum eius sequūtur: siue post se omnē hominem trahit, secundum prauaricationē humani generis in Adam. *d* ¶ Et ante se innumerabiles &c.]

Quos deceperit, & eos secuturus pramittit ad pōnas. *e* ¶ Quomodo igitur &c.] In hoc uersiculo omnē alterationē disputationis suae cōcluit: & amicos suos, quod sine causa cōtra eum de praeiudicata ratione decertet, cōuincit: cum illi diffidūt impios & peccatores in hoc mundo puniri, inter quos & ipsum condemnant: ille conuincit eos, quod uel maxime in seculo glorientur: qui sunt ad damnationis iudiciū deducendi. Cap. XXII

R Espondens autem Eliphaz &c.] In fugillationē igitur Iob ista dicuntur: qui sibi omnino arroget hanc se propria cordis sui sapientia loqui. *g* ¶ Quid prodest deo si iustus &c.] Nemo iustitia sua & sanctitate deum fecit meliorē: quoniam omnis boni fons atque origo, nullius bono eget, secundū prophetam qui ait: Quoniam bonorum meorū non eges. *h* ¶ Nūquid timēs arguet &c.] Nūquid causa timoris dei hanc est, ut timeat te deus: forte ipse potens aliquādo efficiaris: & coequalis factus ipse resistas ei? Quae risorie potius, & subsannātis sensu dicūtur. *i* ¶ Et non propter maliciā &c.] Nō hoc timēs arguit te, inquit, grauis plagae huius correptionib. sed propter omnia mala tua, quibus studiū cōmodabas. Quia ergo principale malum, id est, maliciā Iob plurimā habet, unde cetera mala quasi in botro dependant: subiungit & narrat ea quasi per species singulas, ita dicens. *k* ¶ Abstulisti enim pignus &c.] Hoc dicit, quod uolēter & hostili more aliena rapuerit, uel pignora iniuste extorserit, siue per speciem iustitiā per calumniā expoliauerit: & praeuauatur crimen, quādo dicitur, quod nec sanguini suo pepercerit. *l* ¶ Et nudos spoliasti uestibus.] Quid uestitis feceris, hic apparet: apud quē nec nudus a

rapinis tuis immunis inuētus est. *m* ¶ Aquam lasso nō dedisti.] Manifestū est. *n* ¶ Et esurienti subtraxisti panem.] Graue est non dedisse, grauius subtraxisse. Grāde ergo peccatū, hospitalitatē in necessitate positus nō praebere. Aperte autem Eliphaz mentitū scimus: cum inferius legamus quanta bona Iob fuerit operatus. *o* ¶ In fortitudine brachij tui possidebas terrā.] Arguit nihilominus eum tanquam superbū & tyrannum, qui non iustitia & aequitate regni sui populos regeret, sed truculētis moribus tanquam uirtute brachij, duro eos seruitutis onere subiugaret, & nullus propter imperium suum durissimum, nisi conditioni suae subditus uiueret. *p* ¶ Viduas dimisisti uacuas.] Qui eas destitutas, & tribulationib. affectas, atque humiliatas, ad subueniēdum audire noluiisti: unamquāque earum uacuam dimisisti: quando id quod a te postulabat, nō potuit impetrare. *q* ¶ Et lacertos pupillorum cōminuisti.] Si quid uirum habuerūt, unde sustentari possent, tulisti: & eorum animas uitae desperatione fregisti: uel nō defendēdo eos a malis

hominibus: uirtutem spei eorum, qua ad te respiciebāt cōminuisti, dum eos passus es opprimi. *r* ¶ Propter ea circumdatus es laqueis &c.] Hoc dicebat Eliphaz, quod ipse beatus Iob malae consciētiae formidine turbare: uir: & eadem formidine sibi subito ueniēte: usquequaque cōsternatus cōsiliū patientiae perdiderit contra aduersa. *s* ¶ Et putabas te tenebras non uisurum, & impetu aquarum &c.] In tanta securitate in iniquitatibus potēs agebas: ut hanc mala meritorum tuorum reciproca tibi uenire non crederis. Quibus tenebris miseriae utique & calamitatis, tanquā impetu aquarum inundatū repente depressus es, ut obscurato corde nō uideas, quod rectum esse patientia perdocet. Multis modis in scripturis diuinis, tenebrae appellantur, peccata, ignorantia, siue tribulatio: uel etiam obscuritas diuinorum uoluminum nomine tenebrarū ponitur. *t* ¶ An cogitas quod deus excelsior cōelo sit, & super stellarum uerticem sublimetur.] Primum ergo Eliphaz sanctum Iob criminatur: quod in deum asserat ignorantiam cadere, & multa sint in creaturis suis quae nesciat. Deinde, quod iudiciū eius assermet incertum esse & dubium. Et idcirco per caliginem, id est, quasi uerisimile, quid iudicat. *u* ¶ Nubes latibulum eius: nec nostra considerat, & circa cardines cōeli perambulat.] Idcirco autem hanc omnia quasi ex sensibus beati Iob esse confingit: ut eum non solum blasphemum uerumetiam quod ignorantem dicat deum, locis quoque eum asserat contineri, quod utique grande sacrilegium est sentire de deo. *x* ¶ Nūquid semitam seculorum custodire cupis, quam calcauerunt uiri iniqui.] Custodire cupis pro obseruare dixit: hoc est, nūquid

actus

actus

A actus & uitam perditam consequi concupiscis, eorum qui in diluuiis & Sodomis, & eremo perierunt: uel eorum qui non credunt deum humana curare. **a** ¶ Qui sublatis sunt ante tempus suum. ¶ Vt Dathan & Abiron: uel illi qui subita morte perierunt. **b** ¶ Et fluuius subuertit fun-

Imminente in se ira dei, tanquam fluuius impetus, stabilitas praesentis uitae eorum subuersa est: siue quasi fluuius superueniente praesura fundamentum corporeum eorum demolitum est, ut uitae eorum parietes corruerent. **c** ¶ Qui dicebant deo, recede a nobis. ¶ Propter apostasiam ergo damnati sunt. At non talis est Iob, qui dicit, etiam si occidat me, in ipsum sperabo. **d** ¶ Et quasi nihil possit facere omnipotens aestimabat eum, cum ille impleisset domos eorum &c. ¶ Non timuerunt ergo impij: ne propter peccatum, offensam dei: & bona quae ipse praestiterat, uindictam suppliciorum incurrerent. **e** ¶ Quorum sententia procul sit a me. ¶ Et sanctum blasphematorum in numero ponit: quem ita ut eosdem detestatur.

f ¶ Videbunt iusti & laetabuntur. ¶ Siue ut alij dixerunt ridebunt, de abiectioe infidelis populi loquitur. **g** ¶ Et innocens subsannabit eos. ¶ Quomodo hoc & de sanctis eius non potest dici: quando uident peccatores iusto dei iudicio condemnari, uidebunt & laetabuntur. Placet enim illis dei iustitia, sicut & ipsi deo. Sed Eliphaz cum hic fortassis recte dixerit, male opinatus est, ut beatorum Iob impijs & peccatoribus comparet. **h** ¶ Nonne succisa est erectio eorum. ¶ Superbia utique illorum & contumacia, supradictis poenarum exemplis succisa est, & perpetuae perditioni tradita. **i** ¶ Et reliquias eorum deuorauit ignis. ¶ Reliquias etiam dixit, extrema quaeque peccaminum in die iudicii punienda, quia in hoc seculo, nulla poena grauissimos peccatores ita ut digni sunt damnari. Siue reliquias posteritatem malorum hominum intelligere possumus, quae imitando eos tanquam patres eorum reliquiae appellentur. Siue in bonam partem reliquiae ponuntur, secundum illud: Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiae cogitationis diem festum agent tibi, ut cogitatio hominis ad confessionem pertineat peccatorum: reliquiae uero sunt ipsius confessionis aeterna remuneratio: quia indultis sibi peccatis, uelut in die festo spirituali laetitia perfruatur. Possunt reliquiae & nouissima intelligi, iuxta illud: Reliquiae impiorum peribunt. **k** ¶ Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per haec habebis fructus optimos. ¶ Hortatur sanctum Iob, ut se iam cogitet emendare, & dat consilium non querenti, ut per patientiam conuertatur ad deum. Et ita post bellum instantis sibi horribilis plagae, posset habere incolumitatis pacem. **l** ¶ Suscipe ex ore illius legem. ¶ Siue dictum, id est, audi quae praecipit, & conserua. **m** ¶ Si reuersus fueris ad omnipotentem, & edifica-

beris. ¶ Si te factorum tuorum poeniteat, & edificaberis, id est, quotidie uallatus diuina custodia munieris. Dissimulantibus agere poenitentiam: hoc exemplum egregium praeposendum est: necessaria enim haec cohortatio est, qua possunt peccatores gloriam perditam reparare.

n ¶ Et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo. ¶ Si te emendare uolueris atque corrigere, tibi ascribet deus, quod longe facias a te iniquitatem tuam: cum eam a te potius ipse elonget. Siue ipse diabolus iniquitas dicitur, hoc est qui te in potestatem accipit elongabitur. **o** ¶ Dabit pro terra silicem, & pro silice torrens aureos. ¶ Hoc dicit, quod si praecipit ei dei in praecipitis eius firmis, mis stabilirit, non terrenis rebus & carnis uoluptatibus operabitur: sed magis ad fortitudinem uirtutum proficiet, per quam possit ad affluentes celestium diuitiarum peruenire: hoc enim metaphorice Eliphaz ad sanctum Iob dicit: quod si i saxo fortitudinis bonae conscientiae tuae positus fueris: sensus diuinae sapientiae tibi uelut tor-

rens aureus abundabit. **p** ¶ Eritque omnipotens contra hostes tuos. Cum feceris, inquit, uoluntatem eius, habebis eum defensorem tui. **q** ¶ Et argentum coaceruabitur tibi. ¶ Diximus aurum pro sensu accipi, & argentum pro eloquio iustificationis. Ergo & mandata dei atque iudicia, ipsa sunt diuina eloquia. Cum ergo conuersus, in his fueris meditatione assidua commoratus: intelligentias diuersorum sensuum differendo, multiplex & copiose abundans eloqui coaceruabitur tibi. **r** ¶ Tunc super omnipotentem delitijs afflues. ¶ Delitijs utique spiritualibus supradictis repleberis, cum petitiones cordis tui gratia sancti spiritus uideris, & in gaudio mentis tuae senseris adimpleri. **s** ¶ Et eleuabis ad deum &c. ¶ Libram frontem ad deprecandum deum attolles, siue iam non ream neque incuruatam deorsum mala conscientia eriges ad deum animam tuam. **t** ¶ Rogabis eum & exaudiet te, & uota &c. ¶ Peccatorem te non potest exaudire, nisi eum prius pro peccatis tuis deprecatus fueris. **u** ¶ Decernes rem &c. ¶ Rem duntaxat iustam, sanctam, atque honestam, quam a deo petieris obtinebis. **x** ¶ Et in uis tuis splendet lumen. ¶ Via tua actus tui boni erunt, & lumen tibi erit dei notitia, deique uisitatio, atque praestatio: quo actus uiarum tuarum correcti illuminentur: ne forte per errorem inscitiae in montes tenebrosos offendas. **y** ¶ Qui enim humiliatus fuerit &c. ¶ Et dominus in euangelio: Qui se humiliat exaltabitur. **z** ¶ Saluabitur innocens, saluabitur &c. ¶ Id est, gratia bonorum operum, uel nitore. Antiqui ita dixerunt: erue innocentem, & saluaberis mundicia manuum tuarum: ubi retributionem uidetur sonare, quod ait: erue innocentem ut saluari possis innocentia manuum tuarum.

R Espondens autem Iob ait: Nunc &c. ¶ Relictis infidelibus

A libus amicis, qui me calamitatis huius miseriam iuste pati definiunt, & addunt amaritudini meae, totum me ad deum conuertam, & dicam ei pro conscientia mea fiducia quae sequuntur. **a** ¶ Quis mihi tribuat ut cogn. &c.] Intellectu se cognoscere deum dixit: inuenire quoque eum operi-

manferit. Vnde sequitur: Omnipotens conturbauit me: & hoc quod supra. **m** ¶ Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.] Ipsas calamitatis suae miseras, tenebras appellauit: quas uelut ruinas subito imminentes sibi dicere uoluit: eis tamen insi-

stentibus sibi ait: desperatione non perij: nec faciem mentis meae infidelitas excacauit, uel negatio dei.

Cap. XXIII

A B omnipotente non sunt abscondita tempora, qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Illi uero qui sentiunt, & intelligunt deum: dies aternitatis eius ignorant. In qua aternitate, nec tempora, nec dies, qui in temporibus sunt, inueniuntur: ubi unus aternus est dies. Siue aliter: Omnia nouit quae nunc loquor uel patior.

o ¶ Alij terminos transulerunt, diripuerunt &c.] Id est, transulerunt greges, & comederunt. Manifestum est secundum literam. Videamus nunc secundum mysticum intellectum quid significet: terminos transulerunt, id est, statuta ecclesiae conuellerent, haereticos esse significauit: qui nouitate doctrinae peruersae, euangelicae legis & apostolorum terminos praefinitos excedunt, & ita deceptorum persuasione diripiunt greges dominicos: id est, populos credentes in Christum. **p** ¶ Animum

Cap. XXIII

meae aggravata est super gemitum meum. Quis mihi tribuat, ut cognoscam & inueniam illum, & ueniam usque ad solium eius. Pona coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus: ut sciam uerba quae mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suae mole me premat. Proponat aequitatem contra me, & perueniet ad uictoriam iudicium meum. Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me uertam ad dexteram, non uidebo illum. Ipse uero scit uiam meam, & probabit me quasi aurum quod per ignem transit. Vestigia eius sequutus est pes meus: uiam eius custodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo non abscondi uerba oris eius. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius, & anima eius quodcumque uoluit, hoc fecit. Cumque expleuerit in me uoluntatem suam, & alia multa similia praesto sunt ei. Et idcirco a facie eius turbatus sum, & considerans eum, timorem sollicitor. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

A B omnipotentem non sunt abscondita tempora, qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transulerunt, diripuerunt greges & pauperunt eos. Animum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem uiduae. Subuerterunt pauperum uiam, & oppresserunt pariter mansuetos terrae.

Alij

pupillorum: siue tumentum, abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem uiduae. Subuerterunt pauperum uiam, & oppresserunt &c.] Pupilli quidem sunt teneri, uel infantes in fide: uel qui deum patrem non habent, ut ab eo contra aduersarios defendantur. Quorum animum, uel iumentum forte ac necessarium, ad deum in se perfidem portandum, haeretici praedonum more ab eis abigunt, dum eos fallacis suis, uirtute animi spoliunt. Siue gentilem sensum, immundi utique animalis nomine dictum, ab eis quidem auferunt: dum sub praetextu uerae religionis, eos in perfidiam ducunt. Viduae etiam illae sunt animae, quae uirum, deum suum & dominum amiserunt: a quibus haeretici pro pignore perfidae utique confessionis, per quam falsis eorum adintentionibus inhiantur, & debitores eorum efficiuntur, sanctarum uirtutum mundiciam, & utilia animi opera auferre conantur. Pauperes quoque in hoc loco illi intelligendi sunt, qui testimonio fidei destituti sunt. Alij sunt diuites in fide: horum religionis uiam qua ad deum redire poterant, suis erroribus haeretici subuerterunt. Mansuetos autem hic illos esse sentiamus, qui constantiam inimicis suis non habent resistendi, & propter ignauiam animi sui facile seducuntur. Hi ergo multis errorum dogmatibus, & diuersis errorum superstitionibus, opprimuntur

istis afflictionum miseriis, ipso utique iudicante, patebit me nullo peccatorum merito sustinere, hinc ait: Perueniat ad uictoriam iudicium meum. **e** ¶ Si ad orientem iero, non apparet: si ad occidentem &c.] Dum partes mundi enumerat, dicit eum habitare ubique totum: sibi tamen omnino esse inuisibilem confitetur: eo quod non subiaceat eius diuinitas obtutibus creaturae. Deus uero omnem usum conuersationis agit, quia optime nouerat. **f** ¶ Vestigia eius sequutus est pes meus.] Hoc est, quod custodiri uoluit, custodiui. **g** ¶ Ipse enim solus est, & nemo &c.] Hoc est, quia inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. **h** ¶ Cumque expleuerit in me uoluntatem suam, & alia multa similia praesto sunt ei.] Cum iam me quibus uoluit tormentis affecerit, & alia adhuc quanta uoluerit mihi infligere poterit, quem insensibilia sicut sensibilia contremiscunt. **i** ¶ Et idcirco a facie eius turbatus sum, & considerans eum.] Mente scilicet sentiens, & ex parte intelligens. **k** ¶ Timore sollicitor.] Id est, horripilatione maiestatem eius pertimesco. **l** ¶ Deus molliuit cor meum & omnipotens conturbauit me.] Cor resolutum a paupore nimio & timore hoc loco dictum nouerimus: non quod a duricia incredulitatis ad fidem suscipiendam molitum sit, cum magis ipse Iob per fidem fortis in deum

A opprimuntur. In bonam uero partem uidua sunt, qui se mortificat cum uitis, pauperes apostoli sunt. De isto numero heretici auferre conantur: dum pauperes sanctorum aliquos persuadent, uel mansuetos circumueniunt, qui eis resistere non possunt, sed & patienter pro simplicitate audiunt: illi uero eos nituntur extinguere. **a** ¶ Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, uigilantesque ad pradam preparant panem liberis. Agrum non suum demetunt, & uinea eius quem ui oppresserunt, uindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes: quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt depradantes pupillos, & uulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incendentibus absque uestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceros eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, & anima uulneratorum clamauit, & deus inultum abire non patitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt uias eius, nec reuersi sunt per semitas eius. **Ma**ne primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem

ro eos nituntur extinguere. **a** ¶ Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, uigilantesque ad pradam preparant panem liberis. Agrum non suum demetunt, & uinea eius quem ui oppresserunt, uindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes: quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt depradantes pupillos, & uulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incendentibus absque uestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceros eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, & anima uulneratorum clamauit, & deus inultum abire non patitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt uias eius, nec reuersi sunt per semitas eius. **Ma**ne primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem

b ¶ Quos imbres montium rigant. Hos ergo per misericordiam destitutos domibus suis dicit: quandoquidem eos montium cauernis, & umbraculis operiet, & quanta sit eis in ipsis montibus necessitas commorandi describit. Quos imbres montium rigant, id est, aquae de ipsis montibus copiose fluentibus inundantur. **c** ¶ Et non habentes uelamen & c. Manifestius alij dixerunt: qui cum tegmen non habeant, petra adoperiuntur. **d** ¶ Vim fecerunt depradantes & c. Vbi intelligitur quid habentibus fecerint, quandoquidem facultate tenuissimis non fuerint miseri. **e** ¶ Inter aceros & c. Hoc malum est magnum & iniquissimum, ut sub labore & fructu aliorum alij requiescant: & inebrientur uino eorum, qui col

B lectis uindemijs suis sitiunt. Quod autem ait: Anima uulneratorum, pro consensu ad deum clamantium intelligamus. Vastatorum autem tribulatio usque ad gemitum ciuitatem habitantium perueniebat. Vulnerati uero non solum intelligendi sunt: quorum corpora ab alijs transodiuntur: uerum etiam illi quorum anima hostium timore nimio, uelut gladio feruntur. Ipsi fuerunt rebelles lumini. Daemones, heretici, philosophi, siue etiam omnes impij intelligendi sunt: qui contra doctrinam dei uenire conantur, quia mandatum uitae lux est: quia in natura lumen, lumen est quod per se est, tenebrae uero cecitas cordis. Et proinde si cecitas cordis, tenebrae sunt: recte exteriores tenebrae, poenae intelliguntur. Ut iniqui de peccatorum suorum tenebris, ad tormentorum tenebras proficiuntur: sic intus & foris dei sententia consummata coram angelis dei, induuntur sicut diploide confusione sua. Onagri uero qui commorantur in deserto uerae religionis sunt intelligere possumus: eo quod iugo certae religionis non contineantur. Hi igitur egrediuntur ad opus suum. Egredi namque dicuntur, quando affectus suos per doctrinas prauas in eos quos seducunt ostendunt. Ita enim omni solertia depradantur uagas errore animas, ut ipsi multitudini perditae posteritatis suae: uelut alimentum panis letalis doctrinae pertinaciam derelinquant. Agrum non suum demetunt & c. Ager siue uinea, uniuscuiusque hominis, quidam modus uitae est, quae ab unoquoque colitur, quando fordes & quidam fructus uitiorum mundantur, uel etiam extirpantur. Quia ergo huius culturae diligentia minime prodest, quando omne bonum naturae non ad fidem refertur, quia iustus ex fide uiuit: praedicti idolorum cultores opprimentes fideles, quauis honeste uiuentium corda, eos uelut quadam ratione seductionis in errorem inducunt: dum quasi agrum eorum siue uineam dissipando fruges eorum uiolenter abripiunt. Nudos etiam dimittunt homines) dum eos operibus bonis expoliant. Quibus ope-

rimentum non est in frigore. Illos utique expoliant, qui charitatis dei non habent uestimentum, & idcirco in infidelitate algent: quia spiritus feruentis tunica indui non merentur. Quos imbres montium rigant. Non imbribus coeli rigantur, sed montium extollentium se aduersum scientiam dei quae de coelo est.

Et non habentes uelamen, amplexantur lapides. Hoc est, sine uelamento uirtutum peccatis suis & erroribus delectantur. Vim fecerunt depradantes pupillos. Illos etiam qui notitiam aliquam secundum naturam bonum habent, quam defendere non poterant: fragili animo & puerili uiueres, suasionibus prauis, uim inferentes pradari sunt. Vulgum pauperem spoliauerunt. Multitudine quoque populi uilem actibus & inscitia pauperes: si quid fortassis habebat iustitiae, aut etiam innocentiae naturalis: dum in maius erroris sui malum pertrahunt, praedictis bonis spoliauerunt. Nudis & incendentibus absque uestitu & esurientibus tulerunt spicas. Nudis fide, deique custodia destitutis: uestimenta quoque spei & charitatis diuinae, ceterarumque uirtutum excubias non habentibus quibus animae exornantur: etiam spicas in quibus diuinam notitiam adoperam habent abstulerunt: ne esuriētes scientiam dei quandoque recte uelamine possent ipsam ueritatem tanquam panem alimentum uitae accipere. Inter aceros eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. Sublatis igitur spicis, per figuram intra se diuini nominis notitiam continentibus: quando ex eis hi qui habebant eas plena cogitatione, solidum cibum conficerent: seductores uiolenti inter bona eorum opera quasi inter aceros gloriantes requiescunt: sibi quae tribuunt, si quis gentilium uirtutes secutus fuerit naturales, de quibus tanquam seminibus, in se operum aceros constituant: ipsi tamen seducti, calcata uirtutum uindemia & expressa, sitiunt: quia ueritatis poculum apud eos, a quibus in errore abstracti sunt, non inuenerunt. **f** ¶ De ciuitatibus fecerunt uiros gemere. Non solum, inquit, illos qui sine munimine habitant spoliant, & dominatu dura subperditionis affligunt: uerum etiam & eos qui ciuitates mentium suarum bonis moribus munitas inhabitant, perignando errorum arietibus subruunt. Quod & multis philosophis contigisse manifestum est: qui cum magni & clari circa corporum suorum fuerint continentiam, cum gemitu tamen & labore nimio ad ueritatis notitiam peruenire non potuerunt. **g** ¶ Et anima uulneratorum clamauit. Deus uocem implorantium inultam abire non patitur: quin ultionem tribuat de erroribus, ut dum ad ueritatem saucij peccatorum uulneribus conuertuntur, conuicta falsitas puniatur. Punienim, quando eorum qui seducti fuerant conuersione destituit. **h** ¶ Mane primo conf. & c. Iterum mane dictum est, pro eo quod publice & clara luce malum committitur, ut sit quasi gloria facinus operantibus, & secundum Sodomitarum exemplum: peccatum suum non absconderunt, sed praedicauerunt. Potuit & de iniquis iudicibus hoc dixisse, qui ad hoc maturius surgunt, ut causam egeni & pauperis muneribus corrupti prauaricentur. Notem uero ideo dictam puto, quia prauaricatores negotiorum secretum quoddam quasi tempus nocturnum requirunt: quando munera pro causis prauaricatis accipiunt.

¶ Oculis

A ¶ Oculi adulteri ob.] Siue ut alij dixerunt: Et latibulum faciei posuit. Id est, cordis eius oculus, obliuione excacatus est, ut in eius memoria non ascenderet, quia omnium cogitationum, & operum humanorum malorum deus est inspector & cognitor. **b** ¶ Perfodit in tenebris domos &c.]

Manifestum est, quod per diem hanc rapinam sua cogitatione disponit, antequam ad ipsas facinorum tenebras ueniant.

c ¶ Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis.] Mox ut iusticie sibi, & honestatis alium de lumen coeperit apparere, & ingeri & co-

perem, per noctem uero erit quasi fur. Oculi adulteri obseruat caliginem, dicens: non me uidebit oculus, & operiet uultum suum. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Leuis est super faciem aqua. Maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uiam uinearum. Ad nimium calorem

transiet

Vnde in his operibus uitam agens, fodiet sibi domos habitationum in inferis, cum illis suis ministris, cum quibus se aduersus deum & creatorem erigere tentauit. Hi ergo ministri eius, cum adhuc beati essent in illa aeterna felicitate, in die illo utique sempiterno, qui non habet initium

neque finem, in hoc sacrilegium tyrannidis sunt cum suo principe collocuti, & putauerunt, quod deus qui est lux uera, sapiens & intelligibilis, hoc malum contumaciae eorum impunitum relinqueret, ut non eos de illa beata atque gloriosa sede deiceret. Et hinc puto dixit, ignorauerunt lucem,

Alia expositio.

scientiae suae malum: iam poenas mortis se aestimant sustinere: quia iusticia & sanctitas, ut ait scriptura diuina, odiosa est iniquo. Siue aliter: Hic igitur homicida, recte haereticus quisque sentitur, ex eorum numero qui animas hominum noxijs & latalibus sensib. interficiunt. Quod autem dicit, mane primo confurgit: illud est, quia cum hi qui cum nuper fide initiati sunt, matutinum habeant, id est, quasi principium sanctam religionem: siue ipsi matutinum effecti sint, cum de tenebris & filijs noctis facti sint in domino filij dei: hi perfidia suae uenenum proptinere festinant, ut eos decipiant. Siue aliter: Mane, Christus intelligendus est: ad cuius resurrectionem haereses in ecclesia adhuc coeperunt. Per noctem uero erit quasi fur.] Omnes sensus haereticorum nocti & tenebris comparandi sunt, quia lumen non habent ueritatis. Ipsi etiam sunt adulteri: quia eloquia dei casta, adulterina interpretatione corrumpunt. Perfodit in tenebris domos sicut in die condixerant sibi.] Vnusquisque haereticus in prauitate doctrinae consistens, non dulci & suauis sermone euangelij, sicut imber placidus, & sicut ros cum silentio in animas descendit fidelium, sed aspero potius & ad uulnerandum peracuto domos perfodit animorum. Hoc enim uelut in die condixerunt sibi haeretici, ut omnes mortales iaculis doctrinae noxiae perfoderent: quando in ecclesia adhuc, hoc est in die ueritatis positi, haereses facere condixerunt. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulant.] Si quispiam disputator extiterit, qui contra eos lucem manifestae ueritatis enarret, conuicti arbitrantur se incurrisse umbram mortis, & nihilominus in stulticiae suae tenebris, uelut in luce sapientiae gloriantur. Potest & diabolus homicida, fur, & adulter intelligi: quia ad decipiendum hominem factus est homicida, ut ait dominus: Ille homicida fuit ab initio. Diuinitatem quoque sibi per superbiam arrogando, quam praesumptione animi sui tentauit inuadere, uelut fur inuentus est, qui aliena conatur auferre. Qui etiam uirginalem illam & castam dilectionem dei amisit, dum adulterinos conatus contra dei sui & domini amore faciens, propria uoluntate quaesuit. Hic igitur mane primo, id est, circa ipsam natiuitatem protoplasti hominis, ad seducendum eum per eius mulierem confur-

quod existimauerunt deum hoc eis minime facturum, propter quod excacatis mentibus aeternales tenebrae facti sunt: qui & potestates dicti sunt tenebrarum, id est, hominum peccatorum. Et hinc est quod cum nomen dei audierint, contremiscunt, quod uocabulo aurora significari putamus. Cogitatio ergo eius, id est diaboli usque ad sermonem tamen peruenire potuit, non etiam ad effectum: non enim regnauit illic, & sic deiectus est statim, ubi uoce prophetae quod cogitauerat, & deorsum praecipit actus est. Vnde consequens uidit, ut machinamenta cordis sui, quibus contra deum moliebatur, ad persuadendum ceteris angelis sit locutus, & ita consentientibus multis una quodammodo conspiratio fieret contra deum, ut si ita uideretur. Illud tamen immobiliter tenendum, nullo modo in silentio agi militiae coelestis officia, cum legamus angelicas potestates, ante sedem domini in laudem gloriae eius indefessis uocibus personare, neque ullo modo Apostolus dixisset: Si linguis hominum loquar & angelorum: nisi sic essent angelorum linguae sicut hominum, quauis angelicae dissimiles sint humanis. Est ergo aliquod atque ipsum ualde magnum super diuersitate linguarum inter terrigenas & ministeria superna discrimen. Super qua re nos canonicus liber noui testamenti, qui apostolica continet gesta, sufficienter instruxit. **d** ¶ Leuis est super faciem aqua.] Quia non sunt de ecclesia magna, id est, populo graui & sancto: qui granis fecundi & optimi tritici comparatur, & qui in horreo aeternarum mansionum condendus est, uelut leuis palea nihilque ponderis habens, quod ad praeuauendos uirtutum pertinet fructus, aquae elemento supernabit, ut aurae flatu tenui rapiatur.

Siue aliter: Aqua ista hominum amantium hoc seculum habent figuram: eo quod semper ad inferiora sint procliuēs, multum seculum limi trahentes, qui in chaos inferorum, turbido pondere deponatur. **e** ¶ Maledicta sit pars eius in terra.] Qui enim in terra sanctorum, quae est uiuentium terra non fuerit, maledictus erit: siue maledicta sit pars eius in terra, id est, in massa generis humani. **f** ¶ Nec ambulet per uiam uinearum.] Id est ita maledicta sit eius conuersatio in terra hac, ut plebes dei, siue animas sanctas: quae sicut uinea plenae fructibus fructiferae sunt, non imitentur, neque per ipsas ambulet. Has enim uineas doctores tanquam cultores, doctrinis uelut ligonibus colunt, ut uinum operum bonorum uindemiant: quod in fide, id est, torculari ecclesiae ponere tribulationis expressum, flagrans per gratiam Christi, odore suauissimo cum uirtute meritorum in apothecas domorum coelestium recondatur. **g** ¶ Ad nimium calorem &c.] Quasi duas gehēnas sanctus Iob dicere mihi uidetur, ignis & frigoris, per quas diabolus, haereticus & homo impius commutetur. Forte in ipsa gehēna talis sensum cruciatum fiet illis qui in ea torquebuntur, ut nunc quasi ignem ardentem sentiant, nunc nimium algoris incedium: & poenalis commutatio, nunc frigus sentientibus,

QQ 4 nunc

104. 8. f

14. 14. c

A nunc calor sit, ut quasi de loco ad locum transitus as-
sent. Et fortassis inde dominus ait in euangelio: Mitti-
te eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor den-
tium. Ut hic stridor dentium de rigore frigoris oriatur.
Vbi & similitudinem quandam ex nostris corporibus

possumus inuenire:
in quibus rursi abun-
dantia, quod est cali-
dissimum, in typicis
motibus intolerabi-
lis rigor praecedit,
ignem febrium ardē-
tissimum secuturū,
& dicuntur à medicis
hæc duo quæ sibi cō-
traria dinoscuntur, ex
una fellis materia, in
homine procreari.

a ¶ Et usque ad infe-
ros peccatū illius. ¶
Peccatū impij & ini-
qui tam magnum est
& tam graue, ut eum
deprimat ad infernū
tanquam plumbum
in aqua ualidissima.

b ¶ Obluiscatur ei-
us misericordia. ¶ Id
est, qui non solum mi-
sericors sed & miseri-
cordia dicitur: quia
misericors à miseri-
cordia, & ideo quasi
prototypum nomen,
maius est quàm de-
ductio nuncupata.

Quicumque ergo san-

B ætorum potest dici misericors, uerax & iustus. Nemo ta-
men eorum recte dicitur misericordia, & ueritas & iusti-
cia. **c** ¶ Dulcedo illius uermes. ¶ Per Antiphrasim di-
ctum, quod est, scatens uermibus moriatur. Et in euan-

Mat. 9. 2 gelio: Vermis eorum non morietur. Talis igitur dulce-
do erit iniquis & odientibus deum. **d** ¶ Non sit in re-
cord. &c. ¶ Id est, ad ueniam misericordiae nō perueniat,
quod diabolo & suis hæreticis & impijs futurum, descri-
pturis sanctis ita didicimus. **e** ¶ Sed contra &c. ¶ Se-

Mat. 3. c cundum illud: Omnis arbor quæ non facit fructum bo-
num, excidetur, & in ignem mittetur. Vel lignum, pec-
catum intelligamus, quod per lignum accidit: per quod
lignum diabolus addidit ad cumulum criminis, quod
aduersum deum rebellis extiterit, ut & hominem præci-
pitaret in mortem: unde iam & in æternum interitū con-
demnatus est, propter quod ipse diabolus lignum insa-
nabile & infructuosum potest dici, quia nunquam erit
pœnitentiæ medicatione sanandus. De ligno autem ui-
tæ, id est cruce, uel de Christo dicitur: Secundum dies li-
gni erunt dies populi mei. **f** ¶ Pauit enim sterilem. ¶ Id
est nutriuit & fouit animas steriles & infructuosas uirtu-
tibus. **g** ¶ Et quæ non parit. ¶ Eas quoque animas assen-
sionis suæ delectationibus pauit, quæ cū possint de ute-
ro cordis bona opera parturire, noluerunt, sicut de hu-
iusmodi ait David: Noluit intelligere ut bene ageret.

psal. 55. a **i** ¶ Et uiduæ bene non fecit. ¶ Viduam, animam sancti-
tatis uiribus destitutam, quæ deum utrum habuerat, cū
exhortatione noluit consolari ut id ageret, quemadmo-
dum posset reuerti ad utrum suum priorem. **b** ¶ De-
traxit for. &c. ¶ Alij dixerunt, & in ira euerit infirmos,
id est, fortes atque uirtutum uiros prostrauit & detraxit.
k ¶ Et cum steterit non credet uitæ suæ. ¶ Et cum in pro-
speris sit, nec sic quoque mordere conscientia putat, quod
eadem felicitate perpetue potiatur, cū huiusmodi perti-
nacis & duri animi sit, credēs quod in illa uita sua, tam

perdita stare possit. **l** ¶ Eleuati sunt ad modicum, & c.
non sub. &c. ¶ Ad modicum autem dicitur, pro breuita-
te uitæ præsentis, in qua pro tempore exaltatur iniqui.
Auferent sicut omnia, id est, sicut illa quæcunque sunt par-
tis aduersæ, siue cum in fine seculi ablata fuerint omnia

temporalia. **m** ¶ Et
sicut summat. &c. ¶
Quemadmodum enim
summitates spicarū,
res utique nimium fra-
giles tanta facilitate
cōminuuntur, ut ad
nihilum deducantur:
ita & hi de quibus lo-
cutus sum, ut puluis
tenuissimus, siue ut
fauilla lanugo erunt
ante faciem dei, cum
fuerint contumelia
confusionis attriti.

n ¶ Quod si non est
ita, quis me po. &c. ¶
Quis enim ex uobis
arguere me poterit,
quia non ita sit futu-
rum ut dixi: meque fal-
sitate cōuincere, qui
asseritis quod omnia
in hoc tempore red-
dat deus peccatori-
bus quæ merentur,
quod in meā potius
suggillationē de stu-
dio contentions in-
geritis. Cap. XXV.

Respondens autem
Baldad &c. ¶ Cō-

Respon-

uictus Baldad à beato Iob dicente: in futuro magis dei
esse iudicium, ad hæc se conuertit ut diceret, apud eum
est potestas & terror, id est, non iam exercet iudiciū, sed
apud se repositum tenet ac reseruat in posterum. Ipse ta-
men facit perpetuæ pacis cōcordiam in sublimibus, id
est, angelis siue hominibus sanctis suis, custodiendo eos
ne per aliquem lapsum peccati inimicitias offensæ coe-
lestis incurrant. **p** ¶ Et super quem &c. ¶ Ipse enim il-
luminat oēm hominem uenientem in hunc mundum.
q ¶ Nunquid iustificari potest homo comparatus deo,
aut apparere mundus &c. ¶ Manifestum est, quod ino-
pia respondendi, eadem quæ dixerant frequentius re-
petant. **r** ¶ Ecce etiam luna non splendet &c. ¶ Sub no-
mine lunæ, siue stellarū, angelos & supernas potestates
intelligere possumus: qui ad comparisonem diuinæ re-
uerentiæ, immūdi & tenebræ possunt uideri: ex eo utique
quoniam natura condita creaturæ, licet non peccent,
capaces tamen peccati sunt, ut apparuit in alijs angelis
eiusdem naturæ peccantibus. Sed post eos nullum an-
gelorum peccasse credendum est, quia omne liberum
suum arbitrium in solius dei charitatem uerterunt: sicque
immobiles facti sunt, persistētes in ueritate, in qua præ-
dictus angelus cum suis stare noluit. Proinde angelorū
uoluntas per amorem dei facta est inconvertibilis, quæ
in deo est per naturam. Ideo illi soli incorrupto honor
& gloria. Potest & de his elementis dicere, quod ideo im-
munda dicantur, quia non semper luceant: uel quod cor-
pora tantum illuminent & non mentes sicut deus, qui
utrumque facere consuevit. **s** ¶ Quanto magis homo
putredo, & filius hominis uermis? ¶ Si enim angeli, in-
quit, & coelorum etiam corpora ad cōparationem dei,
immunda esse dicuntur, quid putas homo existiman-
dus est, cum sit ipse putredo: filius quoque hominis uer-
mis, ex eadem utique nascens corruptione qua uermis?

Cap. XXVI.

Respon-

Respondens autem Iob, dixit: Cuius adiutor es: nunquid imbecillis, & sustentas brachia, &c.] Vidēs deo iniuriam fieri, iusta indignatione commotus, in ipso initio sermonis sui Baldad Suiten durioribus arguit uerbis: eo quod ita loqueretur, tanquam si deus infirmus ac nō

habēs ullam brachij fortitudinē, eius egeret auxilio. Aduertēs igitur quia minor est participatio ad totū, gutta stilla perenni fonte, scintilla latens in cinere igni diuino quo omnia concalefcunt: lucerna corporis sole iusticiæ, testa figulo, anima deo: unde mirans Iob loquitur, quare ausus fuerit, ut eū q̄ illi est esse, docere uoluerit.

b ¶ Ecce gigantes gemunt sub aquis & qui habitant &c.] Gigantes autē appellat scriptura diuina homi-

nes superbos, rebelles & contumaces. Diabolus quoq; & sut, propter superbiam translato nomine gigantes nuncupantur. Quod autem ait sub aquis gigantes gemere: ita inq̄, uelut si dixisset, sub terra, id est, in inferioribus terris, ubi inferi esse perhibentur. Vnde & ipsi inferi nominati sunt. Aqua enim eius naturæ sunt, ut sine terra esse non possint. Ecce gigantes gemunt sub aquis. Qui gemitus utiq; de doloribus & squalore Tartaræ habitationis eis nascebantur. **c** ¶ Nudus est infernus coram illo &c.] Hoc dicit, quod scientiam dei nihil latere possit. Et quod perditio, qui diabolus nobis non absurde sentitur, se non præualeat ab omnipotentia eius abscondere. **d** ¶ Qui extendit aquilonem super uacuum, & appēdit terram super nihilum.] Hoc sic intelligendum est: siue quod terra ex nihilo facta sit, siue nihil infra terram sit, quo terra sustineatur: cū ipsa uniuersa sustineat, & ipsa innumerabiliter dei uirtute libret, quia in ipso sunt uniuersa & ab illo omnia continentur. De quo apō-

Heb. 1.4

Prouer. 25.4

stolus dicit: Portans omnia uirtutis suæ uerbo. Et quia aliquando in scripturis per figuram aquilo uentus, diabolus esse significatur: Siquidem à Salomōe aquilo durus uetus dicitur, nomine autem dexter uocatur. A suis quippe dexter quidem dicitur, sed totus sinistri operis autor est. Hic igitur super uacuum dilatatur, id est, super frigidos fide atq; incredulos, quod est super inanes uera religione & uacuos: atq; ut eis uelut rex dominetur, superextēditur. Rursum illi ipsi increduli quos sanctus Iob terræ nomine appellauit: super diabolum qui à deo nihil factus est appenduntur, ut incerti semper sint, & imitentur caput suum membra, ut tanquā caput quod nihil dictum est esse super uacuum & nihilum appendant.

e ¶ Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.] Per has nubes in altitudine ipsa spaciōsi aeris colligantur aquæ, sicut & alio loco de deo ita legimus: Cribrans aquas de nubibus suis. Hoc igitur modo ligatæ dicuntur, quoniam non simul effunduntur in terram, sicut in diluuiō factum legimus. Spiritualis autē iste est intellectus: ut nubes sanctos doctores interpretemur ecclesiæ, qui aquas euangelij, portāt populis effundendas, & gubernandas à spiritu sancto deferunt: ut irrigentur terræ populorum, & de hac cœlesti pluuiā, uirtutum fruges spirituali operatione multiplicentur. Quas aquas de superna abundantia defluentes, ligat deus in nubibus suis: ut unicuiq; secundum capacitatem cordis sui, tantum doctrinæ, tanquam aquam effundat, quantum suscipientis possibilitas patitur, ne simul for-

tassis effusa, obsint cordibus, minus ualentibus abundantiorem suscipere doctrinam. **f** ¶ Qui tenet uultū solij sui.] Sententiam iudicij sui reseruat in posterum. Iusticiæ suæ & pietatis sedem in omni creatura sua, ueritatis gloria respondentem deus tenere dicitur: quod est ma-

nifestationem secretorum iudiciorū suorum obuallare atq; abscondere, ut euangelium Christi in his qui pereūt. **g** ¶ Et expandit super illud nebulam suam.] Secundum illud quod dominus ait discipulis in euangelio: Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum. In obtectionē quoq; diuinæ custodiæ suæ: expandit super ipsum bonū nunciū euangelij, in nubem defensionis suæ, ut nullus posset ei quamuis acerrimus

Mar. 4.6

1. Cor. 10.4

aduersarius præualere, de qua apostolus ait: Patres nostri omnes sub nube fuerunt. **h** ¶ Terminum circumdedit aquis, usq; dum finiatur lux & tenebræ.] Sub nomine aquarū κατὰ συνικδοχην quod est à parte ad totum, mundi finem mihi uidetur dixisse, quia noctis ac diei uicissitudo præteritura sit: Siue de impiorum populis, uel de sanctorum tribulationibus, quæ aquarum nomine in scripturis sæpe dicuntur. Hæ igitur aquæ à deo terminum acceperunt, siue ut semper iniqui & peccatores sint, siue ut non sinat fidelis deus tribulationes pati sanctos suos super q̄ sustinere possunt. Hæc ergo sicut donec prosperitas & iniquitas trāseat impiorum, quæ hoc loco lucis & tenebrarū nomine significata sunt. **i** ¶ Columnæ cœli contremiscunt & pauent ad nutum eius.] Stabilitatem ergo solummodo permanentem in natura angelorum, columnarum nomine sentiamus: quia non solum immobiliter in sanctitate perseverantes sunt, sed etiam æternæ beatitudinis gloria speciosi. Nam de futura immobilitate hominum, ita ait filius dei. Qui uicerit, faciam illum columnam in templo dei mei. Sed & ipsa ecclesia, quæ est sanctorum omnium congregatio: pro æterna sibi in domino stabilitate, columna & fundamentū dicitur ueritatis. Potest & de sanctis angelis ita intelligi: ut pro charitatis suæ ac dilectionis intuitu, columnæ dicantur: eo quod pro salute hominum curā gerant, pro quibus sunt pio affectu solliciti, quod eis quasi ad pondus cogitationum accedere uidetur. Et secundum tropicos intellectus, cœli nomine significari ecclesiam nouerimus, in qua cœlorum mysteria celebrantur. Huius itaque cœli, id est ecclesiæ columnæ, sunt apostoli: & ceteri qui gratia simili sunt, qui portant ac sustinent diuersarum persecutionum ingruentia sibi pericula. Et animarum hominum aliquando cœli intelliguntur. Harum animarum quas per metaphoram cœlos diximus: columnæ sunt cogitationes suæ, ipsis quippe anima sustinetur & regitur: & ne erugine peccati nutet ac titubet, cōsilijs stabilitate firmatur. Quia hoc sapius contingit humanæ fragilitati: ut ubi cautio minor intuentium est, impulsu peccati: columna, id est bonæ cogitationes in parte altera diffigantur. Et idcirco tremant ac pauent ad nutum minantis dei, suum horrendum iudicium prædicentis. Non enim cogitationes animæ istæ sunt propriæ: tanquam sibi natura inessent, quæ utiq; in natura existente sunt, & naturæ existentis ministeriū, sine quibus natura rationalis non est: quoniam ut dixi, ipsæ per se nō sunt, sed motus inuisibiles sunt subsistentis naturæ.

Apo. 3.4

¶ In for

A ¶ In fortitudine eius repete maria congregata sunt.] Quod in principio Genesis factum legimus. **b** ¶ Et prudentia eius percussit superbum.] Cui dubium est quia principaliter diabolus sit hic superbus, qui tunc primum a deo percussus est, quando eum de sede illa cœlo

psal. 88. b rum beata atq; sublimi deposuit, de qua propheta ait: Tu humiliasti sicut uulnerum superbum. Spirituualiter, recte maria hæc, Iudæorum gentem & nationum populos esse sentimus, quibus dominaturum uerum Solomonem, David propheta ita pronunciat dicēs: Et dominabitur a mari usq; ad mare. De mari enim, id est, de gente Iudæorum cœpit euangelium Christi, quia de Sio exiit lex & peruenit ad mare gentium. Hucusq; ergo hæc maria, populorum fortitudine ac uirtute resurrectionis Christi, apostolorum euangelistarumq; ministerio ceterorūq; prædicta, repente in unum ecclesiæ corpus congregata atq; in unam copulam dei sunt Christi charitate connexa.

B ¶ Spiritus eius ornauit cœlos.] Legimus in principio Geneseos, quarto die a deo stellas positas esse in cœlo aut in firmamento. Spiritu etiam sancto, rationabiles cœlos ornauit, quos apostolos & apostolicos uiros intelligimus: qui multis scripturarum locis, cœlorum nuncupationem consequuntur, secundum illud prophetæ: Operuit cœlos uirtus eius & prudentia eius percussit superbum. Christus dei uirtus & dei sapientia percussit superbum diabolum. Hi ergo sancti, a spiritu sancto ita distincti sunt gratiarum donis, tanquam sydereis luminaribus. **d** ¶ Et obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus.] Sancti ergo adorati uerbo dei, tanq; semen populis spargunt. Unde a timore domini in utero spiritum salutis conceperunt, & ita manus & sapientia patris, Iesus Christus, animabus multiplici uirtute fecundis, dignatione sua a sancto Iob astare perhibetur, ut parturientibus filios uenturi seculi, obsequium quoddam adhibeat suæ pietatis, easq; in persecutionum doloribus positas consoletur ministerio quoque suo inuisibiliter intrinsecus operante, adiuuet parturientes: Quia sine illo, nullus eos bonorum operum, quæ filiorum nomine superius diximus, subsequetur effectus. Ipso igitur charitate misericordiæ suæ qua nos multum dilexit, per hoc ministerium obseruante & pietate eius obstetricante, ut animæ sanctæ huiusmodi foris edant, educitur ab eis, & de cordibus earum excluditur ille, in quo nihil est rectum, coluber tortuosus.

Prover. 8. c ¶ Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarum eius.] Hæc sunt uia domini, de quibus ipse saluator per Salomonem ait, cum de sua natiuitate prædixit. Dominus creauit me in principio uiarum suarū in opera sua. Creatus est ergo ipse dominus Iesus Christus per deū patrem: ex Maria uirgine: ad ostendendas & manifestandas mada

scunt & pauent ad nutum eius. In fortitudine illius repente maria congregata sunt. Et prudentia eius percussit superbum. Spiritus eius ornauit cœlos: & obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Ecce hæc ex parte dicta sunt uiarum eius. Et cū uix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri. **Cap. xxvii.**

A Ddidit quodq; Iob, assumens parabolam suam, & dixit: Viuit deus qui abstulit iudicium meum, & omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam: quia donec superest halitus in me, & spiritus dei in naribus meis: non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. Absit a me, ut iustos uos esse iudicem. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meā quam cœpi tenere, non deferam. Neq; enim reprehendit me cor meum in omni uita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. Quæ est enim spes hypocritæ, si auare rapiat, & non liberet deus animam eius? Nunquid deus audiet clamorem eius, cum uenerit super eum angustia? Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare deum omni tempore? Docebo uos per manum dei quæ omnipotens habeat,

torū uias, a quibus opus dei, id est homo aberrauerat. **C** ¶ Et cum uix paruam stillam sermonis eius audierimus.] Paruam stillam, hominē assumptū intelligamus, qui in psalmo Hermonim mōs modicus appellatur. Et in Dantele lapis excisus, & falciculus gutta in Cantico

canticorū. **g** ¶ Quis poterit tonitruū magnitudinis illius intueri.] Hoc dicit, si assumptio formæ serui, penē ineffabilis, mysterijs continet & ad comparisonem assumētis dei stilla permodica est: quanto magis, quisq; nō poterit tonitruū magnitudinis intueri, id est ipsam diuinitatem, quæ ideo tonitruū nō mine dicta est, quia cum de excelsis fama nois eius, in Christo Iesu filio suo terris insonuit, & hominibus hoc fragore terribili innotuit: nemo tam eorum poterit totam diuinitatis eius magnitudinem intelligentia cōtueri, id est, illud: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum.

Cap. xxvii.

A Ddidit quæ Iob assumens parabolam suam, & dixit. Viuit deus qui abstulit

iudicium meum, & omnipotens qui ad amaritudinem adduxit animam meam.] Dum eum innocentem, poenas iniquorum pati permittit: amaritudinem quoq; animæ eius, miseria præsentis repleuit. **b** ¶ Donec deficiā nō recedam ab innocentia mea.] Ego enim etiam si in his cruciatibus moriar, non recedā ab innocentia mea, quam uos quasi blasphemum in eis me asseritis perdidisse. **i** ¶ Non enim reprehendit me cor meum in omni uita mea.] Hoc loco omnis uita: præsens uita intelligenda est, quo tempore hæc dicebat, tanquam diceret. Tota nunc conuersatio mea, irreprehensibilis est. Non enim reprehendit me cor meum in omni uita mea, id est, male suadentibus, ut & uos factis ad blasphemiam hortantibus non consensi, quod & uxor ut facerem suadebat. **k** ¶ Quæ est ergo spes hypocritæ si auare rapiat & non liberet deus animam eius.] Hypocrita, fictus in amicitia, uel dolosus intelligitur. Quantam uos cupiditatem, & quasi auariciæ sitim patimini, inquit, in interitu meo, ut me uotis iam in tartarum rapiatis? Super hac igitur ne phanda uoluntate: quā spem uentæ ante deum habebitis, si non acquiescitis deo, ut uos in hac uita emendare curetis. **l** ¶ Nunquid deus clamorem eius audiet, cū uenerit super eum angustia.] In tempore itaq; retributionis, quando impio uentura est angustia, nullum erit remedium peccatoribus, quia preces eorum dominus in die ultionis non suscipiet. **n** ¶ Aut poterit in omnipotente delectari, aut inuocare deum &c.] Is in deo delectari poterit & inuocare eum, qui sibi bene cōsciū recte præsumit: & qui se talem exhibuerit, ut quolibet tempore mereatur audiri. **o** ¶ Docebo uos per manum dei quæ omnipotens habeat, nec abscondā.] Illa dicit quæ habet deus in manu ac potestate, & in secretis iudicij suis.

¶ Si mul-

A ¶ Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt &c.] In filijs & nepotibus, reliquam omnem posteritatem malæ generationis signauit. Aliquando in scripturis, non solum carnali prole, uerum etiam morum similitudine filij appellantur. **B** ¶ Qui reliqui fuerint ex eo, sepe

nec abscondam. Ecce uos omnes nostis, & quid sine causa uana loquimini? Hæc est pars hominis impij apud deum: & hæreditas uiolentorum, quam ab omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & uiduæ illius non plorabunt. Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit uestimenta: præparabit quidem, sed iustus uestietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suam, &

PROVER. 28. b

Alia expositio.

lem cupiditatem ac uoraginem quandam inextinguibilem huius impij dicit. **d** ¶ Præparabit quidem, sed iustus uestietur illis, & argentum innocens diuidet.] Et Salomon ait: Qui amplificat diuitias suas cum usuris abundanti, qui miseretur pauperum congregat eas. **e** ¶ Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.] His uerbis hoc ait, quod homo impius frustra laborauerit: quandoquidem uel cito transeuntibus rebus, uel tinea demolientibus, status illius domus comparatur. Aliter: Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit uestimentum: præparabit quidem sed iustus uestietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum. Hic ergo impius quæ diabolum esse superius diximus, in præuocatione Adæ, preciosos quosque & claros uiros, ut terram & lutum uiles constituit: à quibus etiam uirtutes & bona natura uelut uestimenta detraxit: & eorum aurum, quo diuitia mentis significantur. Hi enim diuitijs ad imaginem & similitudinem creatoris sui pulchri facti fuerant, & compositi: qui eas auferendo ab eis, ad summam eos indigentiam uilitatemque perduxit. His igitur rebus homines comparantur, in Adam ut dixi, seducti à diabolo, quæ in creatura mundi uiliora uidentur. Sed iustus dominus & deus noster auferendo à diabolo prædicta spolia captiuorum: ipsos quoque captiuos liberans, quos inimicus in interitum præparauerat: ecclesiam sanctam sibi exhibuit ex eis, mundans eam lauacro aquæ in uerbo: atque eam sine macula & ruga efficiens, id est, puram à peccato & confessione si dei simpliciter, precioso induit uestimento. Argenteum etiam quo perspicui quique, ut iam locutus sum & clari mundi huius intelliguntur: innocens agnus dei & immaculatus diuidit, cum credentes in beatam uitam & æternam gloriam mittit, & incredulos in perditionem mittit. Siue argentum clara & splens eloquentia secularis, à mundo per Christum auferitur: ut credentium facundia, nitenti & puro eloquio, eius euangelium uestiatur, quia quædam modum animæ hominum uirtutum uestibus induuntur: ita & sensus dum prædicatione euangelizantium enunciantur, quodammodo sermonibus uestiunt. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum. Ut tinea cõsumit & demolitur habitaculum suum, ita & diabolus domum perditionis populi sui in interitum eius ædificat: qui habitationem sibi temporariam & paulatim solubilem præparauit, possessurus æterna supplicia. Hic est ergo ille impius hypocrita qui auare rapit. In non conuertente nulla spes uenturæ erit, cum etiam super hæc, quadam auaricia fauente rapiat homines ad interitum. Qui ideo hypocrita dicitur, quia se transfigurauit in angelum lucis: cuius etiam clamorem seræ depre-

cationis, non est dominus auditurus, cum intra poenarum angustias fuerit coartatus. In deo quoque non erit et de bono conscientia aliqua delectationis fiducia, sed nec in laudem confessionis cum poterit prouocare, qui in similitudinem innumerabilium filiorum suorum diuina

sententia dei gladio ferietur. Nepotes etiam in quibus illi intelliguntur qui ab illis seducti sunt, quos prius diabolus ipse deceperat: nepotes, inquam, eius, non saturabuntur pane, uisionis dei uitæ famem inordinatamque passuri. Quia omnes sancti contemplantes deum, reficiendi ab eo sunt & pascendi, quo nunc angeli saturantur. Reliquias quoque dia-

boli, extremam generationem eius intelligere possumus, quæ similiter ut ipse diabolus & filij ac nepotes eius cum toto corpore populi sui in interitum sepelientur. Illæ quoque uiduæ, id est animæ quas uirtutibus suis & illecebris uoluptatum diabolus eneruauerat: mollesque reddiderat, ut omnem fortitudinem & uiriliter amitterent, nulla correctione ac satisfactione desisterent, ut saltem aliquando respicerent ad deum: quem tanquam uirum amiserant, uirtutibus uelut adulteris cohærendo. Viuit deus qui abstulit iudicium meum.] Secundum formam seruicij quam assumpsit, iudicium uoluntatis humanæ: & ex persona assumpti hominis dictum est, quo oras dicebat ad patrem: Mi pater si possibile est, transeat à me calix iste. Et ideo iudicium meum dixit: quia in se humani generis infirmitatem, in ueritate suscepti hominis demonstrabat. Et omnipotens qui ad amaritudinem adduxerat animam meam.] Amarum erat poculum mortis, ad quod bibendum saluator noster adueniat: de ipsius namque calicis amaritudine erat, quod ait discipulis suis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Verbum autem, adduxit, secundum apostolum intelligendum est, qui de deo patre ita ait: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Non enim nolens traditus est in mortem. Alio loco de saluatore idem Apostolus dicit: Qui se tradidit pro peccatis nostris.

Quia donec superest halitus in me, & spiritus dei in naribus meis.] Huc & illud pertinet quod de domino in Esaia scribitur. Quiesce ab homine, cuius spiritus in naribus eius, quia excelsus reputatus est ipse. Donec autem ad uerbum secundum hunc intellectum quo de saluatore nostro seriem intelligentiæ huius texuimus, non ita ut sonat dictum existimemus, tanquam dixerit: quoad usque est halitus uitæ huius in me, id est antequam moriar, sed donec pro semper atque perpetuo hoc loco dictum esse nouerimus. Sicut ait ipse dominus ad populum per prophetam: Ego sum, ait dominus, & donec senescatis ego sum. Non enim post senectutem hominum deus non erit, cum eisdem potius senescentibus, deus perpetuo maneat. Ad illud autem quod psalmista ait: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, quid dicimus: quod posteaquam inimici subiecti fuerint, Christus non sessurus sit ad dexteram dei patris: & ubi erit illud quod ait angelus: Et regni eius non erit finis? Propter quod donec, in talibus locis ut dixi pro perpetuo est intelligendum. Nec non & illud quod de Ioseph & beata Maria euangelista ait: Non cognoscebat donec peperit filium. Quis enim est super ueneranda beatæ Mariæ uirginitate ita blasphemus, ut hoc saltem audeat cogitare: ut post deum saluatorem, filium suum, illa uirum cognouerit. Proinde

Rom. 8. f

Rom. 4. d

Isa. 2. d

Psalm. 109

Matth. 1. d

A Proinde secundum ueritatem fidei catholica, donec & hic sicut supra dictum est pro semper intelligamus. Ait ergo dominus Iesus: quia semper halitus diuinitatis in me est, quia secundum id quod homo sum, & in deo conditus sum & creatus: habeo in me spiritum patris mei, meumque substantiali

ter. Sequitur ergo ita dicens: Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. Quia ergo innocentiam non morum industria acquisiui, sed in ea ut natus sum, ita sum iustus & innocens, iustificationem meam quam coepi tenere non deferam. Potuit hoc saluator dicere ut homo in deum assumptus, cuius initium est secundum carnem ex uirgine Maria, peccatum autem hominis nec nascendo traxit, nec operando contraxit. Et ideo solus ueraciter dicit: Non enim

reprehendit me cor meum in omni uita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. Non enim uoto maledicit, sed prophetando praedicat, & secundum meritum loquitur hominum peccatorum, praedicans quid unusquisque permanens in peccatis recepturus ab eo sit. Nunc ad eum locum reuertamur, **a** ¶ Diues cum dormierit nihil &c.] Multis modis diues intelligitur in scripturis diuinis. Est diues facultatibus terrenis

B sed si confidit in ipsis diuitiis cadet. Hic ergo diues cum in somno mortis fuerit, nihil de suis facultatibus secum feret: quoniam nudus uenit nascendo, nudus reuertitur in terram moriendo. Hic in resurrectione aperiet oculos suos, & nullum meritum boni operis inueniet. Iudaeorum quoque populus, propter innumerabilia diuina beneficia: prophetarum quoque oracula siue promissiones plurimas, & dei ipsius frequens alloquium, diues est dictus. Vnde eisdem Iudaeis ait dominus in euangelio: Vae uobis diuitibus.

LUC. 6. d Superbi quoque non habentes spiritum paupertatis, diuites appellantur. Philosophi etiam habentes facundiam & scientiam mundialem, diuites nuncupantur. Hi cum in die resurrectionis fuerint suscitati, nihil remedii quo saluentur inuenient. Haereticus etiam quisque diues dici potest, quoniam multa immo omnia de sanctae ecclesiae remunerationibus se habere praesumit: remissionem peccatorum, significationem spiritus, pignus etiam dominici corporis, & hereditatem cum sanctis angelis regni coelestis. Hi ergo omnes siue quia crucis scandalum patiuntur: siue praesumptione cordis sui, ut in errore ambulent, ueritatis tramitem reliquerunt. Siue quia obscurati habentes intellectum, proprium liberam uoluntatis arbitrium, in infidelitate perdurant. Vel quia abominabiles facti sunt, exaltantes cor suum post somnium mortis: in resurrectione aperient oculos suos, & nihil inuenient. **b** ¶ Apprehendit eum quasi &c.] Subita egestatem praedictis diuitibus, uelut aquam superuenturam significat: qui miseria & inopinata sibi angustia, quae tepestatis nomine dicta est, nocte id est repente dum nesciunt opprimuntur, iuxta illud apostoli: Cum dixerint pax & securitas tunc repentinus eis superueniet interitus. **c** ¶ Tollit eum uentus &c.] Venti nomine, sententiam dixit, quae uelut puluis quisque eorum proficietur a facie terrae. Et uentus hic diuinam sententiam urens dicitur, eo quod ad gehennam uerdinem ducit siue compellit. **d** ¶ Emitteret super eum &c.] Ventus utique sententiae dei, siue ipse deus per sententiam iusticiae suae, mittet super eum poenas, id est me-

ritum facinororum suorum suscipiet. Non enim parcat, cum reddet ei secundum opera sua. **e** ¶ De manu eius fugiens fugiet.] Et non tenebitur, inquit, manu dei ut saluetur, de qua uelut fugae modo, ueloci lapsu in ruinam decidet. Quod autem ait, fugiens fugiet: siue ut alij dixerunt, fu-

ga fugiet, pereuntem in perpetuum peccatorem significat, quia nunquam sit reuocandus ad uitam, & illic ei poenitentiae locus non erit. **f** ¶ Stringet super eum manus &c.] Alij dixerunt, planget super eum manibus suis, & trahet eum de loco suo. Numeribus quibusdam corporum humanorum, censuram indignantis dei, & contra peccatorem diuitem irascētis, hoc sermone describit, ubi & iam quasi & sibilans indicet quam atrox illi poenarum locus referuetur. Ad talem locum & Iudas

sicut custos fecit umbraculum. Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tepestas. Tollit eum uentus urens & auferet, & uelut turbo rapiet eum de loco suo. Emitteret super eum & non parcat, de manu eius fugiens fugiet. Stringet super eum manus suas: & sibilabit super illum, intuens locum eius. **Cap. XXVIII.**

Habet argentum uenarum suarum principia, & auro locus est in quo conflatur. Ferrum de terra tollitur, & lapis solutus calore in aes uertitur. Tempus posuit tenebris, & uniuersorum finem ipse considerat. Lapidem quoque caliginis & umbram mortis diuidit torrens a populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis homi-

Isarioth abijt.

Cap. XXVIII.

Habet argentum uenarum suarum principia, & auro locus est in quo conflatur. Venae argenti, id est, initium eloquii ab anima sensibus oritur: sensus uero aureus, rationis ac sapientiae iudicio fabricatur, & ut sit optimus, ab igne diuinae examinationis probatione conflatur. Fortitudo uero quae ferri nomine appellatur, est qua terram, id est carnis nostrae maliciam in nobis tollimus: aduersum eam contra nos militantem & contra legem spiritus conuersantem, rigore animi & uirtute repugnamus. Lapidis quoque nomine cordis figuratur durities: quae per calorem & feruorem dei resoluta mollescit, ut primum possit in se uerba scribentis recipere. Deinde uelut in aes quod canorum est, merito sanctitatis proficiens, ad laudes & gratias deo offerendas, fidei soliditate perueniet. **b** ¶ Tempus posuit tenebris &c.] In scripturis diuinis, peccatores homines, demones & ignorantiae atque tribulationes siue peccata, pro modo & locis tenebrae nuncupantur. **i** ¶ Lapidem quoque caliginis &c.] Hunc lapidem metaphorice diabolus hoc loco intelligere possumus, qui propter errores suos quibus totum mundum inuoluerat, lapis caliginis dictus est. Qui cum fortis & potens sit per naturam quae est a deo conditus: confidens per superbiam in uirtute sua & non in domino & deo creatore suo, amisit sapientiae lumen: conuersus in stulticiam & tenebras, & idcirco lapis caliginis dici potuit, secundum illud: Stultus in tenebris ambulat. Sicut ergo lapis caliginis diabolus nominatur, ita & umbra mortis dicitur: Quoniam hi qui se ab eo defendi ac protegi putant, aeternis ut ipse diabolus gehennae ignibus mancipandi sunt. **k** ¶ Diuidit torrens a populo peregrinante, eos &c.] Hoc dicit: inuios, id est errantes & illos quos oblitus est pes egentis hominis, separabit torrens a populo peregrinante, eo quod oblitus eorum sit gressus. Siue praesens conuersatio egentis hominis pedis nomine significata est. Oblitus est dixit, pro eo quod praemissus egens, non est deum pro huiusmodi deprecatus: cum tamen elemosyna deum precetur, id est, ipsum

Eccl. 1. b

A ipsum opus bonum quod homo fecerit: quadam manifestatione sui loquatur ad deum. Hoc ergo dicit sanctus Iob, quod inuios sine uia uera religionis uiuētes, & qui misericordiam pauperibus, quod est Christi fratribus non fecerunt: torrens ignis separet, simul & a sanctorum consortio diuidet. Siue hic egenus proprie saluator noster intelligitur, qui propter nos egenus & pauper factus est cum diues esset. In pede quoque eius, dispensationem uel assumptis hominem, uel mundum in

Abacuc. 3. c gredientis aduerte. Vnde propheta ait: Existi in salutem populi tui. Hi ergo qui dispensationē salutis suae in euangelio non receperunt, obliuioni dati sunt, qui credere per duriciam propriae uoluntatis noluerunt, & idcirco inuii dicti sunt, quia Christum qui est uia, non receperunt.

a ¶ Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuerfa est. Diuersas res & obscuras connectit, ut cum superioribus inferiora non habeant. Proinde mihi uidetur, quia hoc loco terram Sodomorum describat, cuius abundantiam & amoenitatem cum admiratione collaudet. **b** ¶ Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Per metaphoram dicit, quod in Sodomis uberrima fuerint omnia & optima, quae etiam auro & preciosis lapidibus comparatur. **c** ¶ Semitam ignorauit auis. Exitus plurimos in eadem regione multitudo habitatorum fecerat, & ideo forsitan dixit quod auibus praefrequenti hominum copia semitas intuendi uel facultas illic respondendi incedendi uel non fuerit. **d** ¶ Nec intuitus est eam oculus uulturis. Quia tam condensis frutetis & contiguis arboribus consita erat, ut eam aues desuper uolantes depascere non possent. **e** ¶ Non calcauerūt eam filij institorum. Hoc ait, quod ita fuerit terra Sodomorum omnibus bonis referta, ut nulli patriae egerit mercimonijs. **f** ¶ Nec pertransiuit per eam leana. Ob frequentiam innumerabilium populorum in Sodomis habitantium, bestiae per mediam regionis illius transire non poterant. Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuerfa est. Hac terra potest & Iudaea intelligi, in qua panis legis dei, per doctrinam prophetarum populis nascebatur, qua amore dei per fidem Christi carnalis legis intelligētia subuerfa est, & in rectos tramites & spirituales sensus constituta, ut iam occidentem litteram non sequatur. Locus saphyri lapides eius. Sic dicit ei dominus

B per prophetā: Ecce sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in saphyris: & reliqua. Hoc enim decore preciosorum lapidum: id est omnium Christo credentium per deum patrem, tunc adornata est Iudaea, quando gentium populus ei per fidem Christi est copulatus. Semitam ignorauit auis. Nec intuitus est eam oculus uulturis. Auem & uulturem, ipsum diabolum cum suis possumus dicere, qui semitam spiritualis intelligentiae in lege & in prophetis: hoc est quae in Iudaeam occulte praedicabantur, nosse minime potuerunt. Nec intueri aliquo uel stigio scientiae ualuerunt, a seculis dispensationis futurae abscondita sacramenta. De quibus ait Apostolus: Dei sapientiā loquimur, in mysterio quae abscondita est, quam nemo principum huius seculi cognouit. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Institores siue negotiatores praedicti intelliguntur. Nam negotiatores sunt mali & superbi, quod etiam ad ipsum diabolum pertinet, qui superbiam delictum maximum adinuenit. Et negotiator propter multitudinem peccatorum appellatus est, quae siue ad seipsum, siue ad perdendum hominem exquisiuit. Isti igitur promissionem terram quae mansuetis & corde humilibus reseruatur, ut in ea habitent, calcare non poterunt, quia nec quasi incolae per eam transeundi habebunt licentiā. Item aliter. Hac igitur Iu-

Esa. 54. c daa cui hic panis doctrinae ministrantibus prophetis, & sacerdotibus praebebat in loco suo, suo utique & non dei: id est in loco delectationis suae, ubi uoluptatibus atque illecebris conflagrabit, igne uitiorum suorum ardens subuerfa est, sicut dicit propheta: Omnes adulterantes, sicut

2 Cor. 2. b clibanus corda eorum, & in psalmo de ea dicitur: Incensa igni, & suffossa manu opis sui extirpata omnino & effossa est. Licet possit ignis iste etiam super ultione peccatorum intelligi, sicut dicit apostolus: Terra quae spinas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

C clibanus corda eorum, & in psalmo de ea dicitur: Incensa igni, & suffossa manu opis sui extirpata omnino & effossa est. Licet possit ignis iste etiam super ultione peccatorum intelligi, sicut dicit apostolus: Terra quae spi-

Osee. 7. d nas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

Psal. 77. g nas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

Act. 13. g nas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

Psal. 45. d nas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

Gal. 5. d nas & tribulos profert, reprobata est & maledictio proxima, cuius consummatio in combustionem. De quo igne ira ait David: Iuuenes eorum comedit ignis. Locus saphyri lapides eius, & gleba illius aurum. Lapidibus preciosis, & aurum non in optima terra, sed in remotis & squalidis inueniri dicuntur. Igitur secundum hunc modum Iudaea sterilis fide, & infœcunda uirtutibus habuit in se hos lapides preciosos, id est patriarchas & prophetas, & omnem sanctorum multitudinem. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Possunt hic duo populi intelligi non absurde: id est Iudaorum & gentium. Carnalis ergo Iudaea fidem in Christo non habens, sed potius legis operibus uiuens, eundem Christum pro nobis factum semitam siue uiam qua reditur ad patriam, ut incredulus ignorauit: propter elationem suam, quae se putabat legis operibus posse iustificari. Auis dicta est, leuis utique & uaga, atque in ipsis operibus legis instabilis. Vulturi uero gentium populus ideo assimilari uidetur, quoniam per errores mortuorum hominum discurrebat, & rebus mortuis pascebatur. Hi ergo Christum legis littera obtectum, & terram repromissionis per Christum futuram, opacitatis significationum umbraculis non poterunt omnino perspicere. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leana. Filij institorum, apostolorum discipuli, & apostolici uiri intelligenti sunt, qui gentibus euangelium praedicauerunt. Hi igitur Iudaeam, terram uidelicet infidelium, ut ei annunciant, euangelium non calcauerunt. De quibus dicitur in Actibus apostolorum: Vobis oportuerat primum uerbum dei loqui, sed quia indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Sic itaque factum est istis euangelizantibus uerbum, ut mons Christus in mare gentium transplantaretur. Vnde & in psalmo ait: Et transferentur montes in cor maris: Id est uel prophetarum uel euangelistarum oracula, ad credituros gentium populos transferentur. Nec pertransiuit per eam leana. Leana potest diaboli dominatio sentiri, siue superbia Iudaorum. Quod autem dicit, non pertransiuit: hoc ait, non recessit a Iudaea, sed ibidem infidelis superbia permansit. Aliiter potest & de ecclesia intelligi. In illa utique gloria uirtutum suarum in loco necessario redemptionis suae, in quo per fidem stat, igne subuerfa est: illo utique igne de quo ipse dominus ait: Ignem ueni mittere in terram. Hoc igitur igne ecclesia: id est terra sanctorum, amoris dei desiderio flagrans, subuertitur: ut eam carnalis concupiscentia non possideat. Hoc igitur modo subuertitur, ut in terra carnis suae uiuens, carnis in ea uitia moriantur, ut ait Apostolus: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Locus saphyri lapides eius, & gleba eius aurum. Glebas sanctae terrae ecclesiae, sanctos eius propter fecunditatem bonorum operum appellauit: quos etiam & propter gratiarum diuisiones, glebas sanctus spiritus uoluit nuncupare, quo auri merito censerentur: in quarum occultis uenis tanquam animarum seminibus, sensus magni preciosi nascantur. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus uulturis. Sub his nominibus, auri & uulturis,

R R inimicos

A inimicos ecclesie intelligam⁹, qui tenebris obscuratum habentes intellectū: nescierunt semitam uocationis eius, qua ad deum ambulans per fidem reuertitur. Quicq; diuersis erroribus mortuorum hominum rapti, quali uolare arbitrādi sunt. Non calcauerunt eam filij instito-

Apoc. 18. d

rum.] Hi institores siue negotiatores re-
pbi sunt & laude in-
digni, q peccata pec-
catis, uelut diuitias si-
bi cōgregant, de qui-
bus ait Apocalypsis:
Omnia clara & pin-
guia perierūt a te. Hi
igit negotiatores cir-
ca diuitias peccato-
rum, nō calcabunt ec-
clesiam, id est non ha-
bitabunt in ea, qā fan-
ctam eam & immacu-
latam dominus possi-
debit. Nec pertran-
siuit per eam leana.]

Siue leo ut alij dixe-
runt. Leo hic non absurde diabolus intelligitur, qui per
sanctae ecclesie terram transire non potuit, eo quod gra-
uibus persecutionibus eam uincere nō ualuerit. **a** ¶ Ad
silicem extendit manū suam.] Videtur mihi sanctus
Iob aliud anigma protulisse, & propter soliditatē suam
& fortitudinem, Christum secundum hominem quem
assumpsit silicem posse significari, qui etiam petra & la-
pis, prophetis & apostolis dictus est. Deus ergo pater ex-
tendit ad silicem manū suam, id est filiū suum, per quem
uniuersa condidit, quem etiam dexteram & brachiū uo-
cat, & ad suscipiendum hominem misit, ut Apostolus di-

C xit: Deus filium suum misit in similitudine carnis pecca-
ti. Et idcirco in extensione manus, dei patris & filij eius
ad nos aduentum significari nouerimus, ut per eum si-
cut sequitur: **b** ¶ Subuerteret a radicibus montes.]
Quos per metaphorā damones siue homines superbos
esse recte sentimus, quia principat⁹ & potestates palam
triumphauit in semetipso. **c** ¶ In petris riuos excidit.]
Duris scilicet praeordiis gentiū & nimia infidelitate cō-
strictis, abundantiam gratiarum suarum largitus est, &
uelut riuos atq; fluentes, uberem copiam doctrinarū tri-
buit. Hoc ipsum distribuisse intelligit, quod scidisse me-

1. Cor. 12. d moratur: sicut ait Apostolus. Alij enim per spiritum da-
tur sermo sapientiae, alij sermo scientiae. Alij dixerunt: Ri-

Es 4. 55. d

pas fluminum dirupit, ut illam doctrinam spiritualem
legis & prophetarum, de qua Esaias ait: Qui sititis ite ad
aquam, quā in una gēte tanq; intra quāsdā angustias de-
fluebat, quā etiā Moisaica legis praeceptis uelut quibus-
dam, quasi riparum obicibus claudebatur. Huiuscemo-
di disruptis obstaculis, quasi de alueo legis sup omnem
terram euangelio abundante diffudit. Aliter possumus
hanc terram ecclesiā dicere. Vnde ait propheta: Flumini-
bus scindetur terra. Scindi uero eam atq; diripi eo mo-
do nouerimus, quando se ad suscipiendum uerbum dei
capabilem prabet: Hanc quoq; quādam adaptionem
capacitatis quā fit per obedientiam terrae rationem ha-
bentis, eorundem fluminū impetus operantur. **d** ¶ Et
omne preciosum uidit oculus eius.] Eductis igitur riuis
gratiarum dei, uidit deus q; immensa & innumerabilia
pietatis suae beneficia. Vidit autē dixit, eo quod ante con-
spectum eius adimpletio siue effect⁹ suae uoluntatis, aspi-
terit in ecclesia sua. **e** ¶ Profunda quoq; fluuiorū &c.]
Hos igitur fluuios nō absurde singulos libros ueteris in-
strumenti esse sentimus, in quorum magnis latibulis ab-
scondita erant ecclesiae sacramenta, quā in tempore sal-
uatoris deus pater scrutatus sit: ad impletionem eorum
omnia quae praedicta sunt manifestans: Siue quia fluui-
orum nomine, populorum multitudines aliquando intel-

liguntur: quemadmodum Nahum propheta ait: Porta
fluuiorum aperta sunt: Profunda fluuiorum hoc loco,
secreta cōscientiae hominum aduertamus, quorum scru-
tator & cognitor deus est, qui in die iudicii producendo
omnia secreta cordium, reddet unicuiq; secundum ope-

Nahum. 1. b

ra sua. **f** ¶ Sapiētia
uero ubi inuenitur, &
quis est locus intelli-
gentiae.] Quod hoc
quasi inquirens ait,
difficilem rem & quā
uix inuenitur, uoluit
iudicare, imō quā nō
si deo demonstran-
te, nec inueniri posset
ab homine, nec habe-
ri: Quod & ipse Iob
in subsequentibus de-
clarauit, ita dicens: Et
dixit homini, utique
deus: Ecce timor do-
mini ipsa est sapiētia,
& recedere a malo in-
telligentia. **g** ¶ Ne-

scit homo precium eius.] Hac dicendo, inestimabilem
esse sapientiam timoris dei significauit. **h** ¶ Nec inue-
nietur in terra &c.] Hanc igitur sapientiam timoris dei
non habet quispiam, nisi carnem suam crucifixerit cum
uitijs & concupiscentijs, nisi uixerit, ut Paulus apostol⁹
& omnes sancti, in tribulationibus, persecutionibus, an-
gustijs & pressuris. Et ideo suauiter dicti sunt uiuere illi,
qui nullo iugo disciplinae tenentur: & effrenes ac praecepti-
tes, in labem prorumpūt uitiorum. **i** ¶ Abyssus dicit,
nō est in me &c.] Abyssum hoc loco infernum intelliga-
mus, sicut dicit Apostolus: Aut qs descendit in abyssum?
Et mare hoc seculum, ut Psalmista canente cognouim⁹: **D**

Rom. 10. d

Hoc mare magnum & spaciosum. Infernus ergo & hic
mundus sapientiam timoris dei, se nō habere testantur.
Loca dicit loqui, pro his qui in locis uel mundi uel infe-
rorum sunt. Hic de illis loquitur, qui carnali cōuersatio-
ne mundi illecebris possidentur: hac dictio prosopopeia
appellatur, ubi persona loquentis cum loqui non possit
assumitur: & quod continet, pro eo quod continet. Con-
tinet quidē hic mundus uel infernus: Continetur autem
homo. Hanc ergo sapientiā non habet mare mūdi istius
praeter solam ecclesiā, quae propter seruiētium fluctus
inimicorū, insula dicitur in scripturis, quemadmodū &
nauicula per figuram in euāgelio nominatur. **k** ¶ Nō
dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur &c.]
Hoc ait, quod nulla res quamuis preciosa sit, possit huic
sapientiae comparari. Siue quia aurum in scripturis uel
argentum, tropicus sensus & sermo intelligitur, hoc di-
cit, sapiētiā istam nullus pro merito sentire posset aut
eloqui. **l** ¶ Non conferetur tinctis Indiae coloribus,
nec lapidi &c.] Diuersis rebus & preciosis, hac sapien-
tia diuina praefertur. Hoc tamen sciendū, quod maxime
in meridiano climate, hac metalla preciosa nascūtur. Et
quia in India omnes idolorum cultores significantur, in
qua colores ut dixi, preciosi, uel nascūtur uel fiunt: id pu-
to posse intelligi, quia in gentibus ubi timor ueri dei nō
est, fucata & quodāmodo terrena religio sit, quā sub prae-
textu nominis dei in errorum mendacio, diuerso acua-
rio sermonum colore uelut pictura cōponitur, & quasi
lapis preciosus eloquio splendeat, siue nomine fulgeat
deitatis: & India siue etiā Aethiopia, nigretudinē, uel te-
nebras peccatorū significat, quā specialiter in idolorum
culturis habentur. **m** ¶ Nō adaequabitur ei aurum uel
uitrum &c.] Aurum uel uitrum, & etiā uasa auri, precio-
si quicq; & clari intelligūtur, qui in hoc seculo nomine di-
gnitatis, & diuitiarū gloria splendent: hi utiq; nō haben-
tes uerā religionis timorē pro nihili habebunt, eo q nō
possunt uelut pro merito gloriae suae, ad cōmutationem
sapientiae

A sapientia singularis accedere. **a** ¶ Excelsa & eminentia: nec commemorabuntur in comparatione eius. Etiam si excelsa sint & plurimum eminentia quaecumque in creaturis sunt, ut sunt etiam angelicae potestates: minima omnino, imò potius indigna memoria erunt, in comparatione illius, quae facit omnem creaturam rationalem deo placere, eius sancto amore coniungi. Et ideo praefertur illis eminentibus excelsis, timoris huiusmodi sapientia, quia sine illa nihil sunt ante deum: sicut & ipse diabolus qui amisso timore diuinae reuerentiae, perdidit semetipsum. **b** ¶ Trahitur autem sapientia de occultis. Hae igitur aliunde non potest nisi de supernis assumi: siue de intimis cordis affectibus, dono sancti spiritus trahitur, ut propheta ait: Os meum aperui, & attraxi spiritum, ut uidelicet sapiat homo deum & timeat, ac recedere à malo intelligat.

psalm. 8.

c ¶ Non adaequabitur ei topazius de Aethiopia: nec tinctura mundissima componetur. Diuersis modis & diuersis nominibus auri, ac supellectilis preciosae, sanctus Iob dicit, quod timor domini non possit eis ullo modo comparari. **d** ¶ Vnde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligentiae? Interrogans requirit & dicit: quod omnis creatura, uel maxime sapientiam hanc ignoret. **e** ¶ Abscondita est ab oculis omnium uiuentium &c.] Viuentium mundo intelligendum est, de quibus superius ait, cum de hac sapientia loqueretur, nec inuenitur in terra suauiter uiuentium. Quod autem dixit, quia haec sapientia uolucres coeli lateret, superbi & leues, siue qui altum sapiunt, quod ad tumorem arrogantiae pertinet, intelligenti di sunt, siue spiritus mali, qui secundum parabolam euangelij, iactum semen dominicum iuxta uiam comedunt. Hos igitur latere ait bonum timoris dei. **f** ¶ Perditio & mors dixerunt. Auribus nostris audiui famam eius. Potest utroque hoc nomine diabolus dici, siue ille mors appellari potest, ut sui satellites perditio nuncupentur. Hi ergo dixerunt, quod famam timoris dei audierint: non enim negare possunt, quia non audierint illam, cum in naturam suam bono inditam perceperint, sed per inobedientiam malum, eam habere noluerunt. **g** ¶ Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius. Pro certo scit deus, quod haec sapientia properet, ad locum utique quietis & perpetuae pacis, ubi per hanc ipsam sapientiam timoris sui, super quietum & humilem & tremantem sermones suos requiescere delectetur. Siue deus intelligit uiam eius, quae praedicatione euangelij per omnes terras prolata est. Vnde & sequitur de deo dicens: **h** ¶ Ipse enim fines mundi intuetur, & omnia quae sub coelo sunt respicit. Quis enim ambigit, deum nosse etiam ea quae futura sunt: sed hic potius deus cognitor futurorum illud inspexit, quod postea dixit eius Apostolus: Quum autem uenerit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Hoc igitur modo, aduentu suo nos uisitando, fines mundi intuitus est. In his, inquam, temporibus nostris, in quos seculorum

Gal. 4.

tur pro ea uasa auri excelsa & eminentia, non commemorabuntur in comparatione eius. Trahitur autem sapientia de occultis. Non adaequabitur ei topazius de Aethiopia, nec tinctura mundissima componetur. Vnde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligentiae? Abscondita est ab oculis omnium uiuentium, uolucres quoque coeli lateret. Perditio & mors dixerunt, auribus nostris audiui famam eius. Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius. Ipse enim fines mundi intuetur, & omnia quae sub coelo sunt, respicit. Qui fecit uentis pondus, & aquas appendit in mensura. Quando ponebat pluuijs legem, & uiam procellis sonatibus: tunc uidit illam & enarrauit, & preparauit & inuestigauit, & dixit hominibus: Ecce timor domini, ipsa est sapientia, & recedere à malo, intelligentia.

Cap. XXIX

Addidit quoque Iob assumens parabolam suam, & dixit: Quis mihi tribuat ut sim iuxta menses priuinos, secundum dies quibus deus custodiebat me? Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Sicut fui in diebus adulescentiae meae: & quando secreto deus erat in tabernaculo

rotinum: hoc est nouum & uetus testamentum. **k** ¶ Tunc uidit illam & enarrauit, & preparauit, & inuestigauit. Id est in ecclesia sua, deus futuram hanc sapientiam ante prauidit, quod totus mundus timorem illius habiturus esset. **l** ¶ Ecce timor domini, ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia. Alter timor est, ne quisquam deum offendant. Alter uero si offenderit. Ille prior sanctus & laudabilis: iste alius non habens charitatem, sed poenam. Proinde de hoc praedicabili timore dicit psalmista: Timor domini sanctus permanens in seculum seculi. De alio timore loquitur euangelista Ioannes in epistola sua dicens: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Qui timor utique poenam habet, quia dilectionis meritum non habet. **Cap. XXX**

Addidit quoque Iob, assumens parabolam suam & dixit. Secundum superiorem regulam etiam istic intelligentiae lineam ducimus, ut quando id quod sequitur in saluatore referri non conuenit, ad membrorum illius compagem sensum expositionis conemur inflectere. Et recte id fieri poterit, ut quod ipse dominus caput ecclesiae suae in se recipere non potest, de eius corpore quod est ecclesia sentiat. **n** ¶ Quis mihi tribuat ut sim iuxta menses &c.] Optat ergo sanctus Iob atque desiderat, ut iam de illo squalore & cruciatibus liberetur, reuertaturque ad illam gloriam pristinae felicitatis, in qua aliquando domino prosperante degerat. **o** ¶ Quando splendebat lucerna eius super caput meum. Multis modis in scripturis diuinis appellatur lucerna. Hic uero potuit eam Iob pro gloria temporali dixisse quam à deo acceperat, & quam in honoris potentia & diuitijs possidebat. **p** ¶ Et ad lumen eius &c.] Inter peccata utique, & ea quae ignorabam, quasi inter aspera & obscura uitae huius, ad lumen uirtutum uel consolationis illius incedebam. **q** ¶ Sicut fui &c.] Secretum suum, mentem suam ideo dicere uoluit, quia illic tumultuosa uitiorum turba

fines deueniunt. **i** ¶ Qui fecit uentis pondus &c.] Manifestum est, quia omnis creatura in manu & uirtute potentiae illius teneatur. Aliter: Ipsas gratias spiritus sancti, quas in ipso initio per apostolos accepit ecclesia: quando factus est de coelo sonitus tanquam aduenientis spiritus uehementis, uentos siue spiritus scriptura commemorat, quos deus largiendo de arcanis secretorum coelestium profatur hominibus est, secundum prophetam dicentem: Qui producit uentos de thesauris suis. Aliquando haec diuersitates gratiarum, spiritus sancti censentur nomine datis has gratias, secundum illud Apostoli: Spiritus prophetarum subiecti sunt prophetis, qui etiam propter operationem & effectum diuinae sanctificationis suae, pondus habere dicuntur, ut secundum uniuscuiusque uires praedicatores uerbi dei, alijs lac darent, alijs solidum cibum porrigerent: ubi dicerent, uel quibus dicerent. Inde ait propheta: Dabo uobis imbrem matutinum & ser-

C

1 Cor. 14. f

D

A minime perfirepebant. **a** ¶ Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. ¶ Quando deum habebat in tabernaculo suo: uirtutes ante eum stare tanquam pueri perhibentur, quæ ideo masculi appellantur, propter uigorē cōtra uitia resistendi, talibus ministris Iob beatus ambiebat.

b ¶ Quando lauabā pedes meos butyro. ¶ Pedum uocabulo in scripturis diuinis: modus quidā humanæ cōuersationis plerumque intelligendus est. Lauabam, inquit, ab omni peccati macula actus meos, & cū in nocētia & simplicitate uersabar.

Dent. 32. b

c ¶ Et petra fundebat mihi riuos olei &c. ¶ Iuxta hunc sensum Moyses ait: Suxerunt mel de petra, & oleum de firmissima petra, scdm delectationem uolentium, ore sapiebat. Et cum petra illa Christum secundum apostolum figuraret, in oleo tamen isto dona spiritus sancti, sanctus Iob largiter sibi effusa uoluit demonstrare. Hic ē ergo oleum uitium & uerum qui est spiritus sanctus pateri & filio consubstantialis. Hoc ergo oleo sanctus Iob abundabat, quo & charitatis pinguedine replebatur.

d ¶ Quando pcedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi. ¶ Manifestū est, quia Iudæorum iudices in portis sedebāt ut iudicarent populum. **e** ¶ Videbant me iuuenes & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. Principes cessabāt loqui, & digitum superponebāt ori suo. ¶ Reuerentiam pī & sancti timoris, quam ei non solum omnis ætas, uerumetiam uniuersæ potestates merito deferrebant, his uersiculis demonstrauit.

f ¶ Auris audiens beatificabat me, & oculus uidens testimoniū reddebat mihi. ¶ Tam sancta erat, ut ait præsens cōuersatio eius, q̄ fama referebat. **g** ¶ Benedictio perituri super me &c. ¶ Pupillus, pauper & uidua, omne genus humilium atq̄ afflictorū significat, quorū nullum sanctus Iob prateriit uel despexit. **h** ¶ Iusticia indutus sum &c. ¶ Iusticia, iudiciū rectum, misericordia, hæc erāt animæ illius indumenta. **i** ¶ Oculus sui cæco &c. ¶ Affectus pietatis eius atq̄ misericordiæ, in his sermonibus demonstratur: siue erranti ignorantia tenebris lumen præbui ueritatis: & claudicanti in uīs domini, rectæ uitæ itinera demonstrauit. **k** ¶ Pater eram pauperum. ¶ Negocia causasq̄ pauperū contra potentes suscipiendo: defensor eorum factus erat & iudex. Et idcirco ne aliqua aduersantium parte opprimeretur, reuētis eorū fraudibus eas inuestigare dicebat. **l** ¶ Conterebam &c. ¶ Hic uelut rapacem bestiā & uolentiam, hominē iniquum describit:

de cuius ore, substantiā pauperū ut abstulerit. **m** ¶ Dicebāq̄: in nidulo meo &c. ¶ Nidus eius exterior homo eius intelligendus est, qui de fœno carnis illius compositus à deo fuerat & constructus. Omnis enim caro fœnū. In hoc igitur nido semper se mori sub testificatione dicebat: dum utriusq̄ mundi & eius cōcupiscētijs nō uiuebat: & ob hoc in resurrectione, uelut palma, multiplicēs dies & æternos habebit. **n** ¶ Radix mea. ¶ Spes mea & fides quæ ex hac expectatione mea sunt, patent ad diuinā eloquia, quarum consolatione, ne in infidelitate mentis meæ ulror areseat infunditur.

o ¶ Gloria mea semper inuouabitur &c. ¶ Gloria mea & cetera: potest in uirtutibus crescentis bonæ conscientia, fructus & nouus semper profectus intelligi. In arcu uero resistētis ac repugnantis, uigorem significari existimo, qui in manu sancti operis, contra obuios quosq̄ & hostiles uitiorum impetus præparetur. Sicut ait David in psalmo: Et posuisti ut arcum arcum brachia mea: quod est, fecisti infatigabilem intentionem bonorum operū meorū. **p** ¶ Verbis meis addere &c. ¶ Quia ita autoritas sapientia ubiq̄ fuerat diuulgata: nemo quasi detrectans, ad uerba eius quicquā addere præsumebat: quoniam nimis stillabat super eos

eloquium illius: id est sensus, interiora uiscerum penetrabat, ut eorum intusa præcordijs, à tali magistro perfecti atq̄ optimi discipuli redderentur. **q** ¶ Expectabāt me sicut pluuiam, & os suum aperiebant &c. ¶ Pluuia nomine, copiosam ualde eruditionē suæ scientia demonstrat: & laudat auditores suos, quod disputante eo, cum grandi desiderio expectauerint. **r** ¶ Si quando ridebam ad eos non credebant. ¶ Tanta, inquit, reuerentia & honore à prædictis habebam, ut sapientia mea & grauitati non posset indulgentia aliquid ac remissionis quæ ad temperamentum magis morum pertinebant congruere. Et idcirco ipso à me pietatis fiebat studio, ut affectus amoris ac dilectionis eorum mei admiratione proficeret. **s** ¶ Et lux uultus mei non cadebat in terram. ¶ Gratia reuerentia, quam in eius facie refulgentem contuebantur, apud prædictos non pro nihilo habebatur: Non enim aliquid eius nutibus frustra fieri existimabant: & idcirco quasi magnum atque præcipuum in se prædicti suscipiebant, quicquid in serenitate uultus illius contemplantur. **t** ¶ Si uoluissē ire ad eos, sedebam primus. Cumq̄ sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen moerentium cōsolator. ¶ Dignationē suam & sanctam

Cap. xxx.

Nunc

eloquium illius: id est sensus, interiora uiscerum penetrabat, ut eorum intusa præcordijs, à tali magistro perfecti atq̄ optimi discipuli redderentur. **q** ¶ Expectabāt me sicut pluuiam, & os suum aperiebant &c. ¶ Pluuia nomine, copiosam ualde eruditionē suæ scientia demonstrat: & laudat auditores suos, quod disputante eo, cum grandi desiderio expectauerint. **r** ¶ Si quando ridebam ad eos non credebant. ¶ Tanta, inquit, reuerentia & honore à prædictis habebam, ut sapientia mea & grauitati non posset indulgentia aliquid ac remissionis quæ ad temperamentum magis morum pertinebant congruere. Et idcirco ipso à me pietatis fiebat studio, ut affectus amoris ac dilectionis eorum mei admiratione proficeret. **s** ¶ Et lux uultus mei non cadebat in terram. ¶ Gratia reuerentia, quam in eius facie refulgentem contuebantur, apud prædictos non pro nihilo habebatur: Non enim aliquid eius nutibus frustra fieri existimabant: & idcirco quasi magnum atque præcipuum in se prædicti suscipiebant, quicquid in serenitate uultus illius contemplantur. **t** ¶ Si uoluissē ire ad eos, sedebam primus. Cumq̄ sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen moerentium cōsolator. ¶ Dignationē suam & sanctam

A & sanctam humilitatem his sermonibus manifestat, quia ad inferiores suos, quasi ad amicos sibiq; coæquales abiit, & se in regni potestate, miseris & morientibus præbuisse.

Item ad Christi personam uertitur expositio. Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos & secundum dies, quibus deus custodiebat me. In assumpto homine Iesu Christo, id est, Adam secundo siue nouissimo: uox est Adam protoplasti recolentis quid perdidit, & ad quod bonum redire cupiat. Amiserat quippe per inobedientiam malum, immortalitatis bonum, paradisiq; delicias, hanc sibi per Iesum Christum dominum nostrum instaurari desiderat. Suscipiendo namq; in se dei filius hominis filium, suscepit in eo & humani generis preces. Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris. Gloriam diuinam gratia, nomine lucernæ qua in paradiso floruerat, significauit. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto deus erat in tabernaculo meo. Adolescentiæ nomine, possunt primordia Adæ intelligi uel ipsa felicitas, ubi ante peccatum, iuuenili uigore, sine ullo defectu ætatis semper uiuens, quasi in diebus adolescentiæ fuisse dicitur.

Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Pueri Adam uirtutes animæ intelligendæ sunt. Pueros autem Christi angelos, qui ministrauerunt ei in diebus carnis eius, uel apostolos, siue omnes sanctos non absurde sentimus. Quando lauabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi riuos olei. Pedes igitur saluatoris, prædicatores ueritatis, qui in uniuerso mundo annunciant euangelium, intelligendi sunt. Hos igitur pedes suos Iesus Christus Iob noster, lacte siue butyro eluit atque absterxit: quando eos à tribulationum pressuris synceros atq; purissimos reddidit, docens eos per spiritum suum, simplicis innocentie uitam. Hoc igitur modo pedes annunciantis pacem euangelij mundabuntur. Ne coquinati essent carnalis sapientiæ luto: petra, inquit, fundebat mihi riuos olei. Ergo petra ecclesia, fundata super Christum firmissimam petram, de se gratiam spiritus sancti uelut riuos effundit, qui in Pentecoste & in domo Cornelij & in illis duodecim, siue in omni ecclesia declaratum est, & usq; hodie declaratur. Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea ponebant cathedram mihi.

C Velut rex ergo & dominus primus ciuitatis suæ ecclesiæ, ad portam eius Christus procedit: id est, sub tempore initiorum eius, quando ingressum parans dicebat omnibus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Cathedra autem eminens scientia Christi intelligenda est: Platea autem ciuitatis, uel quod publice prædicauerit, uel secundum Psalmistæ sensum est intelligenda, latum mandatum tuum nimis. Quod non solum in triplice expositio nem, sed etiam in disputationem porrigitur. Videbant me iuuenes & abscondebantur, & senes assurgentes stabant. His scribit Ioannes, dicens: Scribo uobis iuuenes, quia fortes estis & uicistis malignum. Hi per fidem domini, saluatore uident in spiritu, & in terra sui corporis absconduntur: reprimentes uidelicet atq; in se pugnando uitia cohibentes, mortificantes semetipsos peccatis & concupiscentijs mundi, hinc ait propheta: Ascendite uos in terram. Senes uero filij consummati & perfecti, qui quotidie mente eleuantur ad cælum, & stant in domino, fide immobilis uitæ. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, uocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi eorum adhærebat. In aduentu, inquit, meo omnium sanctorum meorum prophetia conclusa est & signata, quod in Zachariæ silentio præfiguratum est. Clausa est quidē prophetia in mysterio annunciatorum, sed in sacramentorum mysterijs patefacta est. Principes & duces illius populi Iudæorum fuerunt reges, sacerdotes & propheta. Siue principes & duces, potentes quicq; mundi istius atque eloquentes possunt intelligi, qui propter mendacia seductionis, principatus in populis tenebant. Hi in aduentu Christi conticuerunt.

Auris audiens beatificabat me. Gentium utiq; popu-

lus ad quem euangelium meum annunciatum prædicatione peruenit. Qui pro redemptione sua laudem deferens, beatificabat me gratias agendo. Et oculus uidens testimonium reddebat mihi. Populus uidelicet Iudæorum, cui per prophetas meos prædictus fueram, in præsentia aduentus mei testimonium reddebat mihi. Eo quod liberaissem pauperem uociferantem, & pupillum cui non erat adiutor. Pauper hic & pupillus, sanctorum populus est intelligendus, qui propter humilitatem spiritus con tribulati, pauper est dictus. Pupillus uero idcirco dictus est, quia pater eorum pro tempore absens est, qui ita loquitur: Non relinqua uos orphanos. Benedictio pueri, siue ut alij dixerunt, perituri, super me ueniebat & cor uiduæ consolatus sum. Pupillus fidelis & sanctus: puer, propter reciprocantem innocentiam nuncupatus est. Perditus uero idem appellatus est, quia sanguine domini acquiritus est. Iusticia indutus sum, & uestiuit me sicut diademate iudicio meo. Iusticia ergo pietatis meæ, ait dominus, uestiuit me sicut uestimento. Et diademate iudicio meo. Hoc inquam uestimento, in quo per euangelium iusticia patris reuelatur: in ecclesia dicit se esse circumdatum, cuius figuram habuit uestis eius in monte clarificati.

Oculus fui cæcus, & pes claudus. Lumen, inquit, sum peccatori in uitiorum suorum tenebris ambulanti, & in præceptorum meorum semitis claudicanti factus sum gressus. Vnde ipse ait: Ego sum uia. Pater eram pauperum: id est, humilium corde. Et causam quam nesciebam, diligenter inuestigabam. Hanc igitur causam peccaminum misericordia pietatis meæ indulturus, diligentissime per scrutabar, ut radicem uulnere curando perquirerem, ut peccatorem, inuestigante me, confitentē culpas suas, ab omni peccato criminis liberarem. Siue aliter: Nesciuit causas peccati dominus noster Iesus Christus, quas ab eo Iudæi querebant. Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferere prædam. Hunc iniquum diabolum esse recte sentimus, cuius dentes ac molares sunt ad interimendum sancti ac truces animi motus. De huiusmodi, inquit, dentibus uelut prædam captiuam humanum genus abstraxi, de mortis utiq; illud interitu liberando: Omnes impij dentes sunt diaboli. Potest & hæreticus quisq; intelligi, in cuius dentibus doctrina perspiciua sentiatur. In molaribus uero lateant remota & secreta & nephanda mysteria. Dicebamq; in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Nidus domini saluatoris, ecclesia eius potest intelligi. Hic igitur dominus, in ecclesia quasi nidulo suo, quem sibi foeno carnis humanæ congesti: & in qua procreat ac fouet filios, mori dicitur, dum membra eius, quorum ipse caput est, uitij ac concupiscentijs huius seculi moriuntur. Sequitur: Et sicut palma multiplicabo dies eius. Igitur post humilitatem ecclesiæ, quæ in nidulo superius dominus indicauit, gloriam altitudinis eius in palma arbore uoluit ostendere: cuius radix aspera uidetur in terra, unde etiam nidulus appellatur: sed comis pulchra sub cælo, cum ex resurrectione fuerit glorificata, palmæ celsitudinē obtinebit: id est, uirtutum suarum merita consequetur, quæ in palma significantur. Siue nidulus hic populus Iudæorum potest intelligi. In hoc igitur nido, pati & mori pro nobis uoluit, sicut ait Iudæis: Moriar, & in eorum mentibus crucifigari: ubi secundum hominem conuersatus & natus sum, & in gentibus ubi palma uictoriæ meæ, crucisq; uexillum erectum est, multiplicabo dies, dicens eis: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea. Ita erit in nationibus radix: id est, fides qua mihi placere uolui, ut omnes sancti in præteritis placuerunt, ut pateat gentium aquis, id est, populis, ut in me scilicet credant: quibus utique in retributione aeterna, ros gratiæ & muneris erit me largiente profluus. Siue radix charitatis meæ atque dilectionis, quæ fixa est in cordibus diligentium me: aperta est in eis ad aquas eloquiorum meorum. Gloria mea semper innotabitur

1041.14.6

Matt. ult.

A uabitur.] Hic gloriam, ecclesiam intelligere possumus: Gloria quidē patris est filius, cui dicit pater: Exurge gloria mea, exurge. Sed aliter ecclesia gloria est, quā iustificata est per gratiā. Et arcus meus in manu mea instaurabitur.] Arcum hunc uirtutem intelligere possumus, quā pro ecclesia sua usq; ad finē seculi pugnare non desinit.

Qui me audiebant, expectabāt sententiā, & intendi tacebant ad consiliū meū.] Quotidie clamat Christus per dispensatores uerbi sui, & obediētes ei, sententiā definitio- nis eius expectāt. Et intēti tacebāt ad consiliū meū. Hoc uerbo silentij, sanctorum significatur obediētia, qui tardi sunt ad loquendum, ueloces autem ad faciēdum: siue, quia in ipsa inquisitione legis, sancti intēti esse dicuntur. Verbis meis nihil ad dere audebant.] Statuta utiq; & decreta non conuellentēs ecclesiae, in qua fundamentum est ueritatis, stabiliūt. Heretici autē & schismatici, praesumptione superbiae, qua praestāt ceteris, uerbis domini, inuenta de corde suo atque supflua dogmata plenitudinis superponere moluntur.

Et super illos stillabat eloquium meum.] Sensim utique sermo doctrinae meae, diligentia mea, diligentium me uiscera penetrabat: in quo profectus animorum quotidie in uirtutibus intelligendus est. Vbi quasi a parua stilla principiorum, peruenitur ad uitam plenam perfectionis, taquā ad pluuiam cordis, terram suam copia saturantem. Expectabant me quasi pluuiam: & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.] Omnes sancti antiqui, saluatorem in carne uenturum expectauerunt, & omnes nunc pariter ad iudicium uenturum indubitanter expectant: ad cuius imbrem serotinum, id est, euangelij, ora cordium suorum nunc sitientes aperiunt, quia meliora sunt, ut Ecclesiastes ait: nouissima sermonis, quā initium eius. Si quando ridebam ad eos, non credebāt: & lux uultus mei non cadebat in terram.] Id est, Iudaei non credent mihi hilari pietati futurae beatitudinis laeticiam & aeterna gaudia promittenti, & peccatores pro reatu conscientiae suae, uix credent misericordiae meae, & sibi salutem dari posse praemagnitudine criminum desperabunt, cum ego conuertentibus ad me maiora quā spe possint capere, collaturus sum. Et lux uultus mei nō cadebat in terram.] Gratia, inquit, praesentiae meae, quā mūdo uniuerso innotui, illustro corda fidelium, quia ego sum lux mundi: & quicquid promiserō custodientibus pactum meum, irritum non erit, sed totum in tempore retributionis implebitur. Si uoluissē ire ad eos, sedebā primus. Cumq; sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen moerentium consolator.] Ita sentiendū est, qui cum apud sanctos suos magnus & excelsus habiteret, qui & angeli plerūq; dicuntur: & de quibus secundum aliam editionem dicit: eram quasi rex concinctus forti-

bus, compunctos tamen & contritos corde non despo-

xit. Cap. XXX

N Vnc autem derident me iuniores tempore.] Manifestum est. **b** ¶ Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.] Nō hoc typho superbiae

N Vnc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Quorum uirtus manuum mihi erat pro nihilo, & uita ipsa putabantur indigni. Egestate & fame steriles, qui rōdebant in solitudine, squalentes calamitate & miseria. Et manducabant herbas & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cū singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. In desertis habitabāt torrentium, & in cauernis terrae uel super glaream. Qui inter huiusce modi latabantur, & esse sub sentibus delicias computabant. Filij stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes. Nunc in eorum canticum uersus sum, & factus sum eis in prouerbiū. Abominantur me & longe fugiunt a me: & faciem meam conspuere non uerentur. Pharetram enim suam aperuit & afflixit me, & frenum posuit in os meum. Ad dexteram orientis calamitates meae ilico surrexerunt. Pedes meos subuerterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis. Dissipauerunt itinera mea: insidiati sunt mihi & prauauerunt, & non fuit qui ferret auxilium. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miseras deuoluti sunt. Redactus sum in

nihilum

imbres montium rigant. **f** ¶ Et esse sub sentibus delicias computabant.] Si in astu suo, uilissimorum stirpium folijs regerentur. **g** ¶ Filij stultorum & ignobilium, & in terra penitus &c.] Obscuri & memoria penitus indigui. **b** ¶ Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me: & frenum posuit in os meum.] Pharetrā existimo multitudinem plagarum, uel ipsum diabolū, uel potestatem illius hoc loco intelligi oportere. Quā sicut Iob ait deus aperuit, dum circa eum diabolus suam exercuit potestatem, unde eum & iaculis tormentorum afflixit. Insuper etiam frenum ei silentij in ore ne loqueretur, imposuit. **i** ¶ Ad dexteram orientis calamitates meae ilico surrexerunt &c.] Id est, uel in ipso tempore felicitatis, quod grauissimum probatur, exorta sunt: uel permissu diuinae potestatis impositae sunt. Ipse est enim oriens ex alto: ipse dextera & uirtus altissimi. **k** ¶ Pedes meos subuerterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.] Id est calamitates meae, frequenti repetitione me affligentes: uelut fluctibus omnes uias rectas conuersationis meae subuerterunt. **l** ¶ Dissipauerunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & prauauerunt, & non fuit qui ferret auxilium &c.] Id est itinera mea, quibus per uiam iustitiae quotidianis profectibus incedebam, inimici mei conturbauerunt, in iniuriam meam ex insperato uelut ex insidijs erumpentes, negantibus mihi proximis meis consolationis auxilium. **m** ¶ Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me: & ad meas miseras deuoluti sunt. Redactus &c.] Tam ueloci, inquit, impetu praedicta mala super me irruerunt, ut nullo resistente obstaculo, in me desuper uolueretur. **n** ¶ Redactus sum in nihilum. Abstulit quasi uentus desiderij meum, & uelut nubes pertransijt salus mea &c.] Quo remunerationes

A generationes tuas pro mandatorum tuorum custodia praestolabar: pariter cum salute, quasi uenti impetu, & quasi transuolantis nubis celeritate rapuisti, quia abripi permisti. a ¶ Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.] Marcescit, id est

a uigore suae intentionis dissoluit. b ¶ Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt non dormiunt.] Manifestum est, quia uermes qui carnes eius comederant: noctes ducebant peruigiles. c ¶ In multitudine eorum consumitur uestimentum meum &c.] Scaten- tium uermium multitudo, semper se como- uens & per diuersos uulnere meorum sinus discurrens: uenit quoque mea dum per me reperire non cessat attriuit: quem totum atque ex omni parte circumdatur, & quasi in unum uulnus redactum, incessabili esu haustuque discruciat. d ¶ Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillae & cineri.] Ad summam uilitatem perductum se dicit: qui uulnibus & sanie, sicut lutum computresce- ret & foeteret, exiccantibus rursus carnis eius putredinem, for- dibus pulueris.

e ¶ Clamo ad te & non exaudies me, sto & non respicis me.] In clamore intentio est orantis ad deum. In eo uero quod stare se perhibet, perseuerantiam se ad deum habere indeclinabilem dicit. Fiducia iusticiarum suarum ad deum: haec libere Iob sanctus loquitur. f ¶ Mutatus es mihi in crudelem, & in duricia manus tuae aduersaris mihi.] Pium & misericordem deum esse dicit in prosperis suis: durum atque crudelem, cum manus duriciam & graues poenas sustinet & atroces. g ¶ Scio quia morti trades me: ubi constituta est domus omni uiuenti.] Post delictum parentis, inquit, domus inferorum est constituta, id est mors ipsa, non conditione eius creata: Illuc ergo & me tanquam peccatoris Adae filium: secundum iustam sententiam abire uoluisti. h ¶ Verumtamen non ad consumptionem eorum.] Reconciliationem mundi propheta in Christo futuram, dum dicit homines non in perpetuam consumptionem redigendos: sed aliquando ab inferis reuocandos. i ¶ Emitteris manum tuam, & si corruerint, & ipse saluabis.] Si post redemptionem qua per fidem, in Christo saluamur, iterum per peccatum ruerint homines, manu pietatis alleuante per poenitentiam ipse saluabit. k ¶ Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi.] Factum est, ut pro bonorum expectatione, qua miseros consolabar: mala nunc omnia sustinerem, & pro luce prosperitatis, tenebras incurrerem tormentorum. l ¶ Inferiora mea efferbuerunt absque ulla &c.] Vbi ait, quod eum dies afflictionis praueuerint, puto quod tempus iudicii uoluerit indicare, quo praueuentum se idcirco uidetur dixisse, quia eum sibi necdum uenturum putauerit:

nihilum. Abstulit quasi uentus desiderium meum, & uelut nubes pertransiit salus mea. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis. Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt, non dormiunt. In multitudine eorum consumitur uestimentum meum, & quasi capitio tunicae succinxerunt me. Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillae & cineri. Clamo ad te, & non exaudies me: sto & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem, & in duricia manus tuae aduersaris mihi: Eleuasti me, & quasi super uentum ponens elisisti me ualde. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni uiuenti. Verumtamen non ad consummationem eorum emittis manum tuam, & si corruerint, ipse saluabis. Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi. Expectabam bona, & uenerunt mihi mala: praestolabar lucem, & eruperunt tenebrae. Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie: praueuerunt me dies afflictionis. Moerens incedebam: sine furore confurgens, in turba clamabam. Frater fui draconum, & socius struthionum. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt praecumate. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.

Cap. xxxi.

Pepigi

cem flentium.] His rebus, dicit felicitium dierum suorum atque prosperitatis laeticiam & iocunditatem in luctum esse conuersam. Nunc autem derident me iuniores tempore.] Legimus in euangelio, quemadmodum irrisus est & illusus. Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.] Ego canes in bonam partem dictos existimo, qui gregem domini a bestis spiritualibus uigilando defendunt. De quibus dicit propheta: Canes muti non ualentes latrare. Iudaeorum quoque patres, qui sunt utique sacerdotes & principes: pastoralis ab eis quippe ablata dignitate: non posui, ait dominus, cum sanctis greges ouium meorum custodibus, ob maliciam infidelitatis suae, ne sacerdotio fungantur mihi abiecti eos. Quod etiam in euangelio dicit: Auferte a uobis regnum dei, & reliqua. Vbi tam incipit tollere panem filiorum, & mittere canibus: sicut ad eum in euangelio sub typo ecclesiae dicitur. Nam & catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum. Quorum uirtus manuum erat mihi pro nihilo.] Haec uirtus manuum erat Iudaeorum, ut mandatis seniorum & observationibus deseruiret. Siue in tempore passionis domini, potest hic locus intelligi ita ut uirtus operum praedictorum usque ad mortem saluatoris peruenerit. Vel ita intelligendum: cum ei uitam fierent finitam esse per crucem, triumpho resurgentis ex mortuis: ad nihilum conatum pessimorum uirtus redacta est. Et uita ipsa putabantur indigni, egestate & fame steriles.] Vitiis suorum & criminum turpi egestate affecti, & fame eloquiorum dei facti steriles & mendici: uita insuper praesenti indigni sunt habiti: sicut

ubi etiam magnum dolorem gehennarum significat, dum suas illis comparat poenas. m ¶ Moerens incedebam: sine furore confurgens, in turba clamabam.] Tristis & affectus moestitia, quia poenae meritum nesciebam, & sine furoris iracundia, eram in spem animi uirtute confurgens: quia deus docuerat me patientiam, ut aequanimiter ferrem: publica satisfactione uociferans & exorans. n ¶ Frater fui draconum, & socius struthionum.] Cruciatu poenarum affectus, dolores meos sibilis temperabam: quemadmodum facere dicuntur dracones quando ab elephantis capiuntur: ut propheta ait: Faciam planctum uelut draconum: quem faciunt ut dixi quando ab elephantis interficiuntur. Et socius struthionum: fatuus factus sum & insipiens, ut struthio auis stultissima, ut praedolore frustra me existiment laborasse. o ¶ Cutis mea denigrata est super me, &c.] Et hoc ad poenarum eius cumulum pertinebat: ut in stercore constitutus, per multa tempora, solis ardentissimos usque ad ossa pateret radios. p ¶ Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in uocem flentium.]

Esa. 36. 8

Matth. 23. 6

RR 4 prophete

A propheta ait ad deum: Disperge illos in uirtute tua. Vnde nunc in medio nationum sunt uelut captiui: uitam ducentes degenerem. Qui rodebāt in solitudine, squallentes calamitate & miseria, & mandebant herbas & arborū cortices, & radix iuniperorū erat cibus &c.] Ple-
Apoc. 17. 4 runq ubi deus non habitat, id est, non colitur: solitudo siue eremus appellatur: in qua secundum Apocalypsim mulier, id est, corruptela federe dicitur. Mandere enim siue rodere, opus est dentium: quoniam uox articulata, dentibus & plectro linguæ efficitur: ideo his uerbis, doctrina prædictorum significatur: qui populos tanq herbas & infructuosarū arborum radices mādendo atq rodendo, in errores suos multiplices, uelut in suū corpus trāsciunt. Etenim pasci se arbitrantur: si ab hominibus quos solet scriptura arbores appellare, quicquid habet uitale subtraxerint. Radicib iuniperorū nihilominus aluntur: arborū scilicet longa ætate uiuentiū, & in quarū lignis multo diutius ignis quā in cæteris durat. Ista sunt ligna, quæ arceuthina appellantur. Sub arborū harum uocabulo, magnos quosq nomine in populo Iudaico intelligere possumus, quorū prædicti doctores intima uiscerum depascuntur, furando eis prædicatione legis præterita, bonū gratiæ Christi. Qui de cōuallibus ista rapiunt, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.] De cōuallibus utiq herbas ut fures, quod alij trāslatores dixerūt, & arborū cortices, rapiunt. Non em eos quos herbas, cortices & radices arborū per ænigmatis similitudinē intelleximus, in excelsis locis atq simili-
Phil. 3. 4 bus potuerunt inuenire, sed in cōuallibus, humilibus scilicet locis, & in inferiora depressis: ubi significati sunt carnales populi Iudæorū: quorum intellectus in occidentis literæ sensus, uelut in inferioribus cōmoratur. Hinc eos primores eorū depopulatur, dū cæci cæcis ductum præbent. In desertis habitabant torrentiū, & in cauernis &c.] Non tantum in desertis prædictorū, ubi
Psal. 77. 4 cultura dei non erat, morabatur: sed etiā in cauernis terræ, & super glareā: per quam puto carnaliter legem intelligendā, ubi nihil pingue spiritali sensui admiscet, quo posset fecunditate ubertatis, per fidē filios sanctitatis, matre gratia procreare, & ob hoc in cauernis terræ esse perhibentur: terrenis uidelicet sensibus inhaerentes. De quibus sēns dicit Apostolus, inimicos crucis Christi.
Psal. 77. 4 Aliter: Torrentes sunt peccatores, qui in hoc mare seculi per deserta noticiæ defluūt: hi ergo in cauernis sensuum cōmorantur, eorumq delectantur officijs ad peccandū: ipsi sunt fenestæ domus, per quas mors ingredit. Siue cauerna serpentis, est pectus nostrū quando in eo uenena cōsilia, & mortiferos actus recōdimus. Ipsi uero si-
Psal. 77. 4 militer super glareā habitāt: qui terrā suam, nulla sermone dei diligentia colunt: ut accepta ubertate pinguedinis, possint fructū facere sanctitatis. Qui inter huiusce modi latabant, & esse sub sentibus delicias cōputabāt.] Inter hæc mala quæ sunt dicta superius, ita exultantes gaudio uiuūt, tanq si quærerent uirtutes. Filij stultorum & ignobiliū & in terra penitus non parētes.] Ita enim & de eorū patribus, propheta iam ante prædixerat: Generatio praua & perversa, populus stultus & non sapiens, alienati à terra uiuentiū. Nūc in eorū canticum uersus sum, & factus sum eis prouerbiū.] Id est, in primo sermone, & in eorū ore ego sum, & ab eis in delectatione obtreccationis assumor. Abominatur me, & fugiunt à me, & faciē meā spūere non uerentur.] Faciē uero consputā dñi saluatoris, ipsa passio eius nobis in euangelio manifeste demonstrat. Pharetrā em suā aperuit &c.] Hic pharetra, diabolus intelligi potest. Et quoniā credimus saluatore uerum hominem assumpsisse, non absurdum est, ut credamus quod & dolores corporis uoluerit in passione sentire: secundū illud propheta: Ipse infirmitates nostras suscepit, & pro nobis dolet. Et frenum posuit in ore meo.] Illatas cōtumelias patiētia demon-
Psal. 70. 4 strauit: sicut ipse filius in psalmo ait ad patrē: Quoniam tu es patientia mea domine. Et in euangelio, interrogatus

Iesus non respondit. Ad dexteram orientis calamitates meæ, illico surrexerunt.] Id est de uoluntate patris: ad cuius dexterā filius sedet. Vel hoc ait, quod ad filium dei etiā ad eā partē, qua impassibilis est: cōtumelia passi hominis assumpti peruenerit: secundū Apostolū dicens: Si enim cognouissent, nunq deum maiestatis crucifixissent: quoniā ipse est dextera patris, man⁹ & brachiū per quem facta omnia gubernantur, & discipuli magis de dextris illius erant: quē in tempore passionis dereliquerūt. De quibus ait: Considerabā ad dexterā, & non erat qui cognosceret me. Pedes meos subuerterunt & oppresserunt.] Quasi fluctibus semitis suis dissipauerunt itinera mea. Insi diati sunt mihi, & præualuerunt, & nō fuit qui ferret auxiliū: quasi rupto muro & aperta ianua, & ad meas miseras deuoluti sunt. Pedes, humana substantia, quā crucifixus intelliigi potest uel certe euangelizandi officij. In fluctibus, amaros Iudæos, erga prædicatores euangelij, & inquietos esse demonstrat. Dissipauerunt etiā itinera mea.] Prophetarū meorū oculis, aduentus mei in carne illis præsentia pollicebar, & in uisionibus reuelationum sæpe ueniebam ad eos. Hæc utiq itinera mea, incredulitate atq impietatis suæ scelere dissipauerunt. Possunt etiā pedes eius, prædicatores uel apostoli eius intelligi. Et nō fuit qui ferret auxilium, quia & ipsi discipuli relicto eo fugierunt. Quasi rupto muro, & aperta ianua irruerūt super me, & ad meas miseras deuoluti sunt, id est, per necem meam in ruinam suā lapsi sunt: ut quasi truculentissimi hostes & ferocissimi, irruptis ciuitatū munitionibus, domibusq effraactis, in necem meā omnes pariter profilirēt. Misericordiā aut passioes sunt, flagella, illusio, probra, alapæ, spūta, colaphi, spinæ, & ignominia crucis. Redactus sum in nihilū.] Iudæi despicientes eum, pro nihilo habuerunt. Abstulisti quasi uentum desiderij meum, & quasi nubes pertransisti salus mea.] Ventus, præsens hæc uita potest intelligi: quæ plerunq uenti siue spiritus nomine appellatur. Ex persona ergo ueteris hominis suscepti in deo, homo Iesus Christus hæc loquitur. Desiderium uero ueteris hominis illud erat, ne uitam hanc temporalem amitteret: quod ipse dominus proximum passioni demonstrat, dicens ad patrem: Transeat à me calix iste. Verum, inquit, nō quod ego uolo, sed quod tu. Nunc aut in me metipso arefcit anima mea, & possident me dies afflictionis.] Dies afflictionis eius, dies sunt passionis. Inde ait saluator in euangelio: Tristis est anima mea usq ad mortem. Nocte os meum perforatur doloribus, & qui me comedunt, non dormiūt.] Nocte, quia uespere captus, per totam noctem scribis & principibus sub interrogatione quæstionis auditus est: Vel noctem tristitiæ & passionis, ait dominus apostolos, qui propter dilectionis & charitatis meæ fortitudinem ossa dicuntur: aculeis doloris, timorisq compuncti, usq ad negationis noxam perforati sunt, id est, penetravit uirtutem animi eorum tribu-
Matth. 26. 6 batio fidei, ut ad horam tentationis in charitatis soliditate nutarent. Illi uero qui me usq ad mortē persequendo uidentur consumere non dormiunt, id est, omni uigilantia mentis insistent, ut ad me deuorandum peruenerant. In multitudine eorum consumitur uestimentum meum.] Conuenientibus in unum Iudæis, caro mea in iurjs, clauis, cruce, morte cōfecta est. Et quasi caprio tunica cinxerunt me.] In necē meā omnes undiq me uelut extrangulantes circūdederunt, & ut me præfocaret in morte, tanq ora capitij, fortibus uidelicet laqueis, falsorum testimoniorū me cinxerunt, & intra passionem meam & crucem, quasi intra tunicam me incluserunt. Comparatus sum luto, & assimilatus fauillæ & cineri.] Per mortem quam uolens suscepi, comparatus sum uilibus, & peccato obnoxij, atq in Adam dei sententia condemnatis, cum ipse peccator non sim, neq: ita ut omnes peccatores fuerim natus. Clamo ad te & non exaudis me: sto & non respicis me.] Ita & in uicesimo primo psalmo, in cruce clamauit ad patrē: Deus meus, & reliqua

A reliqua: Et clamabo per diem & nō exaudies, & cetera. Hac igitur uerba dicuntur ex persona crucifixi: sicut & alia quæ iam dixi superius. Clamabo, inquit, per diem ad te: id est, in rebus prosperis huius uitæ, ut non mutentur: nec exaudis, qui uerbis delictorum: clamabo & in nocte: id est, in aduersis uitæ huius clama-

bo, ut prosperentur, & similiter non exaudies. Neque hoc satis ad insipientiam mihi: sed potius ut sapiam quid clamare me uelis, nō uerbis delicto-

rū ex desiderio temporalis uitæ, sed uerbis conuersionis ad te in uitam æternam. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Dum pater unico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: crudelitatis species uidebatur, quod erat piæ dispensationis affectus. Eleuasti me, & quasi super uentum ponens elisti me ualide. Quod est, eleuasti in cruce, & nō creditibus Iudæis me alligasti. Scio quia morti trades me: ubi constituta est domus omni uiuenti. Quia ante domini resurrectionem, etiam iusti in inferni partibus fuisset creduntur. Vere non ad consumptionem eorum emittis manū tuam, & si corruerint, ipse saluabis. Ad hoc utique morti trades me, ut non consumantur debita poena: qui diuina sententia morti æternæ sunt deputati: sed potius mea morte saluentur. Quod autem dicit: Si corruerint, ipse saluabis: Post gratiā baptismi, remediū salutis delinquentibus, per poenitentiam repromittit.

Flebam quondam super eum qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Duabus autem de causis saluator Hierusalem flebat. Vna est, qua pro cōuersis flens patrem orabat. Alia uero est, qua pro non creditibus dolens flebat: prauident utique ut deus ob incredulitatis duritiam perditionem eorum. Et compatiebatur anima mea pauperi. Quomodo animæ sanctæ in scripturis pauperes appellantur, nō habentes superbiam spiritum: uel peccata tanquam mundi huius diuitias: Ita econtrario omnes peccatores pauperes nuncupant, eo quod superbiam spiritu tumeant, & sint inopes sanctitate, de quibus in psalmo canitur: Sedentes in tenebris, & in umbra mortis: uinculis ligatos in mēdicitate & ferro. Ad defensionem huiusmodi pauperes, utpote diues in miserationibus deus ex affectu misericordiæ tristitiam sustinebat. Expectabam bona & uenerunt mihi mala. Expectabam ergo per patientiam, ut bonum cōuersionis eorum gaudens super correctos perciperem. Sed illi diuitias bonitatis meæ, & longanimitatis per contumaciā contemneres, thesaurizauerunt sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii dei. Hæc igitur mala eorum, ad conspectum meum uentura sunt: ut reddam unicuique secundum opera sua. Præstolabar lucem & eruperunt tenebræ. Lucem in eis fidei, & sanctorum operum præstolabar, & infidelitatis eorum ac uitiorum tenebræ prauauerunt.

Psalm. 106. d

Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie. Siue quod dolore tactus, intrinsecus animus eius solitudine & anxietate ferbuerit, super eorum perditione: siue quod uerbo carne facto, & habitante in homine Iesu saluatore nostro, interiora eius, id est, animæ illius motus sine cessatione, diuino igne feruebant. Præuenerunt me dies afflictionis. Dies afflictionis, dies iudicii erunt: in quibus prædictam gentem iudicaturus sum. Sed tamen nūc & in hoc tempore nimis sceleribus suis præuenerunt me: ut secundum iustum iudicium meum reddam eis: sicut postea accidit in passione, quando à Romanis Hierusalem templumque subuersum est. Mœrens incedebam: sine furore cōsurgens in tenebris clamabam. Sine aliquo utique iracundiæ furore erat: quoniam donare atque concedere peccata eorum aduenerat, nō punire. Atque etiam

euangelista: Stabat Iesus & clamabat: Qui sitit, ueniat ad me & bibat. Frater fui draconū, & socius struthionū. Iudæos in euangelio, dominus serpentes frequenter appellat & uiperas: ita dicens: Serpentes, gentimina uiperarum. Et propheta ait: Oua aspidum ruperunt, cum ma-

Matth. 23. d
Esa. 59. d

lorum generationem multiplicari uideret. Itē: Furor draconum uinum eorum, & furor aspidum insana bilis. Sed idcirco fratrem eorum se nuncupauit: quoniam de eorum genere secundum carnem est pro-

& cunctos

creatus: de quibus in psalmo ait: Socer factus sum fratribus meis, & hospes filijs matris meæ. Et quia secundum præsentem uitam, qua dum hic mortalis fuit: inter eos est conuersatus, struthionum se socium dixit, id est, in eadē gente sua cum stultis & insipientibus habitauit: sicut ipse dominus ait in euangelio: Stulti & cæci. Cutis mea denigrata est super me. In cute, carnem suam, id est, Iudæam gentem suam, unde saluator carnem assumpsit: a parte totū dixisse intelligendus est. Quod autem super me ait, denigrata est cutis mea: ita est, uelut si diceret, propter me, id est, in persona mea: odio persecutionū & scelere blasphemiarum, peccatorū etiam infandorum criminibus, tetra ac nigra effecta est caro generis mei, & quasi Aethiopiis calore nigredinis non amittens, & eo est infelicior, quod hæc nigredinē noctis & tenebrarū, non in superficie corporis, sed in corde contraxit. Vnde ait dñs per prophetā: Nocti assimilaui matrem uestrā. Et ossa mea aruerunt præ caumate. Ossa corporis ecclesiæ, cuius caput est Christus, sancti quidē omnes: sed præcipue apostoli intelligendi sunt, quorū sanctitatis robore atque uirtute, omnia membra infirmiora ecclesiæ sustententur. Horū igitur adeps pinguius charitatis, nimio persecutionis aestu in passione saluatoris exastuauit. De quibus ipse dominus in psalmo: Et ossa mea sicut cremiū aruerunt. Itē in alio psalmo: Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea, ut ait euangelista. Et relicto Iesu fugierunt discipuli. Sed rursum per cōfessionē dominis eius charitate illius uberrima impinguati sunt: ut nullo postmodū quantolibet feruenti caumate persecutionū, fides Christi in eis, & bonū charitatis arefceret. Versa est in luctum cithara mea, & organū meum in uocē fletuum. In cithara & organo, læticia & exultatio intelligitur. Quam Christus se habere demonstrat, quando super salute credentiū delectatur, sicut ipse in euangelio ait: ubi parabolā centum ouium ponit: de quibus unā ait perisisse, & inuenta ea ait: Amen dico uobis, quia plus gaudebit super eam, quam super ceteras nonagintanoue. Itemque cum renūciassent apostoli dño, quia in nomine eius plurimæ sanitates per eosdē factæ fuissent: ait euangelista: In illa hora exultauit Iesu in spiritu: Hæc ergo mulicorū nomina, cordis significant læticiā, quæ super infidelium obduratione, uersa est in tristitiā: sicut de eodem domino ait euangelista: Et contristatus est super duritiam cordis eorū. Ea uero quæ sequuntur usque ad finem parabola, quæ secundum uirtutē sancti Iob superius exposuimus: iam confessi sumus non posse nos secundū mysticos intellectus differere. Si autem quis possit illa allegoricæ interpretationi rationabiliter coaptare, assensum præbere me fatebor.

Psalm. 58. b

Tren. 2. d

D

Psalm. 101. d

Matth. 26. f

Luc. 15. d

Matth. 16. e

Cap. XXXI.

PEpigi fœdus cum oculis meis: ut ne cogitarē quidem de uirgine. Quam enim partē haberet in me deus de super, & hæreditatem omnipotēs de excelsis: Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus iniusticiam: Nonne &c.] Abhinc usque ad finem: iusticias suas uel maxime & misericordias atque uirtutes enarrat: quas usque ad quindecim numeros digerit: uelut uir perfectus qui ascensus in corde suo disponens: per gradus quosdam profectuum

A profectum: usque ad domum dei ascendendo peruenit. Ego, inquit, animo, cum his obtutibus carnis meae, desinui ac statui: ut nihil omnino turpe atque obscenum mihi intrinsecus nunciarent: quod delectatione uoluptatis, intra me iniquis cogitationibus uoluerem. Senferat cre-

do aliquando fortassis delectatione carne suam & uoluptatibus illecebrarum titillari: & idcirco se continentiae uirtute praecinxerat: timens oculum dei, cum scrutator cordis sit, & omnes uias conuersationis humanae, cunctosque gressus aeternum mortaliu nouerit. **a** ¶ Si ambulauit in uanitate & festinauit in dolo pes meus: appondat me in statera iusta, & sciat deus simplicitatem meam.] Sanctus Iob certus de aequitate iustitiae dei: se manifestari optat hominibus. Non enim aliquid ignorat deus: ut examinando cognoscat: sed sciat deus, ita dixit beatus Iob, ut scire alios faciat, secundum illud: Tentat uos deus do-

B minus, ut sciat utrum diligatis eum, id est, ut scire ceteros faciat. **b** ¶ Si declinaui gressus meos de uia, & si secutus est oculus meus cor meum, & si in manibus meis adhæsit macula: seram & alius comedat, & progenies mea eradicetur.] Nihil mandatorum dei, ait, prateris: quia nec cor meum acquiescens secutum est oculos meos: cum concupiscentiae imaginibus ei offerrem priusquam pactum cum ipsis haberem: ne quid intrinsecus turpe transmitterent. Vnde nec in operibus manuum mearum ulla peccati

macula potuit adharere, & hoc ipsum cum quadam iuramenti execratione confirmat. **c** ¶ Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius sit uxor mea, & super illam incuruentur &c.] Secundum naturam bonum loquitur, quod in Tobia scriptum est. Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris: proinde ait, nephanda res est & iniquitas maxima: hæc funesta ac detestabilia cogitare uel facere, ignis est incentiuæ libidinis: omnia bona uirtutum deuorans, atque uniuersa in homine, sanctorum rerum incrementa consumens. **d** ¶ Si contempsisti subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea cum disceptarent aduersum me.] Siue ut alij dixerunt, apud me. **e** ¶ Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum deus, & cum

quaesierit, quid respondebo illi? Nunquid non in utero fecit me, qui & illum operatus est, & formauit me in uulua unus? Magna humilitas sancti uiri huius, & magna futuri iudicii cogitatio. **f** ¶ Si negaui quod uolebant pauperibus, & oculos uiduae expectare feci.] Manife-

stum est. **g** ¶ Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: quia ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de utero matris meae egressa est mecum.] Manifestum est. **h** ¶ Si despexi prateruentem, eo quod non habuerit indumentum & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de uelleribus ouium mearum calefactus est.] Hoc dicto ostendit, quemadmodum opus misericordiae fieri debeat, id est, ne alijs auferas, unde alijs recte dare te arbitreris. Vnde de Salomon ait. Honora deum de tuis iustis laboribus. Et Esaias: Ego dominus diligens iudicium, & odium habeo rapinam in holocaustum. **i** ¶ Si leuauit super pupillum manum meam, etiam cum uiderem me in porta superiorem: humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui deum, & pondus eius ferre non potui.] In humero, opera, in brachio, uirtutis perseverantia, atque instantia bonorum operum accipi potest. Nisi ita est, inquit, irriti ante deum inueniuntur omnes labores mei. **k** ¶ Si putauit aurum robur

meum, & obrizo dixi fiducia mea. Si latatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima repperit manus mea.] Verax homo philosophia, nullo uicio tenebatur, sicut nunc cupiditatis & elationis contemptor fortissimus, aurum etiam pro nihilo se habuisse testatur. **l** ¶ Si uidi solem cum fulgeret, & lunam incendientem clare &c.] Tanta uirtutes & tam praecipuae nihil profuse quisque in eisdem perpetrandis sit sapiens, magnus & elarus, si errorum stulticia teneatur. Non solum, inquit, quorūcunque idolorū culturis, uerum etiam nec horū pulchritudine ac specie magnorū luminū delectatus sum: nec quasi adorās ea inter eorum uenerationē osculatus sum manū meā: nec creaturā pro creatore ueneratū sum: quod in epistola ad Romanos sanctus Apostolus deprecatur. ¶ Si

Prophet. b

Esa. 64

A ¶ Si gauisus sum ad ruinam &c.] Cum magnum sit, si de inimicis suis quis cum possit non studeat ulcisci, quāto apud deum studiosius est de eorum ruina nec in corde delectari. **b** ¶ Si dixerunt uiri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut saturemur? Foris non mansit peregrinus: ostium meum uiatoribus patuit.] Pro hospitalitatibus eius & uirtute, qua & ceteri sancti deo placuerunt: odiū feruorū contraxerat. **c** ¶ Si abscondi quasi homo peccatū meum, & cælaui in sinu meo iniquitatem meam.] De his peccatis tantum, quæ cogitationibus cōmittuntur, hoc loco mihi dixisse uideat: eo quod nec ipsa cælare uoluerit, quandoquidē secretorum suorum in tuma manifestauerit hominibus, se confessione iniqua cuiuslibet peccati non fuisse participem. **d** ¶ Si expaui ad multitudinem nimiam & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui: nec egressus sum ostiū.] Ad propinquorū suorū personam despicientium

eū: locus hic pertinet: qui ei inter miseras calamitatum posito, indefinētes iniurias irrogabant: contra quos sibi iurgantes posuit custodiam ori suo. **e** ¶ Quis mihi tribuat auditorem ut desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat &c.] Quem librum sanctus Iob demonstraturus ceteris, in humero suo, in loco uidelicet cunctis conspicuo confert, eo quod libro pro laboris sui meritis uelut corona gloriæ coronatus, per singulos gradus uirtutum siue profectuum suorum incrementa ante deum recensendo, pronūciat. **f** ¶ Si aduersum me terra mea clamat &c.] Terra, caro hominis recte sentitur. Hanc dicit beatus Iob sibi aduersariam non fuisse, necessario utiq;: quoniam bene sibi eam obedientem fecerat circa ornamenta uirtutū. Cuius etiam sulcos metaphoricis appellat: qui siue propter bonos mores excolendos: siue propter cōtinendam aquam uerbi dei infusam diuinitus terræ suæ, sulci ab eo dicti sunt: secundū illud psalmistæ: Sulcos eius inebriās multiplica generationes eius. Agricolas autē istos terræ suæ, beatus Iob sanctas cogitationes, ut arbitror, dixit: quibus uiuus ager mentis suæ strennue colebatur. Quorum agricolarum, ideo anima una ab eo refertur: ut aduertamus unum eorundem fuisse consensum. Non est hoc in moribus sanctorū notabile siue reprehensibile: quādo seipsos laudāt. Non enim iactantia uitio detinentur, ut in suis laudibus gloriam humanam requirant, sed faciūt hoc ueritatis intentione, qua ante deum simpliciter ac synceriter uiuunt.

Cap. XXXII.

O Miserunt autē tres uiri isti respondere Iob &c.] Ceteris aduersariis, Iob post multa prophetiæ suæ mysteria, & ipse finit sermonē. Quod autē dictum est, omiserunt autē tres uiri isti respondere Iob, eo quod iustus sibi uideretur scriptor historiæ huius, ex sensu respondentium dixit, eo quod iustus sibi uideretur, non ex iudicio suo: cum referret uel scriberet, quæ in præconiū tanti ui-

ri stilo hæc suo posterorum memoria commendabat.

b ¶ Et iratus indignatusq; est Heliu filius Barachiel &c.] De progenie & generatione Huz & Buz filiorum Nachor & Melchæ, sororis Saræ uxoris Abrahæ, nascitur Iob & Heliu. De Huz Iob nascitur, & de Buz hic Heliu:

unde & Buzites dicitur, qui fuit sicut hic scribitur filius Barachiel. Hunc igitur Heliu doctissimi scripturarum dicunt ipsum esse Balaam hariolū: quē in Numerorum libro Balach rex Moabitā ad Israhēlem maledicendū conduxerat, & hæc scriptura refert, quod hic Heliu de cognatione fuerat Ram, & hūc Ram Abraham esse intelligamus, de cuius cognatione & familia Heliu fuerit procreatus. Hinc utiq; fratris sui Nachor posteritas, perculdubio Abrahæ cognatio erit: ubi qui hunc librum scribit, quem Hebræi Moſen autumant, in generationis Helii nomini-bus nobilitatem natiuitatis eius uoluit demonstrare. Quod autē in hoc libro Ram, quasi partito siue di-

Iob. 38. 4

uiso nomine sanctus Abram dicitur, ita & in diuersis locis scriptura dei, secundum incrementa in eo diuinæ gratiæ nominat. Vnde quando Ram dicitur, habeatur excelsus, quando uero Abram, proficiens in uirtutibus, pater excelsus sit. Item cum fides eius gentibus ad dominationem præponitur, Abraham, id est, pater multarum gentium appelletur. Hic igitur Heliu, sicut apparet, secundum bonum naturæ, homo iustus uidetur fuisse: qui & spiritum habuit prophetiæ: sed puto non eodem modo uel eadem gratia ut sancti prophetæ. Vnde & ipse dominus ad sanctum Iob de eo locutus est: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? quod est, improperijs uerbis atq; inordinatis sermonibus, sensus propheticus narratur: ubi non reprobatur dominus quod Heliu loquitur: sed quod præpropere ab eo dicitur, hoc reprehendit. De hoc inquam Heliu & sui similibus, & in principio libri huius diximus: quod prophetiæ mysterio usi sint etiam qui exorbitauerant à uera religione: quia & illis dedit deus uerbum suum, ut mysteria futura pronunciarent hominibus: ubi maxime fides & admiratio gentilium pendet: ut qui nostris nolunt credere prophetis, credāt saltem diuinis & uatibus suis. Hunc itaq; Heliu qui est Balaam, figuram habere gentiū diximus, aduersantium Christo: sicut & illos amicos beati Iob, hæreticorum figuram. Quod autem ait: finita sunt uerba Iob: possumus intelligere tanq; dixerit, firmissime stabilita sunt uerba diuina, & irrita esse non possunt: quæ usq; ad aternā promissionem fideliter credentes perdurāt. Isti uero qui iustū uirum & sempiternū, præsumptione adinuentorū dogmatū audēt discutere, aeterno quadoq; silentio cōticescunt. Quod autē Heliu duobus nominib; uocatur, nō est mirū: familiare est hoc scripturæ diuinæ: ut Salomon Idida, & cognat; Moſi dictus est Ietro, & Raguel, & Petrus Simon. Vnde nō paruam obscuritatem hæc uarietas nominum solet legentibus exhibere.

¶ Iratus

A ¶ Iratus est ergo aduersum Iob: eo quod iustum se esse diceret coram deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est: eo quod non inuenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo eodemnassent Iob. Videtur mihi quod hæc prius gesta sunt quæ hic legimus quæ illa

quæ in Numeris de hoc ipso Helii siue Balaam facta referuntur. Hic igitur Helii: qui ait, Iob & amicos eius se expectasse loquentes: honoris ac reuerentiæ causa ostendit se fecisse quod fecit: senioribus scilicet deferendo. Iam hic ipse Helii uerba sunt, ita dicentis.

b ¶ Iunior sum tempore: uos autem antiquiores &c.] Dicit hoc sibi magis uideri, quia spiritu agitur homines, quibus deus omnipotens sapientiæ suæ inspirationem tribuerit: quod in fugillationem prædictorum quasi ex obliquo dicit: ueluti sibi soli hoc sapientiæ bonum concessum sit. Notandum quod hic Helii per quatuor locutiones, sicut textus

B lectionis docet, sibi ipsi succedit: per quas singulas uel priorum responsa, quasi eruditius retractare: uel singula loca asperius à sancto Iob dicta, coram ipso destruere conatur. Nam post præfationem copiosam, in prima locutione sua, de sancti Iob uerbis hæc posuit, ita inquit: Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit: ideo arbitratu est me inimicum sibi. Posuit in neruo pedes meos & custodiuit omnes semitas meas. In secunda locutione, uerba Iob ita posuit, dicens: Iustus sum, & deus subuertit iudicium meum. In iudicando enim me, mendacium est, uiolenta sagitta mea absque ullo peccato. Tertia locutio eius ita habet: eodem Helii dicente ad Iob: Dixisti enim: non tibi placet quod rectum est, id est, deo dixisti, ait: quid tibi prodest si ego peccauero? Quarta uero locutio Helii continet, quod pro deo locuturus, operatione sua, deum iustum probare disponat: quod usque in finem quarti huius sermonis sui inter prophetiæ suæ mysteria acerrime, & cum summa instantia persequitur, & non desistit. ¶ Ideo dicam, audite me &c.] Quoniam

Iratus est autem aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quod non inuenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Helii expectauit Iob loquentem: eo quod seniores essent qui loquebatur. Cum autem uidisset, quod tres respondere non potuissent, iratus est uehementer. Respondensque Helii filius Barachiel Buzites, dixit: Iunior sum tempore: uos autem antiquiores: idcirco demisso capite, ueritus sum indicare uobis meam sententiam. Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur: & annorum multitudo doceret sapientiam. Sed ut uideo, spiritus est in hominibus: & inspiratio omnipotentis dat intelligentiā. Non sunt longæui sapientes: nec senes intelligunt iudicium. Ideo dicam: audite me, ostendam uobis etiam ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones uestros: audiui prudentiam uestram, donec disceptaremini sermonibus uestris: & donec putabam uos aliquid dicere, considerabam. Sed ut uideo, non est qui possit arguere Iob, & respondere ex uobis sermonibus eius. Ne forte dicatis: inuenimus sapientiam, deus proiecit eum, non homo. Nihil loquutus est mihi: & ego non secundum sermones uestros respondebo illi. Estimauerunt, nec responderunt ultra: abstuleruntque à se eloquium. Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti: steterunt, nec ultra responderunt: respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. Plenus sum enim sermonibus, & coartat me spiritus uteri mei. En uenter meus quasi multum absque spiraculo, quod lagūculas nouas dirupit. Loquar & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. Non accipiam personam uiri, & deum homini non æquabo. Nescio enim quid diu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus. **Cap. xxxiii.**

A Vdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum: loquatur lingua mea in faucibus meis. Simplici corde meo sermones mei, & sententiam labia mea puram loquentur. Spiritus dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me

uestra iam mihi facta est manifesta. Hoc Ironicos ab eo dici, non dubium est, & ideo quia superius risorie prudentiam dixerat amicorum Iob: sequitur id aperte, dicens. ¶ Et donec putabam uos aliquid dicere &c.] Nullam inquit, aduersum me Iob habuit

disputationem: sed neque ego illum, quem admodum uos facitis, maledictionibus uictorū, & opprobrijs aggreddior. ¶ Quoniam igitur expectaui &c.] Proinde & ego Helii ait: pro uerbis meis respondere tentabo, & ostendam uobis meam & Iob pariter scientiam: quod ex iactantia uanitatis dicere esse satis apparet, cum subiungit.

f ¶ Plenus sum enim sermonibus &c.]

Iuxta anagogen uentrem suum aut uterum, *καταχρηστικῶς* ipsam memoriam suam dixit, eo quod penè omnes sermones Iob & amicorum eius, aliquā diu disceptantiū uelut cibos intra capacitatem suā memoriæ congregauerit.

g ¶ Non accipiam personam uiri, & deum homini non æquabo.] Iusti iudicij mei, inquit, sententia hæc est, ut nec homini parcam, uera dicendo: nec deo iniuriam faciam, ut eum iniuste aliquid contendam fecisse.

Cap. xxxiii.

A Vdi igitur Iob eloquia mea: & omnes sermones meos ausculta.] Ad domino ita despiciet Helii, cum ait de eo: quis est iste? Indignū enim erat atque præposterū ut uir magnus, deo quod placitus etiam si ut homo in aliquo deliquisset: ab ipso corriperetur, qui longè a uera religione esset. Sed si mouet forsitan quæmpiam: quia iste Helii multa de saluatoris temporibus fu-

tura prædixit: quæ ut prophetiam suscipiamus: Sciat quisquis est, quem hoc mouet, illa quæ spiritu dei prædicta sunt, suscipienda à nobis & credenda. Hæc uero quæ elatione cordis ab eo deprompta sunt, reprobanda quoniam de proprijs suis, ut diabolus locutus est, non ex deo. ¶ Spiritus dei fecit me, & spiraculum omnipotentis uiuificauit me.] Ut det auctoritatem se audienti: ita locutus est, quod non possit non recta & uera dicere, is qui spiritu dei factus sit, & omnipotentis spiraculo animatus: ubi trinitatis deum intelligere debemus. In deo

A deo enim nominat patrem, in omnipotēte, filium; in spiritu, spiritum sanctum. Trinitatis enim deus creauit omnia: sed quando hominē fecit, propria & speciali quadam significatione nominū, per diuersam operum nuncupationem se uoluit demonstrare, ita legislatore dicens: Et creauit deus hominem, ad imaginē dei creauit eum, masculum & feminam fecit eos. Item quod: Et fecit deus hominē de limo terrae, & inspirauit in faciem eius spiritum: & factus est homo in animam uiuentem: ubi in faciente & inspirante, uel etiam benediciente, sine ulla discrezione uel dissonantia uolūtatis, operatam trinitatem sentire debemus. Non enim refert aliquid uel diuersum intelligere facit, uerbum creauit, inspirauit, & benedixit: ubi secundum naturae unitatē, una est uoluntas opusque commune. **a** ¶ Si potes responde mihi, & aduersus faciem meam confiste. ¶ Prolaturus uerba eius, responsio nem deposcit, ut sub

B blandimento quodam & consolatione simulata, minarū terrorem incuteret: quo perturbatus Iob, facile multiloquio ipsius cederet. **b** ¶ Dixi ergo in auribus meis, & uocem uerborum tuorum audiui. Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me. ¶ Quod ergo Helii ait ad Iob: Hoc est ergo in quo non es iustificatus, id est, accusare debueras te, non laudare: non illud dicere: mundus sum, sine peccato & immaculatus: iniquitas quoque non est in me, hoc est inquam in quo non es iustificatus, quia iustificatio per humilitatem acquiritur. Laus uero elationis condemnationem meretur. Potuit quidem ut uir iustus, & de sanctis operibus suis sibi bene conscius audenter aliqua quae uera sunt, deo dicere: non potuit tamē hanc quae ei Helii falso obijcit, uelut sacrilegus loqui. Denique illa, quae dixisse Iob dicit, ita inquit: **c** ¶ Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est inimicum sibi. ¶ Non legimus hanc Iob dixisse, quae utique ex sensu eius, quasi a sancto Iob dicta, suis hic uerbis composuit. Vnde hunc potius non recte uerba dicere nouerimus, quam eundē sanctum Iob dixisse credamus. **d** ¶ Respondebo tibi o Iob, quia maior sit deus homine. Aduersus eum contendis, quod non ad omnia uerba responderit tibi. Semel loquitur deus, & secundo idipsum non repetit. ¶ Ab ipso principio mundi, & deinceps semper locutus est deus hominibus, & semel nihilominus loquitur: sed ubi frequēter loqui dicitur deus, uel lex eius multiplex, uel prophetarum & mādatorum eius diuersitas indicatur. Vbi uero semel loqui significatur, stabilita ac definita eius sententia demonstratur. Loqui enim deum efficien-

tia eius res intelligitur. Semel loquitur deus, & secundo idipsum non repetit, id est, non immutat deus, nisi hoc ipsum uitae nostrae mutatio depoposcerit. hoc loco de duobus quibusdam correptionum gradibus Helii diligenter enarrat & dicit: quod eruditio diuina uel castiga-

tio circa hominem & noctis uisionibus fiat, itemque in lectulo, unde ait: Contabescere faciat hominem, donec ad uitam huius extrema pertineat. Et cum ab aliquo sancto pro eo fuerit interuētum, ut fecit Esaias pro Ezechia rege, restituitur pristinae sanitati. Et ait in subsequenti- bus: quod tribus uicibus haec circa hominem operetur, id est euidenter & probabiliter & confirmatiuo modo: uel propter trinumeri perfectionem, uel propter trium testium ueritatem. Quo genere etiam patientiam dei, clementiamque significat: quae non statim, sed per partes, & per uices castigat & arguit delinquentem: ubi ei nec praecipis ueritatis iudicium, nec inutilis remissio, nec iniusticiae imputat iniquitas. **e** ¶ Increpat quoque per dolorem in lectulo. ¶ Siue ut alij dixerunt, accessit usque ad mortē anima eius, & omnia ossa eius marcescere facit. Cum per hanc ita-

Esa. 38

D

Heb. 1. d

Dan. 4

Gen. 31

Ibi. 10

Matth. 27

que correctus homo atque consumptus, morti & infernalibus ministris appropinquauerit: si fuerit quispiam sanctorum, qui nomen sancti angeli habere mereatur: is pro huiusmodi qui pro peccatis suis a deo ita corripitur, poterit impetrare: si tamen de multis operibus bonis, quae operari debuerat: saltem unum bonum opus eius, quod tanquam sacrificium pro eo placabile offerat deo, ualuerit inuenire. Exaudiet, inquit, & iubebit, ut praedictus ad correptionem infernorum cruciatum non descendat: eo quod uir magnus quidam extiterit, cuius preces deus non potuerit non audire. Et angelus quilibet de caelo assistens ante faciem dei: potest pro quolibet peccatore in flagellis castigationum posito intercedere: ipsis enim est cura iniuncta a deo, uel maxime ut diuersis hominibus uel nationibus, defensionis siue custodiae suae opem ferant. De quibus Apostolus: Nonne omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiēt salutis. Exemplum autem rerum praesentium, de quibus nunc loquimur, in scripturis dominicis retinemus: ubi legimus, in somnis homines fuisse correptos, ut Nabuchodonosor regem superbissimum, & Laban qui parentis sui Iacob, interitum disponebat: & Abimelech regem, qui sancti Abraham domum contaminare tentabat: & uxorem Pilati, quae ait ad eum de domino nostro Iesu Christo. Nihil tibi & iusto illi, multa enim passa sum per somnium

SS propter

A propter eum. Et magi in euangelio in somnis admoniti per aliam uiam egrediuntur. Fideles etiam uiri à deo in somnis instruuntur, ut Iacob patriarcha: & alios legimus infirmatos esse propter peccata, de quibus illum paralyticum fuisse discimus, cui ait dominus: Remittuntur tibi peccata tua. Legimus & sanctos agros fuisse, ut Trophimū & Epaphroditū: quos utique uelut iustos tali castigatione examinatos credere debemus, non ut peccatores in firmitatis uerbere flagellatos. Sequitur:

Matth. 9. a

« Consumpta est caro &c. » Recepit, inquit, mala pro meritis suis & suppliciorum atque poenarum mensuram: sufficiant hæc ei uerba castigatio-

nis, quibus reuocatus est ad emendationem: nunc indulgentia diuinæ pietatis, ad dies adolescentiæ reuertat, id est sit iterum sanus atque incolumis. **b** « Deprecabitur &c. » Quod interim corde fit, cum per deum bonum conscientiæ possideatur. Videbit autem dei faciem propitium sibi uultum illius sentiens, redditurus ei digna satisfactione iusticiæ.

B « Respiciet homines &c. » Magna res est, deo plurimum acceptabilis: ut homo errores suos confiteri non erubescat: præsertim si pro eis se intelligat castigari: & ita se humiliet, ut quicquid castigatio-

nis sustinuerit, pro meritis suis parum se passum pronunciet.

d « Liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed uiuens lucem uideret. » Id est, agnitionis dei lucem & immensa beneficia illuminatus agnosceret. **e** « Attendite Iob & audi me, & tace dum ego loquor. » Quasi hac ratione Helii sanctum Iob conuicerit, ait illi: Audi me, id est, docenti te obediens esto, & præbe consensum. Quod autem dicit, ut taceat, eloquentem & tanquam minus eruditum, uel impatientem iubet ut sileat.

Pronuncians itaque Helii, etiam **Cap. XXXIII.** hæc loquitur. Quasi sententiam Helii pronunciare dicitur, & præsentis amicos sancti Iob ad audiendum se cohortatur. **g** « Audite sapientes uerba mea, & eruditi auscultate me. Auris enim uerba probat, & guttur escas gustu discit. » Quemadmodum igitur, inquit, à faucibus ciborum sapor dinoscitur: ita & uerba, aurium iudicio comprobantur. Et idcirco ait Helii: **b** « Iudicium eligamus nobis. » Id est, prius discutiamus: antequam hominem condemnemus. **i** « Quia dixit Iob, iustus sum. » Non sermonem hunc Iob dixit: sed dum uirtutes iusticiarum suarum notas fecit, iustum proculdubio se esse

monstrauit, quem & dominus iustum ita dixerat. Quod hic dicitur: **k** « Deus subuertit iudicium meum. » Similiter & hoc ipsum non legimus, sed scriptum tenemus: Viuit deus, qui abstulit iudicium meum. Subuertere autem iudicium, ad iniquitatem respicit iudicantis: abstulisse uero iudiciū, id

est, pro tempore distulisse, ad dispensationē iusti iudicis pertinere. Et multiplicauit uultum meum etiam sine causa. Proinde hoc loco asserere Helii, hic esse sensus uidetur: quod cum Iob ita dixerit, sefellit deum iudicium meum, non recte & uere iudicauit, & ideo erga me mendacio agitur. Quæ autem locutus est Iob, magis incaute & presumens de iusticia dei dixisse credendus est. Proinde iuste ei & merito deus ait: Utique qui arguit deum, debet respondere ei, in quibus utique uerbis dei increpatur. Hoc resonat quod beatus Iob non recte aliqua sit locutus: sed qui optime nouerat, quod bona in eo plurima essent: unde & illi placuerat, concedit ea quæ immoderate eum loqui in summis angustijs dolor compulit. **l** « Quis est uir ut Iob qui bibit subsannationem quasi aquam. » Cuius uiscera tanquam aqua abundantia, ueneno humani passionis impleta sunt. **m** « Dixit enim: Non placebit uir &c. » Inuidiose de deo sanctum Iob locutum fuisse mentitur:

quia beatum Iob tam infelicitate sapuisse non credimus, sed nec alicubi eum hoc dixisse meminimus. **n** « Ideo uiri cordati &c. » Quasi exposita impietate sancti Iob: & in medio audientium prolata in inuidiam Iob, quasi impii sit locutus. **o** « Quem constituit alium super &c. » Id est, nunquid alium rectorem posuit, qui à creatoris iusticia discreparet. Ipse ergo quam potens conditor, tantus est moderator, quia opus suum agnoscit & diligit. **p** « Si direxerit ad eum cor suum, spiritus illius & flatum ad &c. » Id est, mundi: nam si omnia quæ in eo quotidie geruntur, secundum regulam iusticiæ suæ uoluerit intrinsecus ac peribit, sed eum pietate potius gubernat ac sustinet. Nam si iniquitatem obseruauerit, quis sustinebit? Spiritum dixit animam, quæ uiuificat hominē: & flatum, ipsam præsentem uitam, quæ corporibus nostris per anhelitum ex hoc aere ministratur. Hæc ergo Helii dicit ad se trahere deum: cum aufert hominibus uitam, quæ eis creādo tribuerat. Possunt per spiritum prophetia hæc loca ita uideri figurata: ut nunc in Christo cōpleantur, quoniam dispensatione carnis assumptæ, pater eundem simul

A llium suum, per quem omnia fecit, ad hunc mundum ex suo eructuatum corde direxit: ut spiritum eius & flatum ad se traheret, id est, ut auferret ab eo, per humilitatē crucis, spiritum, id est, superbiam spiritus mundialis: flatū quoque tumētis eloquij, quo anhelans gloriabatur in sermonibus suis. Sic quoque homo in se represso tumore deficeret: ac reuertēs in seipsum, cognosceret se terrā esse, & cinerem, ubi secundum mortālē intelligentiam, illud de psalmo sentimus: Et auferes spiritum eorum, & deficient, & in terram suam conuertentur. Postea ergo quod de uirtute dei & iusticia prādictis locutus est, Helii se rursum ad Iob conuertēs dicit: **a** ¶ Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta uocem eloquij mei. Nūquid qui nō amat iudiciū, sanari potest? Et quomodo tu eum qui iustus est, intantum condemnas? Manifestū est, inquit, quia is qui iuste & recte iudicare non diligit, neque sanare a uitis animā, neque corrigere quenquam potest, & quomodo tu sanator es languorum nostrorū qui iniquitates notare praesumis? **b** ¶ Qui non accipit personas principum, nec cognouit tyrannū cum disceptat. &c.] Secundum mysticos intellectus, principes isti Iudaeorū scribae & pharisaei & sacerdotes possunt intelligi, quos in euangelio increpat. Tyrannū uero eundē populum Iudaeorum, non ab re esse sentiamus: qui contra cōtūm sanctorum ecclesiae, pauperem, humilem spiritu, contritum corde, reijciendo hodie disceptat: quod facere & tempore apostolorum non definebat, quando per omnes ciuitates contra eos pugnas & seditiones agebat. Hos igitur ut infideles & impios dominus non cognosceret, quibus etiam manifeste dicturus est: Non noui uos: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Sequitur, dicente Helii de his, de quibus dicit superius. **c** ¶ Subito morientur, & media nocte.] Secundum sensum apostoli est, qui ait istud de filiis tenebrarum: Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Mediā uero noctem dictam ideo existimo, eo quod in profunda cordis cecitate positi, spiritualiter moriantur. **d** ¶ Turbabuntur populi, & pertransibunt, & auferent uiolentum absque manu.] Secundum psalmistam: Cum uiderit, inquit, iustus uindictam impiorū, exemplum uidelicet peccatorum hominū pertimescēs, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Hoc igitur modo turbabuntur populi, qua perturbatione terrā sensibilem legimus cōturbatam, sicut propheta ait ad deū: Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia mota est: Sic enim quasi boni uiatores ad futurum seculum pertransibunt, ubi locus non erit impio: aliter nullum habebit adiutoriū uiolentus, quo defendi uel erui possit a pertrahentibus eum ad supplicium

psal. 103. d
psal. 57. b
psal. 59. a
matth. 7. d

mortis. **e** ¶ Non sunt tenebrae, & non est umbra &c.] Siue ut alij dixerunt in fine huius uersiculi, ut latitēt qui faciunt iniquitatē. Quod utrumque secundum illam psalmistae sensum est, ita dicentis: Quod ibo a spiritu tuo, & a facie tua quod fugiam? **f** ¶ Neque enim ultra &c.] Id est,

si habuerit in potestate ut ueniat, potest habere ut non ueniat.

g ¶ Cōteret multos & innum. &c.] Ut de Helii sacerdote & Samuele, Saul & David Iudaeorum populo & gentium. **h** ¶ Non uult enim opera &c.] Sub his quoque uerbis Helii significasse potuit ob merita sua Iudaeos nocte infidelitatis excacados: ut conterantur & humilientur, sicut propheta & Apostolus ait: De dicit illis deus spiritū compunctionis.

i ¶ Qui quasi de industria &c.] Omnes enim peccatores & impii contra inditum sibi bonum naturam agunt, sicut Apostolus ait: Qui cum cognouissent deū, nō sicut deū glorificauerunt.

k ¶ Vbi autem cognouerunt deum, nili inspiratione & iudicio metis: Vbi ergo deo gloriam suam habuerūt contemptui, ubi ab ea contra suam con-

scientiam recesserunt, omnesque uias mandatorum dei, quas suis cordibus habent ingeritas, nosse & intelligere detrectarunt: cum hominibus quoque ita impie & iniuste egerunt, ut ad deum pauperū oppressorum clamor ascenderit. Siue Iudaeos impios atque incredulos percussit deus in loco uidentium, id est, in lege Moisaica, ubi prophetae qui uidentes dicti sunt inhabitabant. In ipsa itaque spe legis & promissorum cōpositione tanquam in quodam uidentium loco iuste percussi a deo sunt: intantum ut oratio illius qui propter nos pauper factus est cum esset diues, ascēderet ad deum: Disperge illos in uirtute tua. Siue uiuentes sunt omnes, qui in Christo ex fide uiuunt: in hac enim spe positi, mente contemplantur futurā beatitudinem. In hoc igitur loco, ubi quasi fide stantes sunt: quidam sub fidei huius uocabulo, habent speciem pietatis: uirtutem autem eius sunt abnegantes. Hi ipsi igitur, qui haeretici intelligunt, in loco dei male stantes, a deo percutiuntur, apostolis & ecclesiarū doctoribus, id est, pauperibus Christi, contra eos resistētibus, & ad deum clamantibus. **k** ¶ Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? Propheta ait ad populum. Orate pro uita Nabuchodonosor, ut illius pace sit pax uobis. Siue pacem ecclesiae & quietem ipse concedit, quando nō surgunt aduersus eam pugnae persecutionum, siue quando haeticorum lites & scandala conquiescunt. Nec nō contra uitiorum bella quietis & pacis silentium ipse donat: quando deuictis eis, & uelut acerrimis hostibus expugnatis, pax fit in homine summa uirtutum. Quod autem ait: **l** ¶ Ex quo absconderit uultum suum siue faciem suam &c.] Hoc est, quod nisi ipse dignatus fuerit se homini reuelare, quis est qui possit eum suis uiribus

SS 2 intueri

psal. 138. b

Rom. 11. b

Rom. 1. 6

D

Baruch. 1. b

A intueri, uel perscrutando ad maiestatem eius accederet
a ¶ Qui regnare facit hominem hypocritam &c.] Quod
 manifeste in Saule rege apparuit, & sicut dñs ait: Aufe-
 ram de Hierusalem iudicem & prophetam, & sapientem
 & consiliarium: & dabo pueros principes eorū, & effo-

¶ **sa. 3. a** eis. Et Nabuchodo-
 nosor iusto iudicio
 dei, multa regna, &
 plurimas nationes ac-
 cepit. Potest & diabo-
 lus homo iste intelli-
 gi, qui perdita angeli-
 ca dignitate, hominis
 nomē sortitus est, de
 quo dominus ait in
 euangelio: Inimicus
 homo hoc fecit. Hy-
 pocrita uero & simu-
 lator ideo est appella-
 tus, quoniam transi-
 gurat se in angelum
 lucis: cū ipse potius
 autor sit tenebrarū,
 id est, omnium crimi-
 num, & peccatorum
 inuentor. **b** ¶ Quia
 ergo ego &c.] Quasi
 in iudicio constitutū:
 permittit eum inter-
 loqui: ut si quid forte
 sibi est dicendū, non
 taceat. **c** ¶ Si erra-
 ui, tu doce me: si iniq-
 tatem locutus sum ul-
 tra non addam.] Id
 est, non loquar.

d ¶ Nunquid à te de-
 &c.] Tu dixisti quod
 iniquus esset deus:
 quia à te iniquitatem
 & iniusticiā uitae, intu-
 sta correptione exige-
 ret: cui necesse esset in-
 iuste afflictum cōtra
 eum loqui iniusta, &

ob hoc inique displicuit tibi deus, dum eius iusticiam
 qua te punit infontem, non uis ueram esse iusticiam.

e ¶ Viri intelligentes loquantur mihi, & uir sapiens au-
 diat me.] Helium sanctum Iob despiciens, conuertit se ad
 eos qui comminus assidebant, & ita de beato Iob defini-
 te pronuncians, ait ad eos. **f** ¶ Iob autem stulte locu-
 tus est, & uerba illius non sonant disciplinam.] Manife-
 stum est. **g** ¶ Pater mi.] Quia ab ipso est homo creatus
 & conditus. Probetur Iob, inquit Helium: nō examinetur,
 quod solet ad probationem eruditōis referri. **h** ¶ Pro-
 betur Iob.] Id est, manifestetur, probatum sit omnibus
 cunctisq; pateat Iob qualis sit, ante te probet inquam
 Iob. **i** ¶ Vsq; in finem.] Id est, in finem eo iugiter plaga
 flagelli huius, neq; desinat infligere poenas operatibus
 iniquitatem. **k** ¶ Qui addidit super peccata sua blas-
 phemiam.] Id est super hoc quod peccator est: addit ad
 cumulum peccatorum, ut in blasphemia crimen erum-
 pat, propter qd mala hęc cruciatuum sustinet. **l** ¶ In-
 ter nos interim constringatur &c.] Condemnetur inter
 nos interim, ne & nobis in iniusticiam reputetur, absq;
 crimine nostro erit si postmodum deum prouocare ten-
 tauerit. **Cap. xxxv.**

Igitur Helium hęc rursus locutus est. ¶ Fieri potest, qd de
 sermonibus ubi asperius locutus est ad deum, qd forsi-
 tan debuit aliqua inde hic Helium describeret, & uerbo-
 rum suorum inuidiose, quasi sensus illius dicere uolue-

omnes homines. Qui regnare facit hominem hypo-
 critam, propter peccata populi. Quia ergo ego locutus
 sum ad deum, te quoq; non prohibebo. Si erraui, tu
 doce me. Si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.
 Nunquid à te deus expetit eam, quia displicuit tibi? Tu
 enim cœpisti loqui, & non ego. Quod si quid nosti me-
 lius, loquere. Viri intelligentes loquantur mihi, & uir sa-
 piens audiat me. Iob autem stulte loquutus est, & uer-
 ba illius non sonant disciplinā. Pater mi, probetur Iob
 usque ad finem. Ne desinas ab homine iniquitatis: qui
 addidit super peccata sua blasphemiam. Inter nos inte-
 rim constringatur, & tunc ad iudicium prouocet sermo-
 nibus suis deum. **Cap. xxxv.**

Igitur Helium hęc rursus locutus est: Nunquid æqua-
 luidetur tibi tua cogitatio, ut diceret, iustior deo sum?
 Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: uel quid
 tibi proderit, si ego peccauero? Itaque ego responde-
 bo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum. Suspice cœ-
 lum & intueri, & contemplare æthera quod altior te
 sit. Si peccaueris, qd ei nocebis? Et si multiplicatae fue-
 rint iniquitates tuæ, quid facies contra eum. Porro si iu-
 ste egeris, quid donabis ei, aut de manu tua accipiet?
 Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua, & fi-
 lium hominis adiuuabit iusticia tua. Propter multi-
 tudinem calumniatorum clamabunt, & eiulabunt
 propter uim brachij tyrannorum. Et nō dixit: u-
 bi est deus qui fecit me, qui dedit carmina in nocte.

Qui do

ris ecclesiæ, homo unus dicitur, sicut Apostolus ait, & se-
 cundum psalmistam filius hominis appellatur, ita dicē-
 tem: Fiat manus tua super uirum dexterā tuā, & super
 filium hominis quē confirmasti tibi. Potest hoc & de in-
 uisibilibus inimicis dici: qui occulta impugnatione uitio-
 rum, mentibus dominantur, propter quod fideles eiui-
 lantes in oratione ad deū dicunt: Eripe me de inimicis
 meis deus meus. **¶** Et non di. &c.] Quando utiq; af-
 fligebant prædictos quos sibi per iniquā dominationē
 deo permittente subegerant: ita ut hi sub tanta necessita-
 te pressurarum positi eiularent, & clamarent ad deum:
 illi non intenderunt animo, neq; intenderunt in cœlū,
 ut sciperent quod deo conditori suo hęc omnia displice-
 rent. Non dixit iniquā apud semetipsam talia multitu-
 do iniquorū, siue dæmonū. **¶** Vbi est qui &c.] Hoc
 ait Helium. Cum ergo iustos & recte uiuētes à supradictis,
 deus tribulari permittat, cōsolationem tamen eis in no-
 cte tribulationū cōcedit. Nox enim ipsa tribulatio intel-
 ligitur, secundum illud psalmistæ: Probasti cor meū, &
 uisitasti me in nocte: sicut & prosperitas aliquā dies dici-
 tur: qm̄ qui in prosperis est, quasi quadam felicitate illu-
 minatur. Vnde ait in psalmo: Per diem sol non uret te,
 neq; luna per noctem. Tantā, inquit Helium, tolerantiam,
 iusti homines à deo accipiunt, ut etiam in nocte tribula-
 tionis, hymnorum spiritualium canticis delectent. Can-
 ticū ergo ad exultationem cordis, uel maxime pertinet.
 Proinde

rit. **¶** Respondebo ser. &c.] Pro eo qd non potuerūt ei
 rationabiliter respondere. **o** ¶ Suspice ad cœ. &c.] Id
 est, cui te æquare præsumis: Hoc ait Helium: qui deum cor-
 poraliter locis contineri arbitrabat, qd in excelsis tm̄
 atq; in sublimibus deus dñs commoretur. **p** ¶ Proin-
 de si pec. &c.] Quod
 ita dixisse mihi uide-
 tur: non enim te pec-
 cante, deo damni alii
 quid inferat, aut si pro
 multitudine peccato-
 rū tuorū ulcisci te uo-
 luerit, nunquid pote-
 ris ei contraires?

q ¶ Porro &c.] Hinc
 David dicit: Quoniā
 bonorum meorū nō
 eges. **r** ¶ Homini q
 &c.] Id est, hōi noce-
 te poterit impietas
 tua, si male agentem
 te amularus fuerit:
 quēadmodum filiū
 hominis iusticia tua
 adiuuabit, si uias tuas
 cū recte incedis imi-
 tetur. **s** ¶ Propter
 multitudinem &c.]
 Sub hac qualitate di-
 sputationis suæ, He-
 lium sanctum Iob tali-
 bus admiscet: eis qd si
 millem iudicat, dum
 calumniatores & ty-
 rannos, iniquos ho-
 mines nominat: quo-
 rum calumnijs & po-
 tentia, homo & filius
 hominis oppressi in-
 gemiscunt. Et modo
 spiritualiter hunc ho-
 minem & filium ho-
 minis, populum san-
 ctum nō absurde sen-
 timus: qui propter u-
 nitatem totius corpo-

¶ **sa. 3. a**

D

¶ **sa. 79. a**

¶ **sa. 16. a**

¶ **sa. 110. b**

A Proinde hæc exultatio de spe futuri gaudij nascit̃ in cor de canentium, & faciunt more uiatorū: quia ipsi ut uiatores & peregrini transeunt per hunc mundum, qui ut ad destinatū sibi locum sine labore perueniant, cantico fatigationē itineris cōsolantur ac subleuant. Et iuxta mysticos intellectus, noctem, secretū quoddā, ac diuinā dispositionis remotū silentiū intelligamus, qd alijs seculis, sicut Apostolus ait, non fuit reuelatum filiis hominū. Quæ nox in quatuor uigiliis sit distributa: ut à principio mundi usq; ad Christum dñm nostrum hanc noctē dicamus, ut sit prima uigilia noctis huius: ipse Adam primus & pater hominum, per cuius conditionem euigilet animus humanus, ut credat creatorē oī rerum deum. Secunda uero uigilia sit tempore Noe: quo naufragium mundi factū sit, ut euigilent homines, ne & ipsi intendant. Tertia autem uigilia sancti Abrahamæ temporibus habeatur: per quem cognoscat mundus, quēadmodum sit fide uiuendū & deo placendū.

Quarta uero uigilia sit circa tempora prophetarū: qui auroræ & lumine diei appropinquantis, uiciniores fuerunt: quicq; in ipsum Christum proximū sibi diem penē electam noctem, fidei oculis intendebant. In hac igitur nocte per singula tempora prædictorum, siue prophetarū, siue significationibus, de Christo lata gaudij plena prænuntiata sunt. Itemq; ad illam comparationē futuræ reuelationis filiorum dei: ubi gloriam æterni illius diei percepturi sunt, & in re ipsa beatitudinem possessori: nox est præfens hæc uita, cui fructus sui in futurum absconditi sunt, & ideo adhuc nox est, quia nondum uidet quod speras. Proinde in hac nocte expectationis, hymni & cantica scripturarum dicta sunt nobis, donec discussa nocte fidei ad diem æternæ mansionis perueniamus. **a** ¶ Qui docet nos super iumenta &c.] Docet in communibus eruditum, subtilioribus: docet nō solum per naturæ dona, sed etiam per gratiæ munera. Secundum tropicum uero intellectum, iumenta, homines carnales plerūq; intelliguntur qui gulæ & uentri, & luxuriæ dediti sunt. Alij autem uolatilibus comparantur, siue propter leuitatem morum, siue propter superbiam, quæ tumentes quasi in altum eleuantur. Vnde dicit Apostolus: Noli altum sapere, & dñs in euangelio: Quia quod est in hominibus altum, abominatio est ante deū. Nam in Græco superbus *υπερημνος* dicitur, quod est superapparens, ut elatā mentem hominis, tumidamq; significet. **b** ¶ Ibi clamabūt &c.] Quod dixit, ibi clamabūt: fortassis significare uoluit locū poenarum, ubi nō exaudiendi sunt peccatores, propter superbiam malorum: siue ut alij dixerunt, ab iniurijs malorū: quia mali, bonis & iustis, insectationis iniurias, irrogare non desinunt. **c** ¶ Non ergo frustra audiet d. &c.] Hoc ait, quod peccatores persistentes in malis suis, non audiat deus: qm̃

sine causa utiq; ad eum clament, qui non merentur audiri. **d** ¶ Etiam cum dixeris &c.] Quando uidet o Iob, quia nō statim deus reddit peccatoribus quæ merentur: noli pusillanimitate frangi, ut in blasphemiam erūpas, & dicas deum iniustum siue iniquum: sed iudicare cum

eo debes, id est, iudicij eius cōsentire: nō contra eum, præsumptuoso iudicio tuo in eius iniuriam profligare. **e** ¶ Nunc enim non infert furo. &c.] Quoniam igitur statuit diem, in quo iudicet de orbe terrarū, idcirco in hoc tempore uindictam iusticiæ suæ, non generaliter exercet. Et hoc totum in exprobrationem sancti Iob loquitur, quem uelut reū criminum in hoc malum poenarū, dei sententia pro parte condemnat. Vnde scribit cui restent plurima, quæ adhuc sit postmodum recepturus. **f** ¶ Ergo Iob frustra aperit &c.] Iuxta hæc conuictum sanctū Iob Heliū arbitrat, & quadam uerborum ratione conclusum.

Cap. XXXVI. **D**

A Ddens quoq; Heliū hæc lo. &c. habeo quod pro deo loq.

Id est, pro iusticia & causa dei. **b** ¶ Repetam scientiam meā &c.] Et in hoc quarto sermone suo, de singulari iusticia domini, profundo nimis & copioso sermone prosequitur: ubi multa arcana in obscuro sacramentorum recondita, & longe remota mysteria dicere uidetur. **i** ¶ Deus potentes non abiicit &c.] Hæc est iusticiæ eius immensitas, & naturæ bonæ uoluntas, ut nulli inuideat: quia nemo ei quāuis potens sit, potest coæquare. **k** ¶ Et iudicium pau. &c.] Iuxta iusticiæ æquitatis suæ tenorem. Sanctos autem & innocentes uiros consuevit scriptura diuina pauperes appellare. **l** ¶ Non aufert à iusto oc. &c.] Hoc ait & beatus Dauid: *psal. 35. c*

Oculi domini super iustos, &c. **m** ¶ Et reges in solio collocat in perpetuum &c.] Hic reges non solum seculi huius, sed & ecclesiæ reges & præpositi intelligi possunt. Et secundum tropicos intellectus, reges, animi hominū sunt, qui corporibus recte dominantur, quibus in psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Ita hi reges eriguntur à deo, ut sedeant cum principibus. **n** ¶ Et si fuerint in catenis, & tunciantur &c.] Hi igitur in catenis fortibus, uidelicet iudicis dei, & paupertatis funibus colligantur, id est, opem diuini auxilij non habentes poenis temporalibus quasi uinculis astringentur, oīis rei bonæ inopes effecti pro qualitate meritorum. **o** ¶ Reuelabit quoq; aurem eorum, ut corri. &c.] Aurem, inquit, cordis ad obediendum sibi deus per castigationes & secretas inspirationes aperiet. **p** ¶ Si audierint & obseruauerint &c.] Hoc est quod Salomon ait: Memoria iusti cum laudibus. **q** ¶ Si autem non audierint &c.] Id est, si instruite deo qui docet hominem scientiam, audire contempserint, per gladium, id est, per hanc mortalitatem de hoc seculo præteribūt, ut in stulticia, id est, in illis locis, ubi stulti deputabuntur

SS 3 qui

Rom. 11. c

Luc. 16. d

psal. 2. c

Prover. 10. b

A qui dicunt in corde suo, non est deus, aeternis cruciatibus consumantur. **a** ¶ Simulatores & callidi. &c.] Ipsum sanctum Iob apertius in hoc loco uidetur Helium quasi ex obliquo percutere, quod & ipse quasi callide & nequiter ageret, uirum quoque egregium simularet. Quique etiam cum esset uinctus pla-

ga huius cōpedibus, clamare ad deum, & inuocare eum, ut à laqueis poenalibus illigatus absolueret, minime curaret, quod utique desperatione siue cōtemptu faceret. De ceteris quoque peccatoribus, similiter hoc ipsum potest intelligi, qui cum uenerint in profundum malorum contemnent. Et de Iudæis, & de hæreticis, qui ficta dogmata quasi ueritatis uelamine operientes in noctis perfidia obfunato & obdurato corde persistunt.

b ¶ Morietur in tempestate ani. &c.] Vitiolos & uitia esse noverim, quæ sicut de uirtutibus animi nihil in se habent quie-

tum uirile, & frugis: sed totum turbulentum remissum & fragile: Ita necesse est ut uelut tempestate, animam semper suis illecebris inquietent: portumque uirtutum hominem non sinant apprehendere, & sit istis talibus fluctibus, quod Salomon ait: ut taceat anima tanquam in corde maris, & uelut gubernator in magna tempestate. Vel aliter tempestat aduersus ac iudicium dei est, de quo dicit: In circuitu eius tempestas ualida. **c** ¶ Eripiet de an. &c.] Pauperem saluatorem nostrum intelligimus: qui propter nos pauper factus est, qui in diebus carnis suæ, preces ac supplicationes patri obtulit, ut posset à morte saluum facere, pauperem, sanctum populum dei humile spiritu. Vel pauperem quemlibet iustorum, eruet de angustia pressurarum, sicut etiam in diuinis scripturis diuerso modo legimus liberatos. **d** ¶ Et reuelabit in tribulatione aurem eius.] Id est, fortis sit unusquisque eorum in tribulatione, corroborante uisitatione diuina: quoniam à deo homo tribulari permittitur, consolationem in aure cordis domini, illic audiendo percipiet. **e** ¶ Igitur saluabit te &c.] Hoc in loco inferorum habitacula ab Helio describuntur, quæ immensa capacitate sui fundamentum non habeant. Ad quorum fundamenta in prophetis legimus, luciferum qui mane oriebatur depositum, multitudines quoque regum & populos innumerabiles gentium. Ore autem angusto inferi ideo appellantur: eo quod amplum sit ad recipiendum, angustum ad dimittendum: quoniam mortuos intra se teneant, & eos ad uitam non patiantur exire. Dauid quoque sanctus similiter ait ad deum: Libera me ex odientibus me, & de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquarum: neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. Proinde nouerimus quia loca infernalium ergastulorum, secundum fidem scripturarum inter immensas abyssi aquas sint constituta: ab illis inferi sedibus nullus homo merito suo liberatus est, nisi gratia domini nostri Iesu Christi. Et non solum, inquit Helio, à Tartareis angustis liberaberis, uerum etiam in latissimo refrigerij nemore, uelut in campis spaciosis liber incedes.

f ¶ Requies autem mensæ tuæ &c.] Amoenitatem paradisi & iocunditatem, requiem nominando significat-

uit. Immensam uero abundantiam uitæ beatæ, quæ esset plena ubertatis pinguedine, ac loci illius felicitis referta delicijs uoluit demonstrare, cuius terram sanctam mansueti secundum repromissionem domini possidebunt.

g ¶ Causa tua quasi im. &c.] Iudicio dei ut impius &

poenarum debitor reus inuentus es, & idcirco secundum meritum causæ tuæ, iudicium seuerissimum recepisti. Et ubi dictum est causam iudiciumque recipies: alij dixerunt, propter impietatem munerum, quæ accipiebant: ubi sub pluralitate locutionis, sanctum Iob Helium uidetur ferire sermonibus.

b ¶ Non te ergo superet ira, ut aliquem &c.] Docetur ab Helio uir patientiæ & integritatis uirtute fortissimus. Optimus iudex est, qui his pessimis iracundia & cupiditate duobus uitijs non tenetur, quibus hoc loco ab Helio sanctus uir correptus arguitur. **i** ¶ Depone magnitudinem

tuam &c.] Id est, nec paruos nec magnos tua iniusta operibus dominatione, uel omnes motus depone fortitudine

superbiæ roboratus. **k** ¶ Ne protrahas noctem &c.] **D** Iam sufficit hucusque in hac cæcitate uixisse. Iam ad lucem prudentiæ ac iusticiæ uenire contende: siue noctem quam tibi ex diuersis peccatis contexuisti, ut in ea uelut in cœtinuis ac iugibus & perpetuis tenebris ambulares: iam quæso ait, ne adhuc protrahas, & tanquam restem addendo peccata peccatis, in longum delecteris extendere: lumen ergo correptionis huius iam finem talibus impone peccatis: nam protractione hac, inemendabilis uita tua fiet, ut pro omnibus malis operibus tuis, populorum preces ascendant ad deum: quos utique iniquissimè deprimebas, interpellantium contra te, suasque miseras sibi à te irrogatas, ante sedem diuinæ iusticiæ deponentium. **l** ¶ Caue ne declines &c.] Hoc, inquit Helio, ne in desperationem declines peto, & blasphemiam iniquitatem iam caueas, sed reuertit festines ad deum. Video enim te post huius plagæ tuæ horrendam miseriam: ad interitum tuum, hanc impietatis sequi uelle perniciem: & uoluntatem tuam & cogitationem, ad aduersarium mittere pusillanimitate delectum. **m** ¶ Ecce deus excelsus in fort. &c.] Si poterit esse quispiam, & potentia & uirtute similis: poterit & iusticia atque sapientia, legisque multiplicatione, iudicijs quoque eius similis inueniri. Et ideo cognosce ait, quia nullus à deo qui solus est & fortis & sapiens, iniuste poterit cōdemnari. **n** ¶ Quis poterit scrutari &c.] Quis utique, nisi impius superbus: siue sacrilegus uias diuinorum operum scrutari præsumat: quod non licet, & tamen quantauis intentione mentis perquirat, eas inuenire non poterit.

o ¶ Aut quis ei dicere &c.] Quis ergo tam temerarius & iniquus atque iniustus, qui hoc audeat loqui? Hæc omnia in iniuriam Iob dicuntur. **p** ¶ Memento quod igno. &c.] Vel omne generale opus eius, uel certe speciale opus eius. Super omnia enim magna & mirabilia opera eius, est dispensationis Christi mysterium, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Alij dixerunt: Memento, quia magna sint eius opera, quæ laudauerunt ultra. De omnibus operibus dei dicit,

quæ

A quæ sancti uiri in honorem diuinæ uenerationis merito laudauerunt. a ¶ Omnes homines uident eum &c.] Per naturæ bonum, notitia creatoris inest cordibus hominū, & quāuis aliquis tā paruus sit & frigidus, ut alie- nus esse studeat à creatore suo deo: nullus tamē est qui se abscondit à calore ei⁹.

Et ideo unusquisque mortaliū, licet delon- ge, sentit & intelligit, dissimiliter quidem omnino: quia nō tan- quā corpus aut si- cut quencunq; spiri- tum creatum, ita sen- tit esse deum siue in- telligit, sed alio multo & ineffabili modo, quo deus acie mentis est intueudus: ubi in ipso obtutu cordis in- telligendo, uidet ho- mo quod supra ip- sum est illud diuinū nomen, quod cōtem- plari conatur. b ¶ Ec- ce deus magnus uin- cens &c.] Vincens scientiā nostram ma- gnitudine sciētiae suæ & altitudine iudicio-

rum suorum. c ¶ Qui aufert stillas pluiæ, &c.] Hanc ergo pluiam, legem Moyſi intelligamus, quæ de cœlo uelut pluiua uenit populo Iudæorum. Et pluiua dicta est propter præceptorum multitudinem, sicut & ipse Moy- ses de eadem gente Iudæorum ait, dicens: Expectetur si- cut pluiua eloquium meum. Huius igitur pluiæ stillas de illa gente abstulit deus, ut est uel de incarnatione uel passione, uel de resurrectione Christi, quæ Iudæi crede- re excæcato corde noluerunt, quæ sunt parua quidem mandata legalia, ut ea ad euangelij fidem transferret, si- cut ait Apostolus: Verbum enim consummās & breuiās in æquitate, & reliqua. Et de his stillis, paruisq; guttis, to- nante euāgelio, prædicationis Christi imbres effusi sunt super terram. Et hi imbres ad instar gurgitum esse dicun- tur, qui utiq; cum in terram copiose descendāt: profun- ditatem in se & obscuritatem continent mysteriorū, quæ in lege & prophetis per figuras & similitudines dicta uel facta sunt, in reuelatione aduentus domini, obscuritate sui & profunditate mysteriorū, ueluti clausa signa inuen- ta sunt. Imbrium uero nomine, large effusam gratiā spi- ritus sancti esse nouerimus, sicut ait Apostolus, per lau- crum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abunde per Iesum Christum. b ¶ Qui de nubibus fluunt, quæ prætexerunt cuncta desuper.] Nubes scimus plerunq; in scripturis sanctos appellari, sicut & manifestum est quodam loco, dicēte domino: Et nubibus mandabo, ne pluant super eam pluiam, id est uineam, quod est, super gētem peccatricem Iudæorum, uerbis suis salutis pluiam non effunderent. De talibus igitur nubibus, apostolis uidelicet & apostolicis uiris præ- dicatoribus ueritatis: illi imbres pluunt talem pluiam, quæ habeat in se similitudinem gurgitum, propter arca- norum cœlestium opacitatem: ubi congrue illud Dau- dicum dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Hæ igitur nubes inquam, per quas imbres gurgitum fluunt in terram, prætexunt cuncta desuper. Habentes enim in- tra se aquam euāgelij, ut flumina de uentre eorum fluant aquæ uiuæ, de superioribus mysterijs, quasi quodam prætextu & obscuritate aquarum obstaculū carnalibus faciunt & terrenis. c ¶ Si uoluerit extendere nubes quasi tentorium suum, & fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.] Ita enim prædictas

nubes extendit, ut de eis in omnē terram exierit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba illorum: quēadmo- dum postea locutus est ad discipulos suos, id est nubes suas, dicens: Et eritis mihi testes in Hierusalem & Iudæa & Samaria, & usque ad ultimum terræ: per quas utique

nubes suas fulgura prædicationis resplē- duerunt, & nominis Christi fama de cœlo uelut lumen effulsi- t. Maris etiam mūdi ui- delicet huius cardi- nes occupauit: siue cardines mundi pos- sumus intelligere prin- cipes & capita gentiū diuersarum: quorum errorib; ac prauis do- cetrinā suasionibus mūdos in loco super- stitionis demoniorū uelut in cardine uer- tebatur. f ¶ Per hæc enim iudicat popu- los, & dat escas mul- tis mortalibus.] Iſtis enim rebus sacramē- torum prædictis: sta- tuit deus pietatis suæ iudicio uniuersis po-

pulis misereri, & dare escas doctrinæ uerbi sui, siue my- steriorum cunctis mortalibus, secundum quod ipse ait: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi. g ¶ In manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adue- niat.] Potestate iusti iudicij sui, lumen notitiæ suæ absco- dit à peccatoribus malum operantibus, & uenire eam ad illuminationem mentis præcipit, si deum adiutorem eius quispiam fideliter quæreret. h ¶ Annunciat de ea amico suo, quod possessio eius sit, & ad eam possit a- scendere.] Deus luce manifestationis suæ fidelem sibi amicū in corde docet & instruit. Erudiens quoq; an- nunciat ei, quod lux siue illa illuminationis gratia, siue diuinorum charitas promissorum possessio eius sit, & ad eam si disponat ascensiones in corde suo quotidie profi- ciendo perueniat.

Cap. XXXVII

S Vper hoc expauit cor meum.] Siue obstupuit cor meum, ut alij dixerunt. k ¶ Et emotum est de loco suo.] Prædictis diuinis mysterijs & luce cognitionis dei patefacta, quæ nisi amicis dei & fidelibus demonstra- tur: perterritum est, inquit, cor meum Helio, & zelo igno- rantia ad sacramentorum cognitionem translatus.

l ¶ Audiet auditionem in terrore uocis eius, & sonum de ore illius procedentem.] Quemadmodum uult deus audire quod dicit, ita audite: quoniam terret uox eius tantis sacramentis mysteriorum præualida: sonumq; oris eius, siue ut alij dixerunt: strepitum, pari modo au- dite. Hic ergo sonus est maxillarū dei, qui forte idcirco sonus dictus est: non simpliciter sermo, ut inobedientia surdos & obdurato corde incredulos uox clarior percu- teret, & totos ad timendum dominum commoueret.

m ¶ Subter omnes cœlos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ.] Quid sit hoc mirum de omnipo- tentia dei, qui ubique est in cœlo, & in terra, in mari, & in abyſſis. Sed uideamus secūdum allegoricū intelle- ctum quid sit quod de Helio ait: Subter omnes cœlos cō- siderat. Sanctos uiros, cœlos scriptura diuina appellare consuevit: propter cœlestem utiq; conuersationem, qui- bus ita dicitur: Cōuersatio uestra in cœlis est. Dominus ergo subter hos cœlos considerat: uel dum ea quæ intra eos sunt, arcanorum scrutator intropicit: uel dum im- becillitatem corporum eorum quæ animi imperio cru- cis uirtute subdiderint, gubernat, ac sustinet, & contra

SS 4 carnalium

Ad. 1.4

Ioan. 6.6

D

Isa. 5.5

Psal. 17.6

Philip. 3.5

A carnalium passionum bella corroborat. Secundū hunc sensum est, quod timore concussus, propheta ait: Et sub-
tus me turbata est habitudo mea. Termini quoque siue fi-
nes terrae ipsi sancti sunt, finem terrenis passionibus &
cupiditatibus imponentes: eo quod non sint in medio
Babylonis, nec seculi

1. Pet. 4. a huius uitae circūdan-
tur, secundū quod Pe-
trus apostolus ait: Chri-
stus igitur in carne
passus, reliquit nobis
exemplum: quia pas-
sus est in carne, desit
esse a peccatis, ut iam
non hominum desi-
derijs, sed uoluntati
dei, quod reliquū est
in carne, uiuat tempo-
ris: id est, uiuens pro
tempore, desinētibz
in carne peccatis, ue-
lut in finibus habitet

carnis. In his finibus posita regina Saba, quae typum ge-
rebat ecclesiae, ueri Salomonis meruit audire sapientiam.
Tales igitur terminos deus lumine gratiae suae atque agni-
tionis illustrat. **a** ¶ Post eū rugiet sonitus. Siue ut alij
dixerunt, fremet uox. **b** ¶ Tonabit uoce magnitudinis
suae, & non inuestigabitur cum audita fuerit uox eius.
Cum positus in extremo terrae hominibus, deus in me-
moriā uenerit: illico super infirmitate mortalitatis suae,
gementes ad eū rugient, sicut propheta ait: Rugiebam
a gemitu cordis mei, & tunc hic rugitus faciet sonitum
in affectu orationis, clamātium ad deum, qui perueniat
usque in coelum. Vnde & tonabit eis dominus uoce prae-
ceptorum suorum, ut timeant a facie eius. Quo fragore

B tonitruū simul agnosce: quia deus ante desiderium eorum
inuestigabilis sit & immensus. **c** ¶ Tonabit fortis in uo-
ce sua mirabiliter, &c. Alij dixerūt, tonabit deus. Deus
mirabiliter operatur: quando istud tonitruum nominis
sui quo in toto mūdo famae eius notitia crebrescit, in au-
ribus facit animae personare. **d** ¶ Qui praecipit niui, ut
descendat super terram, & hyemis pluuijs &c. Niuem
candorem gratiae quae per baptismū fidelibus spiritus
sancti dono tribuitur: superius diximus posse significa-
ri, & exempla illic testimoniorū de scripturis multa pro-
tulimus, de quibus & illud Dauidicum, ubi ait in psal-
mo: Niuē dealbabuntur in selmon, quod est in umbra.

Psalm. 67. c Hoc igitur ait, quod coelestis, id est, deus de coelo ueniēs
reges quoque discreturus sit & separaturus, siue in um-
bra sint dealbadi: ubi hoc mihi significare uidetur, quia
regeneratio uetustissimorum hominū in Christo, obum-
brante spiritu sancto esset efficienda. Hae igitur gratia,
niuis nomine significata, ex praecepto diuinitatis descen-
dit in terram, quod est per Iesum Christum uenit ad ho-
mines, per quā uetustas nostra instauraretur in melius.
Contra hanc gratiam Christi, tribulationes persecutio-
num futuras, in pluuijs hyemalibz uoluit indicare, & pro-
pter graues pressuras, hyemales pluuias dixit: quas ta-
men imber fortitudinis spiritus sancti, esset superaturus

Matth. 10. c quia eis dictū est: Non enim uos estis qui loquimini: sed
spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. **e** ¶ Qui in
manu omnium signat, ut nouerint singuli opera sua.
In manu, id est, in liberi arbitrii potestate, secundū ima-
ginem & similitudinem dei, qua homo est a deo cōditus
& creatus: habet hanc sapientiam ueluti quodam signo
diuinā operationis impressam, ut iuxta liberi arbitrii iu-
diciū, nouerit unusquisque hominum opera sua, siue
ut alij dixerunt, infirmitatem suam nouerit: id est, ut ua-
sa fragilia se subita morte confringi. **f** ¶ Ingredietur
bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur. Be-
stia istam, inuentorem malorum diabolum non absur-
de sentimus: qui idcirco & singularis ferus dicitur: quia

praecedat siue superat malicia eius, maliciam omnium opē
rantium iniquitatem. Hae igitur bestia rationalis, in-
greditur latibulum suum, peccus scilicet humanū: quan-
do ex permissu iudicij dei, potestatem accipit hominibz
dominandi, & in antrum quod suum fecit, sibi cōstituit

habitationē. Siue an-
trum uel etiam latibu-
lum diaboli, omnes
peccatores intelligen-
di sunt: duri uidelicet
infidelitate uel saeui:
quos uitae suis atque
illecebris possidet, &
in quorum cordibus
criminibusque requie-
scit. **g** ¶ Ab interiori-
bus egredietur tem-
pestas &c. Nō mihi
uideat quod de istius
mundi plagis, siue
qualitatibus, uel etiā
secretis eius motibus

dixerit, sed quemadmodū diximus antrum siue latibu-
lum dāmoniorum, esse humana praecordia: ita hae inte-
riora cum ea ingressi fuerint, secreta eorum & abdita in-
telligamus consilia: unde in hunc mundum persecutio-
num tempestates uenire creduntur, ut & peccatores cō-
terant sicut Aegyptios, quibus uenit immisio per ange-
los malos. Et sancti eadem tempestate tribulationum ni-
mia cōturbentur, sicut quidā eorum ait: Grauari sumus
supra uirtutem, ita ut taderet nos etiam uiuere. Frigus
quoque eius infidelitatis immittitur, ut a charitate dei
& calore fidei discedentes, in algorem negationis incur-
rant, quae omnia immittunt dāmones per ministerium
& sententias principum & infidelium potestati. Arcu-
rus uero, quia in sinistra mundi est constitutus, aduersa-
riam partem significat: de cuius climate uentus aquilo
gelidus spirat contra meridiem. **b** ¶ Flante deo con-
crescit gelu, & rursus latiss. &c. Quod hic dixit flante
deo concrescere aquas, id est glaciari & cōcretas fieri, in
psalmo e contrario dicit: Flauit, inquit, spiritus eius &
fluent aquae, id est resoluentur ac defluent. Sed siue hic
flante deo siue in psalmo flabit spiritus eius, iubēte deo,
siue iubebit spiritus, intelligere possumus. Et quod hic
dixit, concrescit gelu: hoc in psalmi superiore uersiculo
ait: Emitit cristallum suum sicut frusta panis. Ita autem
hyemali tempore fieri nouimus, ut flante, id est iubente
deo, nimio frigore densentur, uel etiam cōcrescāt aquae,
& iterum tempore aeris resoluantur. Secundum mysti-
cos uero intellectus in praeteritis generationibus ob me-
ritum suum relinquēte deo genus humanum: flatu oris
dei & iustitiae eius manante sentētia, dum remouetur ab
igne diuino, omnis creatura concreta est tanquā gelu,
& a uera dei cognitione, frigoris sui immensitate consri-
cta. Nunc uero per gratiam domini & saluatoris nostri,
sicut ait Petrus apostolus: Tempora ignorantiae despi-
ciens deus: rursus ab illo algore obliuionis atque duri-
cia, quae sicut lōgi temporis gelu obduruerat, charitatis
dei igne soluitur aquae populorū, ut fluant & recurrant
ad deum. **i** ¶ Frumentū desiderat nubes, &c. Hoc est

frumentū, de quo dominus in euāgelio ait per parabolā
dicens: Colligite zizania in fasciculos ad comburendū,
triticū autem congregate in horreū meum. Proinde hoc
uiuum frumentū, doctores quosque ecclesiae: qui uelut nu-
bes portant aquas euangelij, audire desiderat: sicut &
illi qui erant de hoc frumento dominico, habitātes An-
tiochia Pisdia, rogabant Paulum & Barnabam, ut lo-
querentur eis uerbum dei, quod fecerunt apostoli sua-
dentes permanere in gratia dei. Cornelius quoque ad
Petrum ait: Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo assu-
mus audire omnia quaecumque tibi praecepta sunt a domi-
no. Et Moyses ait: Excipiat uelut pluuiā eloquiū meū, &
descendant

A descendant sicut ros uerba mea. Vnde & Apostolus ait: **2. cor. 3. b** Ego plantavi, Apollo rigavit, sed deus incrementum dedit. Hæc nubes potest & ipse dominus, id est, assumptus homo in deum intelligi, sicut propheta prænuñciavit, dicens: Ecce descendet dominus in nube leui in Aegyptum: **Isa. 19. 4**

per quem diuina gratia & doctrina coelestis, mundo effundenda prænuñciabatur. Et pulchre nubes leui dicitur: siue quia ipse saluator peccatorum non fecit agnus dei: siue quia uirgo Maria mater domini, non est uirili semine aggregata, leui nubes est dicta. **a** ¶ Et nubes spargunt lumen &c. ¶ Lumen utique euangelij, prædicationum corroboracione mittentes, lumen euangelij spargunt supra corda credentium. Alij uero interpretes dixerunt: Et ipsa per circumitum uertitur in gubernaculis, ad operanda omnia quæ mandauerat eis. Hæc sunt igitur quæ mundaui & præcepit cæteris nubibus suis dicens: Ite in uniuersum mundum, prædicare euangelium uniuersæ creaturæ. Proinde quasi uento spiritu dei, quo ut nubes agebatur, prohibiti sunt ire Bithyniam, & de Iudæa Romam illis transire præceptum, & ita sicut ista additio continet, orbem uniuersum lustrantes circumierunt. **1** ¶ Siue in una tribu, siue in terra sua, &c. ¶ Hoc est quod ipse dominus ait in euangelio: Eritis mihi testes in Hierusalē & Samaria, & usque ad ultimum terræ: ubi illud præcipue inueniendum est, quod ait: In quocunque loco misericordie suæ iusserit inueniri: ubi per gratiam Christi, atque pietatis suæ misericordiam, significauit ad fidem reuocandos.

c ¶ Ausculta hæc Iob & considera &c. ¶ Admonet Helium ut sacramenta in Christo & ecclesia adimplenda, Iob aure cordis diligenter intēdat, & in mentis suæ specula cōstitutus: ubi etiā uigilantia contuendi docetur stare, consideret miraculorum dei futura mysteria, quæ per nubes rationales operaturus sit. **d** ¶ Nunquid scis quando præceperit deus pluuijs, ut ostenderent &c. ¶ More prophetarum pro factis futura commemorat. Præcipit igitur deus pluuijs euangelicis, ut nubium suarum lucem, id est, sancta opera sua doctores per infusionem fidei demonstrarent, & hæc ad illuminandos homines misericordia celestis operatur. **e** ¶ Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias? Hic dum dicit perfectas scientias, de rationalibus, se nubibus euidenter ostendit dicere & prædicatorum uis & subtilium sensuum semitis. Dic mihi quæso: si cognoscere potuisti, quæ semitæ in nubibus sunt magnæ & perfectæ scientiæ: Figurabat hæc dicēdo, apostolicas nubes: quarum una citissima nubes ait ad saluatorem: Tu es Christus filius dei uiui, quæ quoniam suspensa à terra & proxima erat cælo, respondit ei dominus: Hoc tibi non reuelauit caro & sanguis, sed pater meus. Alius uero Apostolus tanquam nubes plena aquis perfectæ scientiæ, à tonitruo euangelij copiosum imbrem effundit ita dicens: in principio erat uerbum &c. Quo ualidissimo tonitruo ubique resonante, ut omnem terram ad fidem religionis tremore concuteret: alius in Iudæa per iteratam natiuitatem exortus: uelut parua nubes ita creuit, & flante spiritu dilatatus est: ut pluuias mysteriorum, à seculis secretorum perfectæ scientiæ, usque in Illyricum spargeret, aliasque totius mundi regiones largis effusionibus irrigaret. Et hinc est ut aliqui eorum appellaretur filij tonitruum: alius uero diceretur filius suspen-

dentis aquas. **f** ¶ Nonne uestimenta tua calida sunt, cum perfusa fuerit terra austro. ¶ Alij dixerunt, tua stola calida est. Hoc quidem uerum est, quod meridianus uentus sit calidus, quæ flante etiam uestimenta hominum, uel corporum, quæ animarum uestimenta sunt concalescunt.

Sed quia nubes, homines sanctos, ueritas prophetiæ nos intelligere compulit, uentum calidum à meridie spirantem: feruentem fidem, uel gratiam spiritus sancti ardentem & clarius illuminantem intelligamus, uel ipsum dominum nostrum, de quo legimus: **Abac. 3. 4** Deo ab austro ueniet, quo rationalē terram perfusa, uirtutes animi quæ sunt uestimenta interioris hominis inardescunt: & ideo uestimenta appellantur, quoniam ipsi qui eis utitur, pulchram ant-

loquor:

mam faciunt & decoram. Et ob hoc hortatur Apostolus **Colos. 3. b** dicens: Fratres induite uos sicut electi dei & dilecti, uiscera misericordie, benignitatem, humilitatē, modestiam, patientiam, & cætera: Et hæc igitur ab Helio sicut & alia spiritu prophetiæ dicuntur. **g** ¶ Tu forsitan cum eo fabricatus &c. ¶ Hæc ab Helio iuxta literam in iniuriā Iob per ironiā dicuntur. Hæc igitur prima fronte intellectus huius dicta sint. Nunc uero secundum prophetiæ spiritum, sensum mysticū persequamur, ut cælos scripturas sanctas intelligamus, quæ de cælo data sunt hominibus: quarum perpetuitatem ex æris soliditate uoluit demonstrare. Sed dicit quispiam, quomodo æternæ erunt scripturæ diuinae, si mundus certo fine, deo denūciante, est terminandus: sic enim ait in euangelio: Cælum & terram transibunt. Verum est quidem quod librorum pellicula cum ipsis literis abolenda sunt: sed quia subiūgit dominus, uerba uero mea non præteribunt: proculdubio quod eisdem apicibus pollicetur, erit æternum. Hos igitur cælos, ait Helio, in quibus est diuinitatis secreta dispositio: tu forsitan cum deo uelut simili pollens sapientia, fabricatus es, quos deus æternus ante mundi constitutionem præfinituit quandoque erumpere in corpora literarum, qui in illo æternaliter erant: non iam existentes, sed ipsi soli præscientiæ suæ luce conspicui. Et cælos, sanctos angelos non absurde sentimus: qui propter cælorum habitationem, rectissime cæli dicuntur, & sunt uelut æternitate solidati. De quibus psalmista singulari nomine ait: Cælum cæli domino. Secundum tropicum intellectum, cæli, sancti omnes propter coelestem conuersationem, & propter prædicationem mandatorum coelestium nuncupantur. Helio autem si prophetiæ spiritum habuit, secundum hunc intellectum quem diximus, potuit contemplatione mentis suæ, hæc in Christo reuelanda cognoscere: & alijs modis, quibus uidetur cælorum nuncupationem sensisse, licet hoc ipsum in irrisione sancti Iob dici non debuerit. **h** ¶ Ostende nobis, quid dicamus illi. Nos quippe inuoluimur. ¶ Insultatis uerbum est, & exprobrantis, ostende nobis: cum illud uerum dicat, sed ad comparationem scientiæ sub ignorantie tenebris cōmanent. Nam quomodo à sancto Iob discere inquiri, quem in uerbis suis reprehēdit & reprobatur: Ostēde, inquit, o Iob, si aliquid amplius & melius nosse te arbitraris: quoniam nos grandis ignorantie atque inscientie tenebris detinemur. Certū est ergo quod Helio deridēs Iob atque subsannās hæc dicat. **i** ¶ Quis narrabit ei quæ loquor? Etiam si loquutus fuerit &c. ¶ Dixi tibi quidem **o Iob**

Abac. 3. 4

Colos. 3. b

D

Matth. 24. c

Psalm. 115. d

Matth. 16. d

Ad. 1. 4

Matth. 16. b

1. cor. 3. b

A d Iob, ut ostenderes mihi quid loqui possem: sed hæc ipsa quæ de deo dico, quæ ei ausus est loqui? Certe si loquutus fuerit quispiam, quod ei omnino non expedit, pro hoc ipso peccato temeritatis & irreuerentiæ deuorabitur, ut **psal. 140. b** hic Helii ait. Ita in psalmis legimus: Deuorati sunt iuxta

petram iudices eorum: ubi intelligitur peccato diffidetiæ deuoratos atque absorptos iudices populi Israelis in eremo: qui non crediderunt quod posset de petra, aquarum flumina uirtute diuinæ promissionis educi.

a ¶ At nunc non uident lucē. Subito aer cogetur in nubes: & uentus transiens fugabit eas. Ita infelicitate huiusmodi excacati sunt: ut fiant quæadmodum aer quando crassescit in nubes: & ita in iusto iudicio dei uelut uenti in impetu auferentur: sicut impij quos deficit uentus a facie terræ. Alij dixerunt omnibus autem non est uisibile lumen, quod fulget in nubibus & spiritus transit & fugabit eas. Hic mysticum nescio quid loquutus est, quod iam non omnibus resplendet illuminatio euangelij. His utique non resplendet, quorum sensus excacauit deus, ut non uideant lumen euangelij gloriæ Christi, qui est imago inuisibilis patris. Hic igitur spiritus iustæ sententiæ dei, fugabit eos a cœtu beatorum, ut non uideant lumen euangelij gloriæ Christi.

B ¶ Ab aquilone aurum uenit, & a deo formidolosa laudatio. Audui quendam ita dicentem, quod æstatis tempore sole in aquilone nascente aurora ardentior rutilat: ita ut ipse sol colorem aureum præferat, & inde Helii loqui uideatur aurum uenire: id est, mundo flammeam rotam solis oboriri: & super hoc præclarum syderis stridit deum hominibus formidolosa laudatio. Nos autem aurum sanctos intelligimus qui secundum spiritum ualem sensum ab aquilone diabolo, sanguine domini redimuntur. Hoc igitur modo uenit ad deum cœtus sanctorum cum tremore laudantium eum: ac sibi cum quadam formidine, incredibile arbitratium, quod potuerunt de hoste grauissimo liberari. Quotidie quoque examinationibus uelut aurum flammis temptationum excōctum, de fornace mundi istius eruuntur. Alij dixerunt, ab aquilone nubes coloris aurei: in his est magna gloria & honor omnipotentis, non inuenimus similitudinem uirtutis eius. Ita enim sanctos homines qui sunt nubes dei, tentat frigor aquilonis, ut eos preciosos, & igne charitatis rutilos reddant. Et idcirco magna gloria domini & honor omnipotentis est. Non inuenitur alius similis uirtutis eius qui tanta bona ex rebus contrarijs speret. **c** ¶ Digne eum inuenire non possumus. Magnus fortis. &c. Quoniam, inquit, sicut fortitudine magnus & potens est deus: ita iudicio & iustitia uerus est & enarrari non potest. Idcirco sicuti est, a creatura sua quæ a deo imbecillis est & infirma non potest inueniri: propter quod magni uiri atque cordati non præsumunt scrutari incomprehensibilem, neque contemplari inuisibilem conabuntur. Hoc autem totum in sancti Iob exprobrationem dicitur: qui dixerit se a deo, sine ullo iniquitatis merito flagellatum. Alij dixerunt, qui iuste iudicat non putas audire eum, propterea timebunt eum homines: timebunt quoque & sapientes corde: hoc inquit, quia deus iuste iudicat: apud quem non est personarum acceptio. Omnes sapientes & idiotæ considerantes semetipsos, timebunt eum:

scientes quia secundum modum iustitiæ suæ ultor ini, equitatum est, exaudiet enim iniqua patientes.

Caput XXXVIIII

R Espondens autem Iob dominus de turbine, &c. Sermonem terribili & increpatione arguendus Iob, re-

spōsum a domino accepit: hoc enim ipsum quod de turbine dicitur, ad terrorem pertinet obiurgationis: quod esset ut dixi increpandus a domino. Dixit enim Iob se iustum iuste a domino castigatum, de turbine ergo dominus ait.

e ¶ Quis est iste inuoluens &c. His uerbis amouet Helii cum suis confusis atque permixtis disputationibus contra Iob: ubi dei uerba uidentur intelligi. Et si tu o Iob loquendo talia in me, delicta aliqua commisti: iste quis est qui te audeat redarguere:

praesertim cum ad increpandum non sit idoneus qui uelut melior obiurgare te debeat. Amoto igitur Helii de medio cum imperitis eius sententijs, conuertit se dominus ad Iob & ait ei: ut ad increpationem eius audiendam se praepraret, dicens hoc modo. **f** ¶ Accinge sicut uir lumbos tuos, interrogabo te & responde mihi. Omnis igitur qui cum deo est locuturus, lumbos prius castitate iubetur accingere. Populus etiam legem auditurus, & pascha celebraturus in eremo, lumbos mentis iubetur accingere: ne fluctuantes sinus carnalium cogitationum, gressum sanctæ cōuersationis impediunt, uel super lumbos nostros corporeos uestimenta praecingimus. Dicendo ergo: **g** ¶ Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ. Deo respondere non potuit, qualis hoc modo loquitur ei deus. Tu igitur Iob, qui circa unum hominulum iniuste me arguis operari: ubi eras cum ego mundum quem ex nihilo feceram gubernarem: & cum omnem creaturam moderatione iustitiæ regam, in te eram iniuste aliquid acturus: Hic deus hoc sermone sub animulum, autumque nominibus, magna & ualde obscura & ecclesiæ sacramenta contexuit. Deus ergo secundum mysticos intellectus in praedestinatione apostolos praecipuos sanctos ecclesiæ fundamenta constituit, sicut ait Apostolus: Superædificati, inquit, super fundamento apostolorum & prophetarum. Siue ut alij dixerunt: ubi eras cum fundarem terram, id est, cum ecclesiam de terra humani generis congregatam, uirtute fidei stabilirem.

b ¶ Quis posuit mensuras eius si nosti, uel quis tetendit super eam lineam. Virtutem suam deus & potentiam mensurasque & mundi conditionem describit: super quem lineam boni rectique operis sui tetenderit. Aliter: mensurae ecclesiæ sunt a solis ortu usque ad occasum: in qua adhuc mensurae intelligi possunt æqualitas & plenitudo trinitatis, cui ecclesiæ dicitur per prophetam: In exortu eius dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos cōsolida, ad dextram & sinistram penetrabis: semen enim tuum gentes hereditabit, & ciuitates desertas inhabitabit. Super has igitur mensuras locorum omnium, uniuersum mundum rectæ fidei tetendit, ut esset omnibus in Christum credentibus labium unum: hæc ergo mysteria ante sæcula constituta, Iob quippe qui dum non esset scire non potuit. Siue mensuras ecclesiæ, diuersitates gratiarum recte intelligimus, quas Apostolus diuisiones

A diuisiones spiritus appellauit: qui ita cū de diuersis gratijs diceret, ait: Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus diuidens unicuique prout uult: Item ait, unicuique autem nostrum data est gratia secundū mensuram donationis Christi. Per has igitur gratias intensio est cōtemplationis, uelut li

nea recte credētū in deo, sicut dicitur in Actibus apostolorū. Erat illis cor unum & anima una in deum.

a ¶ Super quo bases illius solidatæ sunt. Vnde potuit creatura rationalis & sapiens opus creatoris anteq̃ esset ipsa cognoscere: cum etiam nunc uix

possit aliqua ex operibus eius sensu attingere. Aliter, super quo bases terræ ecclesiæ solide stabilitur, nisi super Christum petram, qui est principium fundamentorum eius. Bases autem ecclesiæ sunt sancti quique potentes & fortes: a quibus eadē sustinetur & regitur. Alij dixerunt, super quo circuli eius fixi sunt, ut intelligamus pondus roboris mundi secundum illum sensum esse, quo psalmista de hoc loquitur, dicens: Etenim firmavit orbem terræ qui non commouebitur. Circuli enim rotūdi figura, est figuris cæteris pulchrior. Nam circulus ex omni parte sibi est congruus & æqualis: totusq̃ per semetipsum solidus uadit: & inter oculorum aciem, per suum infinitum habitū: quia sine ullo fine semper in seipsum recurrit, & inexplicabiliter ducit. Hic igitur significare mihi uidetur hominem in nullo sibi aduersantem, neq̃ se ex parte aliqua oppugnantem quales erunt in futuro beato seculo: tunc enim caro non concupiscet aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quāuis huius pacis beatitudinem etiam in hoc seculo nonnulli sancti ex parte præferant: non quidē nullam interioris exteriorisq̃ se in ipsis sentiendo discordiā, sed hostilem uitiorū exercitum resistentibus fortiores superando uirtutibus: ut Helcana pater sancti Samuelis uir unus dictus est: Sic itaque totus in se erit libiq̃ conuentus: & immobiliter in illa gloria ac sine fine cōsistens. Hi igitur circuli figurati per dilectiōis dei copulā, ligno crucis affixi sunt: & unusquisq̃ eorum dicit: Confido enim, quia neq̃ mors neq̃ uita, & cætera. **b** ¶ Aut quis demisit &c.] Hic lapis angularis Christus qui a deo patre positus est in fundamento terræ dominicæ: ipse est enim non solum fundamentalis, sed & angularis: in quo duo populi, Iudæorum uidelicet & gentium continentur. De quo & psalmista ait:

Rom. 8.2

Psalm. 117. c

1pb. 2. d

Luc. 2. b

Lapis quem reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et Apostolus ait: Ipso summo angulari lapide Christo Iesu in quo omnis structura compaginata crescit in templū sanctum. Hunc igitur pater demisit in terrā ut in fundamentū poneretur. **c** ¶ Cū, inquit, laudarent &c.] Demisso itaq̃ in fundamentis Sion lapide precioso: qui est secundus homo de cœlo cœlestis, laudauerūt, inquit, me simul astra matutina & iniubilarūt omnes filij dei. Astra & filij dei angeli intelliguntur, qui in natiuitate saluatoris exultauerunt: Sicut ait angelus ad pastores. Ecce euangelizo uobis gaudiū magnum: quia natus est saluator q̃ est Christus dñs in ciuitate David. Itē euangelista: Et subito facta est cū angelo multitudo & cætera. Ideo autē angeli astra matutina dicunt, q̃a inter creaturas rationales primi facti sunt in die qui est Christus, & filij dei sunt: nō sunt filij tenebrarū, sicut illi qui de eorum numero collapsi sunt, facti non solū filij tenebrarū: sed etiā rectores tenebrarū, id est, hominum peccatorū. Tunc uoce magna, sicut supradictū est, laudauerunt me omnes angeli mei: Quēadmodū in illius ouicula humani generis salute laudātes deū gauisi sunt. Itē astra matutina omnes filios ecclesiæ nō absurde sentimus, qui per

baptismū renascuntur Christo, sicut ait Apostolus ad ecclesiā scribēs: Omnes uos estis filij per fidē in Christo Iesu. Hi ergo propter uigiliā matutinā, in qua dñs resurrexit, astra matutina dicuntur, uel pro incipiente eis gratiæ nouo lumine, unde & Neophyti nuncupant. **d** ¶ Quis

concluserit ostijs &c.]

Cum in cōditiōe mūdi aqua omnē terrā operirēt & tenebræ essent super faciē abyssi, tunc secundū fidē libri Geneseos, præcepit deus die tertio, ut omnes aquæ in locū unum cōgregarētur: Quibus etiā terminū finemq̃ imposuit: ne se foras limites suos,

Gen. 1

ad operiendā terram rursus effunderēt. Vuluā de qua mare procedebat *καταχρησμός* ipsam terram subiacetē possumus intelligere, ut de ea & in ea aquam creatam a deo esse credamus. Duas enim partes mundi magnas, cœlum & terram deus ex nihilo fecit: & ima earū de materia informi: cæteras autē creaturas distinctas siue formatas instituit, inter quarum creationem, & aquas credimus factas: quarū quidem conditionē, in principio Genesim scriptā non legimus: aliarū uero penē omnīū facturā in libris dominicis recēsetur: licet & de ipso mari sanctus David dixerit, cum de beato uiro loqueretur. Spes eius in domino deo ipsius, qui fecit cœlū & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Hūc ergo maris processum, effusionem aquarum dicere mihi uidetur: qui de occultis uenarum terræ sinibus emanabat & operiebat omnē faciē terræ. Quod in diluuiō manifestius factum legimus, ubi dicitur: Et omnes fontes abyssi magnæ erupit sunt. Proinde uuluā maris, terræ sinum dictū existimo, ut mare de eadem progenitum nouerimus. Sed dicit aliquis: Ego aquarū moles cœlo & terræ dico esse congenitas, & simul creatas. Deniq̃ de aquis quemadmodū & de terra fecit deus siue produxit cæteras creaturas. Si ergo hoc opinionē istam cōfirmat: ut ideo & aquæ ex nihilo creatæ dicantur, quia & de ipsis alia & alia in ipsis tubēte deo quā plurima animātia processerūt: de cœlo qd dicemus, quod est pars mundi præstantior: de quo non legimus, quod ex eo quasi de informi materia aliquid procreatum sit. In quo etiam quod ad maiorem decoris eius pertinet pulchritudinē, stellas ac diuersos astrorum globos deus fecit, ordinauit, & composuit. Et iuxta hanc assertionem, meliora erūt maris & terræ elemēta, quā cœlum, cuius ornatum pulcherrimū admirātes suspicamus, quoniam præcellit uel maxime cæteras creaturas. **e** ¶ Cum ponerem &c.] Cum ergo ait, magnū sit mare latitudine & longitudine & profundo: per fortitudinem tamen potētia meæ illud uelut paruum elementum, nūbe tanquā uestimento contexi & caligine, modicis uidelicet & uilibus rebus operui, quæ assimulantur pānis infantia. Et quia mare superius diximus, quasi de uuluā procedere, seruans translationem nominis, ipsum mare uelut paruulum procreatum: tanquā pannis infantia ait caligine obuolutū: siue ut alij dixerunt, & nebula obuolui illud. **f** ¶ Circundedi illud terminis meis & posui &c.] Termini isti, diuini sermones sunt: qui sententia immobili uelut termini defixi intelliguntur: hoc ipsum est & illud quod sequitur, deo dicēte, posui uectē & ostia. Aliter, quis cōcluserit ostijs mare: Seculum hoc scripturæ diuinæ frequenter mare appellant, ut etiam sanctus David ait: Hoc mare magnū & spaciosum manibus. Item: Qui descendunt mare in nauibus. Et Abacuc: Misisti in mare equos tuos. Et Esaias: Occidit cetum qui in mari est. Proinde hoc mare præceptis diuinis, uelut quibusdam limitibus sacrorum eloquiorum cōcluditur, ut de utero cordis sui, ubi cogitationib. uelut ex semine, curas atque

Psalm. 103. c

Psalm. 106. c

Abacuc. 3. d

Esai. 72. a

A atque illecebras mundiales uoluptatum & delectatione concipiebat: iam non in opus quasi parturiendo erumperet, sed effunderet in diuersa facinora perpetranda. Et ideo cum uidisset propheta mundum credentem deo, hoc bonum in se continentia possidere, gratulans ait ad deum:

Psalm. 73. c. Tu confirmasti in uirtute tua mare. Mundum dico fidele sanctae ecclesiae populum, qui mare specialiter dicitur, & habitat in hoc mundo. Et iste est ille mundus fidelium, de quo dominus ait: Sic enim dilexit deus hunc mundum, ut filium suum unigenitum daret pro eo. Est & mundus incredulorum: de quo similiter dominus ait ad discipulos suos: Si mundus uos odit, scitote quia priorem me odio habuit &c. Sic itaque duos mundos populorum in hoc corporali & in animali mundo dicimus habitare: qui & duo maria secundum exemplum superius positum dici possunt, ab hoc scilicet mari aquarum metaphoricis nomen accipientes, quia & domus bona siue mala & ciuitas opuma siue pessima. Mare uero tropicis dicitur populi fluctuantes qui in hac uita inquieto motu incertoque iactantur. Cum ponerem nubem uestimentum eius, & caligine illud uelut pannis infantiae obuoluerem. Nubem omnia operientem spiritum sanctum, creaturis omnibus infusum ac superfusum accipiamus, de quo ait: Spiritus domini superferebatur super aquas. Caligo autem quicquid est inane trans mundum: ubi leuitas est, id est, retro defectus intelligi potest. Moraliter autem iuxta auctoritatem scripturae nubes sunt unusquisque ueritatis annunciator. Horum igitur uerbis consolatoris atque doctrinae, rorando desuper, ait dominus, mundum fidelium ab aestuationum protegi, eique umbram supra promissione aeternae beatitudinis praebui, hoc est, uestimentum per sanctos meos ministros euangelij ei super mare populorum expandi, ne uidelicet infideli caumate torreretur. Quod etiam mare populorum intra praedicationem perfectam euangelij positum, propter morum infantiam in quibusdam lactea doctrina, uelut uilioribus uestimentis operitur, eo quod sacrationa mysteria non ualeant intueri, quae sunt eis intelligentiae inuoluta caligine. Circumdedit illud terminis meis, & posui uentem & ostia. Hucusque uenies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Terminis, inquit deus, mandatorum meorum, praedictum mare, intra unius fidei confessionem congregaui atque conclusi, & ad condensandum se, fortissimum illi uentem charitatis opposui: ostia quoque infidelitatis obstruxi: ut quantalibet tempestatum ac persecutionum uolentia, defixos obedientiae limites transgredere compellatur, nunquam charitatis meae circumseptam transiliat, cui dixi: Hucusque uenies & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Id est, si qui forte cogitationum malarum fluctus te intra pelagus tui cordis exagitant, uentusque ualidus pressurarum te funditus commouere pertentat, de statu quoque tuo in arida siccitatem, uelut in arenas steriles impellat: hac munimenta fidei & charitatis meae caue ne transeas: & ita fiet ut minaces uenti insurgentes allisi in petra ualidissima dissoluantur. **a** ¶ Nunquid post ortum tuum praecipisti diluculo &c. ¶ Hoc dominus ait ad Iob quod conditarum ac secretarum rerum suarum per gyros suos recurrentem ad ordinata loca redire quidie ipse disponat: & idcirco Iob arguitur: qui deum factorem & gubernatorem rerum omnium diceret, nullo moderamine aequitatis operatum: & quasi ita dicens ait ei: Tu qui ualde sapientem te arbitraris, & quasi coequalis lucem meam fueris fabricatus & de meis iudicijs disputare posse credis: si elementa astrorum praecipitum impleant creatoris, te forsitan disponente

item, & ostia. & dixi: Usque hac uenies: & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Nunquid post ortum tuum praecipisti diluculo, & ostendisti aurorae locum suum: & tenuisti concutiens extrema terrae, & excussisti impios ex ea? Restituitur ut lutum signaculum, & stabit sicut uestimentum.

Auferetur

ita nec post mortis occasum eius, resurrectionis & loci gloriae eius in dextra patris sui ostendere potuisti: quem post mortem quam sponte susceperat, ad me iterum reuocaui. Sicut ipse dominus Iesus ait in euangelio. Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius. **b** ¶ Et tenuisti concutiens extrema terrae, &c. ¶ Potest haec terra ecclesia intelligi, de cuius fundamentis dominus superius dixit: de qua in extremis terrae, id est, in nouissimo seculo excutendi sunt peccatores, ita ipse dominus ait: Ecce mandabo, & concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur triticum in cribro. Deus ergo qui secundum prophetam mensus est aquas pingillo & caelos palmo ponderauit & tribus digitis terram apprehendit, ipse pro magnitudine utraque manu tenens margines terrae: quasi cribrum huc atque illuc excutit, siue excutit tanquam uestimentum, ut impios uelut paleas & lolium excutiat a frumento iustorum. Proinde haec omnia operantis non solum fortitudo, uerum & iustitia demonstrat: & inde est quod sancto Iob dominus cum increpatione loquitur: quare dixerit innocenti sibi peccatam acerrimae tentationis illatam. Secundum moralem uero sensum intelligentiae loci huius, ut aestimo facilius exitus est, ut terram interpretemur naturam humanam: quia ab humo homo dictus est, & extrema sint sanctorum uita, quia in carne positi, sine carnalibus illecebris uiuunt. Et ideo in extremis terrae dicitur: de terrenis actibus, non in medio tanquam in tota carne uiuentes. Haec igitur extrema, siue fines terrae in manu domini sunt, sicut ait propheta: Quia in manu eius sunt omnes fines terrae: quos hic ait dominus se tenere atque concutere, ut tremat a facie eius, sicut de eo propheta ait: Qui respicit terram & facit eam tremere: Et ita de terra eorum excutit impios: quos utique execrandos mores intelligimus uitiorum. Excutit ergo dominus a sanctis suis huius mundi impios: quando eos ab illis purificatos, constituit innocentes. De talibus impijs & peccatoribus propheta dicebat: In matutino, id est, in cognitione scientiae dei, fidei in me lucerna nascente, interficiebam omnes peccatores terrae: ut disperderem de ciuitate domini: qualibet utique anima sancta, omnes operantes iniquitatem. Siue in nouissimo tenebit deus mundum, quasi reum ad iudicium suum: quo tempore extrema etiam terrarum, conscientiae tremore quatentur, ubi minimos quoque in extremis terrae intelligere possumus, qui & ipsi iusto iudicio dei, ut superbi & impij de terra mansuetorum excutendi sunt: Beati enim mites, quoniam ipsi possidebunt terram. **c** ¶ Restituetur ut lutum signaculum. &c. ¶ Signaculum istud, anima hominis intelligitur, quae ad imaginem dei facta est. Expressa est in ea similitudo bonitatis dei, omniumque uirtutum decus. Hoc igitur signaculum imaginis dei & similitudinis, per Adae peccatum attritum fuerat & oblitteratum, & rursum per Christum iteratam impressione restituetur. Quod signaculum nunc quidem per fidem & baptismi gratiam renouatur: & uita meliore, menti insculpetur. Sed in resurrectione totum omnimodo restaurabitur: quando sicut humani corporis lutum in

pisti huic diluculo, ut oriretur de caelo, resplendens his qui se debant in tenebris & umbra mortis. quem admodum ergo tu Iob post initium tuum praecipere non potuisti, & terhis ut mundo in errorum tenebris constituto esset diluculum:

Ioh. 16. g

Amos. 9. c

Esai. 40. c

D

Psalm. 94. b

Psalm. 103. d

Psalm. 100. b

Matth. 5

A in incorruptione reparabitur: ita & anima cū eo pariter uestimento immortalitatis, uelut stola gloriæ uestietur: Vt quēadmodum ipsa gloria & incorruptio immortalitatis, id est Christus manet in æternum: ita & is qui ea indutus fuerit, gloriosus sine fine permaneat. De quo uestimento respiciens ad

1. Cor. 15. 2
lutum carnis suæ. Apostolus ait: Oportet corruptibile hoc induere immortalitatem. Hoc tamen diligentius est intuendum, quod in scripturis di-

uerso intellectu uestimenta dicuntur. Vestimentum ergo aliquando dicitur ipsum corpus nostrum: quo anima uelut amictu: circumdatur: sicut propheta ait ad animam peccatricem: Operiet iniquitas tua, uestimētum tuum. Item uestimenta, sunt animæ uirtutes, quibus eadem anima cōponitur & ornatur. De quibus propheta ait ad iustum misericordias operantem: Tunc erumpet matutinum lumen tuum, & uestimenta tua cito orientur. Et quoniam hæc uestimenta uiua sunt & rationalia non fient tibi, sed orientur in te. Et peccata aliquando uestimenta nuncupantur: ut Zacharias propheta ait: Et Iesus erat indutus uestimentis sordidis: Dixit angelus ad eos qui stabant coram se dicens: Auferte uestimenta ab eo: dixit ad eum: Ecce abstuli iniquitatem tuam. Supra diximus uestimentum esse gloriā immortalitatis: cuius luce quæ nunquā deficiet, homo est æternaliter uestiendus. Alij interpretes ita dixerunt: Et tu sumens terræ lutum: figurasti hominem & famosum eum posuisti super terrā, id est creaturis omnibus præminētem. Dum hæc dominus ad Iob loquitur, uehementer arguitur: Secundum autem mysticos intellectus, obumbrante spiritu sancto, figuratur homo Iesus Christus de terra Mariæ uirginis.

Zach. 3. 4
B Hic igitur homo de luto carnis humanæ assumptus est. Lutum hoc loco non propter uilitatē nominis dictum nouerimus: sed propter ipsam materiā, de qua sumptus est Christus: ueluti Adam in principio, qui de limo terræ plasmatus est. Et sicut ille per unū exiuit de sinu terræ: ita & hic per unum creantem se, formatus est in utero matris. Et ita famosus est super omnem terram: unde iam a solis ortu usque ad occasum laudetur nomen dñi.

Prover. 20. 6
a ¶ **A**uferetur ab impijs lux sua &c.] Lux impiorum est huius mundi gloria & felicitas, quæ mundo prætereunte transibit: sicut & Salomon ait: Lumen impiorum extinguetur: & eorum uirtus & potentia, quæ brachij nomine dicta sunt, illico conterentur. **b** ¶ **N**unquid ingressus es profunda maris &c.] Prouidentiam suā deus quæ cuncta dispēsat & regit in his locis multo copiosius sermone significat: Vnde ait ad Iob: Si potes ubique esse & nosse omnia quæ creata sunt: & si abditos terrarum sinus penetrare potuisti: si etiā profunda maris & nouissima eius atque extrema abyssi peruagatus es. Ad increpationem ergo Iob ista dicuntur. Vbi alij dixerunt: Nunquid ingressus es fontē maris: initium atque originem: unde ipsum mare, quasi de matrice, de mari oceano emanat, dicere uideretur: quod oceani perenni cursu ac recursum fieri nouimus: feruntque hoc atque cōfirmant, quod illa immensa effusio maris oceani: per omnium regionum ac prouinciarum fluuios itura, uno pūcto temporis fiat. At nos tamen scimus omnium dierum ac noctium alternatis successibus: per horas uiginti quatuor uenire: atque unius horæ æquinoctialis dodrante transmissio: tardius sine intermissione, siue die uenire, siue nocte: per quinque æquinoctiales horas refluitura, æstu uiolentoque impetu siue in opertis tantum siue retulis magnorum quoque fluminum cursibus ad superiora conscendere, ac per septem eiusdem mensuræ horas cursu paulo leniore diffuere, & ea tantum quæ quinque horis fuerant suppleta uacuare. Proinde incredibile uideri potest: quod in eodem mari uelut fons quidam, tantarum aquarum

ebulliat: de cuius profunditate & sufficiente abyssu, definito sibi tempore aquæ illæ in superficie profundantur: & rursus recurrentes in eisdem profundissimos sinus decedant: præcipitesque discedant: & à deo sibi constituta lege perpetua, ad imis semper ebulliant atque iterum

in ima decurrant. & inde forsitan dixerit deus ad sanctum Iob: Nunquid ingressus es fontē maris: Quoniam deo soli nota sunt quæ creauit. Porro secundum mysti-

Nunquid cos intellectus hoc dixisse deum puto: quod circa finem seculi pro redemptione hominis ad inferos esset descendurus: ubi pro potestate descendens deambulasse eum dixit: Quia impossibile erat: ut quasi reus peccati infernalibus uinculis teneretur. Ipse enim solus factus est, sicut homo, ad præsens quidem sine adiutorio, sed tamē inter mortuos liber. Quod autem infernus in imo terrarum sit: Ionas propheta qui specialiter habuit figuram saluatoris, in oratione sua quam in uentre piscis effudit, manifeste demonstrat: quem infernum abyssi aquæ circumluant, & multis alijs locis scripturæ de qualitate inferorum loquuntur. Possumus & moraliter hunc locum ita sentire: ut quia mare per figurā, hoc seculum dici nouimus: profunda eius super omnes iniquos & peccatores: qui quantum illud diligunt tantum in eius obscurissimam profunditatē demerguntur: ut omnino non uideant lumen euangelij, & gloriæ Christi. Nouissima uero abyssi sint omnes impij & sacrilegi: qui in profundiores peccatorum tenebras descendentes: lasciuiarum nimio fluxu, uelut aquarum multitudine deprimuntur: Ad hos dominus noster neminem despiciens: omnesque saluare cupiens: uenire dignatus est: ut corda eorum infidelitate cæcata: per gratiam suam illuminaret, & effecti lux in domino: fierent templum eius: ut inambulare & inhabitare in eis, & esset eorum deus. **c** ¶ **N**unquid aperta tibi sunt portæ mortis & ostia tenebrosa ui. &c.] Nulla creatura est quamuis præpotēs & fortis: quæ dei maiestati posset obistere. Et ideo quia per naturam sentiunt creatorem, cedunt diuinæ potentie qua ei omnino nequeunt contraire. Vnde antiqui interpretes ita dixerunt. Nunquid aperta sunt tibi portæ mortis. Vbi intellexerunt, quia huiusmodi portæ, quæ utique metuentur non sint insensibiles & inanimales: sed sint illi potius spiritus immundi, inimici nostri: aduersariæ uidelicet potestates: per quas generi humano introitus inuentus est ad mortē. Ipsæ sunt & ostia tenebrosa: quorum animos maliuolos & obscuritate inuidiæ plenos, deus solus perspicit. Igitur quoniam hi de quibus loquimur tenebræ factæ sunt recedendo à uero lumine & potestates sunt tenebrarum appellatæ, id est principes hominum peccatorum: & idcirco etiam ostia tenebrosa dicuntur: quoniam deceptione eorum, factus est homini per peccatorum tenebras ingressus ad mortem. Vbi ergo dictum est, ostia tenebrosa uidisti, quod nos iam exposuimus: alij interpretes locum ipsum manifestius transulerunt, ita dicentes: Aut ianitores inferni uidentes te timuerunt: qui locus expositiōe non indiget, quin potius quod obscure prius dictum est, apertissime declarauit. Vel certe in passione & in morte domini, hæc quæ dicuntur luce sunt clariora: qui claustra inferorum aperuit & sanctorum inde animas liberauit: leges tartari exiens inferos soluit, sententiam mortis resurgens irritam fecit: principatus & potestates tremantes, qui erant ianitores & ostia, transduxit fiducialiter: siue palam triumphans in semet ipso. Secundum tropicam uero intelligentiam, portæ mortis, sensus sunt nostri: quæ portæ tunc uirtutibus clausæ sunt quando à uitijs obtinentur, & per eas mors peccati, ad arcem mentis ingreditur. Quæ ostia tenebrosa, ideo appellantur: quia in tenebras peccatorum siue

TT etiam

A etiam poenarum, aditum pandunt. Ista itaq; porta, siue hæc ostia: aperiuntur hominibus ad salutem, cum euertis uitij tanq; hostibus suis expugnatis atq; in fugam uertis, sanctitatis eas uirtutibus homines aperuerint, ut audiant cum exhortatione sermonem propheta dicentis: Aperi te mihi portas iusticiae, ingressus in eas confitebor domino. Sanctus enim homo ad possidendum sanctitatis testimonium & uirtutum monilia, cōseruatis affectu & cōgaudentis ingreditur: quia ex participatio ne thesauri cōmunis, fit illis cor unū & anima una in deū. Et ita

Nūquid consideraſti latitudinem terræ? Indica mihi ſi noſti omnia, in qua uia lux habitet: & tenebrarum quis locus ſit: ut ducas unumquodq; ad terminos ſuos: & intelligas ſemitas domus eius. Sciebas tūc quod naſciturus eſſes: & numerum dierum tuorum noueras? Nūquid ingreſſus es theſauros niuiſ aut theſauros grandinis aſpexiſti: quæ præparaui in tempus hoſtis,

& in

rarum niuium intra se habeant conditas: ut merito ob hoc, quasi loca thesauri appellentur: de quibus olim hæc congregata sint species, quæ quando deus uoluerit proferantur: sed ita est potius, ut in alio loco ipse dominus ait: Et species agri mecum est. Quæcūq; enim uoluerit

facere, statim uoluntas eius in effectum procedit. Et ideo thesauri nominati, non in aliquo immenso & capaci loco, sed in eius uoluntate, & dispositione sunt constituti: sicut in alio loco ait: Et species agri mecum est: apud quæ nihil est imperfectum: quia non est aliud co

gitare illius: aliud facere: sed protinus fit, quod uoluerit. In hac ergo secreta cordis sui dispositione diuina, ubi essent isti thesauri istarum rerum cum adhuc in se corporaliter non existerent, interrogatur Iob si intrare poterit. Nemo enim secretum illud diuinæ maiestatis potest adire, siue cognoscere, nisi filius qui est in sinu patris, uniusq; naturæ atq; substantiæ. Hæc ergo præparata dicuntur à deo in tempus hostis pugnae & belli. Multis igitur modis ac diuersis alijs innumerabilibus iudicijs suis deus flagellat & corripit genus humanum: sicut etiam Aegyptios, quos fulminibus & grandine deuastauit. Et generaliter alijs rebus frequentat hominum castigationem. Hostili humiliat incursum, terrarum motu hiatuq; uastat, turbiniibus perdit, ruinis opprimit, naufragijs demergit: alijs quoque plagis innumeris uerberat, siue lentis infirmitatibus, siue acutis languoribus, atq; aere corrupto. Vnde in Deuteronomio legimus, quæ hostibus suis repugnantibus & rebellantibus præparat: ut eis secundum iusticiam suam infligat debitas poenas tribulationum. Item aliter. Niuem nunc in bonam partem, nunc in contrariam accipimus: & idcirco sub niuis nomine præfiguratum hoc loco corpus aduersariarum potestatum colligit, quod à charitate dei longe discesserit, id est deum habitantem in cœlo reliquerit: ut iusto iudicio dei, proſiceretur in terram. Huius autem niuis & grandinis, quasi in quandam duritiam suæ naturæ oblita transierit, quasi quædam secreta, cogitationum scilicet machinamenta, thesauros deus uoluit nominare: sicut propheta Ezechiel de eorum principe ait: In multitudine negotiationis tuæ impleta sunt interiora tua iniquitate. Huiusmodi igitur dominus cogitationum omnium solus cognitor perſcrutatorq; est. Hos inquam thesauros qui per ænigmata niues & grandines nominati sunt: ait deus se præparasse in tempus hostis diemq; pugnae & belli. Et quoniam insipienti corde nunquam ad deum conuersuri essent, dispensatione diuina magistri poenarum effecti sunt: ut alios dei iudicio ad emendationem flagris correctionum castiget, alios uero secundum iustam sententiam dei puniant: alios duris tribulationibus affectos cōstituant clariore. Sicut & in isto sancto Iob manifeste apparuit. In Aegyptijs quoque similiter demonstratum est, quibus non uoluntate dei pugnantibus, plagæ horrendæ immisæ sunt per angelos malos. Item, Nunquid ingreſſus es thesauros niuiſ, & cætera. Potuit dominus de aduentu suo in carne hoc dixisse, quo ut ignis æternus & ignis cœli: ignisq; diuinus per quem omnes creaturæ rationabiles concalescunt, dignatus est ad terram descendere: qui uelut ad niueam regionem & frigidam mundi huius atq; instar grandinis nimio infidelitatis frigore duratam exclamauit & dixit: Ignem ueni mittere in terram. Proinde huiusmodi humanorum cordiū thesauros, obliuione uidelicet dei sui frigidissimos, ingressum se proficitur: ut expulso perfidiæ frigore, dilectione eius flagrant

Isa. 40. c

3. Reg. 4. d

B

Prover. 22. c

Matt. 25. d

in hoc mundo uelut in fornacis examinatione pariter positi: quasi ex uno ore benedicunt deum in omni tempore, & semper laus eius in ore eorum. **a** ¶ Nunquid cōsideraſti latitudinem &c. ¶ Quis hominum nosse poterit, quanta magnitudine distendatur, nisi ipse solus qui omnia condidit: De quo propheta ait: Qui mensus est aquas manu, & cœlum palmo, & omnem terram clausit pugillo. Item aliter. Nūquid tu Iob præuidisti latitudinem terræ, id est ecclesiā futuram: quā per totum mundum, crescente ubiq; euangelio dilataui. Indica ergo mihi si hoc sapere, siue aliquando intelligere potuisti. Siue latitudinem sapientiæ meæ: quā terræ, domui meæ, id est ecclesiæ tribui: nunquid ut futura præuidens, oculo mentis accenso per temetipsum inspicere potuisti: quæ sapientia dilatauit cor Salomonis, sicut arenā quæ est in litore maris: eiq; dedit prudentiā multam nimis, & quæ in exitu canitur: & in latitudine suarum fiducialiter agit: cuius multiplices sensus & latitudine disputationum ditissimos, iubet eadem sapientia in corde hominis describi tripliciter. Hæc ergo uerba possunt ex persona patris super sapientia, quæ est filius disserta intelligi. **b** ¶ In qua uia lux habitet: & tenebrarum quis locus sit: ut ducas unumquodq; ad terminos suos & intelligas &c. ¶ In uia sanctæ conuersationis hominis, lux uirtutum habitat: tenebrarum uero id est uiciorum locus est homo peccator: uel ille locus de quo dicit: Ite maledicti in ignem æternum, qui parati sunt diabolo & angelis eius. Noſti ergo Iob discernere uniuscuiusq; meritum, & secundum iusticiam unumquodq; horum ad terminos præfinitos retributionis perducere: cogitationes cordium ipsorum, tanq; semitas domorum suorum intelligere potuisti. Itē in qua uia, siue terra, ut alij dixerunt, lux habitet: lux fidei & cognitionis habitat in corde credentis: siue lux in terra: Christus in ecclesia. Tenebrarum autē, id est ignorantia & infidelitatis locus, est cor insipientium atq; incredulorum. Et ideo per quaslibet semitas tendant boni & mali, secundum meritum ad domū æternæ cōuersionis iusto & bono domino ducente perueniunt.

c ¶ Sciebas tūc quod nasciturus eſſes: & numerū dierum &c. ¶ Quis hominum nouit anteq; sit, quia futurus est, ætatisq; suæ dies annos uel cognoscit: Item in Adam peccator & filius mortis effectus, quando scire uel sapere potuisti, quod spiritu & gratia baptismi nasciturus eras de uisceribus matris ecclesiæ, & in æternum secundum nouissimam resurrectionem reparandus & numerum dierum tuorum, qui sine fine sunt, unde ipse per temetipsum cognoscere potuisti: **d** ¶ Nunquid ingreſſus es thesauros niuiſ aut thesauros grandinis aſpexiſti &c. ¶ Potentiam suam deus quam etiam in secretis creaturæ suæ rebus atq; inuisibilibus habet, his uerbis uoluit demonstrare dicens ad Iob: Nunquid ingreſſus es thesauros niuiſ, aut thesauros grandinis aſpexiſti: non enim loca sunt quædam in aliqua parte mundi immensa capacitate spaciola, quæ moles atq; congeries infiniti

Deu. 7. c. 20

Ezech. 28. d

Luk. 11. f

A grarent & dicerent: Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescit ignis. Itemq; ut ad intelligentiam ignem profectu fidei de stulticia frigore uenientes dicerent: Nōne cor nostrum ardens erat in nobis: cū illuminato corde atq; accenso charitatis fonte aperiret nobis scripturas Ie-

psal. 38. a sus: Sic itaq; ingressus mundū ac uisitās eū, aspexit corda mortaliū, quæ etiam & thesauri ab ipso domino nuncupantur in euangelio: ita dicente: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Hæc igitur deus facere præparauit quæ dixim⁹,

Matth. 12. c

hostis pugnae & belli, in tēpore utiq; pro nobis moriēs, hostem grauē ac molestissimum inimicum diabolū in inferis triumphauit, & resurgens à mortuis, in Iudæa fidei suæ aduersarios expugnauit. **a** ¶ Per quam uiam spargitur lux &c.] quis poterit proprie scire mortaliū, quæ sit uia solis, quam ordinato cursu agit in dextro cli mate cœli, spargentis lucē super terras: aut quemadmodum æstus per uices temporū, siue per loca regionū omnium diuidatur: ut alibi plus eodē tempore ferueat: & ipse alibi tēperato calore sentiat. Item, Per quam uia spargitur lux, diuiditur æstus super terram. Via est euangelij prædicatio, per quam lux fidei, spargitur super corda credentiū: Et pulchre spargitur, quia infidelitate mētes hominum aridæ, ubertate diuinæ gratiæ irrorantur: & ita diuiditur æstus sancti spiritus super terram fideiū.

B

Eph. 4. a

Sic inquam diuiditur, cum unicuiq; datur gratia secundum mensurā donationis domini nostri Iesu Christi. Siue hoc modo diuiditur, cum alijs annūciatio Christi odor uitæ in uitam sit, alijs uero odor mortis in mortem. Sic ergo diuiditur ipsum bonum euangelij, ut uitā alijs largiatur, alijs mortem crimine infidelitatis operetur. Itemq; uia sanctæ cōuersationis hominis, luxq; timoris dei, spargitur super omnem corporis terrā, ut fugiāt ab eo tenebræ peccatorum: & æstus eis tentationū opitulante dei gratia temperentur, ne ex orto super se ardore solis exstuent. Et sic itaq; æstus diuiditur: cum eis non totum simul tribulationum pondus imponitur, sicut ait

1. Cor. 12. e

Proverb. 10. a

Esa. 2. a

b ¶ Quis dedit uehementissimū imbri &c.] Hic uehementissimus imber, saluatoris est euangelium, qui emittit eloquiū suum terræ, ut uelociter curreret sermo eius: hic inquam imber in montibus Hierusalem, de imo terræ in sublime surrexit: quoniā de Sion exiit lex, ait propheta: & uerbum domini de Hierusalem: & eleuatus à sanctis apostolicis nubibus, uelut aqua effluens, copiose currit, aura sibi flāte spiritus sancti, in uarijs signis atque uirtutibus uitam sibi fidei fecit in nationibus, terrore nominis dei atq; miraculorum tonitruo præcedente. Alij dixerūt, præparauit flumen omnium populorum. Et flumen inquam ecclesiæ præparauit, ut pluuia copiosa & ualida spiritus sancti inūdaretur, sicut in ipso principio nascentis ecclesiæ super Apostolos sanctosq; cæteros demonstratum est. Quod autem in laudem imbris euangelici dicitur: quod pluerit super terram inhabitabilem, quæ hominem non haberet, non erit mirabile, si ut sonat tantum intelligatur: sed in deserto, id est nationibus doctrinam dominicæ prædicationis copiose effudit. In deserto inquam ubi nullus hominum fuerat commoratus, id est quoniam nullus prophetarum ad gentes à deo erat missus, ut impleret inuiam & desolatam, & produceret herbas uiuentes euangelij. Imber terræ ecclesiæ quæ fuerat desolata à deo, & pluuia charita-

tis dei, adipe repleuit eam atque in pinguedine ut ex u. **C** bertate bonorū cœlestium produceret ac proferret herbas uiuentes satui seminis, secundum genus suum, sicut ait in psalmo. Et præbuit de ciuitate sicut foenum terræ: & multiplicatis fructibus faceret secundum parabolam

psal. 71. e

domini: aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum fructum, & audiret cum exhortatione se consolantē. Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & exclama quæ non parituris, quia multi filij desertæ, magis quam eius quæ habet uirū.

Esa. 54. a

c ¶ Quis est pluuia

pater: uel quis genuit stillas roris.] Quis est huius pluiæ & huius imbris dominici autor & conditor nisi deus. Quam pluiam uoluntariam segregauit hæreditati suæ, sicut dicit pater ad filium: Fili pete à me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuam, & possessionem terminos terræ. Ipse etiam deus genuit stillas roris: hinc & propheta ait ad deum: Ros enim qui à te est, sanitas est illis. Proinde in fluuio, affluentissimam affluentiam largitatemq; diuinæ gratiæ demonstrauit. In rore autem eadem gratiam, sensim insuescentem uisceribus, & medullas animæ penetrantem. Alij dixerunt, uel quis genuit glebas roris. Has igitur glebas unumquemque sanctorum non absurdum erit intellexisse, quæ sunt in agro ecclesiæ: quibusq; dicit Apostolus: Dei agricultura estis. Illic ergo istæ glebæ per baptismum in Christo sunt genitæ: sicut ait Apostolus Creati in Christo Iesu in operibus bonis.

psal. 2. b

1. Cor. 3. b

epha. 2. b

Vnde hoc rore cœlesti perfusi, pingues in sanctis fructus & uberes extiterunt. **d** ¶ De cuius utero egressa est glacies.] Vteri nomine, cordis secretum significasse mihi uidetur. Non enim probabiliter glaciem egressam de ore dei intelligere debemus, sed de illo mentis suæ secreto & inscrutabili iudicio, iustam ac districtam manasse sententiam. Egredi ergo glaciem dixit pro egrediente iudicio, quo secundum suum meritum, quidam hominum percutiuntur plaga obdurationis, & corda eorum durissimo atque insolubili quodam gelu & frigidissimo constringuntur: ut non sentiant feruentis diuinæ charitatis calorem. De angelis apostaticis, uerissime dici potest, & specialiter de Iudæis intelligendum est, quibus aquæ eloquiorum cœlestium glaciata sunt, ut in fructu gentium gratiæ largitate profluerent: de quarum uocatione dictum est superiore uersiculo, & de quibus, posuit desertum in stagna aquarum & terras sine aqua in exitus aquarum, & inhabitare fecit ibi esurientes, id est esurientes iusticiam: Et seminauerunt agros & plantauerunt uineas & fecerunt fructum natiuitatis: & benedixit eos, & multiplicati sunt nimis. Qui ergo mēte spiritualiter, nunc ubiq; positam contuetur ecclesiā, uidet terram eius, quæ fuit deo aliquando deserta, nunc prædictis omnibus spiritualibus copijs abundare: sic itaq; prædictas stillas roris de cœlo defluentes suscepit ecclesiā: & secundum iudicium librum, quod tempore Gedeon du-

Iudic. 6. g

psal. 132. a

cis factum legimus, ros unius ouiculæ gentisq; modicæ, totam terram Christo credentem, qui ros est gratia benedictionis infudit, & impletum est illud mysterium, quod psalmista prædixerat dicens: Sicut ros Hermon. Hermon utiq; mons qui interpretatur anathema, significat altitudine sua populum Iudæorum. Illi ergo ros, gratiæ uidelicet & benedictionis, descendit in montem Sion. Sion namq; mons excelsus uirtutibus atq; sublimis ecclesiā est. In quo constituta est specula contemplationis futura credentium. Vnde & ipsa uirtutum species Sion interpretatur. Et ut nossemus proprium roris istius nomen ait psalmista: Quoniam illic quidem, scilicet in

A monte Sion, mandauit dominus benedictionem & uiam usque in æternum. Et sequitur dicente domino.

a ¶ Et gelu de cœlo quis genuit.] Hoc igitur modo de cœlo obdurationis sententia sacrilegi feruntur, quod utiq; malum iuste eis à deo dicitur procreari, ut Pharaoni scilicet & Iudæis,

quos propter infidelitatem suā & nimiam obstinationē cordis legimus obdurationos. Sequitur de huiusmodi, dicente domino.

b ¶ In similitudinē lapidis aqua duratur.] Nomine aquarum secundū scriptu-

Psalm. 143. b

rarum auctoritatem populi intelliguntur. Sicut Ioannes apostolus ait: Aqua autem populi sunt: & Dauid ad dominum: Libera me, inquit de aquis multis, de manu filiorum alienorum. De his ergo mihi dicere uidetur: qui nimio obliuionis dei frigore obriguerunt, & instar lapidum, solidi & nimium duri effecti sunt. Deinde ait.

c ¶ Et super faciem abyssi.] In abyssu, profundissimā obscuritatē mentis puto intelligendā, quā ita obtusione infidelitatis nimia operiatur, & cōstringatur quodā gelu impietatis, ut saxo similis fiat: ita ut tali mente, non sit ad deum ullus aditus respirandi secundum illud quod apostolus de Iudæis testimoniū prophetiū assumens, locutus est, dicēs: Dedit illis deus spiritū cōpunctionis, oculos, ut nō uideant & aures ut nō audiant usq; in hodiernum diem. In psalmo quoq; centesimo quadragesi mo septimo, de gelu, uel glacie & crystallo secundū hūc sensum quem dominū dixisse hic legimus, prophetam mystice locutū manifestum est. Possumus hanc loca & simpliciter intelligere: & gelu de cœlo quis genuit: Cœlum appellantes glacialia montiū & excelsorum cacumina, & per immensum aerē, loca cœlo uiciniora, uel magis proxima, secundum hanc ergo cōsuetudinem scripturarū,

Rom. 11. d

B ipse dominus inquit in euangelio, uolatilia cœli: His secundum literā nunc omisissis ea potius, quæ sacrata à deo prædicata sunt intelligere & credere nos oportet.

Matt. 6. d

d ¶ Nunquid cōiungere ualebis micantes stellas &c.] Nunc de cœli ordine & astrorum circuitu loquitur ad Iob. Pleiades appellat stellas, quæ iunctæ, uelut septem esse monstrantur. His ergo Græci, quod multæ simul essent, nomen ab ipsa multitudine posuerunt: plithys uel plithos enim multitudo dicitur: & inde deriuatum est, ut pleiades appellentur. Ait ergo dominus ad Iob: Nunquid ut hæc stellæ iunctæ & simul sint, tua potentia facere potuisti? Septentrionis quoq; siue arcturi circuitum, quē indefinēti gyro per sinistram plagā mundi in se feci recurrere: ut totus in se uadat semper & redeat: nunquid tu poteris dissipare? De astris cœli siue signis: & in alijs locis scripturæ legimus, sicut in Iesu Naue & Iudicum: Fuit, inquit, terminus Amorrhæi ab ascēsu scorpionis petra & superiora loca. Vt igitur domini uerba secundum mysticos intellectus dicamus: cœlum interpretemur ecclesiā, quā superius dominus terræ uocabulo nuncupauit: sed ibi propter originem suam terra est appellata. Nūc uero sublimata per Christum in gloriam: cœlum rectissime intelligitur. In hoc igitur cœlo etiam stellæ pleiades & septentrionis, unam in se sacræ interpretationis continent formā. Ipse enim septenarius numerus septiformis spiritus gratias in se demonstrat, quæ in hoc cœlo micant, ipsiq; gratiarum spiritus, in eodem firmamento cœli sunt fulgētes. Istæ igitur stellæ per prophetam, septem oculi domini appellantur quorum oculorum gratias atq; uirtutes Esaias propheta enumerat, ubi de saluatoris natiuitate uaticinatur dicēs: Et requiescet super eum spiritus dei: spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilij & uirtutis: spiritus scientiæ & pietatis, repleuit eum spiritus timoris dei. Quemadmodū

Iosue 15. a

Iudic. 1. g

Esai. 11. a

ergo quisquā non potuit indissociabilis luminis spiritualia astra cōiungere: ita omnino fieri non potest: ut hæc stellæ gratiarum, ecclesiā meam circumlustrantes ab unius connexionē insolubili separentur. Quod autem alij dixerunt, aut intellexisti nexus pleiadis, ad spiritua-

lem intelligentiam erigitur: ut aliquid allegoricum laboret inquirere. ¶ Nunquid producis luciferum in tempore suo: & uesperum super filios terræ consurgere facis.] Stella est quam luciferū dicimus stel-

& pones

lis ceteris clarior, quam ferunt etiam doctores ecclesiæ, unam esse de illis quinque stellis quas planetas uocant, quia dissimilem aliarum stellarum cursum habeat, multoq; uelociorem, & inde planetæ, id est uagantes siue errantes dicantur: eo quod non certum, sed mutabilem cursum habeant. Hunc igitur luciferum appariturum terris, post biennium in oriente autumant nasci. Aliam uero stellam quam uesperum appellauit, eo quod circa diei uesperum suo tamen tempore mundo monstraretur: hanc, inquit deus ad Iob, super filios terræ consurgere facis: Qui ergo intelligis potentiam omnia gubernātis, & in te operantis agnosce iusticiam. Hanc stellam multi putant hesperum dici. Vnde & Italia hesperia nominata sit, eo quod illic tempore suo primū apparet. Spiritua-

liter autem uerba sunt patris, de filio suo saluatore nostro dicētis sic: Nunquid educes luciferum in tempore suo: & uesperum super filios terræ consurgere facis? Vbi & aduentus domini in carne uenturi significatus est, & resurrectio eius ex mortuis figurata, ueniente plenitudine temporis: Ait autē, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. In hoc igitur tempore suo, educus est à deo pater: ut terras inuiseret: qui ideo lucifer nuncupatus est, quia ueniens de sublimibus, tanquā post biennium, post legem & prophetas ortus est, & super nos positos in tenebris & umbra mortis lucem nobis fidei ac tempestiuæ cognitionis exhibuit. Vesper uero idem filius hominis appellatur, qui in cruce tempore passionis occubuit. De quo ait propheta populis credituris: Iter facite ei qui ascendit super occasum, dominus nomen illi. Qui utiq; in tempore occasus, quādo ait ad patrē: In manus tuas cōmendo spiritum meum, posuit tenebras & factæ sunt in corde infidelium Iudæarū.

Luc. 23. f

Hunc ergo deus pater, ut pastorem magnum ouium excitauit. Hunc, inquam, uesperum, eo quod sacrificiū uesperinum in uespera seculorum missus obtulerit, filiū hominis, super filios terræ consurgere fecit: utinam non sint caro & terra esca serpentis, neq; filij noctis & tenebrarum, sed sint filij luciferi, filij dei. ¶ Nunquid nosti ordinē cœli: & pones rationem eius in terra.] Si numerum astrorum omnium potest quispiam mortalium nosse, potest & militiæ eorum ordinem perscrutari. Nemo ergo hæc proprie nouit nisi solus ille qui condidit. Spirituali autem sensu: ita intelligi potest. Nunquid tu Iob quasi cognitor futurorum, iam nosti quo ordine in cœlo ecclesiā, quā diuersæ atque multiplices gratiæ spiritus mei, uelut stellæ refulgeant: siue qua gloria, uel quo ordine meritorum, ut siderum radiantium globi, sancti in resurrectione fulgebunt: Hunc locum alij ita uertunt: ut omnia quæ sub cœlo sunt pariter fiant: Vbi hoc dicere uidentur, quod uolubilitate siue temporum siue stellarum per spacia sibi succedētia redeat & recurrat. Spiritualiter autem ita dictum existimandum est, quod dispensatio per Christum reconciliationis humanæ, usq; in finem seculi crescat, ad noticiam omnium nationum: siue quia sancti ut ad calcem uirtutū perueniāt, quotidie morum sanctitate proficiant: & ideo sub cœlo, id est

A Id est sub obedientia ecclesiastica disciplina sunt constituti. **a** ¶ Nunquid eleuabis in nebula uocem tuam: & impetus aquarum operiet te. ¶ Primo auditu hoc ita intelligendum est. Nunquid habes tantam potentiam, ut ad imperium ac nutum tuum illico imbres infunderes & operientes de

& pones rationem eius in terra? Nunquid eleuabis in nebula uocem tuam: & impetus aquarum operiet te? Nunquid mittes fulgura & ibunt: & reuertentia dicent tibi assumus? Quis posuit in uisceribus hominis sapientiam: uel quis dedit gallo intelligentiam. Quis enarrabit coelorum rationem: & concentum coeli quis dormire

pretatio habet: qui ita dixerunt. Quis dedit mulieribus C texturam sapientiam, & uarietatem scientiam. Si scientiam uarietatum, & extrinseci operis sapientiam a deo sola mulieres acceperunt: de quibus dicitur: Sed mulieres doctae derunt, quae nouerant in opus tabernaculi, de qualibus &

dominus hoc loco, quasi specialiter ait: Quis dedit mulieribus texturam sapientiam & uarietatem scientiam: Quo modo in Exodo Beseleel & Ooliab, sacerdotum & tabernaculi uestimenta, uario ac polymitario opere texuerunt. Nouerimus

Exod. 35. d

Esai. 61. d

Psalm. 113. b

B

Matt. 5. b

Matt. 15. b

Matt. 16. b

Gal. 1. c

Psalm. 24. a

tis ipsorum: ubi est uelut nebula caligo peccati: & nominis mei ualde obscura obliuio, ut obedientibus uoci meae innumeris populis circumdatus, quasi impetu influentibus aquis operiar, quibusque uelut uestimento induar: ut in eis habitem sicut propheta ait: sicut sponsa induit me uestimento. Alij dixerunt uocabis nubem uoce, & in tremore aquae ualidae obediet tibi. Aqua ualida tremendum diuinae uoluntatis praecipuum est: quod deus quemlibet sanctum uoce, id est affectu clamoris & insinuationis instigat, ut obediendo saluetur obseruare iubet. Nunquid tu Iob aliquid simile facere potuisti?

b ¶ Nunquid mittes fulgura & ibunt: & reuertentia dicent tibi assumus. ¶ In his sermonibus dei, adesse uirtutis eius credendum est quaecunque uoluerit, cui etiam omnia insensibilia, quasi sensibilia sunt: sicut dicit propheta: A facie domini commota est terra, a facie dei Jacob.

Reuertere autem fulgura ideo appellantur: quia isti mittuntur a deo, ut praedicatione euangelij mundum illuminent, quibus dominus ait: Vos estis lux mundi. Et iterum: Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad ultimum terrae: & in fine seculi reuertentes cum fructibus manipulorum suorum, uenient in exultatione, & dicent: Quinque talenta mihi tradidisti: ecce alia quinque lucratus sum. Siue fulgura sunt inspirationes diuinae, quibus illuminantur corda sanctorum, ut eis accensis in amore charitatis Christi conflagrent. Haec autem fulgura illuminationis dei reuertentur ad deum, qui ea ad desiderium sui excitandum emisit: quando per eandem uisitationem diuinam, ardenti animo & feruenti opus suae illuminationis effecerunt.

c ¶ Quis posuit in uisceribus hominis &c. ¶ Manifestum est quod homo quando ad imaginem & similitudinem dei factus est: sapientiam rationis accepit, ut praestaret ceteris animantibus, quae ratione & prudentia carent. Quibus autem bonis, a deo homo donatus sit: lectorem ad eos transmittito qui de bono naturae, eiusque uirtutibus plurima conscripserunt. Gallo etiam gallinaceo deus huiusmodi sensum dedit: ut emenso noctis tempore, quasi proximae lucis memor eandem mundo canens annunciet reuertentem. Secundum intelligentiam uero spirituales ita sentiendum est: quoniam Christus dei est uirtus deique sapientia. Hunc pater in uisceribus hominis posuit: sic enim dei sapientia, qui est filius eius ait: cum eum Petrus filium dei confessus fuisset, dicens: Tu es Christus filius dei uiui: non tibi reuelauit hoc caro & sanguis, sed pater meus qui est in coelis. Et Apostolus. Cum autem complacuit ei, qui me segregauit ex utero matris meae, & uocauit in gratia sua, ut reuelaret filium suum in me. Gallum uero puto esse unumquemque sanctorum, qui in nocte & tenebris huius mundi, accipiunt fidem, intelligentiam & uirtutis constantiam clamandi ad deum: ut inspiret iam dies permansens, & amoueantur umbrae uitae praesentis, cum urgenti & frequenti clamore precum suarum dicentes: Emitte lucem tuam, & ueritatem tuam. Quod & de prophetis intelligere possumus, qui certatim annunciauere dei ac solis aduentum. Hoc in loco aliorum multo aliter inter

ergo esse animas sanctas: quae hoc opus efficiendi etiam nunc in historia per intelligentiam spiritus acceperunt: quibus utique sicut scriptum est: dedit deus sapientiam & intelligentiam: quicquid etiam fabre adinueniri potest, dedit in corde eorum. Sic itaque repleti sunt spiritu sapientiae & intelligentiae & sapientiae uel scientiae, & omni doctrina ad excogitandum & faciendum omne opus: quoniam tabernaculum illud legis, sanctae ecclesiae imaginem praeferebat. Dicam de hac uarietate morum, siue meritorum uelut uestem uero Salomoni ministrantium, quod per figuram regina Saba dixit Salomoni, cum admiratione laudans sapientiam eius: & domum, cibos, habitacula, & seruorum ordinem, uestes & ministros & holocausta quae offerebant in domo domini continenter: hanc officiorum uarietatem contextam esse per diuersas in toto mundo ecclesias, per quas alibi coniugati, alibi continentes, alibi uirgines: hi per elemosinas, illi per alienationem omnium facultatum: illi per crucem & mortificationem terrenarum cupiditatum: illi per scientiam scripturarum multiplicibus sancti spiritus gratiis: uelut diuersis coloribus Christi corpus exornant, sibi quoque aeternae gloriae, & immortalitatis uestimenta conficiunt. Cōtexunt etiam perfecto intellectu fidei trinitatis, uelut spartum triplex, quod non cito rumpitur. Huiusmodi uestimenta istae spirituales mulieres operantur, id est siue sanctae animae, siue ecclesiae per diuersa regionum spacia constitutae.

d ¶ Quis enarrabit coelorum rationem &c. ¶ Certum est, quia nullus coelorum rationem uel stellarum cursum poterit aut sermone narrare, aut mente concipere. Quod autem ait: Concentum coeli quis dormire faciet? Mulcos scripturarum locis laudare deum elementa dicuntur, pro eo quod in illorum dispositione ac pulchritudine deus, uel ab hominibus uel ab angelis praedicetur: Id est, quis homines in eius laudibus uitam exercentes dormire, id est quiescere faciet. Pro hoc itaque honore, qui ab ecclesiae congregatione perfoluitur: quis alius quam ipse requiem dabit ac refrigerium in sempiternum. Dormitio enim aliquando in scripturis requies intelligitur: ut Esaias propheta ait: Iusticia dormiuit in ea, id est in Hierusalem

Esai. 1. f

aequitas iusticiae requieuit: nunc autem homicida. Et sanctus quidam super quem signatum fuerat lumen uultus domini: ait in psalmo: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Item in alio loco: Si dormiatis, inquit, inter medios cle-

Psalm. 4. b

ros, id est inter sortes duorum testamentorum requiescatis. Et concentum coeli quis dormire faciet? Sanctos angelos intelligamus qui pro ipsa habitatione coeli, coelum dicti sunt per prophetam hoc modo: Coelum coeli domino.

Psalm. 67. c

Huius igitur coeli concentum, ait dominus, quis dormire faciet, id est quis erit ille qui eos a perpetuis laudibus, quibus me benedicunt, sanctus, sanctus, sanctus dominus, incessabiliter concinentes, ut cessent & quasi obdormientes possit inhibere? Quis narrabit coelorum rationem. Et sancti coelorum nomine crebro dicuntur: de quibus secundum mysticos intellectus propheta uaticinatur, dicens: Coeli enarrant gloriam dei. Horum igitur nationes quas habent secundum dei gratiam differentes: quis poterit uel ipsam fidem ipsorum narrare rationem?

TT 3 Quando

A 4 ¶ Quando fundabatur pulvis in &c.] Pulvis de quo dominus ait, gentium infidelitatem signat: pulvis utiq; aridus & solutus fundamento in ecclesia apostolico admiscetur: ut per fidem & colligationes siue compagines charitatis, conglutinatio in Christo fœdere unionis & pacis in augmentum dei uelut in terram solidam crescendo proficiat. Vnde glebæ agri dominici, effectæ frugiferæ, in unum corpus ecclesiæ charitatis copula compinguntur. Cœlorum quoq; appellatione scripturæ sanctæ recte dicuntur: eo quod de sursum sint hominibus attributæ, siue quia cœlestia in se contineant sacramenta. Horum igitur cœlorum, id est scripturarum rationem, quæ de ministeriorum obscuritatibus opacatæ sunt & profundæ: quis poterit animo perscrutari, uel eloquio proferre, aut quis eorum uaticinia cessare præcipiet. Antiqui interpretes ita dixerunt: Quis cœli organa in terram declinauit: id est, quis est qui cœlorum laudantium deum cantus, usq; ad hominum inclinauit noticiā, ut imitatione laudis eius, socij angelorum effici mereantur. **b** ¶ Nunquid capies leonæ prædam, & animam catulorum &c.] Ex his quæ per omnem textum fermōis huius enumerat, sex sunt quadrupedia, & quatuor uolatilia. Et in hoc decalogi perfecto numero, uideri potest quod omnē creaturam intelligi uoluerit deus

B quæ per eum utpote per autorem regitur. Decimus autem numerus perfectus est, quia per ipsum iterando, omnis numerus in infinitum multiplicatur. Ergo iuxta litteræ superficiem, hoc ait. Ego qui omnia iuxta dispensationem procuro, circa te tantum o Iob uideor iniustus. Iuxta spirituale intellectum, leonæ siue etiam leo, diabolus est intelligendus, qui & in multis locis scripturarū propter sauitiam & fortitudinē ita nominatur. De hoc igitur dominus ait: quod nemini nocere possit, nisi a deo acceperit potestatem. Iusto ergo iudicio eius traduntur: quia ille omnino uires non habet dominandi nisi ipse permiserit. Nunquid capies leonæ prædam, id est sicut ego eam capere permittā. Puto autē hoc loco ideo catulos dictos, quia leonam nominauerat, quos ueneno maliciæ suæ siue nequitia, uelut lacte nutrierat ad homines perimēdos. De quorum moribus, nequissimorū spirituum animæ reficiuntur: & de his in psalmo ait: Catuli leonū rugientes, ut rapiant & quærant a deo escam sibi. His igitur leonibus & draconibus escas dare deus dicitur: quando illos quos experunt, in potestatē accipiunt. **c** ¶ Quando cubant in antris suis (In syluis alij dixerunt) & in specubus insidiantur.] Antra siue speluncæ sunt corda hominū impiorum: in his latibulis sedent: siue cubant in insidijs, ut interficiant innocentē. **d** ¶ Quis præparat coruo escam suam, quādo pulli ei? &c.] Arbitror quod & hic coruus aduersariam partem significet sicut & pulli eius: Vt quemadmodū superius leonam, & catulos eius intelleximus diabolum & turbam perditionum eius: ita & hic coruum eūdem cum pullis eius intelligamus. Quod ergo dicitur uagantes, indicatur hoc uerbo quod quasi quandam famis rabiem patiantur circa hominum genus, ut perditionem portionis eius, uelut cibum sumant, & ideo satagere uidentur omni instantia, donec ad effectum uotorum suorum perueniant, sicut audiuius spiritum sanctum, per Salomonem dicentem: Oculum iridentem patrem & contumeliosum senectuti matris, effodiant eum corui de cœuallibus, & deuorent eum pulli aquilarum. Possumus & ita sentire, ut coruum: id est diabolum & omnes socios eius quondam patres habuerimus cum erroribus eo-

rum assimilaremur & uitij: & inde etiam & pullorū nomine dicebamur. Sed relinquentes eos, quod & sponsa docetur, ut faciat: quæ spōsa nos sumus, cui dicitur: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam & obliuiscere populum tuum & domum patris tui: & inuocantes nunc

dominum, potest fieri, ut pristino adhuc nomine appellemur, sicut propheta ait: ubi de deo loquitur.

Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et reor quod ideo pristino nomine censeamur: ut nouerimus quid fuimus, & quid nunc

per Christi gratiam simus: & inde hoc ipsum magnum bonum intelligentes, magis deo gratias referamus, dicentes cum Apostolo: Gratias deo patri qui eruit nos de potestate tenebrarum, & trāstulit in regnum filij charitatis suæ. Mos autem sanctæ scripturæ huiusmodi est, ut pristina culparum nomina, in sanctis frequenter recenseat, sicut beatus Esaias propheta ait de deo: Benedict me bestia agri, & Apostolus Matthæus dicitur publicanus. Videamus hunc locum, si & in bonam partē exponere possimus, ut istum coruum & Christum inter pretemur. Sicut enim secundum scripturarum consuetudinem, montem dicimus dominum nostrum, & diabolum similiter appellamus, petram quoq; ac lapidem, arborem etiam & gladium dicimus: ita & coruum fortassis dicere possumus. Nam & sponsa ecclesia, inter cetera præconia laudis de Christo: ita ait in Canticocantico: Crines eius ut abietis, nigri sicut coruus, sed quando diabolo corui nomen aptamus, dicimus eum nigrum criminibus atq; tetrū, & qui in tenebris nequitiarum cōmoretur. Quando uero eo nomine saluatorem significari dicimus, mysteriorum arcanis eū in scripturis suis obscurissimum esse sentimus. Et cum sciam⁹ diabolum in scripturis serpētem nominari, quis auderet de domino ita credere, nisi ipse in se serpentis similitudinem uerbis proprijs expressisset, dicens: Sicut Moyses exaltauit serpētem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, & discipulos tales admonuit esse dicens: Estote astuti ut serpentes. Et serpens, id est diabolus maledictus a deo est, eo quod Euam seduxit astutia, & Christus maledictus dicitur: quia maledictus omnis qui pēdet in ligno. Maledictum quippe hominis in se suscipiendo, id est eā quæ ex sententia dei uenerat mortem, ut maledictum sit spendit in ligno, & inde est quod pro nobis Christus factus est maledictum. Hæc exempla protulim⁹, ut firmetur sensus supra prolatus: sequentia uideamus. Nūc igitur Christo coruo figuraliter dicto pater præparat escā: cum ei ex gentibus cōuocat credituros, sicut de eodem patre propheta ait dicens: Quis suscitauit ab oriente iustum, uocauit eum ut sequeretur. Dabit in conspectu eius gentes & reges obtinebit. His igitur ad fidem uocatis dominus Christus uelut esca gaudio exultationis reficitur. Huius populi, id est discipuli, & omnes credentes clamant ad deum in oratione, panem substantialem quotidie postulantes, & hoc ipsum uagantes faciunt, quia peregrini & hospites sunt super terram, ubi sedem sibi firmam & stabilem non constituerunt, sed dicunt cum Apostolo, instabiles sumus. Hi igitur habent quidem cibos scripturarum: quarum consolatione pascuntur, sed spei & fidei cibus est non alimonia rei proprie permanentis. Et idcirco in hoc mundo uagari dicuntur: donec ad immobilitatem quandam seculi futuri perueniant. Nam & ad hūc intellectum spiritualem pertinet, quod corui isti, rore pasci dicuntur: sicut philologi se referunt indagasse.

Cap. XXXIX

Nunquid

Psalm. 44. c

Colos. 1. b

2. 4. 34. c

D Cant. 5. c

1. 4. 3. b
Matth. 10. b

Deut. 21. d

Galat. 6. b

2. 4. 46. d

1. Cor. 1. e

Psalm. 103. c

Proverb. 30. c

A Vnquid nosti tempus partus &c.] Ibices ipsi sunt quos Græci tragelaphos uocant admixto nomine hirci & cerui, eo quod necesse est ut simile sibi aliquid hæc animalia habeant, & unum horum puto in Canticis canticorum damulā uocari: quæ aliquando & caprea secundum legem mactabatur. Et in Cantico canticorum crebro simul ponuntur, & multa appellantur quoniam cornuta essent & ruminaret: ungulæque diuiderent. Istius ibicis sunt & alia animalia quasi eiusdem generis, ut est coruorum, sicut in lege dicitur: Et omnes coruini generis aues non māducabitis. Hæc ergo animalia uel maxime in saxis nutriuntur, & in cauernis petrarum. Ibicum tempus quando pariunt nosti, ait dominus ad Iob, uel quando ceruæ parturiunt obseruasti? Quanta alia sunt in scripturis magis obscura atque ab hominum noticia longe remota, de quibus aliqua in hoc libro ipse dominus uidetur dixisse, quæ sunt quæ ad Iob nunc loquitur. Quid enim laboris est nosse tempus ceruarum & ibicum parturientium aut unde tā latebrosus est humanæ noticiæ, ut possit tempus horum animalium parientium penitus ignorare, præsertim cum hæc ipsa animalia penè in medio hominum commorentur. Proinde, ne sit apud quosdā hic sermo domini uilis, & forte ab eis superfluous existimetur, altius quod dixit intuentum est, ut dicamus in mysterijs sub nomine horum animalium, præfiguratos apostolos, & apostolicos uiros, & omnes prædicatores ueritatis: qui in fortitudine fidei

etiam uiuere. De qualibus etiā dicit Apostolus: Et nunc flens dico inimicos crucis Christi. Siue ex affectu charitatis huiusmodi rugitus emittunt, sicut ait idem Apostolus: Tristitia mihi est magna, & continuus dolor cordi meo. Item ait: Ex multa tribulatione & angustia cordis

scripsi uobis per multas lachrymas. Quilibet dolens ex charitatis uisceribus dicit: Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Christus in uobis. Itē ait in Actibus Apostolorum ubi omnem fraternitatē

Philip. 3. d

Rom. 9. d

2. Cor. 2. d

Galat. 4. c

Act. 20. f

1. Cor. 4. d

Psalm. 22

Galat. 4. e

N Vnquid nosti tempus partus ibicum in petris: uel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earum, & scisti tempus partus earum? Incuruatur ad foetum & parit: & rugitus emittunt. Separantur filij earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas.

Quis

collectam alloquitur dicens: Vigilate memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessauimus cum lachrymis monere unumquemque uestrum. Et iterum ait: Ipsi scitis qualiter uobiscum per omne tempus fuerim seruus domino cum omni humilitate & lachrymis. Hæc igitur idcirco dicta sunt, ut sciamus quoniam ad gemitus & rugitus pertineat tribulatio, angustia, lachrymæ & dolor continuus cordis sanctorum. Aliter, incuruantur ad foetum & pariunt & rugitus emittunt: Vbi prædicatores ueritatis uerbum fidei coeperint aditione eloquij prædicare, ilico ab aduersarijs incuruantur, id est custodijs carcerum humiliantur atque uerberibus: sed quia nec in uinculis uerbum dei est alligatum, illic nihilominus id populis pariunt quo & ipsi in Christo nascuntur: sicut ait ut diximus in regeneratione, sanctus Apostolus: In Christo Iesu per euangelium ego uos genui: deinceps ad deum in orationibus rugitus deprecationum emittunt, uel pro persecutoribus suis deum rogantes, uel perseverantiam fidelium & adiutorium diuinæ gratiæ suppliciter implorantes. Aliter rugitus emittunt, quia qui adificat scientiam, adificat dolorem: gemunt sancti cogitantes quanta sunt pericula huius uitæ, uel quæ longe sunt à uirtutibus quas requirunt. d ¶ Separantur filij earum &c.] Parturitione apostolica, filij quos sancti in Christo genuerint, siue à pristinis erroribus suis, siue etiam à carnalibus operibus separantur: in quibus nunc erubescunt, ut iam non sibi uiuant, sed Christo qui pro eis mortuus est & resurrexit: Pergunt ad pastum: id est, per scientiam profundioris intelligentiæ quotidie excitati conuersatione proficiunt, dicentes: animalia sancta ueri pastoris: Dominus regit me & nihil mihi deerit: & cætera, quæ sequuntur in psalmo eodem: Sic, inquit, pergunt sancti filij euangelizantium pacem: sicut iam dixi, id est crescunt atque proficiunt. Ad istum pastum domini & ad hanc alimoniam sanctarum animarum & ad tales delicias spirituales, egrediuntur utique ab infantia morum quotidie proficiscuntur & proficiscuntur uirtutum merito in uirum perfectum. Et non reuertuntur ad eas. Non reuertuntur ut iterum necesse sit eos doceri, quæ sint elementa exordij sermonum dei. Non reuertuntur ad ea quæ retro sunt, sed ad ea quæ in ante sunt se extendunt. Non reuertuntur ut quidam quibus ait Apostolus: Filioli mei quos iterum parturio donec Christus formetur in uobis: sed potius subeunt gradus ascensionum, inambulant de uirtutibus in uirtutem. Huiusmodi ergo filij non possunt audire, ut Galatæ, uocem increpantis Apostoli: uellem esse apud uos & mutare uocem meam. Hic ergo sermo dei sub figura caprearum, & ibicum, describit apostolos sicut iam dixi, & apostolicos uiros atque omnes doctores ecclesiæ, per quorum doctrinam ecclesiæ spirituales sibi filios generat. Et unaquæque anima de uerbo dei concipiens parit filios honorum operum, quæ tamen ceruæ sit sibi, & ibici, ut in montibus habitet & in petris nutriat, ueloxque sit & alacris ad currendam uiam domini. Serpentes quoque de terra sua educat & uiuat multo tempore: audiens prophetam: adificientur tibi anni uitæ tuæ: talibus ceruis sunt montes excelsi quos domini uox perficit, & quorum pedes in consummatione perducet.

TT 4 Quis

Leuit. 11. b

1. Cor. 4. d

1. Cor. 5. d

A ¶ Quis dimisit onā. &c.] In cerua & ibice superius figurā ecclesiā esse monstrauimus. Nūc uero onagrinomīe, arbitramur populū Iudaeorū posse intelligi, quē deus ob incredulitatē ei⁹ dimiserit, sicut ait. Et dimisit eos secundū desideria cordis eorū. Qd̄ in multis alijs locis scripturaturū deus hoc futurū esse testatur: Cuiusq; uincula praecepta esse legalia nō absurde sentim⁹. Nam eundē contumacē populū & rebellē, propheta ita obiurgat & increpat, dicēs: Vacca lasciuies Israel, cōfregisti iugū, rupisti uincula. Hunc igitur quasi onagrū, immū, dū uidelicet animal

Psalm. 80. c Quis dimisit onagrum liberum, & uincula eius quis soluit? Cui dedit in solitudine domum: & tabernacula eius in terra saluginis. Contemnit multitudinem ciuitatis: clamorem exactoris non audit. Circumspicit montes pascuae suae, & uirentia quaeque perquirit. Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi: aut morabitur ad praesepe tuum? Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo: aut confringet

Psalm. 2. a ac effrene relinquit dñs, ut ab eo iugo imperij sui, quia semper restitit obedire, à uinculis praeceptorū diaboli solueretur, & secundū Apostolum seruus peccati, liber esset iusticiā, sic enim ipse dñs de Iudaeis ait in psalmo: Disrumpamus uincula eorū, & proficiamus à nobis iugū ipsorum, ubi ipsa trinitas dei hoc dixisse uidetur. Nā quem admodū in Genesi in factura hominis pluraliter dixit deus: faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā, ita & hic locut⁹ est: Disrumpamus uincula eorū & proficiamus à nobis iugum ipsorū. Quē locū Actus apostolorū ita se habere manifeste declarāt: ubi apostoli ad deū eleuauerunt uocem suā atq; dixerunt: dñe tu qui fecisti caelum & terrā, mare & omnia quae in eis sunt, qui spiritu sancto per os patris nostri, Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerūt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terrae, & principes cōuenerunt in unū, aduersus dñm, & aduersus Christum ei⁹. Ob hoc igitur scel⁹ quod in Christo filio dei commissum est ait pater: qui in spiritu suo hoc futurū prädixerat dicens: Disrumpamus uincula eorum, & proficiamus à nobis iugum ipsorū. Processit grāde peccatū ac nephandū, quo saluatorē crucifixerunt, ut merito ab eis uincula praeceptorū dei disrumperētur, & ita legis iugū proficeretur. Quod autē iugū & uincula eorū dicta sunt, cū dei fuerint potius q̄ Iudaeorū quibus legē ac praecepta dederat mādatorū: hoc maxime requirēdum: quod ita dictū, quia Iudaei legē carnaliter intelligentes, quā ex operibus se implere arbitrant, quasi suā effecerāt, sicut dicit Apostolus Israel uero sectans legē iusticiā in legē iusticiā nō peruenit. Quare: quia non ex fide, sed ex operibus. Et ideo de eis dē sequitur, dicens: Ignorātes enim dei iusticiā, & suā quarentes statuere, iusticiā enim dei nō subieci. Quod autē ait, suā uolentes statuere iusticiā, nō quia lex ab ipsis sit cōstitutā, hoc ait: sed in lege quā ex deo est suā constituerant, quando eandē legē suis uiribus se implere posse credebant, & idcirco secundū hunc sensum Iudaeorū uincula disrumpenda à deo dicuntur & proficiendū iugū ipsorum. **b** ¶ Cui dedit &c.] Iustos destitutos in solitudine, uidelicet protectiōe defensionis meae habitare feci: sicut etiam postmodum ore prophetico locutus sum dicens: fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Solitudo itaq; factus est populus ille & erem⁹, quia ablata lege: propheta: sacerdotio: sacrificio quoq; ac beneficijs diuinis, gratiā etiā protectione priuati ac destituti sunt. **c** ¶ Et tabernacula eius &c.] Ut sine ulla spe pmissionis dei sterilis uiueret & infructuosus terrā saluginis dicitur accepisse: ubi praeter amaritudinē qua deum prouocaret ad iracundiā nihil haberet. Sic nāq; alibi de deo dicit propheta: Posuit flumina in desertū, & exitus aquarum in sitim. Terrā fructiferam in saluginem à malicia inhabitantium in ea. **d** ¶ Contemnit multitudinem ciuitatis: clamorem &c.] Ecclesiā est hāc ciuitas, quā constat ex multitudine in-

numerabilium populorū, de qua dominus ait: Non potest ciuitas abscondi in monte posita. Hanc igitur quisq; Iudaeus despiciens, respuendo cōtemnit: clamorem etiā cuiuslibet euangelizantis uerbum dei, & exigentis obedientiam fidei non audit, id est obedire detrectat: ob hoc

igitur, in crassatū est cor eorum, & oculos suos clauferūt, ut nō uideant oculis, & auribus non audiant, & corde intelligant.

e ¶ Circūspicit montes pascuae suae, & uirentia quaeque perquirit. &c.] Montes, superbos q̄sque doctores, scribas uidelicet & pharisaeos legis suae, quasi supericiens eisq; hono-

rem deferens, adulationis ambitu circumit: ab eis proculdubio, in quibus est doctrina hominum, non recedens. In quibus etiam montibus ubi se pascua carnalis legis habere gloriantur: uirentia quaeque perquirat, quae ad delicias utique carnis, & sabbata delicata pertinent, & quae uelut uirescentis superficie, legis historijs, nullū fructum habeant figurarum. **f** ¶ Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi: aut morabitur ad praesepe &c.] Siue ut alij dixerunt: Nunquid uolet monoceros seruire tibi? Ex diuersa additione transferentium aduertimus, quod ipsum sit rhinoceros quod & monoceros, & Latine intelligatur unicornis, siue super nares cornu habēs.

Sunt ergo huiusmodi ferae in solitudine orientis, & ab hominibus nōnunquam uidentur siue capiuntur. Hic igitur monoceros, populi gentilis imaginem praefigurat: cuius etiam superbia significatur in cornu, sicut quibusdam peccatoribus & superbis à deo dicitur per prophetam: Dixi iniquis, nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu: Nolite extollere in altum cornu uestrum: quia ueternosa atque antiqua in his quos deus increpat, superbia est. Secundum aliam additionem: in hoc eodem loco psalmi legimus: Nolite exaltare in excelsum cornu uestrum, loquentes in ceruice ueteri. In multis quoque alijs locis scripturarum, cornu nuncupato, legimus superbiam nominari: licet & in bonam partem cornu soleat dici, ut est illud: Exaltabit cornu Christi sui. Nam & ipse dominus Christus: propter singulare imperium suum, alquando & unicornis dicitur. Legimus quoque cornua & regna dici, ut in Daniele & Apocalypsi continetur. Hic monoceros, qui per sapientiam mundia-

lem tumore superbiae erat in sublime porrectus: nunquid sibi subijciatur, ait dominus ad Iob: ut per fidem in sanctitate & iusticia seruiens, obedientiae colla submittat, & mansuetus effectus atque humilis, ad dominicū praesepe recurrat: ac uerbis dei hominisq; assumpti, sacris cibarijs saturetur. Siue, nunquid subijciatur, ut in ecclesiā mea claustro habitet: quod erit uian-

ribus stabulum: atque huic seculo renunciantibus salutare perfugium: ubi spiritualium ciborum alimonijs, institutionibus, & coelestibus pinguescat eloquijs, & impleatur in illo quod erit per prophetam postea praedicendum: Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepe domini sui. In monocerote quippe hic nominato, sicut in propheta per asinum, immundus & incircuncisus significatus est populus omnium natorum. **g** ¶ Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo: aut confringet glebas uallium post te? Lorum hoc loco dictam ipsam charitatem Christi, quae est inter omnes uirtutes praecipua intelligere debemus. De qua ad diligentes atque amantes deum, ait Apostolus: Copulati in charitate: cuius uinculis colligandos, propheta olim prädixerat, dicens ad

deum

deum

deum

deum

deum

deum

deum

deum

deum

deum

A deum: Labor Aegypti, & negotiatio Aethiopiae, & Sabaim uiri sublimis ad te transibunt, & tui erunt: & post te ambulabunt, uincti manicis pergent, & David quē admodum charitatis dei uinculis per ministros uerbi dei uinciendi essent credentes, ita loquitur, dicens: Ad

psal. 149. b alligandos reges eorum in uinculis ferreis. Quorū uinculorum nominibus, charitatis Christi fortitudinē uoluit demonstrare: quā etiā fortis & potēs in manicis ferreis, ad amorē dñi cōstringit. Hic ergo rhinoceros, id est populus quondā incircuncisus, praputio scilicet carnaliū uoluptatum, & infidelitate immūsus, hoc loco charitatis Christi, fortissimo alligatus: ita ut nulla eum creatura separare possit à Christo: cōfiscit in corpore glebas cōuallium, duriciā scilicet peccatorum: & colit in corpore suo terrā dominicā, secundū Apostolum, qui ait: Non estis uestri. Et ideo hic specialiter domini est terra, in qua primus sit omniū peccatorum, quasi uepriū spinarūq; purgatio. Deinde aratro crucis, & ferro dominicā passidīs, duricia cordis atteritur, & cōfringuntur uallium glebæ.

1. cor. 6. d Valliū noīe, humiliatos peccatis homīes, atq; in ima de pressos significari existimo, sicut habem⁹ i psalmo: Ascēsus in corde suo disposuit in ualle fletus. Vnde & Esaias cum increpatione prophetaturus, cōtra Hierusalem peccatricem, prophetiā suā huiuscemodi titulum prapositionis, dicens: Onus uallis uisionis. Talium igitur uallium glebas monoceros cōminuit: quando humiliati corporis terram edomat, & suscipiendis cōlestium praeceptorum seminibus, ac reddendis fructibus praeprarat, quādo cum apostolo castigat corpus suum, & in seruitutem redigit: quādo omnē hebetudinē obstinati cordis, duramq; stoliditatem à se auferre cōtendit: quod tamē efficere nequaq; poterit, ait dominus: nisi rectorē & gubernatorē suum obediēter me fuerit secutus. Vnde ait dominus ad Iob: Aut confringet glebas uallium post te, si

psal. 83. b cut habemus in psalmo: Adhaesit anima mea post te. Et propheta de huiusmodi: Post te ambulabūt, inquit, uincti cōpedibus: ubi admiratione dignos uideo tales pedes, qui quanto magis cōpediti fuerint, tanto uelocius sine offensione egrediuntur. **a** ¶ Nunquid fiduciā habebis &c.] Ego dominus noui fortitudinē charitatis eius, & patientiā ac longanimitatis, & idcirco dereliqui ei ad imitandum me omnes labores dispensatiōis meae, quos in me credendo intelliget: quia pro illo sustinui a lapas, uerbera ac sputa suscipiens, eidem laboraui: ei q; ad cōelos reuolans exempla laborum ac uirtutum reliquit: cui quā credidi atq; commissi opitulante sibi gratia mea, reddat multiplex semē, & in area ecclesiā meā germen tricesimū, sexagesimū, centesimūq; fructificet, & aream tuā congreget, sicut Apostoli, & post apostolos multi fecere doctorum. **b** ¶ Penna struthionis similis est pennis herodij &c.] Herodiorū genera tria esse dicuntur: unum horū album esse colore quidam ferunt: aliud uero quasi gruis quibusdam diuersis colorib⁹ uarium: tertium quoq; genus nigrum affirmant quod sit non solum uelox & saeuum ad prādā: uerum etiā in coitu impatientissimum: intātum ut in tempore coitus ex oculis eius sanguis ebulliat. Herodius in psalmo cētesimotertio ita nominatur: Herodij domus dux est eorū: cum de lignis domini propheta tropicos loquitur. In Deuteronomio quoq; & in Leuitico: ubi ne aues immūda in cibū sumantur Moyses prohibet, & hāc similiter ponitur. Accipitrū etiā aliquot sunt formae uel genera. His ergo rapacissimis auibus uenatu & prāda uiuentibus in pēnis

psal. 62. c struthio cōparatur, sicut & alij dixerunt. Struthio mixta, & alis Herodionis & accipitris. Igitur struthionem secundum spiritualem intelligentiam sensusq; diuinos, ecclesiam non absurde sentimus, quā per lauacrum regenerationis & uerbū munda in Christo effecta est: qui similem quidem penā habet pēnis auis quā carnibus uescitur & sanguine: sed illa remigio alarū in hoc aere uelut in pelago id agūt, ut de ceteris auib⁹ prādā capiāt. Vnde sub hac figura inimici nostri spirituales intelliguntur. Struthio uero lōge dissimili modo pēnis suis utitur: eo qd

psal. 138. e eas uelut per fidem & speciē duorum testamentorū gubernaculis uiuens habitantem extēdat: hāc auis ait dominus Iob: ¶ Quando dereliquit oua &c.] Oua siue filios, ut in subsequētib⁹ dicitur, nouam creaturā atq; in Christo generatā & candidam progeniem sanctae ecclesiae intelligere debemus. Sed in ouis illos esse nouerimus, qui doctrina quotidiana, quasi foetus quidā ecclesiae matris nutriūtur, ut quandoq; de interiorū frugalitate & imperfectione procedentes, ad ultimum testamētū, ueluti distinctis atq; formatis membrorū cōpagibus existant, cum ex tenebris uitiorum hoc modo facti fuerint lux in dño, proficientes quotidie ad aetātū morūq; soliditatem. Audiant prophetā de ipsis dicentem: Dies formabuntur, & nemo in eis: id est nullum in eis uitium dominabitur: quo impugnante uincantur. Filios uero intelligamus iam solito robustiores: fide ac uirtutibus cōpositos, atq; formatos per incrementa uirtutū, tanq; per annorum seriē iam de omni infirmitate uitae incōpositae nihil habentes. Hi igitur, sicut ait dñs: in terra ab ecclesia relinquuntur: quando persecutionē ab impijs & terrena sapientibus patiuntur. Relinquere enim eos ecclesia dicitur, dum aduersantibus nō resistit: quos dñs feruore fidei & patientia duos, atq; in illo igne quem misit in terrā, & in puluerem fragilis carnis eorū fortissimos facit. **d** ¶ Obliuiscitur quod pes conculcet ea: aut bestia agri cōterat.] Obliuiscitur ecclesia natos suos, dum eis pressurarum molestias, aduersarios inferre non prohibet. Hoc loco differentiam puto esse tribulationum, propter illud quod dixit: pes conculcet, & illud quod ait: & bestia agri conterant. Et hoc sit contritio bestiarum: quando aperte truces, saui & immanitate morum crudelitate similes bestiarum, Christum confitentē usque ad atrocitatem mortis affligunt. Pes uero cōculcationis sit huiuscemodi tribulatio, quando opprobrijs & nimio contemptu iniquorum sancti usq; quāq; humiliantur, uelut quadam conculcatione protriti.

e ¶ Duratur ad filios suos quasi non sint sui: frustra laborauit, nullo timore cogente.] Praesentibus filiorum suorum tribulationibus, ecclesia dura & impia uidetur: quoniam non ingemiscit & plāgit angustias interitūq; natorum, in cuius figuram, sancta mater Machabaeorum super filiorum suorum cruciatibus exultabat: uidebat quippe in spiritu, sicut & hic sancta mater ecclesia per fidem quotidie contemplatur, quantā gloriam in aeternum pariant poenae praesentes, professione ueritatis acceptae. Et ideo quod sequitur: frustra laborauit, nullo timore cogente: ecclesiam signat quā filios suos ad tentationem, & seculi huius molestias praeprarat, sperans utique à deo pro his malis temporarijs, filiorum suorum gloriam, & incorruptionis beatitudinem sempiternam. Aliter: sed & si doluisset pro filijs cōsecratis, frustra doluisset: quia non habebat timendi causas, quando eos nō perdidit, sed acquisiuit.

Leuit. 11. b Priuauit

A 4 ¶ Priuauit enim eam deus sapientia &c.] Sapientia atq; intelligētia mundi huius priuata est à deo ecclesia: nā & Apostolus hoc fieri præcipit, dicens: Qui uult sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens: quia sapientia huius mundi stulticia est apud deum. **b** ¶ Cū tempus fuerit

1. Cor. 3. d

&c.] Cum ingruerit, ait, molestior & nimium acerba afflictio persequentis: ibi maior ad deum de afflictione obsecrantis affectus: dum quodam modo excitat, & humiliatus erigitur intentione uigilantissima de precādi in excelsum alacri nisu, fidem suā & spem, uelut pēnas in adiutorio gratiæ dei fultas suffert, & cū taliū alarū sustentata fuerit auxilio, gressus profecto eius ue-

Apo. 20. b

lociores efficiuntur & cōciti: ita ut insequētes se derideat inimicos, id est equum & equitem, quod est diabolū & hominem ministrū inimici: qui in perpetrandas contra ecclesiā persecutiōes, sedet in quolibet equo suo, in corde uidelicet hominis persequentis. **c** ¶ Nunquid præbebis equo fortitudinē &c.] Hunc equum aduersariam potestatem arbitror posse intelligi: qui sit pallidus, ut in Apocalypsi scribitur: quē sequitur mors & inferus. Et qui in Zacharia propheta dicitur rubeus: mortibus uidelicet hominum & cruore respersus. Proinde dum permittitur, præberi ei à deo dicitur fortitudo: & circumdari collo eius hinnitus, ut per patientiā & bonitatem dei, thesaurizet sibi irā in die iræ, & reuelatiōis iusti iudicis dei. Et idcirco in collo eius significatur hinnitus superbiæ, quo tumeat contra deum, & blasphemiam loquatur.

Psal. 104. c

Exod. 9. b

d ¶ Nunquid suscitabis &c.] More locustarum, aduersari noster dicitur suscitari, quādo de locis suis ad partiendo regiones, atq; uastandas præire dicitur sicut ait de deo psalmista: Dixit & uenit locusta. Sed hanc suscitationē, instantiā efficiendi operis esse arbitror. Vnde dicitur ad Pharaonem: In hoc ipsum te excitauit, ut ostendā in te uirtutē meam, & annuncietur nomen meum in uniuersa terra. **e** ¶ Gloria narium eius terror.] Siue ut alij dixerunt: Gloria pectoris eius audacia. Vt inimicus in fugā uertat aduersarium suum, militē scilicet Christi ipso etiā anhelitu terret: hic est odor mortis: hic est spiritus furibundus anhelans in hominis necē: retrorsum respicit, qui iterum ad peccata conuertitur: siue tribulationibus cedit, ut in euangelio dominus per parabolam edisserit. **f** ¶ Terram ungula fodit.] Siue ut alij dixerunt: fodiens in campo luxuriat, id est carnales homines & terrena sapientes conculcat, & proterit, & cum eos humiliauerit, sibiq; subdiderit: facit eos ea cōtritione contritos: qualis est contritio & infelicitas in uis hominum impiorū. In huiusmodi igitur latitudine uitiorū, uelut in campo luxurians, fodit ad subtrahenda hominibus fundamēta uirtutum, ut in ruinam subducta soliditate procūbant. **g** ¶ Exultat audacter.] Gaudet superbus præsumptionis audacia: quoadusq; perniciōe contra homines pugnat. **h** ¶ In occursum pergit armatis.] Quæ sint arma sanctorū, contra spiritualia nequitia: apostolus diligenter enarrat. Contra hos igitur huiusmodi armis indutus, in occursum pergere dicitur: quando arcem mentis expugnare molis, aduersum murū uirtutum arietes obicit uitiorum, & ad tentandum dominum, ausus fuit in occursum eius uenire in eremo, & per singulas ciuitates apostolis Christum prædicantibus occurrebat: quando eis commotiones seditionum populi suscitabat; sicut etiam in Actibus apostolorum legimus.

Vnde & ad quosdam Paulus ait: Ostium mihi apertum est magnum & euident, sed aduersarij multi. Et multis alijs locis de hac aduersantium impugnatione non tacet, quas diabolus immittebat. **i** ¶ Contemnit pauorem: nec cedit gladio.] Quod ad imperium & inuoca-

1. Cor. 16. b

tionem dei, diabolus effugetur, manifestū est, sed si ad contumaciam & uoluntatem illius iniquissimā, ac procaciter impudentissimam attendam, intrepidus non terretur: nō erubescit etiā si gladio ferri dei teritus fuerit & fugat, reuertitur iterū: nec confutatus abscedit. **k** ¶ Super ipsum sonabit pharetra: uibrabit hasta & clypeus.] Cur habet pharetrā inimicū? ut uidelicet

sedentes in ea Iudæi gentiles, hæretici: in quibus sunt sagittæ mortis, errorum scilicet letalia dogmata, sagittæ in obscuro rectos corde. Habet hastam unde criminib; ceterisq; uitijs confodiat peccatores: sagittas, subtiliores dolos: hastam, delicta trahalia atq; mortifera. Habet clypeum: quo maliciæ plenitudine, totum militum suorum occupat pectus: quo ne telis uerborum dei cōpungantur, excutit ea, frustratur, expalmat: ex quo equo transfigurato in angelum lucis, splendore quodam terribili, uibrant hasta & clypeus, & mendacijs eloquio abrupta hæreticorum resonant prauitates, & hic propter indefinentem intensionem usumq; blandiendi uibrare dicuntur. **l** ¶ Feruens & fremens sorbet terram.] Feruens est uitij diabolus, inimicus sanctorum & omnium criminum igne conflagrans, atq; in hominem furorē inuidiæ fremens, ut iam sorbeat illecebris peccatorum, & deuorati in corpus perditæ congregationis suæ transferat, quo corpore propheta dixit se forte absorbendū, nisi dñs esset in eo ita inquires: Nisi dominus esset in nobis, forte uiuos absorbuissent nos. Hic ergo contra rursus noster ipse est, cui deus locutus est, dicens: Terram manducabis omnibus diebus uitæ tuæ. Et idcirco ipse & socij eius, ut inimici domini terram lingēt. **m** ¶ Nec reputat tubæ sonare clangorem.] Id est, prophetarum & apostolorum increpationem audire detrectat, quib; dicitur: Sicut tuba exalta uocem tuam, sed magis sapiens: unde uerus Pharaō dicit: Persequens comprehendam de partib; spolia, & cetera. In his locis de quibus diximus: alij transtulerunt: super ipsum enim gaudet arcus & gladius, lancea, hasta, & tremore & iracundia etertit terram: nec credit donec clanguerit buccina: ubi eundem sensum existimo contineri: secundum quem nos exposuimus, in arcu & gladio, & ceteris armis inimici, omnes adinventiones eius intelligendæ sunt, quæ in eo gaudeant, cum his modis quasi armis interficiunt hominem. **n** ¶ Vbi audierit buccinam, dicit uah. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus.] Quando audierit, inquit, aduersarius noster dei buccinam, id est unumquemque doctorem ecclesiæ adhortantem militiones suos, secundum præceptum imperiale, atque diuinum: ut contra aduersarium suum stent fortes in prælio: stupenti animo & scrutabili, auribusq; attonitis, ac uah, rāquā si diceret: quid audio, hac quisq; præsumit audacia, ut cōtra me saltē cogitet bella constituere? Vbi ergo dictū est uah: Alj dixerunt euge, quod secundū ut consequentia loci fuerit: siue in bonum siue in malum capitur. Et in psalterio: Confundantur & reuereantur, qui dicunt mihi euge euge. Proinde in hoc loco irridentis animo, & subla

Psal. 123

Gen. 3. c

A sublannantis uultu, euge dicitur. Subtilis enim & uigilantissimus inimicus, & nimium callidus: qui sollicitudinem perdendi omnem terram habet, cum senserit aliqua initia siue signa quædã in homine, quomodo ei, eiusq; uitis resistendum sit: uelut sagina aduersantes sibi præuenire contendit: ne sumpta contra diabolum sanctitatis arma defendant: ne ueneratione digni fiant, cum rex æternus aduenerit. Ululatus uero siue sonitus ut alij dixerunt: exercitus ueri imperatoris ille est, quando se in uicem uno spiritu, unaq; charitate & fide cohortantes, conspiratis in unum timoris domini uiribus alloquuntur: ut donec transeat iniquitas, sint perseverantes in prælio: quia charitate regis sui infusa in se per spiritum sanctum: qui datus est eis, pro alterutro sunt membra sollicita. Nunquid suscitabis eum quasi locustas. Quem de loco ad locum transilire feci, & de præsentis scilicet mundi delectatione ad desiderium futuri seculi inflammas: sic utiq; suscitatus est de corpore infidelitatis uelut sol cum calor aduenit. Has autem mutationes non locorum esse corporalium nouerim, nam affectus sunt animorum. Gloria narij eius terror. Ut terreat peccatores, odio habens quod sunt: & dicens eis de deo: Nisi conuersi fueritis, gladium suum uibrabit, & cætera: de gloria narium eius est: spiritus enim dei est in narijbus eius: quod & sanctus Iob dixit: Spiritus dei est in narijbus meis. Hoc unguento spiritu utiq; dei, perfusa est ecclesia: sicut scribit Ioannes apostolus: Et uos unctione habetis à sancto. Proinde hic de quo loquimur, hoc loco de bono flagrabat in interiore sensu hominis sui: in quo sensu secundum uoluntatis arbitrium: alijs odor mortis in mortem: alijs odor uitæ in uitam: quoniam refuso super Christum, id est miræ fidei à sancta ecclesia repleto.

B est mundus: omnes fidelium populi, eodem sacro chrismate uncti sunt. Propter quod & ipsum unguentum, quod ante saluatoris noticiam intra alabastrum uas angustias tenebatur pistici, nomen inditum erat: ut nouerimus credentium populos, sicut dixi chrismate consecratos. Hæc igitur gloria odoris huius: quasi terrore generantis perfunditur sensus interior. Terram ungula fodit. Exultat audacter: & in occursum pergit armatis. Quicquid in se potissimum habet ad substantiæ perseverantiam: eo utiq; bono uirtutis terram scindit & commouet: Non enim patitur ut solum gradiatur incultum, sed studet ut ager fiat frugifer & opimus. Vnde & ante deum audacter exultat ut audiat de se, sicut de cæteris dici: Venientes autem uenient, in exultatione tollentes manipulos suos. Itemq; audiat, serue bone: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. In occursum pergit armatis, antequam telis uitiorum siue persecutionum à spiritualibus hostibus obruatur, in acie uirtutum confisus, irruentes in se præuenit inimicos: ne aliquo actu concupiscentiæ, uel etiã diffidentiæ uulneretur. Sic namq; in occursum pergit contra hostes armis uitiorum, insecutioneq; munitos. Secundum hunc sensum sanctus Dauid ait: Persequar inimicos meos, & comprehenda eos & cætera. Contemnit pauorẽ, nec cedit gladio. Quãtaslibet ait minas cum grãdi terrore, ita ut cum pauorem incutere cupiunt inimici loquatur: Dominus illuminatio mea: & salus mea quẽ timebo. Dominus defensor uitæ meæ: à nemine formidabo aduersantiũ: dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas. Proinde quoniã in hac salute luminis dei spero: si cõsistant aduersus me castra, non timebit cor meum. Et si confurgat in me prælium, nõ cedam gladio: quo mortem libenter pro Christo subire exopto. Super ipsum sonabit pharetra: uibrabit hasta & clypeus. Super exteriorẽ & corporeum hominẽ, de quo ait propheta: Et subtus me cõturbata est hebetudo mea: quasi arcem animã credim: ubi unusquisq; sanctorum, utpote in interiore homine suo tanquã intra pharetram habet sagittas eloquiorum dei: quas dum ad cauendum profert, siue dum eas frequentiori correptione, ueluti tela pungentia educit in me-

dum, percussurus utiq; earum scitibus, eos qui merito ad salutẽ debeant uulnerari: super ipsum, inquam, eloquiorum dei resonat pharetra: quod tamẽ in cõmotio: ne sit ambulans. Vbi intelligitur, quod is recte psallat, & corripiat delinquentes: cuius in anteriora quoridie profectus est sanctitatis: sic enim apostolus magnus & potens equus domini ait: Vnum autem quidẽ quæ retro sunt obliuiscẽs: ad ea uero quæ in ante sunt extendens. Siue ut breuius & manifestius dicam: Pharetra hæc, locus est cordis: in quo sermonũ dei sagittæ conditæ sunt & repositæ. Et signanter ait dominus super ipsum, id est equum sonare hanc pharetram: quod est super exteriorẽ hominem eius, pharetra cordis illius referta diuinis eloquijs regnat, dum ut bellator domini, & fortis in prælio, euãgelizat uerbum uirtute multa. Super hunc equum nihilominus uibratur hasta & clypeus. Hasta est uigilans animi uirtus siue cõstantia, quæ increpat peccatores: siue uitia in se confodienda mortificat. Clypeus uero scutũ fidei est, in quo omnia tela nequissimi ignea possit extinguere. Et hæc propter indefinentẽ usum bellandi, uibrare dicuntur: quæ sint utiq; in exercitatione preparata. Nam de talibus armis fulgentibus ita dicitur: In lucem iacula tua ibunt, in splendorem corruscationis annorum tuorum. Feruens & fremens sorbet terram. Feruens fide in spiritu, & fremens ut saluator: qui quando in uitis mortuum spiritualiter suscitatur, fremit in spiritu. Ita hic, inquam, fremit contra inimicos suos, siue uitia, siue etiam apertos persecutores: & ita sorbet terram suam, dum eam de carnali conuersatione in spiritualem conuertit. Sic itaq; fremens sibiq; plurimũ cum indignatione irascens, sorbet eam sicut dixi, ut illã in spiritus sui affectationem transmittat: ubi est ille absconditus cordis homo in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Nec reputat tubæ sonare clangorem. Tantra animi uirtute induitur, ut nullum terrorem aduersariorum formidet, quando ad omnem sonitum inimicorum prouocantium sit paratus. Vbi audierit buccinam, dicit: euge. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum: & ululatum exercitus. Qui cum audierit alta uoce euangelium prædicari, gaudet & exultat, quod euge significat. Omnium præpositorum de scripturis dominicis fortissimorum uirorum exempla profitentium, totius quoque ecclesiæ congregationem, quæ exercitus dei dicitur unanimitatem atque unius fidei sonum cum audierit dicit euge: & latus cum exhortatione ducum, etiam ululatum audit exercitus: Ululatus autem hoc loco ille significatus est, quando bellatores in acie stantes pugnatu seinuicẽ cohortantur. Sed dicit aliquis: quẽadmodũ fieri potest, ut una eadẽ res per figurã nunc in bonam partẽ, nunc in malã intelligatur: sicut hic nos fecim, ut hunc equũ per allegoriã diximus, & in malũ & bonum posse sentire. Ad hoc respondeo, ubi sine epitali aliquod nomen ponitur in scripturis, ut puta mons rãtum, & nõ additur ei, ut dicatur mons Sion, aut mons corruptus, nõ ab re existimo, quin expositio de eadem re in utrãq; partem sit libera. Vbi uero cũ epitali, ut leo de tribu Iuda, aut certe sedet in insidijs sicut leo, ibi aut Christus si ne ulla cunctatione intelligitur, aut diabolus aduersarius noster. Et si placet demus aliquod exemplum, ubi de arbore in euangelio dominus ait ad discipulos suos: Si habueritis quidẽ fidem sicut granum sinapis: dicitis huic arbori, eradicare & transplantare in mari, & obediet uobis. Vbi quidam intellexerunt: quia fides credentium eradicet inimicum, atq; euellat de terra ecclesiã: terra scilicet Iudææ atq; cõfessionis: & in mare populorum, hominum uidelicet impiorum transferat: & illi mali spiritus in euãgelio hoc ipsum significare possunt: qui cũ hominibus immundis & peccatoribus porcorũ nomine indicatis, in mare præcipitati sunt. Vbi uero eãdem arborem dñm significari uoluerũt, ita interpretati sunt, quod prædicatione apostolorũ qui gratiam Christi

Philip. 3. 6

D

Mati. 17. c

& uir

A & uirtutem fidei susceperunt, arbor Christus dominus eradicetur quodammodo de illa gente Iudæorum, in qua uelut stirpe generis tenebatur, & transplantatur in mare gentium: sicut ipse dominus eisdem Iudæis locutus est, dicēs: Auferetur à uobis regnum dei, & dabitur

Math. 21. d

genti facienti fructū eius. **a** ¶ Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter: expandens alas suas ad austrum. Consequens est ut hunc accipitrem in bonā partem intelligam: sanctum scilicet qui sapientiam per conuersionem acceperit, ut pradari & rapere iā cesset carnibus etiam secularium sensuum uiuere desistat: & qui ueteris hominis exuias in baptismo deposuerit: plumescēs, quodammodo renouata sit sicut aquilæ uentus eius, maxime cum promissionē habēs presentis uitæ & futuræ, quæ in aliis significata est, ad austrum, unde calor fidei est, se uerterit, unde Christum uenisse cognouit: quod & propheta ita faciendum prædixerat dicens: Deus ab austro ueniet & sanctus de monte umbroso & caligoso. Bethlehem namque ciuitatem domini respicientibus, in Hierusalem in meridie quod est in austro positam scimus: Et secundum tropicos intellectus hunc calidum uentum, ut aromata gratiarum ferueant, sponsus inuitat, dicens: Exurge aquilo, & ueni aufer, perfla hortum meū, & perfla aromata mea. Vbi ergo dictum est: expandens alas suas ad austrum: alij dixerūt, expansis pennis immobilis & respiciens austrū. Intentionem ergo perseverantiæ dicit eius, qui per calorem fidei duorum testamentorum gubernaculis uiuēs, splendorem æternæ beatitudinis contempletur.

Abac. 3. a

B ¶ Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila. Aliquando in bonam partem aquila dicitur, & pro ipso deo, dicente Moyse: Sicut aquila protegit nidum suum, & super pullos suos cōfidit, ut superius diximus. Hic uero à deo potestas aduersaria aquila dicitur: quæ ex permissu dei elata in superbiam multū possit: sicut propheta ait: Et erit quasi aquila super domum dei. Propheta quoque multis in locis scripturarum suarum eum superbissimum notat, id est diabolum: & inde est quod eis & magnus dicitur: eo quod leuetur tumens super montes aquilonis: & super astra cœli ponat sedem suam, cupiēs se exæquare altissimo. **c** ¶ Et in arduis ponet nidum suum. In magnis quibusque & eminētibus seculi huius, ac malis hominibus sedem sibi constituit, ut in eis uelut durus dominus & rex trux, ac potentissimus commoretur. **d** ¶ In petris manet. In excelsis uidelicet duris, & in malicia fortibus manet & habitat. **e** ¶ Et in præruptis silicibus commoratur. Præruptæ silices intelliguntur blasphemii qui sunt nimium duris & indomitis cordibus, atque in ruinam suam inclinato peccatorū pondere dependentes. **f** ¶ Atque inaccessis rupibus. Inaccessæ uero rupes, sunt homines porrecti in altum, nimia elatione cordis sui: ad quorum superbiam, quæ eis supra cæteros quasi singulare ac proprium malum sit, nullus accedat. **g** ¶ Inde contemplatur escam. Per illos utique quos superbia nimium elatos diximus, quos hæresarchas, aut Iudæos, siue sapientes seculi, id est phi-

Deut. 23. b

Osee 8. a

lophos, intelligimus, perditos quosque dum eos erroribus suis in laqueos in escā suam capit: secundū prophetā, qui de eodē diabolo ita ait: Escā eius electæ. **h** ¶ Et de longe oculi eius prospiciunt. Sagacis ualde atque per uigilis aduersarij nostri animū, ad inquirendas uires sanctorum dimicantiū, nomine oculorū appellauit deus. Quod aut ait, de longe, mentis eius intuitus subtili intentione prospicit: eo quod etiam in posterum exercitata maliciæ sagaci suspicionem præuideat: nō locorum spacia intelligenda sunt: sed initia dispositionis humane ad recte uiuendum. Hoc inquit, de longe prospicit, quod est ab ipsis utique exordijs subtilis spiritus, & ad omne malū nimium mobilis intuitus: ut illic antequam conatus hominis saltem in aliquo roborentur, pullulanti bona reprimat & extinguat & interemptum

Cap.

X L.

Respon

hominē faciat foetere peccato. **i** ¶ Pulli eius lambunt &c.] Pulli eius, sunt filij eius, uel socij eius qui in cōspiratione tyrannidis cū eo aduersum deum moliti sunt iniquitatē. Hi igitur liuore inuidiæ, sitiētes sanguinem hominum lambunt. Et quod ait: ubi fuerit cadauer statim adest: alij dixerunt: & ubi fuerit cadauer statim reperiūtur: quod siue de autore mali, siue de satellitibus eius dicatur, ubi affuerit, illic peccatū ilico gignitur: quod in anima ita foeteat, sicut uulnus in corpore. **k** ¶ Et adiecit dominus & locutus est ad Iob: Nunquid qui contendit cum deo, tam facile conquescit? Vtique qui arguit deum debet respondere ei. Tota altercatio quæ in superioribus libri huius cōtextitur: in hoc loco à domino declaratur, cū ipse dicit. Nunquid qui contendit cum deo: Vnde apparet quia cōtra deum, quadam præsumptionis audacia ex fiducia bonæ conscientie sit locutus: nō tamen blasphemauit deum, sicut quibusdam uidetur. Vbi & si asperius aliqua dixit, ad idem respiciens ad quod deus, iustus est: tenorem iusticiæ dei respiciens, locutus est nō ad blasphemandum deum, unde illum secundū iustum iudicium eius requirendo, quasi cōstringit & dicit ut parcat uel eum iniustū declararet. Quare eum circa se iuxta iniusticiā iudicare sentiat: cū eum optime nouerit iustum. Accepta igitur Iob ratione à deo in his sermonibus quos locutus est, quia omnia utique quæ creasset, ipse gubernaret & regeret, à quo etiam omnino nihil iniustum fieret, conuictus sicut hic aperte demonstratur si lebat: sed admonetur à domino atque cōpellitur: ut quia aduersus eum contendit, eumque arguere conatur, ipse ad interrogata respondeat. Et ait scriptor libri huius. **l** ¶ Respondēs autem Iob domino dixit: Qui leuiter locutus sum: respondere quid possum? Beatus autem Iob agnoscens se leuiter & non consummate locutum, dicit omnino se deo respondere nō posse. Propter quod cupiat se silentio cohibere: sicut ait. **m** ¶ Manum meam ponam super os meum, eo quod unum & aliud uerbum dixerit: pro quibus potuerit lacerare. Illa esse existimo, sicut superius comprehēdi: quæ ita dixit: Elegit super pedum animam meam, & mortem ossa mea: & si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.

Cap.

X L.

Respon

C

Abac. 1. d

D

A Respondens autem dominus Iob &c.] Id est uel de increpationis impetu, uel de perturbati aeris ac nubibus obscuro. **b** ¶ Accinge sicut uir lumbos tuos &c.] Siue ut alij dixerunt: Nequaquam, sed accinge sicut uir lumbos tuos, & cetera: quod est, nolo ut taceas, ait deus, sicut ipse disponis, sed potius loquere, & quod interrogo te responde mihi. Quemadmodum autem deus hominibus loquatur: cum sit ipse spiritus, multis significationibus diuina nobis indicant littera, ut pater de nubibus ad filium loquitur: & Moyse in flamma ignis, & Ezechiel sedenti cum senioribus Israel, sit sermo domini, & solus audiebat quae dicebantur a domino. **c** ¶ Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemna his me ut tu iustificeris.] Quo sensu sanctus Iob dixerit ea quae supra conscripta sunt: in hoc loco dominus manifestat.

Nam cum increpatione, propter hoc ipsum ab eo arguitur, quia in eius iniuriam & sugillationem se iustificare uoluerit: dum eum ex ipsis cruciatibus suis, quos sibi inique inflictos asserit, iusticiam iniusticiam uocat.

B **d** ¶ Et si habes brachium sicut deus, & si uoce simili tonas, circunda tibi decorem & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosus induere uestibus. Disperge superbos in furore tuo, & confunde eos, & respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos & confunde eos, & contere impios in loco suo. Absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam, & ego confitebor quod saluare te possit dextera tua.] Hoc est dicere: Nunquid potes hos ipsos daemones, quorum tribulationibus expugnaris & contereris, expugnare & dispergere? Nec sic contra deum contendere deberes: si tibi esset fortitudo ut deo est, & uox imperij tui in hoc mundo terribilis insonaret: circundares etiam tibi decorem aeternitatis, honoris quoque & sublimitatis esses gloria exaltatus & omnibus sanctitatis uirtutibus tamquam speciosus uestibus te munires, omnes nihilominus superbos iusto iudicio tuo, uelut indignationis iracundia dissipares, & eos in locum suum, id est, in carcerem inferorum detrudens, contereris, quin etiam a sanctorum lumine separatos, in puluerem simul absconderes, siue ut alij dixerunt retruderes eos sub terra: simul & facies eorum, id est animam cum intellectibus suis tamquam oculorum luminibus in foueam inferni demergeres. id est, quod impossibile est ut haec homo habeas, tam stultum est ut quasi ex aequali, contra deum loquaris, a quo humiliter sperare misericordiam debes: ut ex eius dextera, id est uirtute, contra eos, quos dixi superbos arrogantes impiosque salueris. Ecce hoc ipsum noueris, forte diabolus & potensissimum inimicum tuum, quem ob immanissimum trucidis animi furorem, Behemoth nomine feralis bestiae nuncupauit, apud te uelut bouem, animal uidelicet mansuetum foenum comedere faciam: non carnes ut leonem. Quia carnes quando comeduntur: non sit sine uiuentis interitu. Circa te uero non ita est sicut iam dixi, cui iussione imperij mei, hoc modo praecipi, dicens: Ecce in manu tua est uere, animam eius serua. Behemoth namque doctores ecclesiae, qui Hebraeas litteras con-

tigerunt, in Latinum quasi plures interpretati sunt. Proinde inimicus diabolus cum toto corpore satellitum suum hoc loco a deo describitur. Quem propter pluralitatem nominis ipsius antiqui ita interpretati sunt, sed ecce bestiae quas feci apud te, foenum sicut bos edunt: id

est & hoc potentia dextera mea factum est, ut substantiam tuam & facultates, quae ob preciosam mentis tuae diuitias foeno comparantur, in potestatem acciperet deuorandas. Et ideo uilia quaeque & temporalia tibi abstulit, quae foeni nomine significata sunt: non quae magna & grandia, id est animae ornamenta, quibus te spoliatus blasphemiae ruina comprimeret: quali peccato totus homo a diabolo deuoratur. Ita ergo de eo dicit deus. **e** ¶ Fortitudo eius in lumbis eius: & uirtus illius in umbilico uentris eius.] In lumbis & umbilicis, uentris uoluptas

uel carnis luxuria intelligitur, quae membris genitalibus post primi hominis lapsum inserta est, ut supra modum legis naturalis illa membra, & quando non uult homo incentiuis libidinis titillentur: ita uoluptatum sectatores, diabolo fortitudinem proprijs uitijs ministrantes, de parte illius, & consortes efficiuntur, ut sint membra eius, quorum tanquam corporis sui ipse est caput. **f** ¶ Constringit caudam suam quasi cedrus.] Hoc mihi dicere uidetur, quod nec in nouissimis suis, quae in cauda significantur, sit ad deum reuersurus: quod est, nunquam pro tyrannide sua superbus & impius poenitebit: sed exaltatus ut cedrus, uoce domini iuste iudicantis est confringendus & comminuendus. Constringitur enim ligno durissimo comparatus: duricia scilicet cordis: ne intelligat, stultus efficitur, & excacatus, ne uideat usque in finem. Siue constringit caudam suam, ita sentitur, propheta fallaciter loquitur: mendacium cauda est secundum sanctorum prophetarum auctoritatem. Hos igitur Behemoth tanquam inimicos, tanquam socios, & ministros suos in copulam unitate sibi conspirationis astringit: de quibus antiqui dixerunt interpretes: Erexit caudam suam ut cypressum, ubi elationem mentis eorum in excelsum significauerunt hanc arborem nominando: quae sub uno stipite, procero fastigio in altum porrigitur. **g** ¶ Nerui testicularum eius &c.] In neruis, uincula quaedam fortissima ac illecebrosa uoluptatum: quibus homines carnales implicat, dicere uidetur mihi: de quibus uitijs, & propheta culpans homines inter cetera ait, ita dicens: Declinantes autem ad obligationes: ubi simpliciter penè inextinguibilem uoluptatem in membris humanis a propheta significari puto: cui uoluptati caro nostra captiua succumberet: nisi iuxta apostolum dei gratia subueniret. **h** ¶ Ossa eius uelut fistulae aris cartilago illius quasi laminae ferreae.] His membrorum nominibus indicatur: quod diabolus cum suis durus sit, rigidus, pertinax & inflexibilis. In ossibus namque & cartilagine intus & foris, in cogitatione uidelicet & opere, perfecta eius demonstratur malicia. Quod autem dictum est: cartilago eius quasi laminae ferreae: alij dixerunt: spinae eius ferrum est fusile, ut intelligatur: quia nunquam se diabolus per poenitentiam deo humiliauerit.

- A** ¶ Ipse est principium uiarum dei &c.] Hoc in loco hic esse mihi uidetur sensus, quod ad uias dei ambulandas, & per obedientiam præcepta dominica obseruanda: hic inter ceteras creaturas primus a deo sit cõditus: & inde dictum sit: ipse principium est uiarum domini. Nā in Ezechiele propheta in capite lapidum ignitorum refertur, quod primus fuerit omnium angelorum, & corona in manu domini. Siue ita dici potest: ut in illa æternitate sua, deus semper manens, quasi egressus in facturā creaturarum uideatur, & hæc sint uia eius, ut inuisibilia ex uisibilibus apparerent. Siue unaquaq; creatura uia dei est, per quam ad dei itur cognitionem, dum cognita ab eo cognoscitur. Siue uia dei illa sunt: quando cuiuslibet creatura rationabili, deus quasi ad eam ueniens innotescit. Proinde hic Behemoth principium uiarum dei dicitur: eo quod primus factus, dei sui cognitionē a quo cognitus est accepit. Dominus autē Christus in principio uiarum dei creatus refertur: quia reconciliādo mundum per sanguinem suum, uiam mandatorū patris quasi opera eius graderetur, quod in principio prædicationis euangelij demonstrauit. Quod autē dominus ait: Qui fecit eum, applicabit gladium eius: id est qui fecit Behemoth, applicabit ei gladium ipsius, id est malo quo alios interemit ipse puniatur: sicut & de eius similibus spiritus sanctus in psalmo locutus est: Gladium euaginauerunt peccatores, & gladius eorum intret in cor eorum. Notanda tamen est in hoc loco cõmutatio personarū. Nam superius dominus ait: quod Behemoth bestiam ipse fecerit, & nūc dicit quod alius eū creauerit, ita dicendo: Ipse est principium uiarum dei, qui fecit omnia: quod ita exponi potest: quia pater in filio omnia fecit, sicut propheta ait ad deū: Omnia in sapientia fecisti. Alij dixerunt: Ipse est initium figmenti domini: quod illudatur ab angelis eius, id est sanctis. Ab his ergo illudatur, quādo per gratiam sancti spiritus, & meritum sanctitatis eis subditur, & inuocato nomine Christi obsessis corporibus effugatur. Ab eis utique qui deponentes omnem maliciam & omnem dolum, & simulationem, secundum Esaiam, geniti infantes in Christo sunt, de quibus prophetauit cum uirtute gratiæ Christi contra aduersarium eorum diabolum in spiritu prouidentia, dicens: Et delectabitur infans ab ubere, super foramina aspidis, & in cauernam reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. Et dominus cum de eius toto corpore loqueretur, ait ad eos, quos innocentes & paruulos fecerat, dicens: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & nihil uobis nocebit. **b** ¶ Huic montes herbas ferunt, &c.] Hi montes in climate aquilonis cõstituti sunt: ubi superbus diabolus sedere se dicit, inquiens: Ascendam super altitudinem nubium, ero similis altissimo. Quos montes, superbos quosq; & nimium elatos homines, ac tumorem cordis illius imitantes non absurde sentimus. In his igitur habitans, temporariam iucunditatem, quæ herbarum uocabulo appellata est in eis depascitur, & in malo uiuentis ac uigentis in eis uoluptatis noxiæ delectatur: in quibus etiam montibus omnes bestia agri ludunt. Bestia ista, socij sunt & ministri diaboli, de quibus ait propheta, orans ad deum: Ne tradas bestiis animam confidentem tibi. Ager uero hic mundus est, secundū auctoritatem domini: qua dicit in euangelio: ager autem est hic mundus. In talibus igitur montibus, qui herbas luxuriæ non arbores fructiferas ferunt, hæc bestia, aduersaria uidelicet potestates, nō habentes rigorem uirtutū, ludunt fluxu lasciuiaq; uitiorū, & in omnibus eorū montibus, in sceleribus ac nephandis criminibus uidelicet gloriantur.
- Psalm. 36. c**
- B**
- Psalm. 103. c**
- Esai. 11. b**
- Luc. 10. c**
- Esai. 14. c**
- Psalm. 73. d**
- Matth. 13. c**

Alij de hoc loco dixerunt: Ascenderunt in montem præruptum: fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Montem præruptum ipsius superbiæ diabolica uerticem significatum puto: in quem nimium se extulerit: ita ut de eo usq; in ima caderet inferorum. Fecit ergo gaudium, id est, dedit consolationem: uel his qui superbiæ eius cõsentientes de coelis electi sunt tartaris deputandi: uel his peccatoribus, qui per eū in profunda inferi corruerunt: sub quorum persona ad ipsum dæmonum principem ita sermo

propheticus loquitur: Et tu uulneratus es sicut & nos, nostrisq; similis factus es. Detracta est ad inferos superbia tua: concidit cadaver tuum: fecit gaudium quadrupedibus, ut dictum est: id est peccatoribus, qui in terram proni, seu uergentes in tartara, cœlum suspicere nō possunt. **c** ¶ Sub umbra dormit in secreto calami, &c.] Quod umbræ corporum sint, nemo dubitat: sed umbra in scripturis diuinis aliquando requies & refrigerium intelligitur, aliquando pœnæ. Vnde dicitur umbra mortis. Aliquando umbra, peccata esse referuntur: quæ tanquam umbra corpori ita morti uicina sint. In peccatis ergo diabolus habitat & requiescit in secreto cogitationū, siue etiam lumborum: unde & loca humentia appellantur. Siue in secretis, id est in absconditis dei: quæ deus utiq; non requirit, & uelut se indigna nō uisitat: de quibus absconditis propheta ait ad deum: De absconditis tuis adimpletus est uenter eorum. Peccata ergo tanq; tenebræ absconduntur a lumine ueritatis. Siue ut iam diximus, loco remoto cordis, diabolus habitat: quod cor uacuum timore dei, patet uanitati & luxui, atq; omnium illecebris uitiorum. Hæc enim umbra solem nesciens, & calami secreta significant. Alij dixerunt: sub omnimodis arboribus dormit secus iuncum, & calamum, & caricem. Omnimodas arbores dicit: quæ tamen oēs infructuosæ sunt nō habentes medullā charitatis dei: nec bonorū operum fructus. **d** ¶ Protegunt umbræ umbram eius.] Peccata eius super omnium impiorū peccata & impietates eminent: quas protectione quadam maliciæ suæ defendit, & contegit. Alij ita dixerunt: inumbrantur in eo arbores magnæ: ubi hoc mihi uidetur dixisse, quod quauis maligni spiritus uel homines ministri diaboli, superbia sint excelsi: tamen superet eos magnitudine delictorum diabolus, quia scelestioris criminis inuentor est, q̃ imitator peccati. **e** ¶ Circundabunt eum &c.] Siue stirpes & uirgultū, ut alij dixerunt. Mundus iste mortalis propter uelocem uolubilitatem suam, torrentis nomine appellatur: sicut & propheta ait, cum de passione domini propheta: De torrente in uia bibet. Dispensatione namq; illa qua ad nos uenire dignatus est, in cruce mortis calicem bibit, de quo dixit ad patrē: Si fieri potest, transeat a me calix iste. Huius ergo mundi hominibus, qui sunt sensibus peccatorū & perfidia infidelitatis amarissimi, tanq; folia, fructus bonorum operum mentientes, diabolus circundatur, qui etiam in collegas cõsortiumq; iungitur. **f** ¶ Et ecce absorbebit fluuiū &c.] Multis in locis scripturarū, fluminis nomine, genus humanū significari nouerimus: de quo & ipsa potestas aduersaria ait: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum. Huic ergo fluuiio, humano uidelicet generi, in ima atq; ad inferiora, more fluminis defluenti, desideria cupiditatū, delectationis, præsentisq; amorem mundi, ita insinuat, ut eum absorbere possit, & uelut inferus deglutire: sic namq; humanū genus præceptis in supradicta uitia defluit: ut possit ab inimico facile deuorari. Quod autē ait: Habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius, Iordanis fluuius, baptismi continet sacramentū: dum in ipso Christus dominus

Esai. 14. e

Psalm. 16. d

D

Esai.

Psalm.

A minus baptizatur, nostrum baptisma consecratum est. Cuius secundum mysticos intellectus, montes & colles, arietes & agni ouium exultant à facie dei Iacob: qui iunior frater credendo, seniore fratre incredulum superplāuit. De cuius Iordanis terra, id est ecclesia, propheta ex persona credentis dicit dominum recordari. A Christo utique monte modico incipiens, qui propter passionem modicus factus est, minoratur est ab angelis, obediendo patri usque ad mortem. Hic ergo Behemoth nimia elatus temeritate,

influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eum: & in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris leuiathan hamo, & funem ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pa-

Iob, ne in aquis gentium dominetur: tu forsitan de mari populorum extrahere potes, quem hamo uirtutis meae, ut supra dictum est, per fidem credentium extrahere & exicare disposui. Secundum hunc sensum est illud quod & dominus ait in euangelio: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quae possidet, & cetera. In primo autem aduentu Christi factum est per gratiam redemptionis eius, ut de societate diaboli & dominatione populi eruerentur. In secundo uero aduentu eius, omnis

re, fiduciam gerit ut praedictum Iordanem, sacramenta uidelicet ecclesiae figurantem ore suo hauriat, & uorandi cupidus, suo eum uentre concludat. Id est etiam eos quos sanguis Christi, per aquam regenerationis quam Iordanis typice portedit, & ablutione spiritus sancti redemit de illius potestate ac durissimo dominatu, quarit ut rursus suos faciat, seu occulta suasionem, seu oppugnationem manifesta. **a** ¶ In oculis eius quasi hamo capiet eum. Verba haec patris de filio sunt, secundum illam allocutionem, de qua superius diximus: ubi ait pater de eo cum ei de diabolo sermo esset: Ipse est principium uiarum dei. Hunc igitur Behemoth, homo diuini numinis carne hominis assumpti uestitus, in oculis eius capiet eum, inquit pater de filio, quod diabolum esset capturus. In oculis, ait, id est in ipso intelligentiae lumine, ubi est uisus sapientiae, naturae rationabilis. Ibi, inquam, diuina sapientia captus, dum per calliditatem suam atque uersutiam non uidet cuius carnem mors deuorandam apprehendit. Secundum igitur hunc modum captus est diabolus. **b** ¶ Et sudibus perforabit nares eius. Id est furentem sauitiam atque in sanctorum interitum anhelantem, Christus dominus noster conteret & proturbabit: sanctos uero propter lignum crucis non absurde hic intelligendos puto: sic itaque humiliat & confringit dominus inimicum, omnemque impetum inuidiae fauentis, dum eum per eosdem sanctos ligno suae crucis retundit. **c** ¶ An extrahere poteris leuiathan hamo. Commutauit figuram aenigmatum, ut diabolum quem superius Behemoth translato nomine dixerat, eundem nunc Leuiathan appellet: sed illic eum quasi bestiam dicit, quae terras inhabitet: hic uero ita illum nominat qui uelut in aquis maris consistat. Vnde & alij pro Leuiathan draconem dixerunt. Vnde uideri potest, quod horrendum nescio quod genus draconum sit quod Leuiathan dicatur, cuius malicia atque potentia congrue diabolus coaptetur. Behemoth autem eo quod multi cum eo sint appellatur. Nam Behemoth Latine, quasi plures sonare dicitur. Vnde ipse intelligi potest cum socijs & ministris, & recte, quasi dicatur, qui a deo non sunt. Leuiathan uero additamentum quidam aiunt interpretari. Quia ergo in ueritate non stetit, & excedens praesumptionis modum, addit sibi superbiam, quasi supra naturam bonum in tuorem & morbum elationis excedit. Proinde additamentum dictus est, uocabulum enim factum de crimine operuit conditionem naturae bonae, quam deus bonus creauerat. Et Esaias propheta de eo uaticinatur dicens:

Esai. 27. a In die illo siue passionis Christi tempore, siue in aduentu iudicii eius: In die ergo illo uisitabit dominus in gladio suo duro & grandi & forti, super Leuiathan serpentem uestem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est. secundum hoc ipsum est, quod alius propheta similiter ait ad deum: Tu confregisti in uirtute tua mare, tu confregisti caput draconum super aquas. Hic ipse diabolus tanquam caput cum suis membris describitur, & corpus eius & squamae indissolubili copula coniunctae narrantur. Hunc ergo Leuiathan draconem typicum, ait dominus ad

diaboli potestas est auferenda, quando quidem mare, hoc est seculum non erit: genusque sociorum illius de terra peribunt. Quando etiam quaretur delictum illius & non inuenietur, domino regnante in aeternum & in seculum seculi, absorpta morte mortisque inuentoribus in resurrectionis uictoria. Quod autem in hoc libro ait deus, quia hamo extrahat Leuiathan, per alium prophetam illud loquitur, dicens: Expandam super te rete meum in multitudinem populorum, & extraham te in sagena mea. Hami uero & sagena differentia hanc esse existimo: ut hamum ipsum saluatorem filium dei, carne uestitum intelligamus. Sagena autem dici potest missa praedicatio euangelij, quae a solis ortu usque ad occasum latissimo spacio sit expansa: sicut & propheta ait: Magnus dominus, & cetera. Et deinceps ait, dilatans exultationem uniuersae terrae. Quae sagena praedicationis Christi, ueteris testamenti figuris & significationum imaginibus multisque eiusmodi scripturae testimonijs, ueluti nodis illigatis est solide roborata: quam ceti multi & dracones saeuissimi mundi istius impij & potentes scindere & rumpere tentauerunt, idque non potuerunt efficere, quia firmum fundamentum dei fecit & conuelli nequaquam potest. Quia si deus pro nobis quis contra nos: Proinde secundum hanc expositionem idem sensus in hamo & sagena dinoscitur. Cum ergo dixisset dominus ad Iob, extrahere poteris Leuiathan hamo, ait ei. **d** ¶ Et funem ligabis linguam eius. Quemadmodum ex pluribus particulis subtegminis funis intexitur, ut fiat uinculum quo possint aliqua colligari: Ita & diabolus de multitudine peccatorum suorum, quasi de resticulorum particulis, uincula sibi sacrilegorum, uelut fune blasphemijs, & lingua illius colligat: ut sit os obstruendum atque opipilatum loquentis iniquitatem. Et in Proverbij Salomonis, de similibus eius scriptum est: Vinculis peccatorum suorum unusquisque constringitur. Et inde est quod & dominus in euangelio pigrum & inutilem seruum ligatis manibus & pedibus, mittendum dicit in tenebras exteriores, id est uinculis peccatorum suorum quae operatus est secundum diuinum iudicium ligatus mittitur in poenas: quod & ipse dominus in quodam loco manifestissime demonstrauit, quando flagellum de Iudaorum resticulis fecit, eosque inde flagellans de templo eiecit. **e** ¶ Nunquid pones circulum in naribus eius &c. Siue captapulum, ut alij dixerunt. Et armilla perforabis: siue ut alij dixerunt: forcipe perundes labrum eius. Circuli captapuli, forcipis & armillae nominibus, intelligantur sermones diuinae potentiae, quibus superbus atque blasphemus humiliatus est a deo & attritus. **f** ¶ Nunquid multiplicabit ad te preces &c. Siue ut alij dixerunt: Aut loquetur tibi blande. Soli deo, cuius creaturam se esse cognoscit, est subditus, atque ei tantum quem ipsa conscientia pauet animus eius superbus addicitur. **g** ¶ Nunquid feriet tecum patrum, & accipies eum seruum sempiternum? Licet sit rebellis & nimium tumidus: cogitur tamen atque compellitur ipsius naturae bono, quod ei in testimonium iustae damnationis eius ex parte non perit, ut dominum creatorem suum, saltem ut seruus malus esse fateatur. Hoc est pactum

Psal. 47

Rom. 8. f

Prouer. 5. d
Matth. 25. c

Ioan. 2. c

A pactum siue testamentum, quod ei cum deo inire praeceptum est. Vnde & ipse dominus ait: Et accipies eum seruum sempiternum. Hoc enim nulla uoluntate animi facit, sed diuinæ potestatis imperio, & ideo à deo seruus dicitur sempiternus: quia adoptionem filiorum dei, siue prima

etum, & accipies eum seruum sempiternum: Nunquid illud ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, diuident illum negotiatores. Nunquid implebis lagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius? Pones super eum manum tuam. Memento belli. Nec ultra addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur. **Cap. XLI**

Non quasi crudelis suscitabo eum. Quis enim resistere potest uultui meo, & quis ante dedit mihi ut reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Non parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum

compositis

culis ferreis. Hi ergo reges & nobiles, ipsi sunt & draco, & membra illius draconis: de quibus draconibus, ait propheta ad deum: Tu confregisti capita draconum super aquas. **c** ¶ Nunquid implebis lagenas pelle eius, &c.] Omnes qui cōfensione maliciæ & imitatione ad-

Psalm. 37. 6

harent diabolo, recte pelles eius esse dicuntur. Quos ideo pellis nomine arbitror dictos: eo quod indissolubili connexione ei cōiuncti sunt, & separari ab eo nunquid aut certe uix possunt. De his ergo dicit dominus lagenas implendas esse. **d** ¶ Pones super eum manum tuam. Memeto belli: &c.] Sic mihi uidetur dixisse, uictor per me aduersario tuo, pones super eum ma-

num tuam, ut possis ei & tu illudere. Vel pones super eum manum tuam: quasi dixerit: si eius potentia & uirtutis te esse arbitraris: pones super eum manum tuam: quod est, si potes, effice uirtute potentia tua, ut te cōtemniscat & paueat sicut & me, cui soli hoc debet: sed quia id nequaquam facere potes, ut tibi draco hic magnus, & in malicia potens subiectus sit: memeto in hac tribulatione poenarum tuarum, contra quam ferum & trucem hostem bellum habueris: sufficiat tibi aduersum me uerba aspera locutum, ubi nosse te uolui: quoniam hunc fortissimum inimicum tuum, superare ac uincere nequiuisses, nisi ex præcepto imperij mei accepta in tua potestate insus fuisset & tuam nihilominus animam custodiri à me. **d** Igitur in ditionem illius ita datus es, ut non amplius te affligeret, quam uires tuæ paterentur. **e** ¶ Ecce spes eius frustrabitur eum, & uidentibus cunctis præcipitabitur.] Cum in conspectu angelorum sanctorum, & innumerabilis multitudinis beatorum hominum præcipitatus fuerit in gehennam, ignemque æternum, spem eius, qua se fortem putat euadere horrendum & iustum iudicium, eum frustrabitur: & cassa atque inania cogitans, in irritum deducetur.

Cap. XLII.

Non quasi crudelis suscitabo eum. Quis enim resistere potest uultui meo, & quis ante dedit mihi ut reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt mea sunt.] Hunc igitur inimicum non ut crudelis suscitaret deus, qui eum quasi punire desiderat: uel quoscunque sanctorum collocatio ne eius elidere: cuius naturæ luculentæ potius æterna bonitas competit: sed suscitare deus nunc Leviathan hoc modo dicitur: ut eum ceteris qualis sit manifestet, quem uelut Pharaonem longa impunitate, diutius insultare permittit. Hoc enim iustissimo iudicio suo, deus fieri sinxit: aut ad exercitationem probationemque sanctorum: aut ad iniquorum poenam. Quis enim resistere potest uultui meo? Vbi hoc uidetur dixisse, quod solo aspectu maiestatis dei, omnis creatura cedat & tremat. Quis ante dedit mihi ut reddam ei: omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Non enim, ait, à quoquam potestatem accepi, quam aliquando forsitan non habuerim: ut ei quasi pro hoc beneficio gratias agam: aut aliquid ei retributionis impendam. Secundum hunc sensum & apostolus loquitur: Aut quis, inquit, dedit illi & retribuetur ei? Vbi in his uerbis deus affuisse semper monstratur. **g** ¶ Non parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum compositis.] Hoc fortassis de diabolo, de cuius uerbis hic loquitur, intelligere possumus, & si sit rebellis in deum & contumax: suum tamen tremens sentiat creatorē, & quam uis immemor cōditionis suæ, tamen tanquam seruus nequam, saltem

Luc. 10. c

Apoc. 20. d

B

Esai. 11. d

Ioan. 15. b

Matth. 13. f

Abacuc. 3

secundū Lxx

Psalm. 140. b

uoluit demonstrare: quodque alligandus ancillis dicitur: illud est quod ipse dominus in euangelio ait ad discipulos suos: Ecce dedi uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Sic itaque alligatur atque illudatur à sanctis animabus dei quæ sunt ancillæ Christi: dum ab eis ipsi & eius socijs imperatur, & de corporibus ab eo obsessis abire cōpellitur: cuique per uniuersum mundum quotidie captiua auferitur captiuitas: quomodo & secundum Apocalypsim per mille annos alligatus dicitur, quod à parte ad totum intelligitur secundum apostolum, qui ait: Filioli nouissima hora est: Ex tempore aduentus dñi in carne nostra. Itaque alligatus est: ne seducat Christi gratia & redemptione saluandos. Alij dixerunt: alligabis eum sicut passerem infantulo, quod est, ab infantulo reneatur præcepto imperij mei, & uelut ligatus in potestatem tradetur. Hic est ille infans, de quo Esaias ait: Infans ab ubere in foramine aspidum manum mittet: qui infans propheta, quamuis sit centum annorum puer, per Christi gratiam morietur, id est sanctus & innocens ad deum de hoc seculo emigrabit. Hunc ergo infantem accipere debemus unumquemque sanctorum, qui de fonte, id est de utero matris ecclesiæ, tanquam infans deo renatus est, & præcepta domini, uelut lacteos cibos de eius uberibus fugit. **b** ¶ Concident amici: diuident &c.] Amici & negotiatores isti, sancti intelligendi sunt omnes etiam ueritatis prædicatores: quibus Christus filius dei ait: Vos amici mei estis. Itemque de eisdem per parabolam dicit: Simile est regnum cælorum homini negotiatori, qui reuerenti bonam margaritam, & cetera. Qui regnum dei & æternæ uitæ præmium uelut preciosissimam margaritam in uenaliis proposuerunt mundo, ut unusquisque creditorum uendat quaecunque habuerit, delectationem scilicet uitæ præsentis, his mercimonijs cōmutet & emat eam. Igitur à supra dictis amicis, & negotiatoribus corpus huius draconis conciditur atque diuiditur: dum per eosdem ad fidem Christi, perditorum eius multitudo quæ plurima separatur. Nam multi de potentibus eius, & in malicia fortibus ab eius consortio, uelut membra illius secernuntur: sicut & Abacuc propheta ait ad dominum: Præcidisti in stupore mentis capita potentium, & de quibus rursum ait ad dominum: Misisti in capita inimicorum mortem, mortem utique uitiorum, ut iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Hæc capita inimicorum dei, id est populorum impiorum principes: ipsi sunt huius spiritualis draconis reges & nobiles, qui secundum translationem nominum & figuram tropi alterius, alligandi à prædictis amicis & negotiatoribus esse dicuntur: sicut David propheta ait: Ut alligent reges eorum in manicis, & nobiles eorum in uin-

A saltem coactus dominum suum obsecrare simulat.

a ¶ Quis reuelabit faciem indumenti eius? Hic indumento uelatam faciem diaboli Iob dicit, quia se transfuratur in angelum lucis. Reuelatur autem facies à domino, cum artes nequitiarum illius deteguntur. **b** ¶ Et in mediū oris eius quis intrabit? Hic os diaboli, indefinens blasphemiam eius potest intelligi, quod obstruēdū à deo est atq; opilandū: cum uerbo domini fuerit penetratū. Siue in mediū oris eius quis intrabit: potest ita sentiri, ut os diaboli, infernus intelligatur: ad quē saluator descendit, ut de uoratos à diabolo homines liberaret. Et ideo quod futurum erat temporis, dixit: In medium oris eius quis intrabit? **c** ¶ Portas uultus eius quis aperiet? Abditam & multo secreto absconditam fortitudinem hypocriteos diaboli, dicit dominus se patefacturum: quam in passione & cruce sua aperte manifestauit: quando cum principibus suis & potestatibus traductus à filio dei, parum fiducialiter triumphat. **d** ¶ Per gyrum dentium eius formido. Vortorem & insatiabilem hunc inimicum dicit, qui uelut rapacissima bestia, dentibus omnia consumat, & idcirco formido & timor in gyro dentium eius quia ad deuorandum parati sunt. **e** ¶ Corpus illius quasi scuta fusilia & compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius ut palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ: de naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit: & flamma de ore eius egredietur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carniū eius cohærentia sibi. Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non

compositis. Quis reuelabit faciem indumenti eius, & in mediū oris eius quis intrabit? Portas uultus eius quis aperiet? Per gyrum dentium eius formido: corpus illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius ut palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ: de naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit: & flamma de ore eius egredietur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carniū eius cohærentia sibi. Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non

daciorum tamen tenebras specie ueritatis obducunt.

g ¶ De ore eius lampades eius procedunt sicut tedæ ignis accensæ. ¶ Quemadmodum os domini locutum est: ita & omnes impij & sacrilegi & blasphemij, os diaboli recte dicuntur, ex quo tedæ ignis accensæ, siue ut alij

dixerunt, faculæ ardentes procedunt, id est ignis & poenæ causa suggeritur: & in Apocalypsi, ubi sub eorum similitudine hi ministri diaboli describuntur, ita de eis dicitur: De ore eorum exijt ignis & fumus & sulphur: non perspicue quidem ita exeunt de ore eorum: sed uerba blasphemij sunt ignis & fumus & sulphur: sicut ad eū dominus per prophetā ait: Producam ignem de medio tui qui comedat te. **h** ¶ De naribus eius procedit fumus. Id est, superbia. **i** ¶ Sicut ol

Apoc. 9. 4.

Ezech. 28. 6.

Iob. 40. d.

Esa. 50. d.

Ezech. 48. 8.

la succensæ atq; feruentes. ¶ Quia uapor aut ipse se aut obtemperantes generet causas ignis æterni. Superbiæ spiritus in anhelitu narium demonstratur: quibus animi sui tumorem exanhelare se gaudet: sed humiliari ac reprimi à domino superius ita dicitur: Nunquid pones

k ¶ Halitus eius prunas ardere facit. ¶ Hic est fumus eius de naribus & ex anhelitu eius, ut carbonibus suis

D ignem sibi æternum, & fumandū subministrat. Ita enim & similibus eius dominus ait: Ambulate in lumine ignis uestri, & in flammis quas succendistis uobis. **l** ¶ Et flamma de ore eius egredietur. Siue ut alij dixerunt: Flāma uero de ore eius globatur: ibi idem sensus: quod est, poenæ blasphemiarum de ore diaboli globatæ egrediuntur. **m** ¶ In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit. Colli nomine, id est ceruicis, tumorem arrogantia diaboli dicit. Cuiq; dicitur per prophetam: Neruus ferreus ceruix tua: in qua principalis peccati malum habitat. Hac igitur superbiæ fortitudine,

& propheta uerbis illius loquitur, dicens: fortitudinem faciam: quem ob hoc dominus increpat & dicit ei: In sapientia tua fecisti tibi fortitudinem. Et iterum ait ei: In negociationibus tuis multiplicasti tibi fortitudinem. Itemq; Eleuatum est cor tuum in fortitudine tua. Quod uero ait: Faciem illius præcedet egestas: hoc est, quod ubi appropinquauerit diabolus, ilico omnes ibi uitæ atq; animæ uires exhauriantur, ac substantia consumatur. **n** ¶ Membra carniū eius cohærentia sibi. Membra diaboli sunt, quos supra in squama & scutis fusilibus nominauit. Carniū autem eius membra idcirco sunt dicti: quoniam carnalibus ac flagitiosis actibus dedita: ei uelut auctori malorum cohæreant. **o** ¶ Mittet contra eum fulmina, & ad locū alium non ferentur. Ordo dicentis dei hoc loco obscuratus uidetur, ubi cum de diabolo dicat, subito personam commutat, dicens: Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur. Credendum est, quod hæc fulmina à deo mittantur contra diabolum: secundum illum sensum, ubi dicitur: Pluit dominus à domino. Quod ita hic dictum arbitramur: fecit deus quod locutus est deus. Fulminatur autem à deo draco diabolus, quando igneis dei eloquijs de sanctis nubibus increpatur: quæ utiq; fulmina in locum missa atq; directā, non frustra iaciuntur, & ad locum non ferentur: nec se ab eis diabolus gloriabitur

V V ; impunitum

Esa. 29. c.

scindam fortitudinem hypocriteos diaboli, dicit dominus se patefacturum: quam in passione & cruce sua aperte manifestauit: quando cum principibus suis & potestatibus traductus à filio dei, parum fiducialiter triumphat. **d** ¶ Per gyrum dentium eius formido. Vortorem & insatiabilem hunc inimicum dicit, qui uelut rapacissima bestia, dentibus omnia consumat, & idcirco formido & timor in gyro dentium eius quia ad deuorandum parati sunt. **e** ¶ Corpus illius quasi scuta fusilia & compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius ut palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ: de naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atq; feruentis. Halitus eius prunas ardere facit: & flamma de ore eius egredietur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carniū eius cohærentia sibi. Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non

A impunitum. **a** ¶ Cor eius indurabitur tanquam lapis & stringetur quasi malleatoris incus. Siue ut alij dixerunt, & stat sicut incus infatigabilis. Cor diaboli durum & inflexibile est: hebetudine quoque lapidis & rigore. Cō stringitur autem siue stat sicut incus quæ non producit. Incus namque cæditur, sed non producit: superiecta edomat immobilis autē ipsa consistit: talis diabolus est. Fidelium enim increpationibus tunditur, prophetarum dictis caditur, martyrum uictoria eliditur: sed manens rigidus, durus, indomitus, æternis additus est poenis.

b ¶ Cū sublatus fuerit timebunt angeli, & territi purgabuntur. Hoc de primi

seculi temporibus dictum, accipi potest: quantum sit malum superbiæ, iam tunc angeli sancti scire potuerunt, quando præsumptor tyrannidis cœli arce deiectus est: Quando etiam pro eo merito quo in ueritate, in qua ille non steterat, steterunt, & in hoc beati facti esse credendi sunt, ut certissimi fierent, nullius unquam peccati lapsum sibi esse metuendum. Igitur quod dictum est: quia sublato diabolo timebunt angeli, & territi purgabuntur: non sic intelligendum est, quod ad cauendum peccatum superbiæ, emendatiores futuri sint, territi tantæ damnationis exemplo, cum utique perspicuum sit, minime eos beatos fore, si studendum eis sit cura impensiore ne peccet.

B Peccatum enim cauere uel peccato resistere, ad poenales huius mundi miseras pertinet, non ad futuri seculi gloriam. Hos autem arbitror intelligendum homines, qui ad consortium peruenierint angelorum, utpote quasi non ui angeli, damnato diabolo territi purgabuntur: uidentes qualem quantumque hostem, & huiusmodi poenas horrendæ damnationis euaserunt: Purgabuntur autem, id est puriores deo reddentur, tanta diuini beneficii circa se consolatione perspecta. Id etiam quod dictum est territi, uel quod scriptum est timebunt, non abhorret a sensu: ut rationabilis uidelicet creatura, omne beneficium atque omne iudicium creatoris sui, non cum poenali, sed cū honorifico terrore miretur. Et reuera quæ maior purificationis siue purgatio poterit esse ante deum, sicut angelici hominis: quæ ut semper cum exultatione, quia cui deferretur pius est: & cum tremore: quia cui deferretur deus est: omne bonum certissimæ securitatis suæ gloriæque perpetuæ ad laudem sui referat conditoris. **c** ¶ Cum apprehenderit &c.] Alij uero manifestius transtulerunt dicentes. Si occurrerint ei lanceæ, nihil facient ei: id est nullis metallis terrorum ac increpationibus poterit emendari. In hasta autem & thorace possunt intelligi: qui iusticiæ lorica induti, dextera operibus sanctis armati conantur resistere. Ipsum uero punire siue expugnare non ualent: quia tam fortis & malus est, ut aduersantia contemnat, & conuerti minime uelit. Proinde quicquid est fortitudinis animorum in sanctis, ferri uocabulo appellatur. Quicquid etiam uirtutum est, artis splendore uel perennitate censetur. **d** ¶ Reputas quasi paleas ferrum & uelut lignum putridum æs.] Tanta enim se uirtute superbiæ induit, ut hæc omnia arma aduersum se suscepta pro nihili pendat, & ipse potius operetur opera, palearum acerbis similia & lignis infructuosiss, & uetustis carieque fatiscientibus, quæ igne inextinguibili sunt urenda.

e ¶ Non fugabit eum uir sagittarius.] Quilibet sancto rum quamuis pharetram cordis sui, increpationum sermonibus tanquam telis compungentibus plenam habeat,

ab eis tamen hic durus & nimium ferreus penetrari non poterit. Et ideo non sentiens uulnera compunctionum, ab hoc tali sagittario non fugatur. Alij uero ita dixerunt: non uulnerat eum sagitta ærea. Verbum dei incorruptibile & permanens sagittæ æræ comparatur, quo nunquam

potuit diabolus ad poenitentiam uulnerari: secundum duritiā cordis sui thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii dei. **f** ¶ In stipulam uersi sunt &c.] Funda potest intelligi quicunque sanctorum, qui manu domini continentur. Per hos ergo sanctos suos, duos sermones, fortes & aspos uelut lapides hūc impium ualide iaculatur, ut eisdem percussus det

Post

honorē deo: sed ille cum singularis maliciæ sit, eosdem sermones sibi conuertit in stipulam: ut dum eos pro nihili ducit, fiant ei uelut stipula quæ fumandos globos tartarei ignis accendat. Quod & alij eodem sensu dixerunt: æstimat lapides funda iactatos ut fornū. **g** ¶ Quasi stipulam æstimabit malleum.] Verbum nihilominus diuinum graue scilicet & forte contundens eum & atterens uastam duritiā impietatis eius: ut a sanctorum infestatione tenuetur, pro stipula æstimabit: malicia namque obrutus non sentiet pondus tundentis desuper: quoniam cor eius factum est sicut lapis, & sicut incus indomabilis, quæ nunquam licet supra modum tusa producit. **h** ¶ Et deridebit uiuantem hastam.] Siue ut alij dixerunt, tremementem sermonem: Validum cuiuslibet sancti ad se uigore animi ac uirtute emissum, non solum non uerebitur, uerumetiam deridebit, uel eundem sermonem, uel etiam iaculantem. Hoc totum de diabolo, deus de diuersis modis ac similitudinibus: ideo dicit ut demonstret hominibus quantum mali sit, & quam potens, & quam sit omnino irreuocabilis. **i** ¶ Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.] Sol iusticiæ Christus deus est: in cuius pennis est sanitas. Hi igitur radij, id est, sancti qui sunt filij lucis eius, ab hoc principe tenebrarum: in prauaricatione Adam, peccato illius deinentur obnoxij: dum iam redemptos per Christum capitalibus criminibus suos facit: sibi uelut captiuos & seruos subdit & subiugat. Possunt & illi angeli, quos secum diabolus traxit, de quibus in Apocalypsi dicitur: Et traxit secum tertiam partem stellarum in terram: hi radij solis intelligi, qui recedentes a deo uero lumine, factæ sunt tenebræ & principes tenebrarum. Hi ergo sub ipso sunt, quibus diabolus est rex & dominus. Aurum uero secundum hunc sensum quem diximus, ipsi sunt radij solis: quia sub nomine auri preciosi quique magni intelliguntur: hos sibi sternit quasi lutum, cum eos sibi subditos peccatis, sordidos & uiles efficit. Dicuntur autem dracones in eis locis secretis, & terrarum abditis sinibus, uel maxime commorari ubi metallum auri sit. Et ob hoc sub spirituali intelligentia: puto hanc metaphoram conseruatam, eo quod hic draco rufus, de auro bonorum quos delecerat sibi cubile sternat: quod est, omnes spirituales mundi huius diuitias, id est, bonorum hominum sanctitatem, iusticiam ceterasque uirtutes, uelut aurum sub se habebit, cum eos obdormientes in fide in lutum immensum redegerit peccatorum.

k ¶ Feruescere faciet quasi ollam profundum maris: & ponet quasi cum unguenta bulliunt.] Mare hoc seculum secundum allegoricos intellectus esse didicimus, quod est obscuritate sua, & nimia siliticiæ cecitate tenebrosam

A tenebrosus, quod ita diabolus carnali accendit concupiscentia, ut ferueat ad amanda terrena. Si autem in bonam partem unguenta intellexerimus, ut gratias sancto rum feruentes, hoc loco interpretemur, à contrario diabolus maris istius habitator id agit, ut quomodo spiritaliū gratiarū amore, i spiritu sancto feruescunt, ita ad amorē mūdi istius homines præsens uita desiderio quasi quibusdam succensionibus flammis ardeat. Alij dixerunt: feruescere facit abyssum, ut uas æneū æstimat sicut delictū, & tartarū abyssū sicut captiuum. Hoc in loco arbitror, quod ita de diabolo deo dixerit: quia de hoc mundo quasi abyssū nomine dictū est, ita diabolus apud se definiens arbitratū sit, quod in recordationem omnino non ueniat, quod de memoria diuina deletus sit. Cuius im-

pissimum sensum in nono psalmo propheta recollit, dicens: dixit enim in corde suo non requirer. Itemque, dixit enim in corde suo: oblitus est deus, auertit faciem suam ne uideat in finem. Tartarum quoque abyssū, id est infernum, in quo mundi istius peccatores tenebuntur inclusi: ille uelut captiuum sub durissima uidelicet dominatione, detrusum uinculis infernalibus detinebat. Exultans igitur & latibundus diabolus æstimabat, quod creaturam dei sui, omnem utique mundum, uelut rex & dominus esset perpetuo possessurus, nesciens à domino deo regi in æternum & in seculum seculi: perditis impijs gentibus de terra eius, iudicatos pupillos & humiles defensos, ut non apponat ultra homo, id est, ipse diabolus, ut se magnificet super terram. **a** ¶ Post eum lucebit semita. ¶ Iam tunc respiciens quaret reuerti ad deum, quando ei tempus poenitentiae non erit. Et hanc puto conuersionis eius semitam dixerit, quæ obdurato corde & cæco fera poenitentia illucescat: quando post acceptam ei minime proderit. **b** ¶ Aestimabit abyssum quasi senescentem. ¶ Siue ut alij dixerunt, quasi deambulacrum. Abyssum diximus superius istum mundum, quem senescentem & inueteratum, in peccatis utique permanentem diabolus arbitratur, nesciens aduentu domini à peccatis ueteribus liberandum. **c** ¶ Non est super terram potestas quæ comparetur ei. ¶ Nulla creatura est tantæ potentiae, siue peccatrix creatura tantæ maliciæ: & ideo in utraque nullus ei poterit comparari. **d** ¶ Qui factus est ut nullum timeret. ¶ Propria uoluntate liberi arbitrij sui, in superbiam elatus factus est: id est, ita sui malicia deprauatus est, ut nullum timeret, nec ipsum dominum deum creatorem suum. Timet quidem ut malus seruus & prauaricator, sed non habet in se dilectionis dei timorem.

Esa. 14. d

e ¶ Omne sublime uidet. ¶ In sublime, inquit, atque in excelsum erigitur, id est, usque ad ipsius inæstimabilis superbiam suam apicem eleuatur, ut blasphemus ponat in cælo os suum, dicens: Ponam in cælo thronum meum, & ero similis altissimo. **f** ¶ Ipse est rex super omnes filios superbiam. ¶ Id est, caput & princeps omnium superbiorum, quem imitantes angeli & homines impij & prauaricatores, facti sunt filij superbiam eius. **Cap. XLII**

Respondens autem Iob domino dixit: Scio quia omnia potes. ¶ Id est, qui diabolum humilias, quomodo uis & quando uis. **b** ¶ Et nulla te latet cogit. ¶ Scrui-

tatorem cordis & renium latere quis poterit: unde apparet sanctum Iob ex his sermonibus quos deo poenitens confitetur, accusare cogitationes suas, quibus se meminit de iusticiæ suæ meritis sibi plurimum tribuisse, & deo quasi rustico, notam iniquitatis obiscere tentasse.

i ¶ Quis est iste qui cælat consilium absque scientia. ¶ Id est, nemo potest abscondere consilium à consuetudine tua. Iam in consequentibus manifestissime errorem suum demonstrat, & insipientiam confitetur, per quam ignorans ad deum loquendi modum excesserit, ita dicens.

k ¶ Ideo insipienter locutus sum, & quæ ultra modum &c. ¶ Iam nunc deposita insipientia atque abiecta stulticia præsumptione, per noticiam increpationis diuinæ ad emendationem correctus, & præsens castigationis purgatus exami-

ne, deum nihilominus audet interrogare dicendo: Audi, clementiam diuinæ indignationis ostendit: & hoc loqui uidetur, quod illam plagam longe alio modo circa eum deus operatus fuerit, quam ipse antea iudicaret: & hinc est, quod se à deo doceri cupit, sibi hoc ipsum deposcit ostendi. Accepto ergo Iob, sicut ex sermonibus eius credendum est, diuinæ uisitationis oraculo ait ad deum.

l ¶ Auditū auris audiui te: nunc autem oculis meis uidet te. ¶ Post tentationis probationem, proximior factus diuinæ cognitioni, dicit se iam deum uidere, quem ante dum examinaretur audisse se dicit. Audire autem deum uel uidere, qui est inuisibilis & incomprehensibilis non istorum est oculorum, uel istarum aurium, sed potius mentis & cordis. Propter quod beati sunt mundo corde homines quo deus uidetur. **m** ¶ Idcirco me ipse reprehendo &c. ¶ Quem locū alij dixerunt: Ideo despexi memetipsum & distabui & æstimauit me terram & cinerem. Quod autem in iniuriā sancti Iob, amici eius non recte locuti fuerint, hic aperte domino eis imputate monstratur, unde ipse ait ad eos. Quod peccatū illud ex probationis ei remitti non possit, nisi beatus Iob pro illis orauerit, & hoc locustum propiciationis obtulerit. Vbi aduertimus quod sacerdotis officio beatus Iob functus fuerit. Intelligatur hoc loco quod nulli expediat cum exultatione & conuicio arguere in dei castigatione, ac tribulationum laboribus constitutum. Ait namque quod Iob ante pro eis sacrificium offerente, faciem eius ad exaudiendum libenter susceperit. Et addit dñs duplicia. In sequentibus quaritur census eius, qui quemadmodum fuerit duplicatus, libri huius scriptor diligenter enarrat. Fratres uero & sorores qui ad beatum Iob post plagam castigationis eius conuenerant, omnes cognationes & familiae generis eius intelligendæ sunt. Vniuersi etiam noti & amici eius, qui regalem potentiam eius singularemque sapientiam prius nouerant, uenientes ad eum comederunt cum eo in conuiuio honoris eius, in quo significatus est ab eo omnium sordium squalor absterfus. In motu uero captis indicatam cōuenientium ad eum latitiā nouerimus: qui quæ muneris gratia, uelut inopi & penitus nihil habenti dederūt oues singulas, & in aures aureas singulas. In hac consolatione & si parua, & priorum honorum duplicatione, animaduerti potest, quod grandis multitudo ad illū conuenerit: qui cū à singulis parū

VV 4 acceperit

A acceperit, subito tantarum diuitiarum factus sit dominus. Potuit hoc scriptor libri huius & p anticipationem dixisse, ut post tentationē illam per centum quadraginta annos uitæ suæ, benedicere domino, cumulas in duplum diuitias possideret: filiorum uero eius duplicatum numerū non legim⁹.

Vnde arbitror quod cum ea quæ omnino perierant, illa ei in duplum fuerint restituta, etiam filij ei uiginti pro decē redditi sint. Hi enim ipsi decē pri mi quos ruina dom⁹ labentis oppresserat, apud deum non putantur extincti. Propter ædificationē itaque fidei nostræ, tantos ei filios à deo redditos, quantos amiserrat sentiendum est, ut omni bonorum suorum substantia in duplum sibi à domino reddita, etiā filios in duplū habere se crederet: qui utpote fidelissimus dei seru⁹, minime dubitare deberet eos quos ad deū pramiserat nō perisse. Sic ubi per totum

C hunc librum sanctum Iob, figuram habuisse saluatoris perspexim⁹: donante gratia eius, ut nobis largiri dignatus est exposuimus: & in quibusdam locis, amicos eius significari hæreticos intelleximus: sicut etiam & illum Helii gentilitatis habuisse imaginē, disseruimus. Sed quia per Christum impiorum atq; errantiū reconciliatio est: Non est enim aliud nomen sub cœlo, in quo oportet saluos fieri: ideo extincta nunc gentilitate atq; abolita, hæretici ad Christum à deo patre mittuntur, ut per quem prius saluati fuerant: rursum lapsi per eundem mediator deo reconcilientur. In holocausto uero septem taurorum & arietum, orationum atq; elemosynarū satisfactio, superbiæ & iræ emundatio plenaria, atque perfecta per laborem atq; innocentiam pœnitentiæ demonstratur. Quod autem ait: **a** ¶ Dominus autem suscepit faciem Iob &c. Illud est quod ait Apostolus: Christus Iesus qui est in dextera dei, qui etiā interpellat pro nobis, secundum Ioannem apostolum, aduocatus noster est & propiciatio apud patrem. Sic itaq; facies saluatoris à patre suscipitur, dum & ipse exaudit & exauditur. **b** ¶ Et addidit dominus omnia quæcūq; fuerāt Iob duplicia. Illa igit addita sunt Christo domino & deo nostro, cum populo Israel per fidem addita est gentium multitudo, & addetur in regno. **c** ¶ Et uenerunt omnes fratres & sorores &c. Quod ait uenerunt, hoc est per fidem ei in corporati sunt, ut intra ecclesiam in uno spiritu congregati, essent membra eius omnes credētes in eum. Fratres autem & sorores dicuntur, omnis illa cognatio Iudæorū populi, de quorum familia natus est Christus. Siue fratres & sorores, generaliter omnium nationum multitudines intelligere possum⁹, eo quod de massa humani generis carnē assumpsit, per quam sibi ceteros fratres dignatus est facere, de quibus ait ad patrem: Narrabo nomē tuū fratribus meis, & in medio ecclesiæ laudabo te. Et in euangelio ait: Qui enim fecerit uoluntatem dei, hic mihi & frater & soror & mater est. Et cuncti qui eū prius nouerant uenerunt ad eum: ita & de eis sentiendum est, quia nouerant eum prius omnes sancti & propheta, qui eum utiq; uidebant in spiritu, quem etiam in carne uen-

turum annunciabāt, sicut ipse dominus dicit: Multi propheta & iusti cupierūt uidere quæ uos uidistis, & non uiderūt: & audire quæ uos audistis, & nō audierūt. Quem uidebant aut in spiritu, præsentiam aduentus eius in carne uidere desiderabant, sicut & sanctus Abraham, de quo

ait dominus: Abraham concupuit uidere diē meum, & uidit & gauisus est. Itaq; prædicti sancti uenerunt, quoniam habentes eundem spiritū fidei, prophetauerunt uelut iusti ex fide uiuentes: & sacramentū incarnationis Christi futurū præuidentes in spiritu, in ipsam fidē Christi per eandem pœnitentiam uenerunt: id est, ex fide in fidem, ut essent sub Christo capite unum, & ipsi in corpore ecclesiæ constituti, ubi iam resurrectione glorificato Christo, & ex passionis contumelia in honorem pristinum restituto, nūc in domo eius ecclesiæ, panē sacramentorum eius comedunt omnes per fi-

dem uenientes ad eum. Cum ipso autem panē ideo comedere dicuntur, quia ipse dixit: Ecce ego uobiscū sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Siue quia ipse eorundem mysteriorum est cōsecrator, in quibus & ipsum benedicentem & cōsecrantem accipimus, quia ipse dixit: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi, & uerbum scripturarum, panis est Christi, quo in domo saluatoris ecclesiæ pascitur, & exhortatione eorum reficiuntur quondam fide inopes, qui in hoc seculo cum essent alieni à deo, famem sermonis diuini patiebantur: & cuncti qui eum prius nouerant uenerunt ad eū: id est, qui eum nouerunt in terra uenire ad eum meruerunt in cœlum. Et mouerunt, inquit scriptura, super eo caput: exultantes uidelicet, quod spiritualibus & sacris Christi conuiujs effecti essent participes, sicut domin⁹ ait in psalmo: Vota mea reddam coram uultu timentium eum: edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt dominū qui requirunt eum. **d** ¶ Et cōsolati sunt eum &c. Saluatorem nostrum non mediocriter consolatur, qui passionem eius, quā pro redemptione mundi suscepit, cum gaudio credit, & fideliter oculis fidei conuertitur: ipse em tali consolatione repletus est, qui cum uidisset turbā credentium, exultauit in spiritu, sicut sancto euāgelista scribente didicimus. Intulisse autem filio suo deum patrem malum passionis & mortis, ita dicimus secundum Apostolum: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Super quod magnam sumimus cōsolationem, quod dabit nobis bona sua, qui mala nostra suscepit. **e** ¶ Et dederunt ei unusquisq; ouem unam, & in aurem auream unam. Unusquisque per fidem ad Christum ueniētium, offert ei innocentiam suam, mentisq; obedientiam. Quia & Apostolus ex peccatoribus sanctos effectos, ita uiuere docet, dicens: Obsecro uos fratres, ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuam, sanctam, deo placentem. Sic itaque uenientes ad Christum, efficiuntur oues dominicæ, oues sanctæ, oues illarationabiles ascendētes de lauacro, geminos foetus habentes, cum per obedientiam mandatorū dei renata in Christo, innocentes & simplices operarij fuerint & fideles.

Dominus

Matth. 13. c

Matth. ult.

1 Ioan. 6. c

Psalm. 11. f

Rom. 12. d

A ¶ Dominus autem benedixit nouissimis Iob magis quā principio eius &c.] Principia Christi dei & domini nostri, legis Moyſi exordia eſſe ſignificantur. Nouiſſima uero eius euangeliū eſſe monſtratur. Vnde Eccleſiaſtes ait: Eccē. 10. c
Meliora ſunt nouiſſima ſermonis, quā initium eius. Proinde meliora ſunt myſteria euangelij reuelata in Chriſto, legis ſignificationibus & figuris: meliora ſacrificia cordium contrito rū, quā holocauſtoma: ta pecudum. Melior manifeſtatio ueritatis in euāgelio, quā allegoriarum umbra in ueteri teſtamento. Sic itaque benedixit dominus nouiſſimis Iob magis quā principio eius, ut in utroque populo, ludæorum & gentiū, gratia abundaret: quos populos ſecundū morum qualitates, qualiſub diuerſorū animarū

nominiſus hęc ſcriptura uoluit appellare. Quam uero ſignificationem eadem animalium in ſe uocabula cōtineant, in principio operis iſtius dixiſſe memini. Duplicatum uero horū animalium numerū, propter utrumque populum puto: ſive propter abundantiorē gratiam euangelij, ut iam diximus, de qua Apoſtolus ait: Sufficientia noſtra ex deo eſt, qui & idoneos nos fecit & miniſtros noui teſtamenti, non litera, ſed ſpiritu: litera enim occidit, ſpiritus autem uiuificat. b ¶ Et fuerunt ei ſeptē filij & tres filię.] Quod ſeptē filios & tres filias refertur habuiſſe: gratiarum ſeptenarius numerus indicatur, & legis prophetiæ, & gratiæ ut in principio huius dixi. Quas pater earum moriens fecit cohæredes fratrum ſuorum, id eſt animas quas per ſpiritum gratiarum in teſtamento diuinarum ſcripturarum incorporat, eas utique promiſſionum ſuarum fecit eſſe participes. Earum quoque filiarum ſignificanter nomina poſita, magnum in ſe continent ſacramentum. c ¶ Et uocauit nomen unius diem, & nomen ſecundæ caſia, & nomen terciæ cornu ſtibij. Non ſunt autem inuenta mulieres ſpecioſæ, ſicut filię Iob in uniuerſa terra &c.] Dies ergo lex dei eſt, quæ

Dominus autē benedixit nouiſſimis Iob magis quā principio eius. Et facta ſunt ei quatuordecim milia ouium, & ſex milia camelorum, & mille iuga bouum, & mille aſinæ: & fuerunt ei ſeptem filij & tres filię. Et uocauit nomen unius diem: & nomen ſecundæ caſia: & nomen terciæ cornu ſtibij. Non ſunt autem inuenta mulieres ſpecioſæ, ſicut filię Iob in uniuerſa terra. Deditque eis pater ſuus hæreditatem inter fratres earū. Vixit autem Iob poſt flagella hæc centum quadraginta annis: & uidit filios ſuos, & filios filiorum ſuorum, uſque ad quartam generationem: & mortuus eſt ſenex & plenus dierum.

FINIS.

amillionem filiorum infidelium ditatus eſt in gentibus. Per multa ergo ſanctus Iob domini noſtri paſſione quoque & patiētiam figurauit, numero filiorum & filiarum nominiſus, ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti legis & prophetarum atque euangelij in ſaluatorem noſtrum plenitudinem portendebat futuram. In quo requieuit ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & uirtutis: ſpiritus ſcientiæ & pietatis, repleuit eum ſpiritus timoris dei, quod intelligendum eſt, plenus dierum. Tandem reſtauit longæ explanationis onere, uelut depoſito graui ſermonis mei dirigo, petens ut ſi quid in hoc opere dignum probabili ueritate perſpexeris, etiam circa meā exiguatē largiſſima domini noſtri dona mireris: obſecro ne aut amico fauore permulceas, aut beniuola excuſatione defendas. Quia nolo eminentiam iudicij tui ſuæ dignitatis ſublimitate deſicias, ſed potius ſic opusculum meum laudabile facias, dum incondita eius corrigendo rectas, & perfectas emendatione caſtigas.

net, ſicut ait propheta: Exaltauit cornu chriſti ſui. Figuram ergo ſancti Iob manifeſte habuit ſaluatoris: & in hoc quod ex ditifſimo egēs, & pauper factus eſt, ut nos locupletaremur. Circa corpus eius omnem poteſtatem ſuam diabolus exercuit, ſed nihil profecit, ſicut ipſe dominus ait: Veniet enim princeps mundi, & in me nihil inueniet. Quemadmodū etiā beatus Iob poſt damnum filiorum infidelium ditatus in filiis eſt: ita & ſaluator poſt

1. Reg. 2. b

Ioan. 14. d

Eſa. 11. d

D

BASILEAE EX OFFICINA FROBENIANA, PER HIERONYMUM FROBENIUM ET NICOLAVM EPISCOPIVM MENSE AVGVSTO, ANNO M. D. XXXVII.

CHARTARVM SERIES.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ
RR SS TT VV. Omnes terniones, prater HH qui est quaternio, & NN duernio.

